

Навчально-дослідна програма
«КИЇВСЬКЕ ХРИСТІЯНСТВО ТА УНІЙНА ТРАДИЦІЯ»

Український католицький університет
Гуманітарний факультет
Філософсько-богословський факультет

З благословення
Глави Української Греко-Католицької Церкви
Блаженнішого Святослава Шевчука

Publication of this volume was made possible through
the generous support of the “Kirche in Not”

Книга підготовлена завдяки
дослідницькому гранту
Благодійного фонду «Повір у себе»

Видання здійснюється у рамках публічного проекту
«Соборна Україна та Київська традиція»
за жертовної підтримки українських меценатів

ПОДІЛ КИЇВСЬКОЇ ТА ПІДНЕСЕННЯ ГАЛИЦЬКОЇ УНІЙНИХ МИТРОПОЛІЙ:

Документи та матеріали
ватиканських архівів
(1802–1808 роки)

Упорядкування, вступ і коментарі
Вадима Ададурова

ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
Львів 2019

УДК 271.4(477)-77-9"1802/1808":930.25(456.31)(093.2)

П 44

Науковий редактор: доктор істор. наук *Ігор Сkochиляс*

Рекомендовано до друку Вченою радою

Гуманітарного факультету Українського католицького університету
(засідання 27 грудня 2018 р., протокол № 5)

Поділ Київської та піднесення Галицької унійних митрополій: Документи та матеріали ватиканських архівів (1802–1808 роки) / Упорядкування, вступ і коментарі Вадима Ададунова. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2019. – 256 с. – (Серія «Київське християнство», т. 19).

Збірник документів продовжує публікацію джерел про поділ Київської та фундацію Галицької унійних митрополій на початку XIX ст., перша частина яких (документи австрійської Державної канцелярії) побачила світ у 2011 р. В основу видання покладено матеріали, виявлені автором у Римі (Апостольський архів Ватикану; Історичний архів Конгрегації євангелізації народів). Їх доповнено документами з Відня (Домашній, Придворний та Державний архів), Парижа (Дипломатичний архів) та Берліна (Таємний державний архів Пруської культурної спадщини). Сукупно ці джерела репрезентують дискурси єдності й поділу Руської Греко-Унійної Церкви, що формувалися Римською Апостольською столицею, Василіянським чином, унійною єрархією та російськими, австрійськими і пруськими державними інституціями. Із 50 документів італійською, латинською, польською і французькою мовами, опублікованих у цьому збірнику, 42 вперше вводяться до наукового вжитку. Всі 50 документів вперше перекладені на українську мову.

The Partition of the Uniate Metropolitanate of Kyiv and the Erection of the Uniate Metropolitanate of Galich: 1802-1808 Documents and Files of the Vatican Archives / Compilation, introduction and comments by Vadym Adadurov. – Lviv: UCU Publishers, 2019. – 256 p. (Kyivan Christianity Series, Vol. 19).

This collection of documents continues the ongoing publication of sources about the partition of the Uniate Metropolitanate of Kyiv and the Foundation of the Uniate Metropolitanate of Galich in the early nineteenth century, the first part of it (documents of the Austrian State Chancellery) being published in 2011. The current publication pivots around the files identified by the author in Rome (Archivio Apostolico Vaticano; Archivio Storico della Congregazione per l'Evangelizzazione dei Popoli). The latter have been supported by documents from Vienna (Haus-, Hof- und Staats-Archiv), Paris (Archives Diplomatiques) and Berlin (Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz). When taken together, these sources represent discourses of unity and partition of the Ruthenian Greek-Uniate Church that were formed by the Roman Apostolic See, order of Saint Basil the Great, Uniate hierarchy, as well as the Russian, Austrian and Prussian governmental institutions. Out of 50 documents in Italian, Latin, Polish, French languages published in this collection, 42 are introduced into the scholarly realm for the first time. All the 50 documents have been published into Ukrainian for the first time.

© Вадим Ададунов, упорядкування, вступ, коментарі, 2019

© Український католицький університет, макет, 2019

ISBN 978-617-7608-27-0

ad alti Cou=
cessionis & in partitione
Dedicationis et volun=
tatis in hinc pro baloi
ausu temerario contra=
re Si quis autem hoc altu=
tate presumpserit indigna=
tionem omnipotenti. De
die p[ro]uatorum p[ro]tri et p[ro]au=
li & p[ro]folorum eius se no=
uerit in cursu in Si quis
autem hoc altare presumpserit
indignationem omnipotentis
Dei ad p[ro]uatorum p[ro]tri
et p[ro]au li & p[ro]folorum eius
se non uerit in cursu in
Datum Rome sub Cantuarum
in ariam in aiorum Anno du=
garationis Dominice mil=
lesimo octingentesimo sept=
time octavo Calendary martij

Оригінал папської булли «В управлінні Вселенською Церквою»

ЗМІСТ

Вступ	15
-----------------	----

ДОКУМЕНТИ ТА МАТЕРІАЛИ

I. Дискурс єдності митрополії

- № 1. 1802 р., [не пізніше серпня], Рим. –
Інструкція кардиналів Гіацинта Сигізмунда Герділа,
префекта Священної Конгрегації поширення віри,
та Доменіко Копполи,
секретаря Священної Конгрегації поширення віри,
архієпископові Томазо Ареццо,
апостольському легатові при Санкт-Петербурзькому дворі. 47
- № 2. 1803 р., вересня 15, Відень. –
Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі,
апостольського нунція при Віденському дворі,
кардиналові Карло Консальві,
державному секретареві Святого Престолу 53
- № 3. 1803 р., листопада 17, Санкт-Петербург. –
Розшифровка депеші № 47 архієпископа Томазо Ареццо,
апостольського легата при Санкт-Петербурзькому дворі,
кардиналові Карло Консальві,
державному секретареві Святого Престолу 56
- № 4. 1804 р., січня 24, Санкт-Петербург. –
Лист архієпископа Томазо Ареццо,
апостольського легата при Санкт-Петербурзькому дворі,
Карло Консальві, державному секретареві Святого Престолу . . . 57
- № 5. 1803 р., Санкт-Петербург. –
Меморандум митрополита Київського Теодосія (Ростоцького)
Священній Конгрегації поширення віри 58

- № 6. 1804 р., серпня 22, Санкт-Петербург. –
Лист абата Лохманна фон Мюльца,
колишнього секретаря апостольської легації
при Санкт-Петербурзькому дворі, кардиналові Карло Консальві,
державному секретареві Святого Престолу 63
- № 7. Огляд стану католицьких Церков у Росії
і перебігу дипломатичної місії
архієпископа Томазо Ареццо, апостольського легата
при Санкт-Петербурзькому дворі, кінець 1806 р. 67
- № 8. 1806 р., серпня 12, Санкт-Петербург. –
Лист абата Лохманна фон Мюльца,
колишнього секретаря апостольської легації
при Санкт-Петербурзькому дворі,
єпископові Джованні Антоніо Бенвенуті. 75
- № 9. 1806 р., липня 24 за юліанським календарем,
Санкт-Петербург. – Указ російського імператора Олександра I
правлячому Сенатові. 78
- № 10. 1806 р., жовтня 16, Бельведере. –
Лист єпископа Джованні Антоніо Бенвенуті
Священній Конгрегації поширення віри 79
- № 11. 1806 р., листопада 29, Рим. –
Лист кардинала Мікеле ді П'єтро,
префекта Священної Конгрегації поширення віри,
єпископові Антоніо Габріеле Североллі,
апостольському нунцієві при Віденському дворі 82
- № 12. 1807 р., січня 7, Рим. – Лист кардинала Лоренцо Літті,
члена Священної Конгрегації поширення віри,
кардиналові Мікеле ді П'єтро,
префектові Священної Конгрегації поширення віри 84
- № 13. 1797 р., травня 20, Полоцьк. –
Лист архієпископа Полоцького Іраклія (Лісовського)
кардиналові Лоренцо Літті,
апостольському легатові при Санкт-Петербурзькому дворі. 87
- № 14. 1807 р., січня 4, Рим. – Переказ змісту листа
абата Лохманна фон Мюльца від 16 жовтня 1806 р.
в листі єпископа Джованні Антоніо Бенвенуті
кардиналові Лоренцо Літті,
членові Священної Конгрегації поширення віри 89

- № 15. 1807 р., червня 25, Рим. –
Записка і лист кардинала Лоренцо Літти,
члена Священної Конгрегації поширення віри,
кардиналові Мікеле ді П'єтро,
префектові Священної Конгрегації поширення віри 92
- № 16. 1807 р., Рим. –
Коментар Священної Конгрегації поширення віри
до змісту листа єпископа Луцького Стефана (Левинського)
до о. Йордана (Міцкевича),
генерального прокуратора Василиянського чину в Римі. 97
- № 17. 1807 р., квітня, Рим. –
Лист Священної Конгрегації поширення віри
кардиналові Філіппо Казоні,
державному секретареві Святого Престолу 102
- № 18. 1807 р., квітня 16, Рим. –
Записка і лист кардинала Лоренцо Літти,
члена Священної Конгрегації поширення віри,
кардиналові Мікеле ді П'єтро,
префектові Священної Конгрегації поширення віри 110
- № 19. 1807 р., травень 23, Рим. –
Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі,
апостольського нунція при віденському дворі,
кардиналові Філіппо Казоні,
державному секретареві Святого Престолу 127
- № 20. 1807 р., липня 29, Рим. – Записка кардинала Мікеле ді П'єтро,
префекта Священної Конгрегації поширення віри,
кардиналові Лоренцо Літти,
члену Священної Конгрегації поширення віри 129
- № 21. 1807 р., вересня 25, Рим. – Записка кардинала Філіппо Казоні,
державного секретаря Святого Престолу,
кардиналові Мікеле ді П'єтро,
префектові Священної Конгрегації поширення віри 130
- № 22. 1807 р., жовтня 2, Рим. –
Лист і записка кардинала Мікеле ді П'єтро,
префекта Священної Конгрегації поширення віри,
кардиналові Філіппо Казоні,
державному секретареві Святого Престолу 133

II. Дискурс поділу

- № 23. 1803 р., Рим. – Лист о. Йордана (Міцкевича),
генерального прокуратора Василянського чину в Римі,
кардиналові Стефано Борджія,
префектові Священної Конгрегації поширення віри 138
- № 24. 1804 р., [не раніше червня], Рим. –
Лист о. Василя (Камінського), товариша
генерального прокуратора Василянського чину в Римі,
кардиналові Стефано Борджія,
префектові Священної Конгрегації поширення віри 141
- № 25. 1803 р., липня 16, Відень. –
Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі,
апостольського нунція при віденському дворі,
архієпископові Томазо Ареццо,
апостольському легатові при Санкт-Петербурзькому дворі. . . . 143
- № 26. 1803 р., серпня 8, Відень. –
Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі,
апостольського нунція при віденському дворі,
архієпископові Томазо Ареццо,
апостольському легатові при Санкт-Петербурзькому дворі . . . 145
- № 27. 1803 р., липня 9, Санкт-Петербург. –
Лист № 7 архієпископа Томазо Ареццо,
апостольського легата при Санкт-Петербурзькому дворі,
Священній Конгрегації поширення віри 146
- № 28. [1]803 р., липня 11, Відень. –
Меморандум о. Михайла Гарасевича,
генерального вікарія Львівської митрополії 147
- № 29. 1805 р., червня 22, Відень. –
Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі,
апостольського нунція при віденському дворі,
кардиналові Мікеле ді П'єтро,
префектові Священної Конгрегації поширення віри 158
- № 30. 1805 р., серпня 10. – Лист кардинала Мікеле ді П'єтро,
префекта Священної Конгрегації поширення віри,
кардиналові Лоренцо Літті,
членові Священної Конгрегації поширення віри 160

- № 31. 1806 р., листопада 8, Львів. –
Постанова Галицького губернського управління
про піднесення греко-католицької митрополії в Галичині 161
- № 32. 1806 р., листопада 16, Рим. –
Записка і лист кардинала Філіппо Казоні,
державного секретаря Святого Престолу,
кардиналові Мікеле ді П'єтро,
префектові Священної Конгрегації поширення віри 163
- № 33. 1807 р., січня 27, Рим. –
Записка кардинала Мікеле ді П'єтро,
префекта Священної Конгрегації поширення віри,
кардиналові Доменіко Копполі,
секретареві Священної Конгрегації поширення віри 167
- № 34. 1807 р., [не раніше січня 28], Рим. –
Записка і лист кардинала Доменіко Копполи,
секретаря Священної Конгрегації поширення віри,
кардиналові Мікеле ді П'єтро,
префектові Священної Конгрегації поширення віри 169
- № 35. 1807 р., березня 17, Рим. –
Записки кардинала Філіппо Казоні,
державного секретаря Святого Престолу,
кардиналові Мікеле ді П'єтро,
префектові Священної Конгрегації поширення віри 174
- № 36. 1807 р., липня 18, Відень. –
Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі,
апостольського нунція при віденському дворі,
кардиналові Філіппо Казоні,
державному секретареві Святого Престолу 178
- № 37. 1807 р., червня 3, Вільно. –
Записка єпископа Луцького Стефана (Левинського). 179
- № 38. 1807 р., Рим. – Аналіз записки єпископа Луцького
Стефана (Левинського) і доданий документ 184

III. Поділ

- № 39. 1808 р., лютого 20, Рим. – Інструкції кардинала Джузеппе Дорія,
заступника державного секретаря Святого Престолу,
єпископові Антоніо Габріеле Североллі,
апостольському нунцієві при віденському дворі 199

- № 40. 1808 р. – Записка невідомого автора про призначення архієпископа Полоцького Іраклія (Лісовського) спадкоємцем митрополита Київського 202
- № 41. 1808 р. – Історична довідка з архіву Святого Престолу про спосіб обрання русько-унійного митрополита до 1772 р. . . 203
- № 42. 1808 р., березня 19, Відень. –
Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі,
апостольського нунція при віденському дворі,
кардиналові Джузеппе Дорія,
заступникові державного секретаря Святого престолу 207
- № 43. 1808 р., березня 23, Відень. –
Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі,
апостольського нунція при віденському дворі,
архієпископові Полоцькому Іраклію (Лісовському),
адміністраторові Київської митрополії. 212
- № 44. 1808 р., червня 4, Відень. –
Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі,
апостольського нунція при віденському дворі,
кардиналові Джузеппе Дорія,
заступникові державного секретаря Святого Престолу. 215

***IV. Латинізація та східний обряд:
документи про навернення греко-унійних священників
у римське католицтво***

- № 45. 1802 р., [не пізніше серпня], Рим. –
Інструкції кардиналів Гіацинта Сигізмунда Герділа,
префекта Священної Конгрегації поширення віри,
та Доменіко Копполи,
секретаря Священної Конгрегації поширення віри,
архієпископові Томазо Ареццо,
апостольському легатові при Санкт-Петербурзькому дворі. . . . 216
- № 46. 1802 р., вересня 17, Перемишль. – Лист Войцеха Горського,
єпископа-адміністратора Тарнувської дієцезії,
Антонію Голашевському, єпископові Перемиському. 219
- № 47. 1803 р., березня 3, Рим. – Лист кардинала Стефано Борджія,
префекта Священної Конгрегації поширення віри,
Антонію Голашевському, єпископові Перемиському. 221

№ 48. 1803 р., серпня 25, Відень. – Меморандум о. Михайла Гарасевича, генерального вікарія Львівської єпархії	224
№ 49. 1806 р., грудня 1, Львів. – Лист о. Михайла Гарасевича, генерального вікарія Львівської єпархії, кардиналові Мікеле ді П'єтро, префектові Священної Конгрегації поширення віри	230
№ 50. 1807 р., Рим. – Лист о. Йордана (Міцкевича), генерального прокуратора Чину св. Василя Великого в Римі, Священній Конгрегації поширення віри	236
Іменний покажчик	245
Географічний покажчик	249

ВСТУП

В останній третині XVIII ст. у середовищі клириків Львівської греко-унійної єпархії простежується прагнення осмислювати свою ідентичність у зв'язку із сакральним простором значно компактнішого розміру, ніж велетенська територія Київської митрополії. Символічно позначений домінантою новоспородженого собору Св. Юра й документально оформлений ще до першого поділу Речі Посполитої 1772 р. у вигляді «*Проекту про возз'єднання навіки руського митрополичого престолу з Львівською єпархією*»¹, намір владики Лева (Шептицького) утвердити у своїй катедральній столиці осідок митрополита мав безперечно глибше соціально-психологічне підґрунтя, ніж амбіції окремо взятого єрарха. Уявлення про те, що головним духовним центром греко-уніатів повинен стати Львів, відобразило усвідомлення тамтешнім духовенством кращої безпекової й матеріальної ситуації порівняно з їхніми співбратами у південно-східній частині Київської митрополії, яка, принаймні з моменту боротьби проти Барської конфедерації, контролювалася військами неприхильної до греко-уніатів православної Росії. Тривожна ситуація у східних воєводствах Речі Посполитої, де в 1768 р. відбулося антиунійне за своїм характером повстання – Коліївщина² – і згодом постійно зберігалася загроза репресій щодо греко-уніатів чи то з боку «банд гайдамаків» (як з певним осудом окреслює українських козаків американський дослідник становища Греко-Унійної Церкви Ларі Вулф), чи то російських військ (на чому наголошував у донесеннях до Риму апостольський нунцій у Варшаві Джузеппе Гарампі 1772–1775 рр.)³, доволі виразно контрастувала

¹ Поп.: Progetto di unione perpetua della sede metropolitana Rutena alla vescovile di Leopoli (T. T. Halusczyński). Un progetto per la stabilizzazione della metropoli di Kyiv a Leopoli // *Analecta OSBM*, Series III, Sectio II, vol. I (VII). Romae 1953, с. 568–571.

² Найновіше дослідження про це повстання належить перу: Т. Таїрова-Яковлева. *Коліївщина: великі ілюзії*. Київ 2019.

³ Див.: L. Wolff. Vatican Diplomacy and the Uniates of the Ukraine after the First Partition of the Polish-Lithuanian Commonwealth // *Harvard Ukrainian Studies* 8/3–4 (1984) 402–409; його ж. The Uniate Church and the Partitions of Poland: Religious Survival in an Age of Enlightened Absolutism // *Там само*, 26/1–4 (2002–2003) 161–162, 177–178.

з толерантним ставленням до греко-уніатів з боку монархії Габсбургів, яка 1772 р. ревіндукувала на правах династичної спадщини Руське воеводство Речі Посполитої, колишню Галицьку Русь. Докорінні політичні зміни надали могутнього імпульсу новому, ще ледь помітному, відчуттю локальної еклезіальної окремішності / спільності, котре недвозначно відобразилося в офіційній назві Унійної Церкви. Згідно з патентом Марії-Терезії від 28 липня 1774 р., її почали іменувати Греко-Католицькою⁴, в той час як у Польсько-Литовській державі й у володіннях Росії і Пруссії (з 1795 р.) з'єднану з Римським Апостольським Престолом Церкву надалі продовжували називати Греко-Унійною.

Нові державні кордони, що постали 1772 р., не співпадали з канонічними межами руських владцтв. Частини давніх єпархій опинилися у володіннях різних монархів, через що виникали перепони та розбіжності в адмініструванні церковних провінцій. Наприклад, за Петра (Білянського), наступника Лева (Шептицького), було збережено практику щорічних єпархіяльних соборів, які проводилися під головуванням архиєрея в катедрі Св. Юра. Однак учасниками цих зібрань духовенства були винятково піддані австрійського імператора, номінально підлеглі єпископові у Речі Посполитій клирики сюди не поспішали, як і не організували аж до кінця 80-х рр. XVIII ст. власних соборів⁵. Також за правління імператора Йосифа II і за згодою митрополита Київського Ясона (Юноші-Смогоржевського, 1780–1788) границі Львівського та Перемиського владцтв було достосовано до кордонів австрійського «Королівства Галичини та Лодомерії» шляхом взаємного обміну територіями та розмежування з Луцькою єпархією і унійними парафіями на Поділлі, підпорядкованими Святоюрській катедрі⁶.

Зміни простежувалися й у функціонуванні Руського Чину Святого Василя Великого (офіційна назва з 1744 р. – *Ordo Sancti Basilii Magni Ruthenorum*). Між розташованими у володіннях різних імператорів василіянськими монастирями поглиблювалося взаємне відчуження.

⁴ M. Harasiewicz. *Annales Ecclesiae Ruthenae, gratiam et communionem s. Sede Romana habentis, ritumque Graeco-Slavicum observantis, cum singulari respectu ad dioeceses ruthenas Leopoliensem, Premisliensem et Chelmensem*. Leopoli 1862, с. 557.

⁵ *Собори Львівської єпархії XVI–XVIII століть* / упоряд. та істор. нарис І. Скочильс. Львів 2006, с. 284–286, 314–374.

⁶ Archivio Storico «De Propaganda Fide» – Congregazione per Evangelizzazione dei Popoli (далі – ASPF), Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18 (1800–1810), fol. 248 v. Далі покликання на матеріали з ватиканського Історичного архіву Конгрегації поширення віри подаються згідно з порядковим номером документа у публікації джерел. Тут використано док. № 28.

Ознаки цього ментального процесу зауважуємо у багатьох текстах ранньої габсбурзької доби, наприклад у зверненнях підданого Австрійської монархії і з 1788 р. генерального прокуратора Чину в Римі Йордана (Міцкевича) щодо влаштування у папську Урбанську колегію винятково юнаків «з провінції польсько-австрійської Галичини», які, за його словами, не мали більше нічого спільного з василіянами у Білоруській і Литовській провінціях під владою Росії⁷. Аргументація прокуратора була заснована на парадоксальному твердженні про значно більшу прив'язаність галицьких греко-католиків до Святого Престолу, «адже ті русини більше не підпорядковуються митрополитові» (док. № 23).

Починаючи з 1775 р., єрархи Греко-Католицької Церкви час від часу порушували перед віденським двором питання про заснування у провінції Галичина уряду митрополита, наділеного тими ж правами, що й митрополити Київські⁸:

Коли ж змінилася ситуація в Польщі після першого поділу цього королівства в 1772 році між союзними дворами Відня, Петербурга і Берліна, зазнала змін також і руська митрополича гідність; оскільки підпала під поділ Києво-Галицька архієпархія, то й відповідно втратив свою митрополичу юрисдикцію і сам митрополит [...] (док. № 41).

Особливо ж нагальною справа митрополії в Галичині стала після інтернавання 1795 р. російським урядом митрополита Теодосія (Ростоцького, 1788–1805) та фактичного заблокування цим кроком здійснення унійним архиєреєм його величезних прерогатив предстоятеля Руської Церкви⁹. У 1803 р. спільним рішенням усіх трьох чинних у Галичині греко-католицьких ординаріїв (львівського єпископа Миколая Скородинського, холмського Порфирія (Важинського) та перемиського Антонія Ангеловича) до Відня було відправлено генерального вікарія Львівської єпархії Михайла Гарасевича. Він подав австрійському урядові прохання про відокремлення цих владицтв від Київської митрополії у вигляді відновлення давнього Галицького митрополичого престолу. Перебуваючи у Відні, посланець мав змогу докладніше представити справу поділу

⁷ Див. про це докладніше: П. В. Підручний. *Історичний нарис законодавства Василіянского Чину св. Йосафата (1617–2018)*. Рим – Львів 2018, с. 257.

⁸ M. Narasiewicz. *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 565–571, 579–580, 631–640; А. Г. Великий. *З літопису християнської України: Церковно-історичні радіолекції з Ватикану*, т. 7. Рим 1975, с. 172–179.

⁹ Див.: І. Назарко. *Київські і Галицькі митрополити: Біографічні нариси (1590–1960)*. Торонто [б. р.], с. 119–120; A. Winiarz. *Rostocki Tadeusz, w zakonie Teodozy*, h. Juńczyk // *Polski Słownik Biograficzny*: в 51 т., т. 32. Wrocław – Warszawa – Kraków 1991, с. 171–173.

Київської церковної провінції апостольському нунцієві Антонію Габріеле Североллі¹⁰. У врученому папському дипломатові 11 липня меморандумі «З приводу відновлення Галицької митрополії для русинів, з'єднаних зі Святою Римською Церквою, що перебувають у цісарських королівствах Галичини і Володимирії» Гарасевич виклав відповідну щодо наміру трьох галицьких єрархів історію створення та «розчинення» в період чужоземного панування митрополії Галицької в митрополії Києво-Галицькій, а також актуальні міркування на користь виокремлення з останньої Галицького митрополитичого престолу. Ці судження, які обґрунтовувалися інтересами не всієї Руської Церкви, а лише її галицької частини, містили недостовірну інформацію про повне скасування у володіннях російського імператора унійної єрархії та неможливість поновлення Ростоцького в його прерогативах митрополита, а відтак про фактичне і навіть юридичне припинення існування Київської митрополії:

[...] Низка руських унійних митрополитів Київських і Галицьких через нещасливу долю, без сумніву, закінчується на теперішньому [митрополитові] Теодосієві Ростоцькому, котрий, підупалий на силі через свій вік та незгоди, доживає останні, вже нечисленні дні свого життя [...]. Оскільки в російських краях руську унійну єрархію скасовано, а в краях Галичини вона збереглася, то, звісно, і галицькі унійні єпископи, і весь щонайвідданіший святій Римській Церкві клир та руський народ зацікавлені, щоб замість скасованої Київської руської унійної митрополії було відновлено давню унійну Галицьку митрополію в Галичині, і щоб один з єпископів втішався митрополитичим саном і користувався тими правами, котрими досі користувалися митрополити Київські та Галицькі і котрі, як сказано вище, за ними навічно застеріг Святіший Престол під час прийняття унії (док. № 28).

Серед головних причин утвердження Галицької митрополії ініціатори цього процесу вказували «бажання численного клиру й унійного руського народу в Галичині», а також «думку цісарсько-королівського двору, покровителя католицької віри, від якого русини-уніати в Галичині зазнають виняткової опіки та добротності» (док. № 28).

Висловлюючи позицію галицьких єрархів, Гарасевич накреслив уявні кордони нової митрополії. Вони частково виходили поза межі австрійського політичного новотвору, котрим було «Королівство Галичини та Лодомерії», і водночас намагалися врахувати приєднання в 1774 р. Буковини до імперії Габсбургів. Імовірно, що така еклезіальна мапа спів-

¹⁰ Див. про цього єпископа: J. LeBlanc. *Dictionnaire biographique des cardinaux du XIXe siècle*. Montréal 2007, с. 874–876.

відносилася з мапою ментальною, яка існувала на той час у свідомості унійного духовенства в Галичині, котре вже досить слабо уявляло зв'язок з митрополитом Київським («кажуть, згаданий митрополит Теодосій Ростоцький досі живий у Петербурзі!»), однак зберігало пам'ять про історичну єдність з Луцькою, Берестейською, Кам'янецькою єпархіями та Молдавською Церквою:

Королівство Галичина охоплює значну частину руської унійної єрархії. Львівська, Галицька, Кам'янецька, Перемиська, Самбірська, Сяноцька, Холмська, Белзька і, нарешті, Берестейська дієцезії, а також частина Луцької дієцезії містять до 3 000 парохій, значна частина яких прилягає до російських територій, де народ примушено до від'єднання, а також межує з краями царської Буковини, віддавна населеної неунійними валахами, яка має там власного єпископа з осідком у Чернівцях, залежного від неунійного митрополита Карловицького (док. № 28).

Наскільки невизначеною була в цей період позиція Святого Апостольського Престолу щодо цього проекту, свідчить лист Североллі до призначеного апостольським нунцієм при Санкт-Петербурзькому дворі архієпископа Томазо Арецо, написаний 8 серпня 1803 р.:

Я був змушений більше розпитати про руську митрополію, тому що єпископи Галичини скерували сюди уповноваженого ними вікарія, який припускав і запевняв, що монсеньйор Ростоцький є прихильником поділу, а відтак і утворення нової митрополії¹¹ (док. № 26).

При цьому нунцій Североллі, як, зрештою, і віденський двір, узяв до уваги своє рішення про підтримку пропонованого проекту від згоди Теодосія (Ростоцького) на поділ Київської митрополії. Необхідність отримання, згідно з канонічним правом, згоди очільника Церкви усвідомлювали й самі ініціатори фундації Галицької митрополії, котрі звернулися через дипломатичні канали Святого Престолу до київського митрополита (лист від 26 жовтня 1803 р. за підписами Миколая Скородинського й Антонія Ангеловича). Проте, у своїй відповіді 16 лютого 1804 р. Ростоцький відхилив прохання галицьких єпископів, зіславшись між іншим на те, що справа поділу митрополії належить до компетенції імператора Олександра I¹². В Історичному архіві Конгрегації поширення віри (сьогодні – Конгрегації євангелізації народів) поряд із уже

¹¹ Archivio Apostolico Vaticano (далі – AAV), Archivio della Segreteria di Stato, Nunziatura di Vienna, vol. 216, fol. 244 v. Далі посилання на Апостольський архів Ватикану подаються згідно з порядковим номером документа в публікації джерел.

¹² M. Harasiewicz. *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 753–754.

цитованим меморандумом Гарасевича містяться передані в Рим після розмови Ареццо з Ростоцьким «*Зауваги щодо запропонованого поділу митрополії в Галичині*». Їхній зміст показує, що київський митрополит наполягав на неможливості такого акту передовсім з огляду на його негативний вплив на стан єрархії та вірність пастви унії. Прикметно, що аргументи, подані в меморандумі на користь ерекції Галицької митрополії, були потрактовані Ростоцьким у негативному дусі:

Немає жодної необхідності чи підстави, щоб єрархія уніатів, котрі понад 200 років тримаються Святого Престолу і перебувають під згаданого Святого Престолу покровительством, була розчленована запровадженням другого митрополита в Галицькому краї; і щоб [ця єрархія], ушкоджена переслідуваннями, знесеними за послух Святому Престолу, набагато більше ушкодилася та підупала через поділ і, втративши зв'язок між Церквами, що його стільки часу зберігала під владою одного й того ж митрополита, з часом наразилася на загрозу самому своєму існуванню. Адже зв'язок унії підтримує її в цілості, а поділ на частини – губить (док. № 5).

Як бачимо, обидві сторони (як прихильники поділу Київської митрополії, так і його противники) шукали підтримки з боку Апостольського Престолу. Позиція ж Римської курії в цьому питанні визначалася насамперед стратегічним завданням, яке полягало у відновленні повноправної митрополичої влади. Для реалізації цієї мети можна було обрати різні шляхи. Найбільш логічним спершу видавалося поновлення чинного митрополита Теодосія в його прерогативах, начебто цілком можливе після сходження на царський престол загалом прихильного до католицизму Олександра I. Відтак ще 1803 р. за підказкою з Риму «монсеньйор Левинський [унійний луцький єпископ. – В. А.] звернувся з цього приводу до секретаря міністра [внутрішніх справ. – В. А.] з проханням поновити митрополита Ростоцького в його повних правах» (док. № 6). Протягом 1804 р. повернення повноважень Теодосія (Ростоцького) було важливою ціллю дипломатичної місії Томазо Ареццо в Санкт-Петербурзі¹³.

¹³ У французькому міністерстві зовнішніх відносин у вересні 1807 р. було укладено довідку про всіх кардиналів Римської курії. Цитуємо її текст щодо достойників Святого Престолу, котрі взяли участь в обговоренні справи поділу Київської митрополії (щоправда, у документі відсутні дані про кардинала Доменіко Копполу, який помер 1807 р.): «Ареццо, неаполітанець, був нунцієм у Петербурзі. Високоосвічена і, як кажуть, не без здібностей людина добрих звичаїв. Він багато трудиться та непогано виплутався в Петербурзі. Успіхи імператорських армій йому таки неприємні, однак його не можна назвати цілковитим ворогом Франції. Він добре почувується в товаристві і навіть може, якщо захоче, бути люб'язним» (Archives Nationales, Paris (далі – AN), série «AF IV», carton 1694, dossier 4 (Alquier)).

Наполегливість Риму в цій справі, правдоподібно, пояснюється тим, що Ростоцького розглядали як суттєву протизагу митрополитові всіх римокатоликів у Російській імперії – архієпископові Могильовському Станіславу Богуш-Сестренцевичу. За переконанням папських посадовців, той чинив «спротив відновленню [папської] нунціатури у Санкт-Петербурзі, навіть у вигляді звичайного посольства, тому що вона перешкоджає йому здійснити його улюблений проект – стати патріархом католиків у Росії». До того ж було ясно, що Богуш-Сестренцевич має впливових «покровителів в оточенні імператора Олександра, і щойно йому стане відомо про наше прохання, він вживе всіх можливих заходів, аби ударемнити його»¹⁴.

Апостольському нунцієві Ареццо наказувалося всіма можливими способами домогтися поновлення гідності митрополита в давніх межах Київської митрополії та забезпечити «повне відновлення греко-унійної єрархії в тому статусі, у якому вона перебувала в той період, коли імператриця Катерина II забрала останні землі в Польщі аж до цілковитого знищення того королівства у 1794 р.» (док. № 1).

Як впливає з укладеної ще 1802 р. інструкції для Ареццо (в її основу поклали розгорнуту записку його попередника в цьому ранзі – кардинала Лоренцо Літти¹⁵), на початку XIX ст. ставлення Римської курії до Київської митрополії базувалося на усталеній упродовж попередніх століть існування унії традиції сприйняття цієї церковної провінції. Тож аби зрозуміти позицію Святого Апостольського Престолу щодо фундації Галицької митрополії та його практичні кроки в цій справі, потрібно перш за все дослідити уявлення римських достойників про Греко-Унійну Церкву. Такі уявлення та притаманна їм ментальна мапа унійної митрополії ґрунтувалися і на когнітивних процесах у часі довгого соціального

¹⁴ Пор.: «[...] l'opposition de l'Archevêque de Mohilov au rétablissement de la Nonciature à St. Petersbourg, quoique sous la forme d'une ambassade ordinaire, parce qu'elle le gêne dans l'exécution de son projet favori, de s'ériger en Patriarche de catholiques en Russie; et que cet Archevêque ayant trouvé des protecteurs auprès de l'Empereur Alexandre, il est fort à craindre qu'il mettra tout en encore pour faire échouer notre demande, dès qu'il en aura connaissance» (Haus-, Hof- und Staats-Archiv in Wien. Diplomatische Korrespondenz. Rom 1806. Karton 2. [Kobenzl à Khevenhüller, Vienne, le 9 mars 1806]).

¹⁵ «Літта, уродженець Мілана, був скарбником папи і нунцієм у Варшаві та Петербурзі. Вів спосіб життя доброго священика, відзначається освіченістю, [а також] великим поспіхом у веденні справ. Утім, вважають, що його побожність не є настільки великою, як показною. Додають, що він надзвичайно впертий в обстоюванні своїх суджень. Французьке представництво в Римі думає і каже про багато корисного від нього» (AN, AF IV, carton 1694, dossier 4 (Alquier)).

тривання (ці знання спиралися на архіви Святого Престолу¹⁶ та праці авторитетних знавців, зокрема домініканця Мішеля Ле К'єна¹⁷ і професора Сорбонни Франсуа Алліє¹⁸), і на особистому, накопиченому в часі короткого індивідуального тривання, досвіді експертів, отриманому в період дипломатичних місій у Речі Посполитій та Росії.

Листування щодо діяльності Арецо у Санкт-Петербурзі засвідчує, що на початку XIX ст. діячі Римської курії уявляли собі Київську митрополію як сакральний простір, що не зазнав змін унаслідок поділів Речі Посполитої. Межі цієї ментальної мапи жодним чином не збігалися з адміністративними чи етнічними кордонами, а навпаки – огортали їх. Попри те, що наведений далі документ стосується вже завершального етапу перебування Арецо в Росії (кінець 1806 р.), він цілком суголосний з інструкціями 1802–1804 рр. Мовилося насамперед про історичні провінції Польсько-Литовської держави: Червону Русь, складену з трьох частин – Галицької Русі, Волині (включно з Київщиною) та Поділля; Білу Русь і Литовську Русь (док. № 7). Єдиною цілістю вважали не тільки історично усталену церковну провінцію, але й «білих, червоних, чорних русинів», охоплених одним релігійним ідентифікатором. У такій, відповідній ранньомодерному розумінню нації, соціокультурній системі, єдиний митрополит відігравав роль не етнарха, а спільного архипастиря. Навіть сьогодні, ознайомлюючись із висловлюваннями членів Римської курії й офіційними актами Святого Престолу, в яких відобразилися глибокі знання про минуле та тогочасне становище Греко-Унійної Церкви, вражаємося тим, наскільки чіткими були уявлення цих чужинців про «руську греко-унійну націю», котру, незважаючи на поділи Речі Посполитої, вони продовжували розглядати як єдине тіло, що охоплювало не лише територію Галичини, Волині, Поділля, але й Білорусію та частину Литви, де мешкали греко-уніати. Розповідаючи про свою першу зустріч

¹⁶ Звернення до архівів передувало будь-якому розглядові справи у Конгрегації поширення віри, яка опікувалася справами Унійних Церков. Зокрема, у випадку поділу Київської митрополії йшлося про з'ясування походження титулу «митрополит Київський та Галицький»: *Epistolae Metropolitanorum Kioviensium Catholicorum Theodosii Rostockij, Heraclii Lisowskyj, Gregorii Kochanowicz, Josaphat Bulhak, 1788–1838* / вид. А. Welykyj, Р. Pidrutchnyj // *Analecta OSBM, Series II, Sectio III, vol. IX*. Roma 1980, док. № 69, с. 307–308.

¹⁷ *Фундація Галицької митрополії у світлі дипломатичного листування Австрії та Святого Престолу 1807–1808 рр.*: Зб. док. / упоряд., вступ. ст. та комент. В. Ададу-ров. Львів 2011, док. № 46, с. 146, 152. Мішель Ле К'єн (1661–1733), автор посмертно опублікованої праці: М. Le Quien. *Oriens christianus in quatuor patriarchatus digestus, in quo exhibentur Ecclesiae patriarchae caeterique praesules totius Orientis*: in 3 vol. Paris 1740.

¹⁸ ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18, fol. 523 rv.

з одним з таких знавців контексту, кардиналом Літтою, австрійський повірений у справах при Святому Апостольському Престолі з неприхованим подивом відзначив, що «Його Емінінція потрудилися описати мені історію Польщі, Росії та руської греко-унійної нації від Візантійської імперії до цього часу і представив мені [такі] блискучі докази своєї ерудиції та пам'яті, що я був не в стані перервати [його промову]»¹⁹. З погляду Літти, «важливим для підтримання єдності русинів з Римо-Католицькою Церквою завжди було зберігати наступництво митрополита такого обряду, затвердженого з титулом архієпископа Київського та Галицького і наділеного Святим Престолом дуже широкими привілеями» (док. № 17).

Застосування методики контент-аналізу до конкретного змісту документів, які уклалися в канцеляріях Апостольської столиці протягом 1803–1804 рр. щодо унійної митрополії, дозволяє з'ясувати, що ключовими в дискурсі цієї інституції (текстуальній проекції світоглядних настанов) було поняття «єдиний» (митрополит чи клир), натомість слово «поділ» справляє враження табуйованого як у кількісному, так і в емоційному відношенні.

Смерть 25 січня 1805 р. Теодосія (Ростоцького), який «через свій похилий вік і негаразди зі здоров'ям не міг здійснювати цю юрисдикцію», ударемнила сподівання Римської курії на поновлення цього єрарха в правах митрополита Київського. Попри початковий оптимізм щодо перспектив місії Ареццо, стан тогочасних політичних відносин між Римом і Росією був далекий від задовільного і, внаслідок скандальної «справи де Вернеґа»²⁰, залишав мало надій на те, що Олександр I номінує нового

¹⁹ *Фундація Галицької митрополії*, док. № 13, с. 38, 40. Ступінь обізнаності кардинала з минулим Руської Церкви добре ілюструє док. № 15 цієї книги.

²⁰ Так було названо дипломатичний конфлікт, спричинений висунутою Францією наприкінці 1803 р. вимогою до Римської курії видати французького емігранта шевальє Жозефа-Іларіона де Вернеґа, якого обвинувачували у координуванні заколотницької діяльності роялістів у Італії (див.: *Correspondance générale de Napoléon Bonaparte*, т. 4. Paris 2007, док. № 8266, с. 445). Після певних вагань папа піддався тискові з боку Франції та погодився задовольнити цю вимогу (Там само, док. № 8590, с. 574). Але оскільки заарештований у грудні 1803 р. і виданий у квітні 1804 р. Французькій державі шевальє офіційно перебував на російській дипломатичній службі, то цього разу Санкт-Петербурзький двір звинуватив курію у ворожих щодо себе діях і відкликав з Риму свого посла Лісакевича (Там само, док. № 9055, с. 794–795). Дослідники схиляються до думки, що причиною розриву Росією взаємин з Апостольською столицею був її намір залякати папу Пія VII, щоб перешкодити коронації ним імператора французів (див.: J.-O. Boudon. *La Papauté face au nouvel «Empereur d'Occident» // Austerlitz: Napoléon au cœur de l'Europe*. Paris 2007, с. 261–274). Восени 1806 р. Росія повністю розірвала дипломатичні відносини зі Святим Престолом, демонстративно видаливши зі своєї території апостольського нунція Ареццо (див.: A. Boudou. *Le Saint-Siège et la Russie: Leurs relations diplomatiques au XIXe siècle*, т. 1. Paris 1922, с. 62–70).

унійного митрополита з числа трьох чинних у його володіннях владик: «або монсеньйора Лісовського, архієпископа Полоцького, або монсеньйора Булгака, єпископа Берестейського, або монсеньйора Левинського, єпископа Луцького», – найбільш прийнятним кандидатом з-поміж яких у Римі вважався Іраклій (Лісовський) (док. № 1).

Отож потрібно було шукати інший варіант номінації очільника Греко-Унійної Церкви. Надзвичайну активність у цьому питанні виявив тоді віденський двір, з місією до якого знову прибув Михайло Гарасевич, спонукуваний єдиним на той час унійним єрархом у Галичині Антонієм Ангеловичем. У червні він домовився із Североллі про вироблення спільної позиції (док. № 29). У липні 1805 р. австрійський уряд через цього папського нунція попередньо запитав думку Апостольського Престолу про створення ним нової церковної провінції для греко-католиків на території Австрійської імперії під назвою «Галицька митрополія»²¹. Запит, зафіксований у депеші Североллі 20 липня, надійшов до Священної Конгрегації поширення віри 10 серпня. На прохання секретаря Конгрегації Доменіко Копполи до вирішення питання про ерекцію Галицької митрополії було залучено Л. Літгу (док. № 30), який, вочевидь, не висловив засадничих застережень супроти поділу Київської митрополії та появи нової церковної провінції, оскільки 30 серпня ідею фундації Галицької унійної митрополії було підтримано на сесії Конгрегації, а вже 31 серпня відповідні запевнення щодо прихильності Святого Престолу були надіслані Североллі (док. № 34). 14 жовтня 1805 р. нунцій повідомив з Відня, що імператорський двір має намір запропонувати Апостольській столиці погодитися на «створення гідності нового руського митрополита, настільки важливої для його [тобто австрійського. – В. А.] панування в Галичині»²². Своє позитивне ставлення до проекту заснування митрополичого осідку в Галичині Римська курія впродовж 1805–1806 рр. пояснювала недієздатністю від 1795 р. Ростоцького та послідовними відмовами офіційного Петербурга дозволити реалізацію митрополичих повноважень. Після відходу до вічності старого архиєрея з'явилася нарешті надія на оновлення цього визначального для підтримання дієздатності всієї Греко-Унійної Церкви сану шляхом обрання митрополитом з титулом «Галицький» одного з єпископів у володіннях Австрії²³.

Утім, рішення про створення руської митрополії в Галичині було ухвалено придворною канцелярією Австрійської імперії тільки 17 лип-

²¹ *Monumenta Ucrainae historica* / зібрав Metrop. Andreas Septyckij; вид. Metrop. Josephus Slipuj, т. 7. Рим 1969, док. № 131, с. 286–287.

²² M. Harasiewicz. *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 775.

²³ *Фундація Галицької митрополії*, док. № 46, с. 145, 151–152.

ня 1806 р. Проект цієї постанови імператор Франц затвердив 11 вересня 1806 р. 8 листопада того-таки року про номінацію Ангеловича повідомило офіційне видання «*Вінер Цайтунг*»²⁴. У той самий день відповідний акт зареєструвало Галицьке губернське управління (док. № 31). В історіографії зволікання віденського кабінету зазвичай пов'язується з війною із Францією. Набравши драматичного для Австрії перебігу, вона, напевно, відволікла увагу придворної канцелярії від підготовки ухвали у справі нової церковної провінції²⁵. Документи від австрійського уряду про заснування Галицької митрополії надійшли до Конгрегації поширення віри щойно 16 листопада 1806 р. (док. № 32).

Майже одночасно через неофіційні канали у Санкт-Петербурзі (абат Лохманн фон Мюльц, колишній співробітник місії Літти) стало відомо, що 24 липня за старим стилем (5 серпня за новим) імператор Олександр I номінував архієпископа Полоцького Іраклія (Лісовського) «митрополитом Унійних Церков у Росії» (док. № 9). У листі від 16 жовтня Лохманн писав приятелю Джованні Антоніо Бенвенуті (колишньому секретареві місії Літти, особисто знайомого з Іраклієм (Лісовським) ще з 1798 р.) про свою зустріч із щойно призначеним на митрополичий уряд Лісовським так:

Припускаючи, що я підтримую стосунки з Вами, він благав мене особисто сповістити виразно Високопреосвященного Пана кардинала Літту про своє возведення в сан і домогтися для нього апостольської згоди і благословення Святішого Отця, відкладаючи, за його словами, налагодження прямої комунікації до спокійніших часів (док. № 14).

Усвідомлюючи неможливість офіційного представлення заходами російської дипломатії його кандидатури для канонічного її потвердження римським понтифіком, Лісовський наголошував, що його влаштувала б навіть папська згода в усній формі. Опираючись на постанови Замоїського собору 1720 р., згідно з якими в разі вакантності київського митрополичого престолу його адміністратором стає архієпископ Полоцький, та маючи номінацію з боку царя, 11 квітня 1807 р., за присутності клиру й апостольського нотарія, митрополит виголосив Ісповідання віри разом із присягою вірності вселенському архиєреві (док. № 37).

І хоча після отримання новини про номінацію Лісовського митрополитом Конгрегація поширення віри формально не припинила розглядати пропозицію австрійського імператора з приводу фундації Галицької митрополії, висновок щодо якої було доручено укласти секретареві

²⁴ *Österreichisch-Kaiserliche Privilegierte Wiener Zeitung* 90 (8 November 1806) 5545.

²⁵ Див.: А. Г. Великий. *З літопису християнської України*, т. 7, с. 183.

Конгрегації, проавстрійськи налаштованому кардиналові Доменіко Копполі, головну ставку в цій справі було зроблено таки не на Ангеловича, а на Лісовського. Нунцій Арецо в листі до Мікеле ді П'єтро, префекта Конгрегації²⁶, підкреслював, що «таке призначення саме по собі має велику користь для того католицизму, і його неодноразово прагнув і просив Святий Престол, навіть під час моєї місії в Росії». Зміну пріоритетів Римської курії в цьому питанні засвідчує записка згаданого префекта Конгрегації поширення віри до нунція у Відні від 29 листопада 1806 р., в якій йшлося про потребу відкласти, з огляду на нові обставини в Росії, реалізацію ідеї створення митрополичого уряду в Австрії (док. № 11).

Хоч у своїй депеші від 8 квітня 1807 р. австрійський повірений у справах у Римі Людвіг фон Лебцельтерн зазначав, що формальною причиною затримки у вивченні подання австрійського монарха стала серйозна хвороба кардинала Копполи, незабаром із туманної заяви державного секретаря кардинала Філіппо Казоні²⁷ він дізнався про те, що серед членів Конгрегації поширення віри існує спротив проголошенню руської митрополії в Галичині. За його словами, «спочатку, коли робилося відповідне повідомлення в Конгрегації кардиналів, кардинал [Коппола] висловився сприятливо щодо того, щоб задовольнити Ваше прохання, але протягом часу, коли здійснювалося дослідження й було отримано нові роз'яснення, визначилися різні думки, й успішному завершенню справи протиставилися численні труднощі»²⁸. Про справжню причину відтермінування розгляду питання Галицької митрополії Лебцельтерн зміг довідатися аж наприкінці квітня 1807 р., коли було озвучено небажання Святого Престолу ділити Київську митрополію між двома єрархами, в Росії й Австрії, допроваджуючи

²⁶ «Ді П'єтро, префект [Конгрегації] пропаганди віри, низького походження. Глибокий теолог, лише цьому, як кажуть, він завдячує кардинальській гідності. Грубої вдачі. Безтактовний, нестриманий, не вміє спілкуватися у товаристві. Багато п'є. Ненавидить усією своєю селянською душею французів та їхній уряд. Має, як кажуть, амбіції померти мучеником. Користується довірою папи, який радиться з ним у всіх політичних і релігійних справах, якої би ваги вони не були» (AN, AF IV, carton 1694, dossier 4 (Alquier)).

²⁷ «Казоні з Саранци, державний секретар, префект Священної ради й Лорентійської конгрегації. Надзвичайно високого зросту, має гарне і шляхетне обличчя. Цим перевагам, а не своїй посередності, він завдячує постом державного секретаря [...]. Увесь світ твердо переконаний, що державний секретар ніяким чином не впливає на дії папи, але вважають, що без нього папа ніколи не був би сам собою. Є певним, що Антонеллі, ді П'єтро, Карафа та інші мають такий вплив, якого позбавлений державний секретар [...].» (AN, AF IV, carton 1694, dossier 4 (Alquier)).

²⁸ *Фундація Галицької митрополії*, док. № 5, с. 10–11.

таким чином до розколу єдиної Церкви на дві окремі й фактично самостійні: Греко-Католицьку у володіннях Габсбургів (насправді ж, нагадаємо, вона існувала вже понад 30 років) та Греко-Уніатську в імперії Романових²⁹.

Логіку дій Апостольської столиці в цій ситуації допомагає збагнути офіційне витлумачення її позиції, представлене в ноті державного секретаря від 12 лютого 1808 р. У цьому документі стверджувалося, що «в Галичині митрополит був потрібен саме тому, що в інших місцях не було когось, хто б міг здійснювати свою юрисдикцію і бути центром руської єрархії»³⁰. Однак коли такого архиєрея було призначено в Росії, для членів Римської курії сенс створення митрополичого престолу в Галичині зник. З огляду на це, «Святий Престол був змушений змінити свою позицію, визнаючи непотрібним і згубним захід, що його відповідні обставини робили до того корисним і необхідним»³¹.

Дипломатичне листування відкриває лише верхівку політичного «айсберга», з яким зіштовхнулася у Римі ініціатива фундації Галицької митрополії. Його «підводну», ретельно приховувану від поглядів зовнішнього світу, частину репрезентує Архів Конгрегації поширення віри. Згідно зі збереженими в ньому джерелами (з якоїсь причини так і не оприлюдненими у фундаментальному виданні листування цієї інституції у справах Руської Церкви, у котрому понтифікатові Пія VII взагалі присвячено тільки два документи з публікованих у цьому збірнику³²), у січні – лютому 1807 р. в Конгрегації відбувся розкол думок і гору взяло бачення традиціоналістів, які уявляли митрополію як єдину й неподільну цілість. Попри те, що наприкінці січня 1807 р. кардинал Коппола подав префектові Конгрегації свій позитивний висновок щодо корисності та нагальної потреби піднесення унійної митрополії в Галичині, його вимога формально затвердити цей акт через просте повідомлення іншим членам цієї інституції Римської курії – кардиналам Літті й Антонеллі³³ –

²⁹ Там само, док. № 6, с. 13–14.

³⁰ Там само, док. № 46, с. 146, 152.

³¹ Там само.

³² *Litterae S. C. de Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantia: 1790–1862* / вид. А. Welykyj. Romae 1957, док. № 3191, 3198, с. 126, 129–130.

³³ «Антонеллі з Сенігалії, єпископ Остії та Веллетрі, настоятель собору Св. Йоана Латеранського, секретар Конгрегації Священної канцелярії, префект друкарні пропаганди віри. Йому не бракує освіти, особливо в царині теології. Він намагається користуватися нею в усіх справах і, особливо, в політиці. Видається, що Папа підтримує ці намагання, оскільки у політичних справах він завжди довіряє йому, засягає і користується його думкою. Антонеллі твердий до бруталності, через упертість його вважають непохитним. Його прихильники вважають його освіченим, оскільки

була відхилена. Антонеллі, натомість, вніс пропозицію про обговорення проблеми на загальній сесії Конгрегації. Під час дебатів перемогла позиція Літти, підтримана Антонеллі при невизначеному ставленні ді П'єтро. Цікаво зіставити аргументи обох сторін. Коппола виходив з того, що оскільки ще 31 серпня 1805 р. Конгрегація через апостольського нунція повідомила віденський двір про готовність Святого Престолу посприяти ерекції руської митрополії в Галичині, цим було продемонстровано її принципову згоду на таку фундацію. Тож Відень розпочав процес і тепер через свого дипломатичного представника вимагав канонічної конфірмації номінованого ним митрополита. Кардинал просив поінформувати австрійського представника про позитивне вирішення справи:

Хоча знаю, що була необхідність і можливість прийняти таке встановлення єдиного митрополита, коли вся Польща була повністю підпорядкована одному і тому ж володінню; але тепер, коли Польща поділена між кількома володіннями, мені невідомо, чи існує необхідність і можливість продовжувати застосовувати ту саму систему; з іншого боку, мені відомо, що греко-русини Пруської Польщі не можуть більше вважати себе залежними від будь-якого руського митрополита; оскільки у Пруській Польщі було піднесено руську єпархію, що не підлягає жодному митрополитові, а підлягає безпосередньо Апостольському Престолові (док. № 34).

З погляду Літти, навпаки, проблема полягала не в поділі Київської митрополії, а лише у відновленні митрополита Київського у його правах і функціях:

Після цих поділів [...] Апостольський Престол не став би заперечувати проти того, щоб залагодити ситуацію піднесенням до рівня митрополії якогось із теперішніх єпископських престолів греко-руського обряду, що існують у володіннях імператора Австрії, аби греко-руські католики не залишилися позбавленими того, хто, будучи наділений відповідними повноваженнями, здійснював би над ними належне управління. Проте такі побоювання зникли, коли тепер монарх Всеросійський видав декрет, яким призначає монсеньйора архиєпископа Полоцького наступником покійного митрополита Київського монсеньйора Теодосія Ростоцького. І от з'явилася нагода для Святого Престолу подбати про

він багато і про все говорить. У його судженнях відсутня будь-яка прямота. Це найбільш запеклий і навіть явний ворог французів та італійців [...]. Його ненависть до володаря обох держав не викликала ніколи сумніву» (AN, AF IV, carton 1694, dossier 4 (Alquier)). Про цього єпископа див.: J. LeBlanc. *Dictionnaire biographique des cardinaux du XIXe siècle*, с. 34.

заповнення вакантної [посади] митрополії Київської в особі монсеньйора Іраклія Лісовського, який уже звертався із запитом, щоб Святий Престол призначив його на гідність митрополита за звичними канонічними формами, і при цьому зникла будь-яка причина застосовувати якусь нову розв'язку. Відповідно, коли із призначенням нового руського патріарха Київського вдалося отримати бажаний плід справедливих старань Святого Престолу, чим втішаються всі руські прелати і радіє ціла нація, знаючи, що вирівнявся шлях до підтримання міцності й незмінності самої католицької унії, занадто небезпечним було б думати про будь-яке нововведення. Тим більше, що воно могло б викликати скарги з боку російського імператорського двору і митрополита Київського, а це призвести до порушення порядку церковної єрархії, який так ревно оберігається в Церквах греко-руського обряду, [...] наразитися на велику небезпеку заворушень і упереджень проти греко-руських католиків. Усі ці вкрай вагомні роздуми нижчепідписаний кардинал вважав своїм обов'язком за посередництвом Вашої Еміненції [ді П'єтро. – В. А.] смиренно передати на вищий розгляд Його Святості. Він також тішить себе думкою, що ті самі причини можна навести для того, щоб змусити віденський імператорський двір відмовитися від усяких подальших клопотань щодо піднесення греко-руської митрополічної Церкви в Галичині, єпископи якої мають так само бути вдоволеними збереженням належної комунікації зі своїм давнім митрополитом Київським (док. № 17).

В укладеній у квітні 1807 р. докладній записці Літта послідовно й аргументовано (на підставі історичних прикладів) розкритикував ідею створення Галицької унійної митрополії. На його переконання,

поставити натомість нового митрополита в Галичині, то це означало б зачинити ті двері, які Божественне Провидіння чудодійно відчинило для збереження святої унії [...]. Пій VII піднесенням нового митрополита в Галичині, як супротивника і суперника монсеньйора Лісовського, своїми ж руками організував би нову схизму, яка досі за милосердям Божим якраз і не існувала в митрополії всієї Русі (док. № 18).

Зі свого боку Літта пропонував через дипломатичних посередників (Лебцельтерна у Римі та Североллі у Відні) обґрунтовано відмовити віденському дворові в його проханні заснувати у Галицькій провінції митрополію для греко-уніатів. Аби зробити цей крок дієвішим, передбачалося спонукати прокуратора Чину василіян у Римі Йордана (Мицкевича) спеціальним листом намовити номінанта Антонія Ангеловича до добровільного зречення митрополічної гідності (однак прокуратор, який був прихильником ерекції Галицького престолу, зайняв щодо цього

прохання ухильну позицію)³⁴. Правдоподібно, що в цьому випадку кардинал намагався зіграти на суперечностях між василіянами та світським клиром у Галичині щодо кандидатів на владництво. Практика висунення австрійським урядом на єпископів винятково представників білого духовенства викликала спротив ченців, котрі скаржилися Святому Престолові на відверте порушення привілеїв, наданих Замойським собором і затверджених папською конституцією (док. № 24).

Надалі Літта, який мав за плечима чималий досвід дипломатичної діяльності (нунціатури у Варшаві в останні роки існування Речі Посполитої та в Санкт-Петербурзі за царювання Павла I) і був чи не найбільш авторитетним при Римській курії знавцем унійної тематики, перебрав справу митрополії у свої руки. Сприятливим для нього виявився той фактор, що головним зовнішньополітичним пріоритетом щодо Східної Європи для Римської курії залишалося збереження хоч якогось зв'язку з Росією, а відтак – безмежне терпіння щодо її демаршів, спричинене страхом, що повний розрив взаємин з цією «схизматичною» імперією призведе не тільки до занепаду унії й масового навернення греко-руси-нів на православ'я, але й до погіршення становища Римо-Католицької Церкви та репресій супроти неї³⁵. У такій системі пріоритетів Святий Престол найменше цікавили інтереси унійного духовенства в Австрії, де, на відміну від Росії, не існувало жодної непевності стосовно долі греко-уніатів, навіть у разі відмови віденському двору в його намірах фундувати Галицьку митрополію. Саме тому записка Літти й була врешті-решт покладена в основу офіційної відповіді австрійському повіреному в справах³⁶, про що свідчить порівняння змісту і лексики цих двох документів. Як і належало згідно з дипломатичним етикетом, від імені Святішого Отця державний секретар повідомив, що «після зрілих роздумів над цією вкрай делікатною справою Церков греко-руського обряду, [...] Його Святість не може допомогти запровадити задумане нововведення у жодній з цих Церков». Головною причиною такого рішення називалася здійснена російським імператором номінація архієпископа Полоцького на вакантний після смерті Теодосія (Ростоцького) митрополичий престол. З погляду Римської курії, створення на вимогу австрійського імператора ще одного митрополичого осідку в Галичині мало б такі негативні наслідки: 1) поділ єпископів «між двома різними главами»; 2) розкол Василіянського чину («Руського ордену») на «два тіла»; 3) зане-

³⁴ *Фундація Галицької митрополії*, док. № 11, с. 33, 35.

³⁵ AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 124, fol. 144 r.

³⁶ *Monumenta Ukrainae historica*, док. № 143, с. 306–310.

пад практики скликання провінційних соборів, які протягом віків (як це було у Бересті наприкінці XVI ст. чи в Замості 1720 р.) опікувалися всією «руською греко-унійною нацією» й протистояли «православній схизмі». Тож у згаданій ноті від 7 травня 1807 р., на підставі досить ґрунтовного екскурсу в історію Руської Церкви та її унії з Римом, екскурсу, який спирався на цитовані положення папських булл та правил унійних соборів, доводилася неможливість поділу Київської митрополії з огляду на його шкідливість для збереження національно-конфесійної єдності греко-уніатів та їхнього зв'язку з Апостольською столицею³⁷.

Прихильність Літти до номінованого царем митрополита Іраклія, мабуть, була обумовлена особистим знайомством двох єрархів, яке відбулося ще в 1797 р., під час дипломатичної місії кардинала в Росії (див. два написані в цей період листи Лісовського до апостольського нунція³⁸, до них долучено раніше невідомий лист – док. № 13). Прихильники збереження єдності Київської митрополії, до яких належав не тільки архієпископ Арецо, але й абат Лохманн фон Мюльц («знавці справ у терені», себто в Росії), були впевнені, що негативний образ Лісовського формувався і розповсюджувався, із суто особистих мотивів, ворожими щодо цього архиєрея монахами-василіянами, тому не мав нічого спільного з дійсністю. Наприклад, Лохманн наголошував, що

мав нагоду познайомитися з новопризначеним митрополитом і можу запевнити, що він зовсім не відповідає тому, що на нього наговорила купа деяких, не надто покірних василіян (док. № 14).

Усупереч наклепам на Лісовського, вказані щойно достойники репрезентували його як стійкого апологета унії, доволі освіченого (поважного навіть на вигляд статечного мислителя з «платонівською бородою»), й водночас талановитого адміністратора, що зумів уберегти свою Церкву в нелегкі для неї часи гонінь від поглинання православними та латинниками.

Фактичне (хоча й неканонічне) визнання Святим Апостольським Престолом у травні 1807 р. Іраклія (Лісовського) греко-унійним митрополитом означало невизнання таким Антонія Ангеловича. В українській церковній історіографії, яка генетично пов'язана з дискурсом поділу Київської митрополії, що плекався в галицькому еклезіальному середовищі XIX ст., побутувала хибна думка про те, що з моменту свого призначення на митрополитство Лісовський «різними способами старався

³⁷ *Фундація Галицької митрополії*, док. № 8, с. 17–25.

³⁸ *Epistolae Metropolitanorum Kioviensium Catholicorum Theodosii Rostockyj, Heraclii Lisowskyj, Gregorii Kochanowicz, Josaphat Bulhak, 1788–1838*, док. № 39, 40, с. 244–246.

про канонічне затвердження своєї гідності з боку Апостольської столиці, але цього потвердження не одержав аж до своєї смерті, бо Апостольська столиця вже тоді поробила конкретні заходи в австрійського уряду про створення Галицької митрополії»³⁹. Такий висновок, однак, цілком розминається з фактами, адже у світлі документів австрійської влади та Римської курії чітко видно, що у Святого Престолу насправді не виникало жодних сумнівів стосовно митрополичої гідності Лісовського. Навпаки, саме номінація останнього й зумовила уперте небажання курії затверджувати Ангеловича як митрополита Галицького. Пізніше визнання Галицької церковної провінції ставилося Римом у залежність від отримання австрійським урядом (шляхом звернення або до російського уряду, або безпосередньо до архієпископа Полоцького) згоди Лісовського на поділ Київської митрополії⁴⁰. На необхідність такої згоди від церковного єрарха, чію провінцію мали поділити, а клир і бенедикції – передати в юрисдикцію іншого єрарха, Апостольський Престол вказував щоразу, коли планував перешкодити, затягнути, а ще краще – ударемнитити ініціативи світських правителів щодо достосування меж церковних провінцій до суверенних державних кордонів⁴¹.

³⁹ І. Назарко. *Київські і Галицькі митрополити*, с. 126–127; А. Г. Великий. *З літопису християнської України*, т. 7, с. 154–155, 168–169.

⁴⁰ *Фундація Галицької митрополії*, док. № 24, с. 76–84.

⁴¹ Кількома роками раніше з подібним проханням до Римської курії звернувся король Пруссії Фрідріх-Вільгельм II, який мотивував своє рішення про створення з частини Київської унійної митрополії, яка опинилася в його державі після третього поділу Речі Посполитої (т. зв. Нова Східна Пруссія з адміністративним центром у Білостоку), нового Супрасльського владцтва тим, що «при поділі Польщі три великі держави постановили у рішучий і незворотний спосіб, що греки, возз'єднані з Римською Церквою, які замешкують частину Польщі, що перейшла під моє панування, не матимуть більше жодних відносин з архієпископами та єпископами, котрі резидують поза моїми володіннями, так що внаслідок цього ні архієпископ греко-унійного обряду, який має осідок у Радомишлі, в колишньому Київському воеводстві, ні єпископ, який має осідок у Бересті в Литві (один і другий розташовуються на російській території), не зможуть здійснювати жодної духовної влади у моїх володіннях, чи з огляду на митрополичі права, чи права єпископські і щодо монаших орденів» (пор.: «En partage de la Pologne, les trois puissances ont arrêté d'une manière décisive et irrévocable: que les Grecs unis à l'Église Romaine domiciliés dans la partie de la Pologne, qui a passé sous ma domination, n'auront plus aucune relation avec des archevêques et évêques résidants hors de mes états que par conséquent ni l'archevêque du rit grec uni dont le siège est à Radomislav dans l'ancien palatinat de Kiow, ni l'évêque qui réside à Brzesc en Lituanie (l'un et l'autre se trouvent dans le territoire russe) ne pourront lancer aucune autorité spirituelle dans mes états, soit par rapport aux droits métropolitaines, soit relativement au droit diocésain et aux artibus ordines» (Geheimes

Прибічники цілісності Київської митрополії розуміли, що без канонічного затвердження номінація Лісовського на митрополичий престол, незважаючи на корисність такого акту для греко-уніатів у Росії, залишалася цілковито неправильною за своєю формою не лише для кардинала Копполи (док. № 12), а й для підпорядкованої цьому новопоставленому архиєреєві єрархії. «Я заперечую, що він є дійсно митрополитом, оскільки навіть маючи призначення імператора і зробивши все для того, аби отримати апостольське затвердження, він все ж насправді його не отримав», – писав у Рим не надто прихильний до кандидатури Лісовського

Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, I, Rep. 81 Gesandtschaft Rom, № 8, Fasz. 3, S. 23 [Roi à l'abbé Ciofani, résident adjoint à Rome, Berlin, le 19 janvier 1797]). Відповідь Священної Конгрегації поширення віри на номінаційний лист короля щодо нового владики Теодосія (Вислоцького) була ухильною, бо вказувала на потребу «сягнути в цій важливій справі по думку митрополичих єпископів грецького обряду, які можуть бути зацікавлені в створенні нового єпископства їхньої Церкви» (пор.: «Sire, le prélat Galeppi, secrétaire de la Congrégation établi pour les affaires ecclésiastiques de la Pologne, m'a fait part de ce qu'on y a résolu sur la proposition faite au nom de V[otre] M[ajesté] de l'établissement de deux nouveaux évêchés de Wygry et de Suprasl dans la Nouvelle Prusse Orientale. La Congrégation a démontré la meilleure disposition à seconder la volonté de V[otre] M[ajesté] dans cette affaire importante, mais ne pouvant s'écarter des lois canoniques et de la discipline de l'Église, qui prescrit qu'aucun démembrement des diocèses ne soit fait sans le consentement exprimés de leurs évêques, elle n'a pu se passer dans le cas présent de demander auparavant la déclaration du consentement des évêques de Samogotie, Wilna et de Luck à l'égard des districts qui étant tombés sous la domination prussien sont détachés de leurs diocèses et formeront actuellement, suivant les ordres de V[otre] M[ajesté] le diocèse du nouvel évêque de Wygry. De même on a interpellé les évêques métropolitains du rit grec uni qui pourraient être intéressés dans l'établissement du nouvel évêché de leur Église» (Там само, S. 32 [Ciofani au Roi, le 29 avril 1797]). Це нагадування про приписи канонічного права обурило прусського монарха, який сприйняв його як зазіхання на свої прерогативи суверенного володаря й назвав «рівною мірою надмірним і неприйнятним», оскільки «вся влада, права і власники, як церковні, так і світські, що існували згідно з колишнім порядком речей, тепер розділені спільними і взаємно розмежованими кордонами [...], і що влада, права і власність єпископств грецького обряду Радомишля та Берестя, що засягають на дистрикти під моїм правлінням, припинилися з цієї миті» (пор.: «[...] que tous les pouvoirs, droits et possesseurs tant ecclésiastiques que séculaires existants selon l'ancien ordre des choses seraient séparés par les frontières respectives et débordées mutuellement, les diocèses des évêchés catholiques de Wilna, de Luck et de Samogotie, aussi que ceux des évêchés du rit grec de Radomslaw et de Brzesc en tant qu'ils s'étendent sur les districts de ma domination, ont cessé depuis cet instant [...]» (Там само, S. 33 [Roi à l'abbé Ciofani, résident adjoint à Rome, Berlin, le 27 mai 1797])). Тим не менше, канонічний процес щодо Супрасльського єпископства розтягнувся на понад два роки і досяг своєї мети вже за правління іншого короля Пруссії – Фрідріха-Вільгельма III.

єпископ Луцький Стефан (Левинський), який і сам певний час сподівався посісти цей високий духовний уряд (док. № 38). Ознайомлення із запискою Левинського (док. № 37), безумовно, вплинуло на ставлення Римської курії до характеру номінації цього митрополита.

Ухвалення рішення про поділ Київської унійної митрополії супроводжувалося вивченням Священною Конгрегацією поширення віри документів історичного змісту. Укладачі цих почасті архівних, почасті опертих на еклезіальну пам'ять довідок, хоч і вважали існування єдиного митрополита визначальним чинником конфесійної згуртованості греко-уніатів та їхнього сопричастя з Римом, та все ж наполягали (див., наприклад, док. № 41) на неможливості збереження його юрисдикції після розпаду Речі Посполитої.

У підсумку Іраклій (Лісовський) так і не став канонічно затвердженим митрополитом Київським – і в силу положення указу російського царя про його титулування тільки «митрополитом усіх Унійних Церков у Росії», і з огляду на неспроможність домогтися потвердження Римським престолом через дипломатичні канали. Із самого початку такі обставини видавалися нездоланною перешкодою кардиналові Копполі, котрий висноував, що «складність полягатиме насамперед у відсутності будь-якого клопотання з боку російського двору і призначеної ним особи; водночас [папа] навряд чи зробив би митрополитом особу, щодо якої не отримав жодного прохання і щодо якої не було передано документів і розпочато звичайний процес [конфірмації]» (док. № 34). Ця відмінність між становищами митрополитів-номінантів Лісовського й Ангеловича – відсутність офіційної підтримки з боку держави у першого і її наявність у другого – виявилася вирішальним важелем для остаточного поладження справи. Наполегливість австрійської влади в обстоюванні свого подання і цілковите мовчання уряду російського поступово змінювали ситуацію на користь прихильників поділу Київської митрополії. Тож саме політика з її змінною кон'юнктурою стала головним рушієм у рішенні Апостольської столиці виділити окрему Галицьку митрополію.

Утім, із дня внесення подання щодо конфірмації Ангеловича минуло п'ятнадцять місяців, поки 13 лютого 1808 р. австрійського повіреного у справах при Святому Престолі нарешті повідомили про те, що «предмет його старань здійснено». Після докладних пояснень причин «довгого опору, що його чинив Святіший Отець побажанням Його Величності [імператора Австрії]» заявлялося,

що Святий Престол зовсім не прагне через цю нову митрополію завдати збитків Київській митрополії русинів-уніатів у тому, що стосується прав, якими вона продовжуватиме користуватися, і юрисдикції, яку

вона здійснюватиме над Руськими Церквами, розташованими в Росії, для яких Його Святість залишає собі право теж видати конституцію, щоб [таким чином] можна було якнайкраще задовольнити потреби вірних цього обряду в Російській імперії⁴².

Делікатну місію поінформування Лісовського про поділ Київської митрополії поклали на Североллі, котрий ужив усіх доступних йому засобів красномовства, щоб переконати митрополита-номінанта у користі поділу для збереження унії та запевнити його у прихильності Святішого Отця, готового завершити процес його канонічної конфірмації за умови подання відповідного прохання (вже без згадки вилученої з-під його юрисдикції Галицької митрополії) (док. № 43). Щоправда, дипломати Римської курії, знаючи про складність відносин з офіційним Петербургом, уже не плекали надій з приводу швидкого надходження такого клопотання від царського уряду (док. № 44).

Як бачимо, справа заснування Галицької митрополії в 1802–1808 рр., досліджена із залученням документів усіх сторін процесу, є яскравою ілюстрацією тези, що в історії відсутня наперед задана однією стороною «об'єктивна істина». Утвердження Галицької митрополії стало наслідком зустрічі та складної, багаторівневої взаємодії й конфронтації різних позицій і «суб'єктивних правд». Аналіз доказової бази конкурентних «істин» доводить, що зміст дискурсу кожної з них залежить від конкретної соціальної позиції її носія. Одною була позиція унійних єрархів у Галичині, іншою – їхніх одновірців у володіннях Росії, ще іншою – в Апостольській столиці, всередині інституцій якої тривала боротьба партій та амбіцій, унаслідок чого процес затягувався і не виносився назовні через відсутність однастайності в Конгрегації поширення віри. У кожному разі піднесення Галицької митрополії розглядалося Святим Престолом не як відновлення традиції, перерваної в несприятливих умовах, а як еклезіальна новація, небажана насамперед з огляду на суперечність традиції, усталеній у річпосполитський період. Новому австрійсько-галицькому дискурсові про тяглість окремішньої митрополичої традиції ще з часів княжого Галича Римська курія протиставила дискурс про єдність і неперервність Київської митрополії. Усвідомлення потреби пристосуватися до сучасних державних кордонів, які розділили Київську митрополію, приходило на зміну старому, вкоріненому на рівні ментальності, уявленню про єдність русинів-уніатів та одного митрополита надзвичайно повільно й болісно. Відраза Римської курії до будь-яких пропозицій з боку світської

⁴² Фундація Галицької митрополії, док. № 45, с. 142–143.

влади стосовно ревізії меж церковних провінцій відповідно до кордонів державної адміністрації⁴³ та нехить до йосифінської Австрії⁴⁴ похитнулася лише з появою ще страшнішої загрози з боку французького *лібертинізму* (засадничо світського типу світогляду, який ґрунтується на пріоритетності громадянської свободи) напередодні воєн 1805 та, особливо, 1809 рр., які загрожували самому існуванню Святого Апостольського Престолу. Та навіть за таких обставин Римська курія, яка вважала себе третейським суддею в суперечках щодо церковних справ, не визнала дійсними докази тягlosti Галицької митрополії, які представило унійне духовенство в Галичині та уряд Австрії, й сприйняла їх радше як міф, невідповідний інформаційно-архівній базі Святого Престолу. Втім, як міф необхідний і достатній для (пере)заснування уявної спільноти⁴⁵, котрою стала Греко-Католицька Церква. Говорячи про існування в минулих століттях Галицької, а пізніше і Львівської єпархій⁴⁶, Святий Престол водночас не помічав жодного зв'язку спадкоємності між легендарною Галицькою митрополією XIV ст. та піднесеною за його згодою в 1808 р. церковною провінцією. Так чи інакше, цей міф про відновлену церковну провінцію напрочуд подібний до габсбурзького міфу про спадкове «Королівство Галичини та Лодомерії». Обидва вони постали в той самий час і були створені тією самою соціальною культурою – звідси й політична доцільність побутування дискурсу про «відновлення» Галицької митрополії.

Стосовно греко-унійної митрополії у володіннях Росії, то в українській (фактично галицькій) церковній історіографії поширене трактування царського указу від 24 липня 1806 р. як такого, що відновив нібито скасовану 1795 р. Київську митрополію, яка після того проіснувала до 1839 р.⁴⁷ Однак

⁴³ Haus-, Hof und Staats-Archiv in Wien. Staatskanzlei. Rom, karton 226, fol. 47 r – 48 r.

⁴⁴ Североллі повідомляв у своєму шифрованому листі від 11 травня 1807 р. про «плачевну ситуацію з церковним устроєм, якому тут [в Австрійській монархії. – В. А.] завжди протидіють правила, а часто й постанови уряду» (AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 232, fol. 175 r.).

⁴⁵ Див.: *Винайдення традиції* / ред. Е. Гобсбаум та Т. Рейнджер, 2-ге вид.; пер. з англ. М. Климчук. Київ 2011, с. 13–14.

⁴⁶ Про це докладніше йдеться у: І. Сковчиляс. *Галицька (Львівська) єпархія XII–XVIII століть: організаційна структура та правовий статус*. Львів 2010, с. 42–44, 189–230.

⁴⁷ Про таке розуміння свідчать хоча б назви розділів або й цілих історичних праць: М. Solowij. *De restitutione Metropoliae Kioviensis in Imperio Rossiaco sub Imperatore Alexandro I (anno 1806)* // *Analecta OSBM*, Section II, vol. I. Romae 1950, с. 228–248; його ж. *De Reformatione liturgica Heraclii Lisowskyj, Archiepiscopi Polocensis (1784–1809)* // *Analecta OSBM*, Ex Sectione prima «OPERA». Romae 1950; *Справа відновлення Київської митрополії в 1806 р.; Акт поновлення Київської митрополії;*

і для цих дослідників відмінність між давньою Галицькою митрополією та інноваціями 1806–1808 рр. (не тільки в титулатурі верховних єрархів, а й у еклезіальній території, назвах і кількості єпископств-суфраганій, ступені контрольованості з боку держави, типові відносини з Римом, на решті в розумінні свого місця у складі імперських організмів) настільки очевидна, що змушує їх нерідко суперечити самим собі. Так, наприклад, один із таких авторів, спершу категорично заявивши, що «не йшлося про заснування якоїсь нової митрополії, але про поновлення давньої», за кілька сторінок сам спростував це своє твердження, зазначивши, що «Апостольський Престіл не хотів здійснити цього нового поділу в живому тілі українського народу»⁴⁸. Річ у тому, що використовувані й частково опубліковані цитованим тут Атанасієм (Великим) ватиканські документи справді приділяють чимало уваги справі збереження й відновлення у колишніх правах Київської митрополії (яку аж ніяк не могла скасувати Катерина II без звернення до Риму та розгляду там справи по суті), проте навіть їхні укладачі – безумовно, захисники інституційних і канонічних традицій – були змушені визнати нові реалії, погодившись зі створенням нових митрополічних престолів, які все ж дозволяли зберігати культурну спадщину «руської греко-унійної нації», розділеної на три частини між Росією, Пруссією й Австрією⁴⁹. Зрештою, в Римській курії й відповідальній за цю справу Конгрегації поширення віри не було єдиного, раз і назавжди усталеного, погляду на питання Київської митрополії протягом шести років, коли воно стояло на порядку денному: від укладання інструкцій для місії Ареццо у Санкт-Петербурзі і до видання ерекційної булли щодо Галицької митрополії існували різні, часто конкурентні позиції, які поволі еволюціонували у пошуках компромісу, прийняттого для всіх сторін.

* * *

Розташування в цьому збірнику документів Святого Апостольського Престолу здійснено згідно з їхньою належністю до домінуючих типів дискурсів, що заперечували та немовби поборювали один одного. *Перша*, найбільш численна у кількісному вимірі, група текстів репрезентує погляд прихильників збереження Київської митрополії в її непорушному статусі. Їм протистоїть *друга* група актів і листів, які представляють

Труднощі митрополита Лісовського в Римі // А. Г. Великий. *З літопису християнської України*, т. 7, с. 156–170; *Epistolae Metropolitaram Kioviensium Catholicorum Theodosii Rostockij, Heraclii Lisowskyj, Gregorii Kochanowicz, Josaphat Bulhak, 1788–1838*.

⁴⁸ А. Г. Великий. *З літопису християнської України*, т. 7, с. 161, 168.

⁴⁹ Див.: J. T. Flynn. Iraklii Lisovskii, Metropolitan of the Uniate Church (1806–09) and Reform in the Russian Empire // *The Slavonic and East European Review* 77 (1) (Jan., 1999) 110.

дискурс поділу й піднесення (згідно з термінологією її представників – «відновлення») Галицької митрополії. *Третя*, відносно невелика група джерел, відображає сам процес вивчення відповідними органами Римської курії доказових матеріалів та ухвалення взаємопов'язаних рішень про поділ Київської та фундацію Галицької митрополій. Нарешті, *четверта* група документів заторкує важливу й малодосліджену проблему навернення на латинський обряд руського унійного духовенства⁵⁰ (зокрема, випадки пресвітера Павла Крайковського та монаха-василіянина Никандра (Миколаевича) в Галичині; зауважимо, що в документах місії Ареццо у Санкт-Петербурзі (наприклад, *док. № 7*) також зустрічаємо чимало нарікань на шкідливість переходів уніатів до Римо-Католицької Церкви, з чого виснуємо про універсальний характер цього явища). Ці навернення стали важливою ознакою кризи Київської митрополії, спричинили гостру полеміку та спонукали до пошуку виходу з кризи, яким врешті-решт стала фундація у володіннях австрійських монархів Галицького митрополічного престолу. Водночас ці документи містять важливі вказівки щодо процесів самоідентифікації (у тому числі протонаціональної) руського клиру на початку XIX ст.

Після виходу у світ попереднього документального дослідження автора цих рядків про піднесення Галицької унійної митрополії минуло вже вісім років. Коло порушених у ньому наукових проблем і новизна теоретико-методологічного підходу щодо них дозволяли сподіватися на початок плідної дискусії з метою остаточного з'ясування окремих спірних моментів. Однак критичних відгуків так і не з'явилося. Тим часом автор продовжував ознайомлюватися з джерелами, що допомогло йому краще зрозуміти контекст і перебіг аналізованих подій. Більшість висновків попередніх студій була підтверджена новим матеріалом. Водночас деякі гіпотези й навіть твердження потребують суттєвого уточнення або й перегляду у світлі здійсненого опрацювання ватиканських архівів. Щоправда, йдеться тут про поодинокі випадки, що вкотре засвідчує правильність розставлених у попередній публікації акцентів. Ось кілька самоспростувань та, у разі слушності вже сказаного, підтверджень його новими документальними доказами.

Про оригінал булли «В управлінні Вселенською Церквою». У 2011 р. упорядник цього збірника припустив, що згадану буллу навряд чи було переслано з придворної канцелярії митрополитові-номінантові⁵¹. На користь цього міркування свідчила відсутність в українських архівних збірках ори-

⁵⁰ Див.: *Фундація Галицької митрополії*, с. X.

⁵¹ Там само, с. LII.

гіналу документа. Так, у фонді греко-католицької митрополичої консисторії Центрального державного архіву України у Львові зберігається лише виконана на пергаменті формула присяги митрополита Ангеловича⁵².

Однак, як з'ясувалося згодом, таке припущення розходиться з дійсністю. Видання дослідником Євгеном Чернухіним каталогу архіву митрополита Андрея Шептицького виявило місцезнаходження булли і супроводжуючого її послання Пія VII до Антонія Ангеловича про піднесення того в митрополичий сан в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, до якого ці документи потрапили 1946 р., разом із чотирма сотнями інших пергаментних грамот і булл унаслідок постанови радянських органів про розділення збірки греко-католицької митрополичої консисторії⁵³. На звороті останньої сторінки пергаментного зшитку є позначка про отримання буллою 11 серпня 1808 р. *Placetum Regium* – монаршого дозволу на її впровадження в дію (див. уперше оприлюднені світлини оригіналу папського документа у цьому виданні). Ту саму маргіналію відтворено в «*Анналах Руської Церкви*»⁵⁴, що доводить публікацію в них булли згідно з оригіналом.

Ще раз про датування булли «В управлінні Вселенською Церквою». У своєму листі від 20 лютого 1808 р. заступник державного секретаря Римського Престолу Джузеппе Дорія повідомляв апостольського нунція у Відні Североллі, що

Святіший Отець тепер уже вирішив зглянутися на численні запити від цього імператорського і королівського двору і звелів надіслати папську буллу, якою руська єпископська Церква Львова підноситься до гідності митрополії, при цьому їй додається титул Галицька, а її суфраганамі призначаються дві інші єпархії того самого обряду, Холмська і Перемиська (док. № 39).

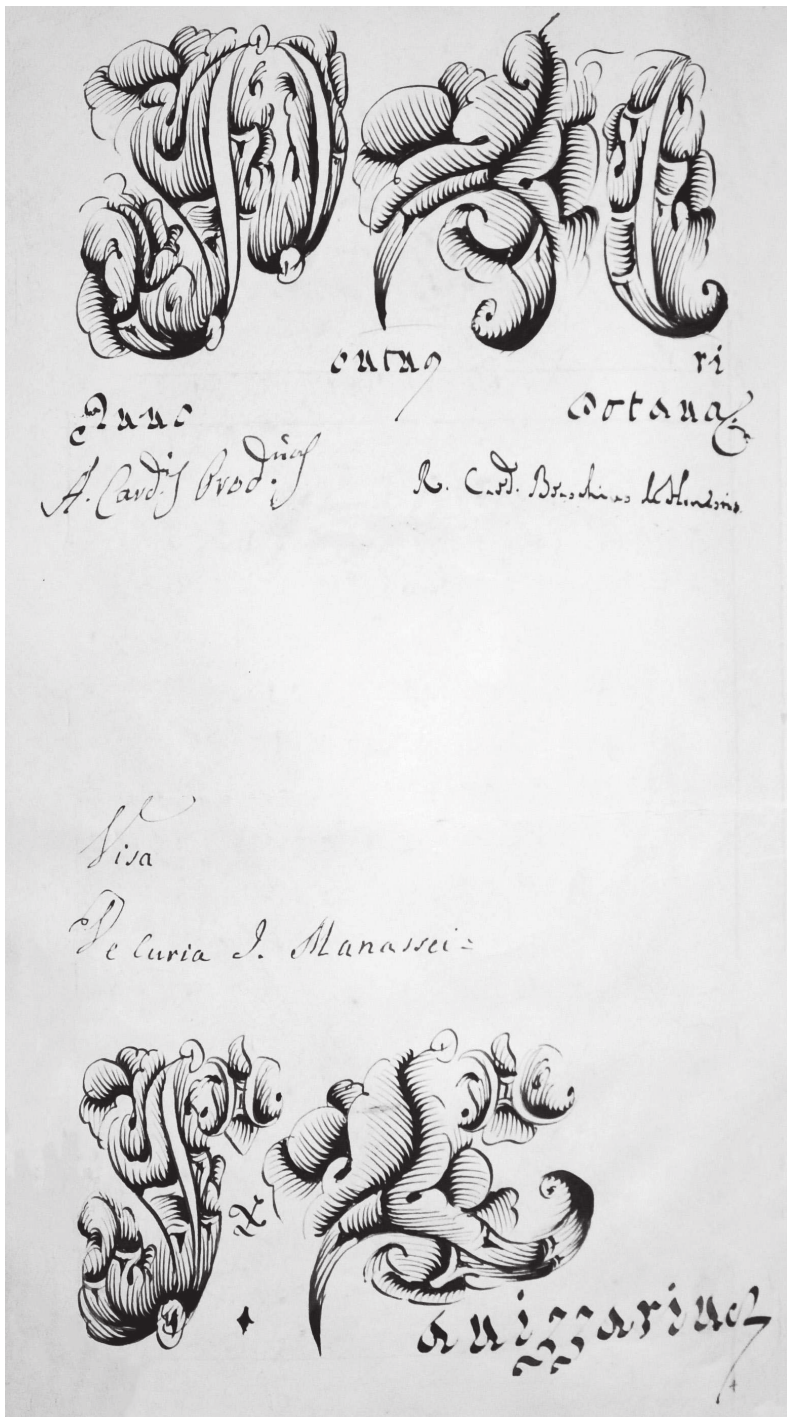
Та обставина, що автентичний текст надісланої булли⁵⁵ завершується вказівкою на її едицію 1807 р., уможливила появу в історіографії

⁵² Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 201, оп. 1, спр. 191.

⁵³ Є. Чернухін. *Колекція рукописів та архів митрополита Андрея Шептицького: Каталог фонду XVIII Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. Київ 2011, док. № 565 та 563, с. 87–88; його ж. Архів львівської греко-католицької митрополичої консисторії та архів Андрея Шептицького в Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: погляд археографа та питання реконструкції джерел // *Український археографічний щорічник, нова серія*, вип. 15. Київ 2010, с. 5–6.

⁵⁴ М. Narasiewicz. *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 799.

⁵⁵ AAV, Archivio della scrittore segreto: Constituti. et Bular. Per viam de curia (Pii VII). Anno 1806–1815, fol. 185 r – 194 r.

Останній фрагмент папської булли «В управлінні Вселенською Церквою»

не обґрунтованого жодними іншими свідченнями твердження, що сам документ буцімто виготовлено ще в лютому 1807 р., але відправлено до Відня тільки через рік⁵⁶. Натомість у моєму попередньому дослідженні на основі комплексного аналізу дипломатичного листування Австрії та Апостольської столиці було встановлено пізніше укладення булли⁵⁷.

Уже після виходу книги друком її автор і упорядник звернувся по консультацію до ватиканських архіваріусів і отримав відповідь, що у практиці апостольської Датарії (органу, який відповідав за оформлення булл) відлік нового року розпочинався не від традиційного для григоріанського календаря 1 січня, а за т. зв. флорентійським стилем – згідно з початком земного життя Ісуса Христа, себто зі свята Благовіщення (25 березня). Період між 1 січня та 24 березня зараховувався до попереднього року. Відтак виданий за григоріанським літочисленням у лютому 1808 р. папський акт означав «Anno Incarnationis Dominae 1807». У спеціальних студіях мовиться про існування флорентійської системи літочислення в окремих європейських державах аж до середини XVIII ст.⁵⁸ В Апостольській столиці ця архаїчна канцелярїйна практика тривала і в XIX ст.

Про цю особливість було, безперечно, відомо укладачам каталогів Апостольського архіву Ватикану, адже в покажчику реєстру апостольської Датарії булли «В управлінні Вселенською Церквою» (*In universalis ecclesiae regimine*), якою «підносилася до гідності митрополії Галицька Церква руського обряду з церквами-суфраганіями Львівською, Холмською та Перемиською» («*Eccl. Halicien ritus Rutheni in metropolitanam erigitur, cum Eccl. suffraganeis Leopoliens., Chelmen et Premisliens.*»), зафіксовано як дану в день 23 лютого 1808 р. («23 Febr. 1808»), восьмого року понтифікату Пія VII⁵⁹. Ця згадка остаточно знімає питання про дату видання булли щодо ерекції Галицької митрополії.

Те, що представники руського духовенства не тільки в добу Ангеловича, але й у значно пізніший час, навіть спеціально вивчаючи історичні умови піднесення греко-католицької митрополії, так і не спромоглися

⁵⁶ А. Г. Великий. *З літопису християнської України*, т. 7, с. 187–188, 191.

⁵⁷ *Фундація Галицької митрополії*, с. LI–LIII.

⁵⁸ A. Capelli. *Cronologia, cronografia e calendario perpetuo dal principio dell'era Cristiana al nostril giorni*, 6-е вид. Milano 1988, с. 9–11; J. Janssens. *Note di chronologia. Datazione di tempo e feste*. Roma 1996, с. 30–32; J. Szymański. *Nauki pomocnicze historii*, 6-е вид. Warszawa 2004, с. 131.

⁵⁹ AAV, Indici Dataria Apostolica. Indice 1061, vol. X (Registrum autographum de curia Pii VII, 1805–1809, Josepho Manassei, abbreviatore de curia), fol. 58. В іншому ватиканському реєстрі згадана булла датується «24 Febr. 1808 VIII Pontif.» (Там само. Indici Registrum Bullarium Pii VII. Indice 1058. Archivio dello scritto segreto, vol. 36 (Pio VII), fol. 208 r.).

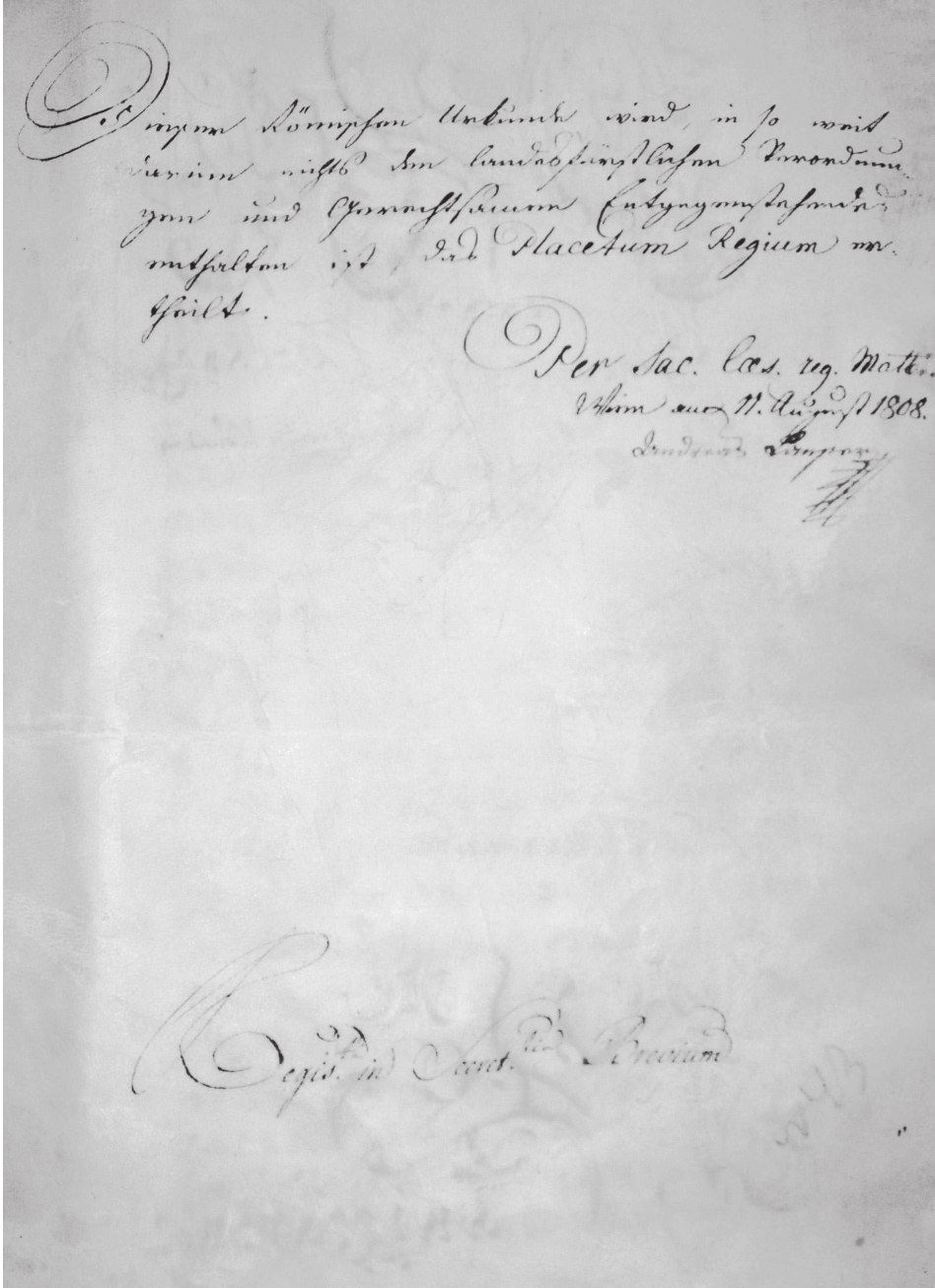
визначити точну дату булли за григоріанським календарем, змушує засумніватися в його достатній інтегрованості у систему смислового апарату Римо-Католицької Церкви. Супровідні щодо булли документи – послання вселенського архиєрея до митрополита-номінанта та формула його присяги – датовані «року Господнього втілення 1807, сімнадцятого дня, перед квітневими календами восьмого року нашого понтифікату», тобто 15 березня 1808 р. за григоріанським стилем, що й могло спричинити появу твердження самого Ангеловича про видання булли «15 цветня 1807 р.»⁶⁰, а це говорить про нерозуміння навіть ученими клириками справочинної термінології Римської курії.

* * *

Публіковані в цьому збірникові документи і матеріали були віднайдені упорядником в Апостольському архіві Ватикану (*Archivio Apostolico Vaticano*) (фонди «Державний секретаріат. Нунціатура Відень» (*Archivio della Segreteria di Stato. Nunz. Vienna*); «Державний секретаріат. Нунціатура Польща-Росія» (*Archivio della Segreteria di Stato. Nunz. Polonia-Russia*)), а також в Історичному архіві Конгрегації поширення віри (*Archivio Storico della Propaganda Fide*) (фонди «Московія, Польща, Русини» («Moscovia, Polonia, Ruteni»); «Листування Монсеньйора секретаря» (*Lettere di Monseigneur Segretario*)) під час наукового відрядження до Риму в квітні – травні 2011 р. за підтримки науково-організаційного відділу Українського католицького університету (тогочасний керівник – к. і. н. Олег Турій) та Фондації імені Св. Климентія Папи й особисто о. д-ра Івана Дацька. Неоціненну допомогу в опрацюванні джерел надали о. д-р Порфирій Підручний (ЧСВВ) та о. д-р Роберт Данелюк (Товариство Ісуса). Оцифрування документів, їхній переклад, редагування та публікацію здійснено у рамках програми «Київське християнство», очолюваної д. і. н. Ігорем Скочилясом, та дослідницького гранту Благодійного фонду родини Іванчиків «Повір у себе», який, зокрема, уможливив розшук необхідних для компаративного аналізу архівних актів щодо Супрасльського унійного єпископства у володіннях Пруссії (фонд «Дипломатична місія Рим» (*Gesandtschaft Rom*)) в Таємному архіві Пруської культурної спадщини у Берліні (*Geheimes Staatsarchiv, Preussischer Kulturbesitz, Berlin*).

Із п'ятдесяти документів, які вміщено в запропонованій увазі шановного читача збірці (у вигляді повного оригінального тексту або ж уривка з нього), сорок два вводяться до наукового вжитку вперше. Натомість інші вісім документів (№ 5, 7, 9, 11, 20, 28, 30, 37), які вже було

⁶⁰ Див.: Фондація Галицької митрополії, с. LIII.

Placetum Regium на папській буллі «В управлінні Вселенською Церквою»

опубліковано (повністю або частково) мовою оригіналу в різних виданнях, вперше перекладаються українською мовою. Переклади виконано співробітниками УКУ. Тридцять дев'ять документів з італійської мови переклала *Оксана Бодак* за співучасті о. *Тараса Окіса* (№ 1–4, 6–8, 10–12, 14–27, 29–30, 32–36, 38–42, 44–45). Дев'ять документів з куріальної латини (№ 5, 28, 31, 37, 43, 46–50), а також численні вставки в італомовних текстах подав українською *Ростислав Паранько*. По одному документу з французької (№ 9) та польської (№ 13) мов переклав *Вадим Ададуров*.

ДОКУМЕНТИ ТА МАТЕРІАЛИ

I. ДИСКУРС ЄДНОСТІ МИТРОПОЛІЇ

№ 1

1802 р., [не пізніше серпня], Рим. – Інструкція кардиналів Гіацинта Сигізмунда Герділа, префекта Священної Конгрегації поширення віри, та Доменіко Копполи, секретаря Священної Конгрегації поширення віри, архієпископові Томазо Ареццо, апостольському легатові при Санкт-Петербурзькому дворі

Istruzione per Mons[ignor] L[egato] Arezzo

(3r) Ruteni Uniti Vescovi.

Riguardo alla gerarchia Rutena Unita, due importantissimi articoli deve avere in vista Mons[igno]r. L'altro l'autorità del solo Metropolitan. Per quel che riguarda il primo articolo, sarebbe da desiderarsi l'intera ripristinazione della gerarchia Greca Unita in status quo si trovava nell'Epoca, che l'Imperatrice Caterina II fece gli ultimi sequestri in Polonia alla totale estinzione di quel Regno, nel 1794 [...]

(4v) Metropolitan.

Più importante assai è la ripristinazione della Metropolia de' Ruteni Uniti per le ragioni accennate nel § IV dell'Artic[olo] VII della Relazione del Em[inentissim]o Litta, di cui hà già copia Mons[igno]r Arezzo, e perciò questo trattato dovrà da Lui assumersi col maggior impegno. Si crede bensì difficile di poter ottenere il ritorno all'esercizio della propria giurisdizione Metropolitana per presente Metropolitan Mons[igno]r Teodosio Rostocki, e perchè non hà molto di se medesimo avanzò questa istanza al regnante Sovrano, e fù rigettata, e perchè il d[ett]o Prelato fù ne' tempi passati non molto accetto a quella Imperial Corte; e finalmente per la già avvertita propensione del presente Imperatore verso tutto ciò che fù decretato da Caterina II. Nondimeno non dovrà da Mons[igno]r Arezzo abbandonarsi il patrocinio della Causa troppo giusta di Mons[igno]r Rostocki. Mà quando si ravvisasse una troppo grande difficoltà in questa, non dovrà però mai lasciarsi l'oggetto di ristabilire in qualunque modo possibile una Metropolia per li Ruteni Uniti, (5r) e non potendosi in persona di Mons[igno]r Rostocki, ò nella Chiesa di Kiovia in cui si è sempre mantenuta la Successione del Metropolita Ruteno Unito (giacchè se non si volesse assolutam[ente] la persona (5v) del Rostocki potrebbe consigliarsi

a rinunciare per dare altro Successore alla Sede Kioviense), almeno in quella di qualche altro de' trè Vescovi Nominati, ed attualmente esercenti, ed installati nelle loro Sedi, cioè o Mons[igno]r Lissowski Archivescovo di Polock, o Mons[igno]r Bulhak Vescovo di Bresta, o Mons[igno]r Lewinski Vescovo di Luck. Il primo di questi trè presenta la piu probabile riuscita. Il terzo avrebbe il minimo grado di probabilità; nè a vero dire sarebbe a proposito, non già per alcuna personale eccezione, ma perchè si trova meschinamente provvisto, nè è di ugual dignità degl'altri nelle Sedi. Il secondo sarebbe molto a proposito, giacchè sulla persona del primo cade l'eccezione che per lo addietro ha dato saggio di non molto attaccamento alla Santa Unione. Nulla di meno quando si scorgesse di non poter altrimenti ottener l'intento, che col trasferire la Metropolia in persona di Mons[igno]r Archivescovo di Polock, l'importanza di un tal'oggetto, ed il Vantaggio permanente della S[anta] Unione, debbono di molto preponderare sopra le personali eccezioni di chi sarebbe per ora rivestito della Dignità, o Giurisdizione Metropolitana, tanto (6r) più, che a diminuire qualunque sospetto derivante dalla passata condotta del Prelato, si riflette che trovandosi egli investito di un'autorità tanto significante, che lo renderebbe il Capo della Gerarchia Rutena, è molto verosimile, che si penetrasse di qualche zelo per la Santa Unione, concorrendo a sì nobile oggetto anche l'interesse della proposta influenza, e rappresentanza nella medesima. Trattanto però si adoperi colla maggior efficacia Mons[igno]r Nunzio, perchè i Ruteni Cattolici non siano fin'ad ora obbligati a dipendere, ed essere soggetti al Metropolita Latino Mons[igno]r Siestrencewicz, non meno per le qualità degne di molta riprensione di quel Prelato, che per esser troppo grave, ed odiosa cosa ai Ruteni di rimanere Sudditi in Spiritualibus di un Metropolitano di diverso rito.
G[yacinte] Card[inal]o Gerdil Pref[ett]o
Domenico [Coppola] A[rcivescov]o di Mira Seg[reta]rio

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Polonia-Russia, vol. 349. [Копія].

Переклад

Інструкція для монсеньйора легата Ареццо¹
(3r) Русько-унійні єпископи.

¹ Томазо Ареццо (1756–1833), захистив 1781 р. докторат з канонічного права в римському університеті Ля Сап'єнца, у 1802 р. рукоположений на священника, того ж року хіротонізований на архієпископа Селуційського та Ізаврійського і призначений апостольським легатом при Санкт-Петербурзькому дворі. Після розриву дипломатичних відносин між Росією та Папською державою, який відбувся 1806 р., перебував у Дрездені (Саксонія), звідкіля підтримував зв'язки з латинським і греко-унійним духовенством у володіннях Росії. 1807 року повернувся в Рим, де

Щодо русько-унійної єрархії монсеньйор повинен мати на увазі два вкрай важливих пункти. Другий стосується лише влади митрополита. Щодо першого пункту, було би бажане повне відновлення греко-унійної єрархії в тому статусі, у якому вона перебувала в той період, коли імператриця Катерина II² забрала останні землі в Польщі аж до цілковитого знищення того королівства у 1794 р.

(4v) Митрополит.

Значно важливішою є справа відновлення митрополії русинів-уніатів через причини, що зазначені в § IV статті VII доповіді Його Еміненції Літти³, копію якої монсеньйор Ареццо вже має, а тому цей трактат він повинен буде прийняти ще з більшим завзяттям. Думається, що буде доволі складно домогтися повернення здійснення власної митрополичої юрисдикції теперішнього митрополита монсеньйора Теодосія Ростоцького⁴

наступного року був призначений віце-управителем міста, у 1816 р. номінований кардиналом (див.: Ph. Boutry. *Souverain et Pontif: Recherches prosopographiques sur la Curie Romaine à l'âge de la Restauration 1814–1848*. Rome 2002, с. 306–308).

² Катерина II Романова (1729–1796) – імператриця Всеросійська з 1762 р., здійснила значні територіальні прирощення на заході Імперії та проводила політику її уніфікації, в тому числі й у релігійній сфері, впровадивши серйозні обмеження і, навіть, масові переслідування щодо католиків латинського й, особливо, східного обрядів (див. докладніше про політику Катерини II щодо греко-уніатів на приєднаних згідно з поділами Речі Посполитої територіях: B. Skinner. *The Western Front of the Eastern Church: Uniate and Orthodox Conflict in Eighteenth-Century Poland, Ukraine, Belarus, and Russia*. DeKalb (IL) 2009).

³ Лоренцо Літта (1756–1820), захистив 1780 р. докторат з канонічного права в римському університеті Ля Сап'єнца, рукоположений на священика 1789 р., з 1793 р. – архієпископ Теби, у 1794–1797 рр. виконував обов'язки апостольського нунція у Варшаві, з 1797 р. до 1799 р. перебував у ранзі апостольського легата з дипломатичною місією у Росії, номінований 1801 р. кардиналом, у серпні 1803 р. призначений заступником префекта Конгрегації поширення віри, формально зберігав за собою цю посаду до 1816 р., хоч у березні 1808 р. був інтернований французами у Мілані, а згодом у Франції. З 1816 р. – префект Конгрегації поширення віри. Див.: J. LeBlanc. *Dictionnaire biographique des cardinaux du XIXe siècle*, с. 543–546 (тут і далі інформація про високопосадовців Римської курії подається за цим словником).

⁴ Теодосій (Ростоцький) (1724–1805), закінчив богословські студії в колегії Св. Атанасія у Римі, доктор богослов'я, рукоположений на священика 1754 р., двічі був протоігуменом Литовської провінції ЧСВВ, 1784 р. хіротонізований на єпископа Холмського, 1788 р. став митрополитом Київським. З 1795 р., згідно з наказом імператриці Катерини II, проживав під наглядом у Санкт-Петербурзі й аж до смерті був позбавлений прямих контактів з підлеглим йому духовенством, спілкуючись із ним лише за посередництвом апостольських легатів. (див.: A. Winiarz. *Rostocki Tadeusz, w zakonie Teodozy, hrabia Juńczyk // Polski Słownik Biograficzny*, т. 32., с. 171–173).

di Ruseni Uniti per le ragioni accennate nel §. IV. dell' Art. VII
 della Relazione dell' Em.^o (Cia), di cui ha già Copia Mons. Arezzo, e
 perciò questo trattato dovrà da lui assumersi col maggior impie-
 gno. Si crede bensì difficile di poter ottenere il ritorno all'eser-
 cizio della propria giurisdizione Metropolitana nel presente Metro-
 politano Mons.^o Teodosio Nostocki, e perché non ha molta da se me-
 desimo avanzo questa istanza al regnante Sovrano, e fu rigettata,
 e perché il D.^o Prelato fu ne tempi passati non molto acceso a
 quella Imperial Corte, e finalmente per la già avvertita propen-
 sione del presente Imperatore verso tutto ciò che fu decretato da
 Caterina II. nondimeno non dovrà da Mons. Arezzo abbandona-
 rsi il patrocinio della causa troppo giusta di Mons. Nostocki.
 Ma quando si ravvisasse una troppo grande difficoltà in questa,
 non dovrà però mai lasciarsi l'oggetto di ristabilire in qua-
 lunque modo possibile una Metropolia per li Ruseni Uniti, e
 non potendosi in persona di Mons. Nostocki, o nella Chiesa di
 Russia in cui si è sempre mantenuta la Successione del Metro-
 polita Ruseno Unito (giacché se non si volesse assolutamente la persona

Фрагмент параграфу «Митрополит»
 з інструкції кардиналів Гіацинта Сигізмунда Герділа,
 префекта Священної Конгрегації поширення віри,
 та Доменіко Копполи, секретаря Священної Конгрегації поширення віри,
 архієпископові Томазо Ареццо, апостольському легатові
 при Санкт-Петербурзькому дворі, 1802 р.

тому, що він сам від себе не надто наполегливо просував таке клопотання перед правлячим володарем, відтак і отримав відмову, а також тому, що згаданий прелат у минулому не був надто вхожим до того імператорського двору; і нарешті тому, що теперішній імператор⁵ виявляє аж дуже помітну прихильність до всього того, що було ухвалено Катериною II. Тим не менше, монсеньйор Арецько не повинен переставати опікуватися цією дуже ваговою справою монсеньйора Ростоцького. Але коли в ній виникатимуть особливо сильні труднощі, то все одно не можна буде ні на мить відмовлятися від цілі відновлення митрополії для русинів-уніатів у всякий можливий спосіб, (5r) а якщо це неможливо буде зробити в особі монсеньйора Ростоцького чи в Київській Церкві, в якій завжди зберігалось наступництво русько-унійного митрополита (якщо вже особа (5v) Ростоцького є цілковито неприйнятною, можна буде порадити відмовитись від його особи, щоб дати іншого наступника Київському престолу), принаймні в особі когось із трьох інших призначених єпископів, які є діючими на даний час і перебувають на своїх престолах: або монсеньйора Лісовського⁶, архієпископа Полоцького, або монсеньйора Булгака⁷, єпископа Берестейського, або монсеньйора Левинського⁸, єпископа Луцького. Перший з цих трьох, мабуть, виглядає найуспішнішим кандидатом. Обрання третього є найменш вірогідним: він, правду кажучи, не підходить не просто через якусь свою персональну особливість, а тому що є погано забезпеченим і не має однакової гідності з тими іншими на престолах. Другий, як виглядає, дуже підходить, оскільки особа першого вирізняється тим, що він давніше показав приклад не надто великої відданості святій унії. Тим не менше, коли стане видно, що неможливо по-іншому

⁵ Олександр I Романов (1877–1825) – імператор Всеросійський з 1801 р., своїми діями на початку царювання подав надію на скасування рестрикційної політики його попередників щодо католиків західного та східного обрядів, однак у підсумку розірвав дипломатичні стосунки зі Святим Престолом і справвся у відносинах з цими конфесіями на особисто відданих йому митрополитів – Станіслава Богуша-Сестренцевича й Іраклія (Лісовського). (див. докладніше: D. J. Dunn *The Catholic Church and Russia: Popes, Patriarchs, Tsars, and Commissars*. Aldershot (UK) 2004. 277 с.).

⁶ Іраклій (Одровонж-Лісовський) (1734–1809), з 1784 р. – архієпископ Полоцький, у липні 1806 р. був номінований імператором Олександром I «митрополитом Унійних Церков у Росії».

⁷ Йосафат (Булгак) (1758–1838), отримав освіту у римській Грецькій колегії, з 1790 р. – єпископ Турівський, з 1798 р. – Берестейський, з 1817 р. – останній митрополит Греко-Унійної Церкви в Російській імперії.

⁸ Стефан (Левинський) (1736–1807), навчався в 1757–1763 рр. у Єзуїтському колегіумі у Львові, з 1788 р. – єпископ-помічник Луцький, з 1797 р. – єпископ Луцький.

досягнути поставленої цілі, окрім як передати митрополію особі монсенйора архієпископа Полоцького, то важливість такого завдання і постійна перевага для святої унії мають суттєво переважити персональні особливості того, хто на той час отримує митрополічу гідність і юрисдикцію, тим (*6r*) більше, щоб ослабити всякі підозри, які виникають через попередню поведінку прелата, думаємо, що той, отримавши такі важливі владні повноваження, які його зроблять главою руської єрархії, дуже вірогідно, пройметься певним запалом до святої унії, сприяючи такій благородній справі ще й своїм зацікавленням у тому, щоб мати в цій унії визначений вплив і представництво. Однак тим часом монсенйору нунцію варто докладати вагомих зусиль, щоб русини-католики не були й далі зобов'язані залежати і підпорядковуватися латинському митрополитові монсенйору Сестренцевичу⁹, не стільки через риси прелата, гідні великого осуду, скільки через те, що для русинів буде надто важко і неприємно залишатися підданими у духовних справах митрополита іншого обряду.

Ґіацинт кардинал Герділ¹⁰, префект

Доменіко Коппола¹¹, архієпископ Міри, секретар.

⁹ Станіслав Богуш-Сестренцевич (1731–1826), навчався у Франкфуртському університеті, прослухав богословські курси у Варшаві, з 1773 р. – латинський коад'ютор Віленський, потому – перший єпископ Білоруський, з 1782 р. (потверджений Папою 1784 р.) – перший архієпископ Могильовський, у 1801–1810 рр. – голова Римсько-католицької духовної колегії при міністерстві внутрішніх справ (див. докладніше: А. А. Brumanis. *Aux origines de la hiérarchie latine en Russie: Monseigneur Stanislas Siestrenczewicz-Bohusz: Premier archevêque-métropolitain de Mohilev (1731–1826)*. Louvain 1968).

¹⁰ Ґіацинт Сигізмунд Герділ (1718–1802), закінчив Барнабітський колегіум у Мацераті і вищу школу Ордену барнабітів у Казале (1738–1748), 1741 р. рукоположений на священника, 1773 р. номінований кардиналом, з 1778 р. – член, а з 1795 р. – префект Конгрегації поширення віри.

¹¹ Доменіко Коппола (1752–1807), у 1775 р. рукоположений у сан священника, 1800 р. хіротонізований на архієпископа Міри, того самого року номінований кардиналом і призначений секретарем Конгрегації поширення віри.

№ 2

1803 р., вересня 15, Відень. – Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі, апостольського нунція при віденському дворі, кардиналові Карло Консальві, державному секретареві Святого Престолу

(227r) 15. S[ettem]bre 1803. Dispaccio di Nuncio Antonio Gabriele Severolli per Segr[etario] di Stato Carlo Consalvi

E[minentissi]mo Sig[no]r Card[inale] Borgia
/Roma/*

[...] È di quà partito ultimam[en]te Mons[igno]r Michele Harasiewicz, Vic[ario] G[e]n[era]le del Ves[co]vo Ruteno di Leopoli, Commissionato dai Vescovi del suo Rito della Galizia per impegnar q[ue]sta Corte ad interessarsi presso la S[anta] Sede affine di erigere una nuova Metropolia pei Vescovi Greco-Uniti esistenti nel Cordone Austriaco. Ne ha anche parlato meco, ed avendogli io risposto, che la sua Commissione (227v) era diretta in sostanza allo smembram[en]to della Unione fatta da Clemente VIII. con la sua Bolla = Benedictus sit Pastor = Egli mi ha consegnate le Carte, che qui compiego a V[o]stra E[minenza] N[umer]o II. e III. Avendomi poi Egli supposto, che il vero Metropolita, ora esistente in Pietroburgo, aderisse alla erezione della nuova Metropolia, io ne interpellai M[onsi]g[no]r Arezzo, dal quale mi fu rimesso nel foglio N[umer]o IV. l'espresso di Lui dissenso. Io rendetti di ciò inteso il Vic[ar]io sudd[ett]o, il quale dietro alla notizia pare volesse restringere le istanze de' suoi Committenti ad avere nella Galizia almeno un Coadjutore del Metropolita cum futura successione. Non appartiene a me l'interloquire su q[ue]sta materia, che nelle sue conseguenze può rendersi assai delicata, ed importante, contento di opporre lo stato della cosa alla S[acra] Cong[regazio]ne, la quale, chiamandola in prevenzione ad esame, potrà in caso di essere interpellata avere in ordine le opportune risposte. Solo aggiungerò, che per quanto sia radicata la massima in q[ue]sta Corte di concentrare ne' suoi domini tutte le sue quirsizioni spirituali, non si sa che la proposiz[i]one del Vic[ario] Commissionato abbia fatto gran colpo, e ritrovato molto appoggio nel Ministero. Dirò anche che merita tutta la riflessione il paragrafo della Lettera di M[onsi]g[no]r Arezzo a me scritta sotto li 3. di Agosto, nel quale parlando di q[ue]sta materia così si esprime: "Ho interpellato il Metropolita Rostoski sull'affare de' Vescovi Greci. Egli è contrario, come apparisce dal foglio, che mi ha esibito. (228r) Siccome però si sta qui travagliando per dare un sistema alla Chiesa Greco-Unita, così p[ri]ma di prendere alcuna risoluzione sarebbe bene, che si attendesse l'esito di q[ue]sto affare. È ben chiaro, che se venisse ripristinato nell'esercizio della

sua Giurisdizione il vecchio Metropolita, non vi sarebbe più il motivo di operarvi una novità».

* Маргіналія: *Metropolia Rutena in Galizia* – «Руська митрополія в Галичині».

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 216. [Оригінал].

Переклад

(227r) 15 вересня 1803 року. Відправлення нунція Антоніо Габріеле Североллі¹ до державного секретаря Карло Консальві²

[Переслано для ознайомлення]
Його Емінінції Пану кардиналу Борджія³
(Рим)

[...] Звідси нещодавно поїхав монсенъюр Михайло Гарасевич⁴, генеральний вікарій руського єпископа Львівського⁵, який був уповноважений

¹ Антоніо Габріеле Североллі (1757–1824), у 1775 р. вступив на богословський факультет Моденського університету, 1779 р. рукоположений на священика, 1787 р. хіротонізований на єпископа Фано, 1808 р. став архієпископом Вітербо, у 1801–1815 рр. виконував обов'язки апостольського нунція при віденському дворі, 1816 р. піднесений до кардинальської гідності.

² Карло Ерколе Консальві (1757–1824), навчався у церковній академії для шляхти у Римі, 1790 р. висвячений на священика, з 1796 р. – член комісії для боротьби з революційними заворушеннями, 1800 р. номінований кардиналом і призначений державним секретарем Святого Престолу. Обіймав цю посаду до 1806 р. Під тиском французів 1809 р. був вимушений покинути Італію, але після падіння Наполеона у 1814 р. був знову призначений на посаду державного секретаря. Див.: *Mémoires du cardinal Consalvi, secrétaire d'état du Pape Pie VII: en 2 vol. Paris 1864.*

³ Стефано Борджія (1731–1804), з 1770 р. – секретар Конгрегації поширення віри, з 1798 р. – її про-префект, з 1802 р. – префект. Номінований кардиналом 1799 р.

⁴ Михайло Гарасевич (1763–1836), у 1782–1784 рр. навчався у віденській семінарії «Барбареум», у 1784–1787 рр. – у Львівській греко-католицькій семінарії, доктор богослов'я, 1795 р. висвячений на священика, з 1800 р. – генеральний канонік Львівської єпархії, церковний археограф, зібрані ним документи пізніше було покладено в основу праці *Annales Ecclesiae Ruthenae.*

⁵ Йдеться про Миколая Скородинського (1757–1805), який закінчив семінарію «Барбареум» та теологічний факультет Віденського університету (доктор богослов'я), 1782 р. висвячений на священика, був викладачем Львівської греко-католицької семінарії, деканом і ректором Львівського університету, генеральним вікарієм катедри Св. Юра, 1798 р. номінований унійним єпископом Львівським.

єпископами Галичини свого обряду⁶ залучити цей двір до того, щоб поцікавитися у Святого Престолу можливістю піднести нову митрополію для греко-унійних єпископів з австрійського пограниччя. Він говорив про це й зі мною, а коли я йому відповів, що завдання, яке йому доручене, (227v) по суті мало викликати поділ унії, яку створив Климент VIII⁷ своєю буллою «Нехай буде благословенний пастир», він мені передав документи, що їх я додаю для Вашої Емінінції під номерами II і III⁸. Коли ж він у розмові зі мною припустив, що справжній митрополит, який зараз є в Петербурзі⁹, погоджується на піднесення нової митрополії, я про це запитав у монсеньора Ареццо, від якого мені передали в документі, позначеному номером IV¹⁰, його категоричну з цим незгоду. Я дав це зрозуміти вищезгаданому вікарію, який після такої звістки, схоже, забажав скоротити вимоги своїх довіритель до того, щоб мати в Галичині принаймні коад'ютора митрополита з правом майбутнього наступництва. Мені не належить вступати в розмову з цього питання, яке за своїми наслідками може стати надзвичайно делікатним і вагомим, я задовольняюсь тим, що представлю стан цієї справи перед Священною Конгрегацією, яка, завбачливо взявши її до розгляду, зможе у випадку, якщо до неї звертатимуться із запитаннями, мати вже наготові належні відповіді. Я лише додам, що хоча й при цьому дворі усталилося правило зосереджувати у своїх володіннях всі свої духовні юрисдикції, не чутно, щоб пропозиція уповноваженого вікарія була дуже схвально прийнята і зустріла велику підтримку в міністерстві. А ще я скажу, що на ґрунтовні роздуми заслуговує параграф з листа монсеньора Ареццо, написаного мені 3 серпня, в якому, висловлюючись із цього питання, він говорить так: «Я розпитав митрополита Ростоцького про справу грецьких єпископів. Він виступає проти, що впливає із документа, який він мені показав. (228r) Проте оскільки тут докладають величезних зусиль до того, щоб навести лад в Греко-Унійній Церкві, то перш ніж приймати якесь рішення, було б добре дочекатися результату цієї справи. Цілком зрозуміло, що якщо старого митрополита буде відновлено в правах здійснювати його юрисдикцію, то не буде причини робити якісь нововведення».

⁶ Тобто єпископом Холмським Порфирієм (Важинським), єпископом Перемишльським Антонієм Ангеловичем та єпископом Львівським Миколаєм Скородинським.

⁷ Іпполіто Альдобрандіні (1536–1605), у 1585 р. удостоєний кардинальської гідності, у 1586–1588 рр. виконував обов'язки апостольського нунція у Варшаві, 1592 р. обраний папою Римським під іменем Климента VIII.

⁸ Див. док. № 28, № 48.

⁹ Тобто Теодосій (Ростоцький).

¹⁰ Див. док. № 5.

№ 3

1803 р., листопада 17, Санкт-Петербург. – Розшифровка депеші № 47 архієпископа Томазо Ареццо, апостольського легата при Санкт-Петербурзькому дворі, кардиналові Карло Консальві, державному секретареві Святого Престолу

Pietroburgo, 17 Nov[emb]re 1803, № 47. (Decifrati di M[onsi]g[no]r Arezzo, 8 Dic[embre] 1803).

[...] È pure convinto della necessità di ripristinare il Metropolita Ruteno, e della utilità non solo per i Cattolici, ma anche per la Russia di erigere un vescovado Armeno in qualche parte dell'Impero [...]

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Polonia-Russia, vol. 354, add. 2. [Розшифровки з оригіналу].

Переклад

Петербург, 17 листопада 1803 року, № 47. (Розшифровка листа монсеньйора Ареццо, 8 грудня 1803 року).

[...] Він¹ також переконаний у тому, що потрібно відновити руського митрополита і що буде корисно – не лише для католиків, але й для Росії – піднести вірменську єпархію в якійсь частині імперії [...]

¹ Дмитро Петрович Бутурлін (1763–1829) – князь, призначений 1805 р. представником Росії при Святому Престолі, однак внаслідок розриву дипломатичних відносин так і не приступив до виконання своєї місії. Див. докладніше: М. Д. Бутурлін. *Записки*: в 2 кн. Москва 2006, кн. 1.

№ 4

1804 р., січня 24, Санкт-Петербург. – Лист архиєпископа Томазо Ареццо, апостольського легата при Санкт-Петербурзькому дворі, Карло Консальві, державному секретареві Святого Престолу

Dispaccio di Monseignor Arezzo di Pietroburgo 17, 21, 23 novembre, 7 dicembre 1803

Capo 5. Una delle cose, che si giudicano le più necessarie, è il ristabilimento del Metropolita Ruteno, ne dispero di far proporre, e di far entrare il governo in un simile oggetto [...]

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Polonia-Russia, vol. 344, add. 8. [Позшифровки з оригіналу].

Переклад

Виклад повідомлень Ареццо із Санкт-Петербурга від 17, 21 і 23 листопада та 7 грудня 1803 р.

Розділ 5. Одна з речей, які вважаються найпотрібнішими, є відновлення руського митрополита, та я втрачаю надію на можливість запропонувати цю справу до розгляду урядові [...]

№ 5

1803 р., Санкт-Петербург. – Меморандум митрополита Київського Теодосія (Ростоцького) Священній Конгрегації поширення віри

(230r)

Copia № IV

Animadversiones super praetensam exdivisionem Metropoliae in Galicia

Nulla necessitas aut ratio suadet, ut Hierarchia S[anctae] Sedi Unitorum, plusquam 200 annorum spatio adhaerentium, et sub protectione Eiusdem Sedis Ap[osto]licae existentium per creationem alterius Metropolitanum in partibus Galiciae, dismembretur, ac imminuta persecutionibus pro oboedientia* S[anctae] Sedi perpeccatis, multo plus per divisionem imminuatur** et labefactetur, huncque nexum inter Ecclesias, quem tanto tempore servavit sub uno eodemque Metropolitanum, deperdat, et cum tempore etiam suae existentiae periculum subeat: Unionis enim vinculo totum sustinetur, partium vero divisione perit.

Si quae ratio id suadet, esset diversitas praesens Dominiorum quae minime prohibet commercium*** liberale, per quod omnium Ecclesiarum necessitatibus subveniri potest. Si in temporalibus iuxta consuetudinem Anno 1797 15/26 Ianuarii inter Dominia quibus partes dismembratae Poloniae abvenerunt, initam, permissum esse Subditis Unius Domini Possessiones habere, de iisque disponere, in altero Dominio, cum in spiritualibus, quae nihil officium Dominiis, similia non licebunt, potissimum in Catholico Dominio Augustissimi Romanorum Imperatoris. – Neque admodum difficile Metropolitanum manenti in Uno Dominio praehabita facultate Sui et alterius Domini**** Guberniorum proficisci in Dominium, in quo Eius obsequium desideratur ibique ea adimplere, quae vocationis suae sunt, aut per Delegationem ea perficere. Ill[ustrissimus] Smogorzewski Antecessor meus in Polonia manens obtenta facultate a Gubernio Caesareo Leopoliensi Leopolum in persona venit et Ill[ustrissimus] Bielasiacki in Episcopum illius Dioec[esis] praemisso Canonico processo consecravit. Ill[ustrissimus] vero Horbacki Ep[iscopum] Pinscensem delegavit, ut praehabita facultate Gubernatoris Albae Russiae, quae tunc iam in potestate huius Imperii Rossiaci fuit, Modernum Archiepiscopum Polocensem in Pastorem illius Dioec[esis] ordinaret, quemadmodum et ordinavit. – Pari ratione etiam nunc similia obsequia praestari possunt.

(230v) In contrarium tali divisione quae praetenditur Hierarchiae Unitorum, praesideretur spes mutui adiutorii in criticis occurrentiis, quod a perti-

mentibus ad unum corpus expectari deberet si non in subsidiis ob Regnorum prohibitiones, saltem in procurandis instantiis respectivae Aulae, quae opem iniuriatis ferrent. – In persecutionibus vero in aliqua hierarchiae parte contingentibus, in quibus ad aliud Dominium transferri a mandato oporteret, prout accidit sub Catharina II. cum difficultate reciperentur qui se transferre vellent, non habentes testimonia conversationis suae a Pertinenti ad Unum idemque^{*5} hierarchiae corpus. – Ritus quoque et consuetudines, quae universim in hierarchia indivisa custodiebantur, facilius mutationem subirent concurrentibus diversis Nationum moribus, quibus ipsi Pastores obnoxii essent, cessentque cum tempore harmonia et nexus inter unius Domini^{*6} et alterius Pastores, per consequens mutuam sese iuvandi studium, et S[anct]am Unionem defendendi. – At^{*7} haec Privilegia a S[anct]a Sede Ap[osto]lica toti ut fuit, hierarchiae concessa, cui ex his divisis partibus inservire deberent, non levem excitarent questionem. Non facile enim credi potest S[anctam] Sedem Ap[osto]licam eadem Privilegia concessare novae post divisionem Hierarchiae antiquam vero iis spoliaturam^{*8}, cum haec tantis persecutionibus pro fide et Romana Sede susceptis, semper constans illa perdere non meruit; ad praesens vero spem quoque habet, melioris obtinendae sortis et gratia et favore eiusdem S[anctae] Sedis dignissimi Legati.

Metropolitanus Modernus, qui per Successionem ius Metropolitanicum in Galliciae Ep[isco]pos obtinet, et illud variis in contingentibus exercuerat, qua ex ratione iure suo spoliari potest, quod Augustissima etiam Imperatoria Romanorum Aula occasione creandi Ep[isco]pi Praemisiensis et Leopoliensis modernorum, benigne recognovit. – Multum ille pro S[anct]a Unione et obedientia^{*9} S[anctae] Sedi Ap[osto]licae perpessus est, ad quae si etiam hoc iure privaretur, et hierarchiam quae ad sua tempora integra permansit, dismembrari et diminui in Catholico quoque Imperio pati cogeret infelicior se Antecessoribus Suis, et indemeritum haec accidisse existimare deberet. – Ita vero existimans Metropolitanus, profecto iuri suo renunciare et hierarchiae atque Successoribus praeiudicare non potest.

* В тексті: obedientia.

** В тексті: imminuatum.

*** В тексті: comercium.

**** В тексті: Dominis.

*5 В тексті: idemquae.

*6 В тексті: Domini.

*7 В тексті: Ad.

*⁸ в тексті: *spoliatarum*.

*⁹ в тексті: *obedientia*.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Копія]; опубл. у вид.: *Monumenta Ukrainae historica*, т. 7, док. № 119, с. 265-267; *Epistolae Metropolitaram Kioviensium Catholicorum. Theodosii Rostockyj, Heraclii Lisowskyj, Gregorii Kochanowicz, Josaphat Bulhak, 1788–1838*, док. 57, с. 140–142.

Переклад

(230r)

Копія № IV

Зауваги щодо пропонованого поділу митрополії в Галичині

Немає жодної необхідності чи підстави, щоб єрархія уніатів, котрі понад 200 років тримаються Святого Престолу і перебувають під згаданого Святого Престолу покровительством, була розчленована запровадженням другого митрополита в Галицькому краї; і щоб [ця єрархія], ушкоджена переслідуваннями, знесеними за послух Святому Престолу¹, набагато більше ушкодилася та підупала через поділ і, втративши зв'язок між Церквами, що його стільки часу зберігала під владою одного й того ж митрополита, з часом наразилася на загрозу самому своєму існуванню. Адже зв'язок унії підтримує її в цілості, а поділ на частини – губить.

Припустімо, для цього є якась підстава. Нехай це буде теперішній поділ держав. Він, однак, цілковито не перешкоджає вільному спілкуванню, через яке можна зарадити всім потребам Церков. У світських справах згідно з угодою, укладеною 15/26 січня 1797 року між державами, до яких відійшли частини поділеної Польщі, підданим однієї держави дозволено володіти і розпоряджатися маєтками в іншій державі; проте в духовних справах, які не стосуються держав, нічого подібного не буде дозволено, а надто в католицькій державі августійшого римського імператора. – До того ж, митрополитові, який перебуває в одній державі, не надто важко, одержавши дозвіл уряду своєї та іншої держави, вирушати в державу, де є потреба в його служінні, і там виконувати те, що належить до його покликання, або здійснювати це через делегата. Мій попередник, все-світліший Смогоржевський², що перебував у Польщі, одержавши дозвіл

¹ Натяк на політику примусового навернення греко-уніатів у православ'я в останні роки царювання Катерини II.

² Ясон (Юноша-Смогоржевський) (1715–1788), у 1734–1740 рр. навчався у Грецькому колегіумі в Римі, 1740 р. висвячений на священника, 1758 р. хіротонізований

від Львівського цісарського губернаторства, особисто прибув до Львова і після канонічної процедури висвятив на єпископа цієї дієцезії всесвітлішого Білянського³; а всесвітлішого Горбацького⁴, єпископа Пінського, делегував, щоб той, одержавши дозвіл губернатора Білорусі⁵, котра на той час вже була під владою Російської імперії, висвятив на пастиря тієї дієцезії теперішнього архиєпископа Полоцького⁶, що він і зробив. – Так само й тепер можна виконувати подібні служіння.

(230v) Аргументом проти того поділу, який пропонується єрархії уніатів, виступає надія на взаємну допомогу в критичних обставинах, якої слід очікувати від тих, які належать до одного тіла – коли не через [безпосередню] підтримку (бо це заборонено державами), то принаймні через клопотання перед відповідним двором про надання допомоги скривдженим. – Якщо ж на долю котроїсь частини єрархії випадуть переслідування, через які треба буде за наказом переселитися в іншу державу, як це було за Катерини II, то тим, хто схоче переселитися, нелегко буде одержати право на в'їзд, коли не матимуть свідчення про свою діяльність від когось, хто належить до того самого єрархічного тіла. – До того ж, обряди і звичаї, котрі зберігалися в усій неподіленій єрархії, легко зазнають змін під впливом звичаїв різних народів, якому піддані й самі пастирі, і з часом зникне гармонія та сув'язь між пастирями в різних державах, а внаслідок цього й охота до взаємодопомоги та захисту святої унії. – Нелегке питання постає і щодо того, котрій із розділених частин мають служити привілеї, що їх Святий Апостольський Престол надав єрархії, коли вона була одним цілим. Адже неймовірно, щоб Святий Апостольський Престол надав ці привілеї новій єрархії, [яка постане] після поділу, а давню позбавив їх: завжди стійка у стількох переслідуваннях за віру та Римський Престол, вона не заслужила втрати цих привілеїв; до того ж, тепер має надію на кращу долю завдяки ласці та прихильності

на єпископа-суфрагана Вітебського, з 1762 р. – архиєпископ Полоцький, 1781–1788 рр. – унійний митрополит Київський (див.: A. Zięba. Smogorzewski, Jason, hrabia Junosza (1715–1788) // *Polski Słownik Biograficzny*, т. 39. Warszawa – Kraków 1999, с. 217).

³ Петро (Білянський) (1736–1798), у 1779–1789 рр. – унійний єпископ Львівський і Кам'янецький. (див.: M. Wąsowicz. Bielanski Piotr (1715–1798) // *Polski Słownik Biograficzny*, т. 2. Kraków 1936, с. 34–35; І. Скочиляс. *Галицька (Львівська) єпархія*, с. 367 та ін.).

⁴ Гедеон (Дашкевич-Горбацький), у 1769–1784 рр. – єпископ Пінський.

⁵ Петро Богданович Пассек (1736–1804) – генерал-аншеф, у 1781–1796 рр. – білоруський генерал-губернатор.

⁶ Іраклія (Лісовського).

найдостойнішого легата згаданого Святого Престолу. На якій підставі теперішній митрополит, котрий через спадкоємство одержав митрополічне право над галицькими єпископами і здійснював його за різних обставин, тепер має його позбутися, тим більше, що це [право] милостиво визнав августійший двір римських імператорів з нагоди встановлення теперішніх єпископів Перемиського та Львівського. – Він багато стерпів заради святої унії та послуху Святому Апостольському Престолові; і якщо на додачу буде позбавлений ще й цього права і буде змушений миритися – в католицькій імперії! – з розчленуванням і ушкодженням єрархії, котра до його часів залишалася непорушною, то вважатиме себе нещаснішим за своїх попередників і незаслужено скривдженим. – Із цих міркувань митрополит, певна річ, не може зректися свого права і завдати шкоди єрархії та наступникам.

№ 6

1804 р., серпня 22, Санкт-Петербург. – Лист абата Лохманна фон Мюльца, колишнього секретаря апостольської легації при санкт-петербурзькому дворі, кардиналові Карло Консальві, державному секретареві Святого Престолу

22 Agosto 1804. Dispaccio dell'uditore scritto al Sig[no]r Cardinal Segretario di Stato da Pietroburgo.

(39r) [...] Nulla sin qui si è attenuto circa il Metropolitanano Ruteno. La supplica avanzata al S[egretari]o Ministro da Mons[igno]r Lewinski su quest'oggetto è stata di ripristinarsi ne' suoi pieni diritti il metropolitano Rostocki, (39v) e non potendo questi a motivo della sua età avanzata e degl'incomodi di salute esercitarne la giurisdizione, di esserne egli destinato Suffraganeo per l'esercizio col diritto di futura successione, tanto più che la sua Chiesa è una delle più antiche tra le Rutene, ed aveva anticam[ent]e il titolo di Esarcato. L'Arciv[escov]o di Polosko ha fatto anch'egli de' passi su questo oggetto presso lo stesso ministro, ed ha appoggiata la sua petizione col mostrare essere la sua Chiesa, una delle Chiese di più antica fondazione, ed essere egli il solo Arciv[escov]o di Greci Uniti sotto il dominio Russo. L'affare però è stato sospeso, e si è risposto dal Ministro che sarà in appresso preso in considerazione. Se per altro continuerà ad influire l'Arciv[escov]o di Mohilow impedirà quel buon esito, che se ne potrebbe sperare per non perdere l'ampoloso titolo, che si è arrogato, di Metropolitanano unico di tutte le Chiese cattoliche in Russia. Sento che egli soffre malvolentieri le disposizioni dell'accennato Ukaso come troppo favorevoli agli Uniti, e gli ordini comunicati ai due Governatori della Russia Bianca e di Kiovia per la restituzione di quelle Chiese Greco Unite dal d[ett]o Arciv[escovo] Latinizzate (40r) a solo oggetto di ampliare la sua giurisdizione.

Questo flagello della Chiesa non cessa di fieram[ente] perseguire gli ecclesiastici i più esemplari e i più bene animati a favore della religione e della S[anta] Sede. Col voto del suo Colleggio, in cui esercita impunem[ente] il suo pieno dispotismo, ha egli da molti giorni sospeso ab ufficio et beneficio l'ottimo Abate Infortunato* Biskowski senza punto osservare le forme e la trina ammonizione canonica, ne ha decretato lo stratto da questa città in termine di 15. giorni, che sino ad ora non ha avuto luogo, ha deputato l'amministratore sopra i di lui benefizi, ed ha promossa la causa contro il medes[imo] ad onta dell'immunità ecclesiastica personale avanti al Senato. Il pretesto di tanti attentati è stato che il Biskowski unitam[ente] agli altri Assessori del Concistorio di Mohilow aveva da molti anni sottoscritta e autenticata una fede di battesimo, la quale è stata quindi trovata falsa, e alterata dalla parte postulante, a cui per ordine dell'Arciv[escov]o era stato consegnato il libro de' battesimi, ed aveane

fatto con alterazione l'estratto a seconda del suo interesse. Interpellato il Biskowski per parte dell'Arciv[escov]o a farne una dichiarazione, ha differito di esiguir (40v) quest'ordine, e tosto si è proceduto all'indicate pene.

La sospensione a divinis ha fatto perdere al medesimo quel piccolo aiuto di sussistenza, che percepiva come Capellano dal Corpo de' Cadeti. Soffre egli con rassegnazione tutte queste violenze ed ingiustizie, e serve a questi cattolici di edificazione nel vedersi frequentem[ente] accostare alla mensa Eucaristica, per esservi comunicato. Ma a chi farà egli ricorso per essere assoluto da siffatta censura? L'assolverà il Senato o l'Imperatore? A questo e ad altri simili inconvenienti porta necessariam[ente] il sistema e la massima fissata da questo Governo, che impedisce il libero ricorso alla S[anta] Sede, e ai suoi Rappresentanti. Ringrazio Iddio di non avere sinora veduto alcuna innovazione nel sistema ecclesiastico, di cui ero in timore per la negativa delle facultà dell'Arcivescovo. Nulla si è detto intorno alle Risposte date sù quest'oggetto, anzi sembra che ne sia rimasto il Ministero persuaso.

* Infulato в тексті.

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Polonia-Russia, vol. 342. [Оригінал].

Переклад

22 серпня 1804 р. Відправлення від аудитора, написане монсенйорові кардиналові державному секретареві з Петербурга.

(39r) [...] Досі нічого [певного] про руського митрополита. Монсенйор Левинський звернувся з цього приводу до секретаря міністра¹ з проханням поновити митрополита Ростоцького в його повних правах, (39v) та оскільки митрополит, через свій похилий вік і негаразди зі здоров'ям, не міг здійснювати цю юрисдикцію, то просилося призначити йому суфрагана для її здійснення із правом майбутнього наступництва, тим більше, що його Церква є однією з найдавніших з-поміж Руських Церков і в давнину мала титул екзархату. Архиепископ Полоцький² також звернувся з цього приводу до того самого міністра і обґрунтував своє клопотання доказами про те, що його Церква є однією з найдавніше заснованих Церков, а він є єдиним архієпископом греко-уніатів у російських володіннях. Проте цю справу було призупинено, а міністр відповів, що найближчим часом її будуть брати на розгляд. Утім, якщо

¹ Віктор Павлович Кочубей (1768–1834), у 1802–1807 рр. – міністр внутрішніх справ.

² Іраклій (Лісовський).

архієпископ Могильовський³ і далі на це впливатиме, то стане на перешкоді успішному вирішенню цієї справи, якого можна було б сподіватися, бо він не бажає втратити того помпезного титулу єдиного митрополита для всіх католицьких Церков у Росії, який він сам же собі і присвоїв. Я відчуваю, що він неохоче сприймає постанови згаданого указу, вважаючи їх занадто сприятливими для уніатів, а також накази, передані двом губернаторам Білорусії⁴ і Києва⁵ щодо повернення тих Греко-Унійних Церков, що їх вказаний архієпископ латинізував (40r) з єдиною метою розширити свою юрисдикцію.

Цей бич Церкви не перестає нещадно переслідувати тих духовних осіб, які є найбільш зразковими і найкраще налаштованими на користь релігії і Святого Престолу. Через голосування своєї колегії, над якою він безкарно здійснює свій повний деспотизм, він вже багато днів тому усунув від служіння та бенефіцію чудового і нещасного абата Биковського⁶, жодним чином не дотримуючись процесуального порядку і практики потрійного канонічного попередження, а також постановив, щоб той виїхав із цього міста впродовж 15 днів, чого раніше ніколи не бувало, скерував адміністратора на його бенефіції і порушив справу проти нього самого всупереч особистій церковній недоторканності перед сенатом. Приводом для стількох посягань стало те, що Биковський спільно з іншими засідателями могильовської консисторії багато років тому підписав і засвідчив автентичність свідoctва про хрещення, яке згодом виявилось сфальсифікованим і підробленим стараннями сторони захисту, якій за наказом архієпископа було передано книгу хрещень і зроблено з неї виписку зі сфальшованими даними так, як це йому було вигідно. Биковський, до якого архієпископ звернувся з вимогою все це визнати, не погодився тоді виконати (40v) цей наказ і відразу ж отримав вищезгадані покарання.

Через усунення від священнослужіння Биковський втратив ту невелику допомогу на прожиття, яку він отримував як капелан від кадетського корпусу. Він смиренно зносить всі ці утиски і несправедливості і служить тим католикам на збудування в тому, що часто приступає до євхаристійного столу, щоб приймати причастя. Але до кого ж йому

³ Станіслав Богущ-Сестренцевич.

⁴ Іван Іванович Міхельсон (1740–1807) – генерал-аншеф, у 1803–1806 рр. – білорусько-вітебський генерал-губернатор.

⁵ Петро Прокофійович Панкрат'єв (1757–1810) – київський цивільний губернатор у 1802–1810 рр.

⁶ Канонік Могильовського митрополичого капітулу.

вдатися за виправданням від такої догани? Хто його виправдає, сенат чи імператор? До цієї та інших схожих неприємностей призводить система і правило, усталене тим урядом, що перекриває можливість вільного доступу до Святого Престолу та до його представників. Я вдячний Богові, що досі не було зроблено жодних нововведень у церковну систему, чого я побоювався через здатність архієпископа вдаватися до негативних речей. Нічого не було сказано про Відповіді, які були дані щодо цієї всієї справи, але, схоже, міністерство цим було переконано.

№ 7

Огляд стану католицьких Церков у Росії і перебігу дипломатичної місії архієпископа Томазо Ареццо, апостольського легата при Санкт-Петербурзькому дворі, кінець 1806 р.

Relazione dello Stato attuale delle Chiese Cattoliche esistenti nell'Imperio Russo, e degli affari trattanti in tempo della Legazione Apostolica da S[ua] E[ccellenza] Monsig[neu]r Arcivescovo di Selucia, e Ambasciadore Straordinario della S[anta] Sede presso l'Imperial Corte di Pietroburgo, 1806
[...] Capo IX. Delle Tre diocesi Greco-Unite. Diocesi di Polock

(357r) 2. Monsi[gn]o[r] Eraclio Lissowski fatto Vescovo nel 1784 presiede a questa (Polock) a titolo di Arcivescovo. Egli è un soggetto poco attaccato alla S[anta] Sede, molto contrario alla sua Congregazione Basiliana, di cui ha ridotto a nulla tanti, e tanto numerosi Monasteri, esistenti nella sua Diocesi ed è creduto sospetto dalla S[anta] Unione ed alquanto propenso alla Religione dominante in Russia. Questo è almeno il concetto, che si aveva di lui.

3. In una sua Lettera dattami al mio arrivo in Pietroburgo protestava in parole dell'attaccamento e sommissione alla S[anta] Sede, concepiva col mio mezzo delle ottime speranze per il vantaggio di tutti i Greci-Uniti, e massime della sua Diocesi, formava dei voti per la riunione delle due Chiese, ed implorava il mio appoggio in vari interessi della sua Chiesa, che si proponeva di far inanimare per mezzo di un suo Procuratore spedito espressamente in Pietroburgo [...]

(358v) 6. È qui da osservarsi, che dopo la morte di Monsig[nor] Rostocki Metropolita de' Greci-Uniti, l'attuale Arcivescovo di Polok per disposizione del Sinodo Ruteno di Zamosca resta Amministratore nato della vacante Metropolia con tutte quelle attribuzioni, e diritti, che a tenore della Bolla di Unione di Clemente VIII. sono annessi ad una tale Dignità. L'Arcivescovo Lissowski dunque senz'altra formalità potrà consacrare, ed installare il nuovo suo Suffraganeo Kochanovicz. Quest'Arcivescovo in seguito è stato designato dal Governo Russo alla vacante Metropolia, ed una tale destinazione avrà luogo, quando cessate le attuali circostanze sarà il detto Arcivescovo approvato, ed installato dalla S[anta] Sede a tenore della suddetta Bolla di Clemente VIII. La diocesi di Polok ha molto sofferto ne' passati tempi per la distruzione di molte Popolazioni passate, o alla Religione dominante, o al Rito Latino, come si vedrà altrove. [...] Secondo lui, le lagrime, e i voti di tutta la Chiesa Greco-Unita, le avrà abbandonate all'arrivo appunto del Rappresentante Pontificio, su' cui riponerà tutte le sue speranze, e nel tempo stesso, che spedirà in Pietroburgo il suo Procuratore a trattare diversi affari della sua Chiesa [...]

(370r) Capo XVI. Affari delle Diocesi Greco-Unite

1. Alla Lettera scrittami da Monsig[no]r Lissowski, accorciata nell'Articolo della Diocesi di Polock, erano uniti degli altri fogli, in cui si descrive lo Stato deplorabile delle Chiese Greco-Unite, e le loro vicende dal principio della loro unione sino a quell'epoca, donde prende motivo quell'Arcivescovo di lagnarsi di latini, e di proporre la riunione di tutte le altre Chiese Greche dell'Impero Russo [...] L'Arcivescovo di Mohilova infatti per l'ambizione di essere Metropolitanico unico in Russia, e per esercitare il suo dispotismo sopra quei Cattolici di qualunque rito, si hà tutto il fondamento di credere, che fossesi maneggiato sotto il governo di Paolo I, ed in principio dell'attuale Imperatore, per fare escludere i tre Vescovi Greco-Uniti da si ossequiosamente privilegio, onde tutti assoggettare a quel Tribunale, che reputa come suo proprio.

2. Rileva quindi quell'Arcivescovo di Polock in tutta questa relazione le perdite, che di tempo in tempo sono state dalle Chiese Greco-Unite per continuo passaggio de' loro Greci al rito Latino, e alla Religione dominante, ed accenta non esservi alcuna speranza di conservare, e molto meno di propagare (370v) in Russia il rito Greco-Unito per le leggi ancor veglianti, che proibiscono sotto gravissime pene il passaggio de' Russi ad altra Religione. Conclude dunque, che per conservare questa porzione di Cattolicismo in così calamitose circostanze non rimane alla S[anta] Sede altro scampo, nè altro mezzo che di appigliarsi ad uno de' due partiti, o di far passare tutti i Greci-Uniti al rito Latino, o di procurare la riunione delle due Chiese. Quanto reputa egli difficile l'esecuzione del primo, attesa l'ignoranza, ed attaccamento del Popolo al proprio rito; altrettanto crede facile il buon esito del secondo per le buone disposizioni, mostrate, secondo lui, da' Vescovi di Russia in tempo di Pietro I, e per quelle, da cui si persuade egli essere animati gli attuali Vescovi. Ne propone perciò il mezzo, e ne insinua il Piano. L'impegno dell'Imperatore è il mezzo, ch'egli propone; mezzo per verità ottimo, ed anche unico. Ma che l'Imperatore abbia codesto impegno, o possa essere indotto ad averlo, hoc opus, hic labor est. Le attuali circostanze, come si è rilevato altrove, non ne danno per ora alcuna fondata speranza [...]

6. Nella seconda domanda reclamava egli a nome anche di tutti i Greci-Uniti (371r) la restituzione di 22 Chiese passate al rito Latino per intrigo del Concistoro di Mohilovia, e faceva istanza, perchè fosse dichiarato nullo il passaggio di 24 Sacerdoti, e di 8000 laici al detto Rito [...]

(374r) 30. L'affare metropolitico è stato ultimamente risoluto, e l'Arcivescovo di Polock è stato dal Governo Russo designato a questa Dignità. Da ciò che si è detto in diversi luoghi di questa relazione, non è quest'Arcivescovo il più ben [...] pensante, ed il migliore tra i Vescovi Greci-Uniti; ma egli è di già avanzato in età, è cagionevole di salute, e potrà un giorno collocarsi la Dignità

26. Si abbocò questi immediatamente con Monsig. Ambrogio Metropolitano di Pietroburgo, e con molti altri Membri del Sinodo, i quali vergognandosi quasi delle violenze commesse in quei tempi, le riprovarono, e le attribuirono ad alcuni particolari del loro Clero, scusandone il loro Sinodo, e si mostrarono disposti alla restituzione. Sperava dunque Monsig. Lewinski di ricuperare nella sua Diocesi 20. Chiese co' loro beni annessi, e particolarmente i beni fondi delle povere Monache Basiliensi per somministrare alle medesime i mezzi di sussistenza, ed apprestare a quei Popoli rimasti fermi nella S. Unione i mezzi di esercitare il loro culto, e mantenere i loro Preti.
27. Il 5.º Monsig. Lewinski fece istanza al Ministro dell' Interno per avere un suffraganeo in ajuto della sua Diocesi. Venne rimessa questa petizione al Senato, da cui sperava egli un favorevole risultato.
28. Molte furono le pratiche fatte per la ripristinazione del Metropolita Ruteno. Monsig. Lewinski avanzò una Supplica al detto Ministro, perche venisse ristabilito ne' pieni suoi diritti il Metropolitano Protopski e perchè a motivo della di lui avanzata età, ed incomodi di salute, fosse egli destinato di lui Coadjutore colla futura successione, tanto più che la sua Chiesa è una delle più antiche tra le Rutene, ed aveva il titolo di Esarcato.
29. L' Arivescovo di Polock fece anch' egli su questi oggetti de' papi presso lo stesso Ministro a suo favore, ed appoggiò la sua istanza per essere la sua Chiesa di più antica fondazione delle altre, e per esser egli il solo Arivescovo tra i Greci-Uniti ne' Dominj Russi. L' affare però restò sospeso, e promise il Ministro di prenderlo in appresso in considerazione. Tale era lo stato degli affari delle Chiese Greco-Unito alla partenza del mio Uditore, che ne lasciò in Segreteria di Stato una ben lunga, e dettagliata relazione sotto li 22. Agosto 1804.
30. L' affare Metropolitico è stato ultimamente risoluto, e l' Arivescovo di Polock è stato dal Governo Russo designato a questa Dignità. Da ciò che si è detto in diversi luoghi di questa relazione non è quest' Arivescovo il più ben pensante, ed il migliore tra i Vescovi Greco-Uniti; ma egli è di già avanzata età, e cagionevole di salute, e potrà un giorno collocarsi la Dignità Metropolitica in più degno soggetto. È intanto del massimo interesse che sia stata questa ripristinazione, o piuttosto che sia tolto ogni impedimento a ripristinarla. Le cose de' Greci-Uniti. 374

Огляд становища католиків латинського і східного обрядів у Росії та перебігу дипломатичної місії архієпископа Томазо Ареццо, апостольського легата при Санкт-Петербурзькому дворі, кінець 1806 р.

Metropolitana in più degno soggetto. È intanto del massimo interesse, che sia stata questa ristabilita, o piuttosto, che sia tolto ogni impedimento a ristabilirla. Le cose de' Greci-Uniti (374v) prenderanno una miglior forma, ed un miglior sistema, che salverà quelle Chiese dalla totale rovina, a cui andavano incontro, e dal pernicioso dispotismo dell'Arcivescovo di Mohilovia, che non potrà poi prendere l'ampoloso titolo di Metropolitanato unico.

31. La Metropolia de Greci-Uniti si stendera sotto il Regno della Polonia sopra tutto la Russia Rossa, che hà per confine a Levante il Niepers e a Mezzodi il Niester, e i monti Krapacki, e contiene tre grandi Provincie. La prima è la Russia propria, che si divide in due Palatinato: 1° di Russia, che hà Leopoli per capitale, città abitata per la maggior parte da'Greci, ed Armeni; 2° Blesko, che hà la capitale dello stesso nome.

La seconda Provincia della Russia Rosa e la Volhinia, che si divide in alta, e bassa. L'Alta Volhinia e il Palatinato di Luck, et la Bassa Volhinia il Palatinato di Kiovia.

La terza Provincia della Russia Rosa e la Podolia, che si stende lungo il Niester, ed il Bog, et si divide similmente in Alta e Bassa. L'Alta Podolia e il Palatinato di Kamienieck, et la Bassa Podolia forma parte dell'Ukrania.

Questa Metropolia conteneva eziandio tutta la piccola Russia Bianca, compresa nel Gran-Ducato di Lituania, che si divide in sei Palatinati: 1° di Nowogrodek, detto ancora la Russia Nera, con una piccola città della stesso nome; 2° di Bresta, detto anche la Russia Lituana, situata a Ovest* del 1° Palatinato, ed hà sul Bug la capitale del nome stesso; 3° di Minsk a settentrione del primo Palatinato e prende il nome della capitale; 4° Mstyslaw, che è la parte della Lituania più interna nella Russia, ed hà la capitale del medesimo nome; 5° di Witepsk, che hà la capitale del nome stesso tra le paludi; 6° di Smolensko, e di Polock, etc.

In tutte queste immense provincie e palatinati du Russia Rossa, della Russia Nera, della Russia Lituana, e della piccola Russia Blanca, esercitava il Metropolita Greco-Unito la sua giurisdizione metropolitana sotto l'antico Regno della Polonia. Ed ecco la vera ragione, per cui nelle Bolle pontificie anche in tempo di Benedetto XIV davasi a questo Metropolitanato il titolo de Metropolita di tutte le Russie.

* Mezzodi в тексті.

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Polonia-Russia, vol. 342. [Оригінал]; опубл. у вид.: *Monumenta Ucrainae Historica*, т. 7, док. № 146, с. 320–322, 337–338; *Epistolae Metropolitanorum Kioviensium Catholicorum. Theodosii Rostockyj, Heraclii Lisowskyj, Gregorii Kochanowicz, Josaphat Bulhak, 1788–1838*, док. № II, с. 151–153.

Переклад

Звіт про нинішній стан існуючих у Росії католицьких Церков, і про різні справи, які розглядалися під час апостольської легації Його Екселенції монсенйора архієпископа Селукійського, надзвичайного посла Святого Престолу при петербурзькому імператорському дворі, 1806

[...] Глава IX. Про три греко-унійні єпархії. Полоцька єпархія

(357r) 2. Монсенйор Іраклій Лісовський, висвячений на єпископа в 1784 році, очолює цю (Полоцьку) єпархію з титулом архієпископа. Він не надто відданий Святому Престолу, великий противник його Василіянського чину, з якого він звів нанівець багато дуже великих монастирів, що існували в його єпархії, а також до нього ставляться з підозрою з боку святої унії, вважаючи його доволі прихильним до панівної релігії в Росії. У цьому, принаймні, полягало уявлення про нього.

3. В одному його Листі, який мені передали після мого приїзду в Петербург, він заявляв слова відданості й підпорядкування Святому Престолу, плакав, за моєю допомогою, величезні сподівання на користь всіх греко-уніатів, а найбільше – на користь своєї єпархії, збирав голоси для возз'єднання двох Церков і благав моєї підтримки в різних інтересах своєї Церкви, що їх він мав намір піднімати за допомогою свого повіреного, якого терміново відіслав у Петербург [...]

(358v) 6. Тут варто зауважити, що після смерті монсенйора Росточького, митрополита греко-уніатів, теперішній архієпископ Полоцький, за постановою руського Замойського собору, стає природним адміністратором вакантної митрополії з усіма тими повноваженнями і правами, які, відповідно до булли про унію Климента VIII, додаються до такої гідності. Отож архієпископ Лісовський, без якихось інших формальностей, зможе висвятити і поставити свого нового суфрагана Кохановича¹. Цей архієпископ був згодом призначений на вакантну митрополію російським урядом, та це призначення стане дійсним тоді, коли вказаний архієпископ, після зникнення теперішніх обставин, буде затверджений і встановлений Святим Престолом відповідно до вищезгаданої булли Климента VIII. Полоцька єпархія сильно постраждала в минулому через перехід великої кількості населення, яке перейшло або до панівної релігії, або ж у латинський обряд, як буде видно в іншому місці. [...] На його

¹ Григорій (Коханович) (1750–1814), у 1807 р. був номінований за поданням Іраклія (Лісовського) на єпископа Луцького (1808 р. конфірмований Святим Апостольським Престолом), 1809 р. номінований імператором Олександром I «митрополитом усіх Унійних Церков у Росії», але не потверджений на цьому уряді.

думку, сльози і голоси цілої Греко-Унійної Церкви він полишить саме на приїзд папського представника, на якого покладатиме всі свої надії, і, разом з тим, направить до Петербурга свого повіреного для ведення різних справ своєї Церкви [...]

(370r) Глава XVI. Справи греко-унійних єпархій.

1. До листа, що його написав мені монсеньйор Лісовський, скороченого в пункті про Полоцьку єпархію, було долучено ще інші документи, в яких описується жалюгідний стан Греко-Унійних Церков та події, які в них розгорталися від самого укладення унії аж до тієї доби, через що згаданий архієпископ і має привід нарікати на латинників і пропонувати об'єднання всіх інших грецьких Церков Російської імперії [...] По суті, архієпископ Могильовський через власне амбіційне бажання бути єдиним митрополитом в Росії і виявляти свій деспотизм над католиками незалежно від їхнього обряду, має всі підстави вважати, що, за правління Павла I² і в принципі теперішнього імператора, він зможе своїми хитрощами домогтися недопущення трьох греко-унійних єпископів до [отримання] такого улесливого привілею з тим, щоб всіх підпорядкувати тому трибуналу³, який він сприймає за свій власний.

2. Відтак той архієпископ Полоцький у всьому цьому викладі показує втрати, яких поступово зазнавали Греко-Унійні Церкви через постійний перехід їхніх греків у латинський обряд і в панівну релігію, і наголошує, що немає жодної надії зберегти, а ще менше – поширити (370v) в Росії греко-унійний обряд через досі чинні закони, які забороняють під страхом дуже серйозних покарань перехід росіян в іншу релігію. Отож на завершення він твердить, що для збереження цієї частини католицизму за таких складних обставин Святому Престолу не залишається жодного іншого виходу чи засобу, як зробити вибір між двома можливостями: або перевести всіх греко-уніатів у латинський обряд, або забезпечити об'єднання двох Церков. Наскільки важким для виконання він вважає перший вихід, зважаючи на необізнаність і прив'язаність народу до свого обряду, настільки легким, на його думку, буде успішно застосувати другий, оскільки єпископи Росії за часів Петра I, за його словами, були

² Павло I Романов (1754–1801) – імператор Всеросійський (1796–1801), дещо пом'якшив політику своєї матері Катерини II щодо католиків західного та східного обрядів, хоч і не повернув цим конфесіям права, якими вони користувалися за часів Речі Посполитої.

³ Римсько-католицька духовна колегія, створена 1801 р. і очолена Станіславом Богуш-Сестренцевичем. У 1805 р. було створено її другий, унійний, відділ, який очолив Іраклій (Лісовський).

до цього позитивно налаштовані і так само позитивно налаштованими, на його переконання, є і теперішні єпископи. Отож він пропонує засіб і готує до нього план дій. Засіб, який він пропонує, – здійснити це старанням імператора, адже цей засіб справді є оптимальним та ще й єдино можливим. Але для того, щоб імператор взяв на себе таке завдання або ж був вимушений його на себе взяти, – «оце завдання, оце труд!». Теперішні обставини, як уже було зазначено в іншому місці, не дають поки що на те жодної твердої надії [...]

6. У другому запиті він, ще й виступаючи від імені також і всіх греко-уніатів, вимагав (371r) повернути 22 церкви, які перейшли на латинський обряд через інтриги могольовської консисторії, і подавав клопотання, щоб визнали недійсним перехід 24 священників і 8 000 мирян у згаданий обряд [...]

(374r) 30. Справа митрополита нарешті вирішилася й архієпископ Полоцький був призначений російським урядом до такої гідності. Виходячи з того, що було сказано в різних частинах цього викладу, цей архієпископ аж ніяк не найкращий і не найрозсудливіший серед греко-унійних єпископів; але він вже похилий віком і слабкий здоров'ям, тому митрополита гідність може в будь-яку мить перейти від нього до більш достойної особи. А тому буде вкрай важливо її відновити чи радше усунути всі можливі перешкоди для її відновлення. Тоді справи греко-уніатів (374v) набудуть кращого вигляду і кращої системи, що врятує ці Церкви від цілковитої руїни, до якої вони наближаються, і від згубного деспотизму архієпископа Могольовського, який уже не зможе отримати помпезний титул єдиного митрополита.

31. Митрополія греко-уніатів охоплювала під владою королівства Польщі насамперед Червону Русь, яка на сході має своїм кордоном Дніпро, а на заході – Дністер і гори Карпати, і складається з трьох великих провінцій. Перша – це сама Русь, яка поділена на два воєводства: перше, Русі, яке має за столицю місто Львів, заселене переважно греками [православними] і вірменами; друге, Белзьке, яке має столицю з такою самою назвою.

Другою провінцією Червоної Русі є Волинь, яка поділяється на Верхню і Нижню. Верхня Волинь є Луцьким воєводством, а Нижня Волинь – Київським воєводством.

Третьою провінцією Червоної Русі є Поділля, яке тягнеться уздовж Дністра та Бугу й так само поділяється на Верхнє і Нижнє. Верхнє Поділля є Кам'янецьким воєводством, а Нижнє Поділля складає частину України.

Ця митрополія містила в собі всю малу Білу Русь, яка входить у Велике князівство Литовське і поділяється на [принаймні] шість воєводств: перше, Новгородське, яке ще називають Чорною Руссю, з невеликим містом з такою самою назвою; друге, Берестейське, яке ще називають Литовською Руссю, розташоване на південь від першого воєводства і має столицю з тією самою назвою на річці Буг; третє, Мінське, розміщене на північ від першого воєводства і має назву від своєї столиці; четверте, Мстиславське, яке становить частину Литви, найближчу до Росії і має столицю з тією ж назвою; п'яте, Вітебське, яке має столицю з такою самою назвою і знаходиться на болотах; шосте, Смоленське і Полоцьке, і т. д.

У часи давнього Польського королівства греко-унійний митрополит здійснював свою юрисдикцію у всіх цих розлогих провінціях та воєводствах Червоної Русі, Чорної Русі, Литовської Русі та малої Білої Русі. І ось справжня причина, чому папські булли також під час [понтифікату] Венедикта XIV надають цьому митрополитові титул митрополита всієї Русі.

№ 8

1806 р., серпня 12, Санкт-Петербург. – Лист абата Лохманна фон Мюльца, колишнього секретаря апостольської легатії при Санкт-Петербурзькому дворі, єпископові Джованні Антоніо Бенвенуті.

(476r)

Articolo di Lettera dell'Abb[ate] Lochman scritta da Pietroburgo a Mons[ignor] Benvenuti in data del 12. agosto 1806

L'anno passato Mons[ignor] Bulhak riuscì di separare il Collegio Ecclesiastico in due dipartimenti. Uno per i Latini, e l'altro per li Uniti. Le circostanze della guerra consigliarono l'Imperatore di rinviarlo alla propria Diocesi, ch'è sulle Frontiere, e fu richiamato a presiedere il secondo Dipartimento Mons[ignor] Lissovuski. Egli è qui da sei mesi a questa parte, e con una barba platonica ne impone. L'altro giorno sorsi un Ukaso col quale Sua Maestà lo dichiara Metropolitanò delle Chiese Unite in luogo di Teodosio Rostocki con tutti gli onori, e privilegi confermati dai Sommi Pontefici. Nè trascriverò copia alla fine della presente. Cercasi di ottenere il permesso di scrivere costè, ma in ogni caso s'ella potesse farmi passare un indizio dell'annuenza Pontificia sull'esercizio di questa di Lui autorità, ciò non farebbe che consolidare in coscienza le risoluzioni provisorie che dovrà prendere. Il Metropolitanò Unicus è alquanto mortificato di vedersi quasi secundarius, atteso l'estese facultà che hanno quelli del Rito Orientale. Sono sicuro, che se coll'occasione dell'Ar[civescovo] Braschi mandasse tutte le Bolle (476v) necessarie, e convenute sopra molti nominati Vescovi, molte cose entrerebbero nell'ordine. Il Cholonievuski è morto. Sentesi che si occuperanno i beni dal Clero se non adesso, sarà pur altra volta. Il mio amico Mons[ignor] Biskovuski avendo un Beneficio datoli ad sustentandam dignitatem Episcopalem nella città di Slucko di 1050 anime, vorrebbe prevenire il colpo col vendere la Terra, e piazzare una somma pecuniaria corrispondente alli proventi attuali della terra, e così assicurare un fondo per se, e per tutti i suoi successori, che occuperanno quella Plebania, o Pieve. Egli domanda una Dispensa per essere autorizzato a poter fare questo cambio in coscienza. Se V[ostra] S[ignoria] potesse farmi passare una tale Dispensa, Ella può contare sulla mia prudenza nel farla eseguire. Dicesi che questo pago forse sarebbe l'unico per poter salvare questo fondo nel naufragio comune. Se Ella incontrasse qualche spesa nella riduzione delle dispense può essere certa del rimborso. [...] Posso dirle con sincerità che Lissovuski, e Kochanowicz li ho trovati tutti (477r) di quel che ce li hanno fatti dipingere molti Religiosi e sul punto di morale e sul punto di Religione. Mons[ignor] Dembovuski ha avuto la debolezza di presentare per suo suffraganeo il noto Stanckiewitz. Finora non

v'è nulla sul suo conto, ma lo sarà forse col tempo perchè il suo indefesso Protettore non dorme.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Копія].

Переклад

(476r) Абзац з листа абата Лохманна¹, написаного з Петербурга монсеньйорові Бенвенуті² під датою 12 серпня 1806 р.

Минулого року монсеньйор Булгак зумів розділити церковну колегію на два підрозділи: один для латинників, а інший для уніатів. Через військовий стан імператор був змушений відкликати його до власної дієцезії, яка знаходиться на кордоні, а очолити другий підрозділ було повернуто монсеньйора Лісовського. Він у цій стороні вже шість місяців і викликає пошану своєю платонівською бородою. Днями з'явився указ, у якому Його Величність проголошує його митрополитом Унійних Церков на місце Теодосія Ростоцького з усіма почеснями і привілеями, що їх потвердили верховні архиєреї. Я перепишу з нього копію в кінці даного листа. Він робить спроби отримати дозвіл писати [в Рим], але, у всякому разі, якщо б Ви змогли передати мені знак щодо папської згоди про виконання ним цієї влади, це б лише утвердило у свідомості тимчасові постанови, які він буде змушений прийняти. Єдиний митрополит перебуває в доволі пригніченому стані, почувавши себе майже другорядним і знаючи про обширні права, якими володіє духовенство східного обряду. Я впевнений, що коли при нагоді архієпископ Браскі³ передасть усі булли, (476v) необхідні і домовлені щодо призначень багатьох єпископів,

¹ Про цю постать маємо обмаль інформації: колишній вихованець Урбанського колегіуму при Конгрегації поширення віри, кавалер Мальтійського ордену, колишній секретар апостольської легації у Санкт-Петербурзі. Див.: A. Boudou. *Le Saint-Siège et la Russie: Leurs relations diplomatiques au XIXe siècle*, т. 1, Paris 1922, с. 73.

² Абат Джованні Антоніо Бенвенуті був призначений 1797 р. секретарем дипломатичної місії Літти у Санкт-Петербурзі, пізніше – папським резидентом у російській столиці, яку залишив на початку 1804 р. після прибуття сюди місії Ареццо: Ph. Boutry. *Souverain et Pontife*, с. 313–314; J. LeBlanc. *Dictionnaire biographique des cardinaux du XIXe siècle*, с. 139–140. Враження цього дипломата також слугували джерелом інформації про становище Російської імперії, зокрема щодо перспектив торговельного обміну з Папською державою: В. Ададуrow. «Наполеоніда» на Сході Європи: Уявлення, проекти та діяльність уряду Франції щодо південно-західних країн Російської імперії на початку XIX століття. 2-е вид. Львів 2018, с. 385.

³ Очільник апостольської Датарії кардинал Ромоальдо Браскі-Онесті, кардинал з 1786 р.

багато речей стануть на свої місця. Холоневський⁴ помер. Поширені чутки, що захоплення майна духовенства таки відбудеться, якщо не тепер, то іншим разом. Мій приятель монсенйор Биковський⁵, маючи бенефіцій, отриманий для утримання єпископської гідності в місті Слуцьку на 1050 душ, хотів би відвести від себе удар, продавши землю, і відкласти грошову суму, що відповідає теперішньому прибутку від землі, і таким чином забезпечити фонд для себе і для всіх своїх наступників, які займуть цю плебанію чи парафію. Він просить надати йому дозвіл, щоб мати повноваження зробити такий обмін згідно з сумлінням. Якщо б Ваша Милість могла передати мені такий дозвіл, то може розраховувати на мою розважливість у її використанні. Йдеться про те, що лише такою платою можна буде, мабуть, урятувати цей фонд у загальній руйнації. Якщо б Ви мали якісь витрати на переробку дозволів, можете бути певні в їх відшкодуванні. [...] Можу Вам зі щирістю сказати, що Лісовський і Коханович цілковито відповідають тим описам, (477r) які їм надавали багато священнослужителів і щодо моралі, і щодо релігії. Монсенйор Дембовський⁶ виявив слабкість і представив своїм суфраганом відомого Станкевича⁷. Поки що стосовно нього немає нічого, але, мабуть, з часом все-таки буде, бо його невтомний покровитель⁸ не дрімає.

⁴ Анджей Холоневський, номінований 1804 р. римо-католицьким єпископом-помічником Луцьким і Житомирським.

⁵ Домініканець Биковський, висвячений під час перебування Літти в Росії у сан єпископа Троадійського. Див. докладніше: [S. Szantyr]. *Wiadomości do dziejów Kościoła i religii katolickiej w krajach panowaniu rosyjskiemu podległych*. Poznań 1843, с. 139.

⁶ Ян Дембовський (1729–1809) – римо-католицький єпископ Кам'янецький з 1798 р.

⁷ Не був потверджений Святим Апостольським Престолом.

⁸ Тобто Станіслав Богуш-Сестренцевич.

№ 9

1806 р., липня 24 за юліанським календарем, Санкт-Петербург. – Указ російського імператора Олександра I правлячому Сенатові

(477v)

Copie

Ukaz au Sénat Dirigeant

Nous nommons très gracieusement le Président du Second département du Collège Ecclésiastique Romain Catholique l'Archevêque de Polosck Heraclius Lissowski Métropolitain des Églises Unies en Russie avec tous les privilèges et prérogatives qui avait le Métropolitain Rostocki d'après les règles de l'Église Unie, et bulles qui ont été données dans les temps différents.

Donné à Saint Pétersbourg le 24 juillet 1806.

/Signé/ Alexandre

/Confirmé/ Ministre de justice Prince Lopouchin.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Копія]; опубл. у вид.: *Monumenta Ukrainae historica*, т. 7, док. № 137.1, с. 301; *Epistolae Metropolitaram Kioviensium Catholicorum. Theodosii Rostockyj, Heraclii Lisowskyj, Gregorii Kochanowicz, Josaphat Bulhak, 1788–1838*, с. 150.

Переклад

(477v)

Копія

Указ правлячому Сенатові

Ми вельми милостиво номінуємо президента другого департаменту Римо-Католицької церковної колегії архієпископа Полоцького Іраклія Лісовського митрополитом Унійних Церков у Росії з усіма привілеями і прерогативами, які мав митрополит Ростоцький згідно з правилами Унійної Церкви і буллами, що їх було видано у різні часи. Дано у Санкт-Петербурзі 24 липня 1806 року.

/Підписано/ Олександр

/Підтверджено/ Міністр юстиції князь Лопухін¹.

¹ Петро Васильович Лопухін (1753–1827) – князь, з 1798 р. – генерал-прокурор Сенату та міністр юстиції (1803–1810).

№ 10

1806 р., жовтня 16, Бельведере. – Лист єпископа Джованні Антоніо Бенвенуті Священній Конгрегації поширення віри

(474r) Copia di Lettera di Mons[ignor] Gio[vanni] Antonio Benvenuti scritta alla S[acra] Cong[regazio]ne De Propaganda Fide in data del Belvedere 16 Ottobre 1806.

In quest'Ordinario mi è giunta una Lettera dell'Abbate Lochman, la quale contenendo un lungo articolo riguardante vari oggetti spirituali, mi faccio un dovere d'inviarlo a V[ost]ra Em[inen]za trascritto in foglio separato. Se fossi stato in Roma, l'avrei subito fatto leggere all'istess'Em[inen]za V[ost]ra, e l'avrei pregata di farne quell'uso che avesse giudicato opportuno. Lo stesso devo fare in assenza, sottomettendo l'intero contenuto alla prudenza, e saviezza di V[ost]ra E[minen]za. Mons[ignor] Colonievuski era suffraganeo di Caminietz in di cui luogo scrive l'Abb[ate] Lochman che Mons[ignor] Dembovuski ha avuto la debolezza di presentare Stankiewicz noto per essere stato sempre contrario alla S[anta] Sede, e per aver favorite tutte le irregolarità, ed ingiustizie del suo Protettore l'Arciv[escov]o di Mokilevu. L'accaduto in favore di Mons[ignor] Lissovuski umanamente giudicando sembra vantaggioso per la Sacra Unione. V[ost]ra Em[inen]za si ricorda che lo ristabilimento del Metropolitano (474v) in Russia con tutta la sua antica giurisdizione era uno degli oggetti della sua Missione. Ora pertanto se la Santa Sede fosse in libera comunicazione con quei Cattolici potrebbe riconoscere la qualità Metropolitana ristabilita in persona di Mons[ignor] Lissovuski Sud[detto] e de suoi Successori e riguardare l'Ukaso come un annuenza Sovrana per l'effettuazione d'una cosa che il S[anto] Padre ha sempre desiderato ed in questi termini parmi che l'autorità della Santa Sede resterebbe colla sua dignità, e non verrebbe riconosciuto l'Ukaso, che come una rimozione di quegli ostacoli che si sono ià di ciò inesauditi finora. In mancanza poi di libera comunicazione forse il Santo Padre prenderà la determinazione di accordare a M[onsigno]r Lissovuski le facultà desiderate per l'organo della S[acra] Cong[regazio]ne di Propaganda Fide, e se questo accade, riputo che umanamente si può credere vantaggioso. L'idea d'inviare le Bolle per mezzo di Brenna, non la credo dignitosa per la Santa Sede, e non saprei lusingarmi che produ[cesse] un buon effetto. Mi rimetto però ad un mi[glior] (475r) giudizio. La notizia di occupazione di tutti i beni del Clero Cattolico è cattivissima, e non la discredo. Si farà per uguagliare la sorte di questo con quella del Clero Scismatico dominante, e farsi così un merito col medesimo. Il Baron Budberg è ora Ministro degli affari esteri, ed il Conte Alessandro Soltikoff figlio del Maresciallo, ha rimpiazzato il Principe Czartoriski nel posto d'aggiunto

degli affari esteri. Ora pertanto nessun Cattolico è impiegato in Russia ne' vari Ministeri. Il Principe Czartoriski non era per la nostra Religione in altri punti ma in quello de Beni che riguarda il vantaggio de Polacchi, sarebbe stato sempre favorevole. La domanda di Mons[ignor] Bikovuski riguarda unicamente il suo particolare interesse, ed in modo anche incerto, e pericoloso. Così non saprei che dirci, e rimetto un tale affare, come tutt'altro che si contiene nel citato Articolo di Lettera alla considerazione di V[ost]ra Em[inen]za che saprà informare il S[anto] Padre nel modo certam[en]te (475v) il più opportuno. A questi sentimenti aggiungo quei del mio ossequioso rispetto, ed ho l'onore di confermarmi S[uo] S[ervitore].

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Копія].

Переклад

(474r) Копія листа монсеньйора Джованні Антоніо Бенвенуті, написаного до Священної Конгрегації поширення віри з Бельведеру під датою 16 жовтня 1806 р.

З цією регулярною поштою мені надійшов лист від абата Лохманна, котрий, включно з довгим уривком на різні духовні теми, я вважаю за свій обов'язок надіслати Вашій Емінінції, переписаним на окремому аркуші. Якби я був у Римі, я б одразу дав його прочитати безпосередньо Вашій Емінінції і просив би застосувати його так, як Ви вважали б за потрібне. Те ж саме я повинен вчинити за своєї відсутності, подаючи весь його зміст обачливості і розважливості Вашої Емінінції. Монсеньйор Холоневський був суфраганом Кам'янця, і замість нього, пише абат Лохманн, монсеньйор Дембовський виявив слабкість представити Станкевича, знаного тим, що завжди був супротивний Святому Престолу та підтримував усі порушення і несправедливості свого покровителя, архиєпископа Могильовського. Те, що сталося на користь монсеньйора Лісовського, із суто людських міркувань, виглядає вигідним і для святої унії. Ваша Емінінція пригадують, що відновлення митрополита (474v) в Росії з усією його давньою юрисдикцією було одним із завдань вашої місії. Відповідно сьогодні, якби Святий Престол мав змогу вільно комунікувати з тими католиками, то міг би визнати митрополічне звання, відновлене в особі вищезгаданого монсеньйора Лісовського та його наступників, і розглядати цей указ як монаршу згоду для здійснення того, що Святіший Отець завжди бажав, і в таких умовах мені видається, що авторитет Святого Престолу зберіг би власну гідність, а в указі вбача-

лось би не що інше, як рішення усунути ті перешкоди, на які [урядом] досі не зверталася увага. За неможливості ж вільної комунікації Святіший Отець, вочевидь, прийме рішення надати монсенйору Лісовському бажані права за посередництвом Священної Конгрегації поширення віри, і якщо так станеться, то я вважаю, що по-людськи можна вважати це корисним. Задум надіслати булли за посередництвом Бренни я не вважаю гідним Святого Престолу, і не можу втішати себе думкою, що це принесе хороший результат. Однак я покладаюсь на краще (475r) судження. Звістка про захоплення всього майна католицького духовенства є препоганою, і я не можу не йняти цьому віри. Таке чинитимуть для того, щоб зрівняти становище цього духовенства зі становищем панівного схизматичного духовенства, і таким чином вислужитися перед ним. Барон Будберг¹ є тепер міністром закордонних справ, а граф Олександр Салтиков², син [фельд]маршала, замістив князя Чарториського³ на посаді товариша [міністра] закордонних справ. На даний час, відповідно, жоден католик не працює службовцем у Росії в різних міністерствах. Князь Чарториський не стояв на стороні нашої релігії в інших питаннях, але в майновому питанні, яке приносить вигоду полякам, він завжди був прихильним. Запитання монсенйора Биковського стосується виключно його приватного інтересу, і навіть у непевний і небезпечний спосіб. Тому я не знаю, що сказати, і передаю цю справу, як і все інше, що міститься у цитованому абзаці листа, на розгляд Вашої Еміненції, які зуміють повідомити про це Святішого Отця у безперечно найвідповідніший спосіб. (475v) До цих міркувань долучаю вияви своєї шанобливої поваги і маю честь підтвердити себе Вашим слугою.

¹ Андрій Якович Будберг (1750–1812) – барон, міністр закордонних справ у 1806–1807 рр.

² Олександр Миколаєвич Салтиков (1775–1837) – граф, товариш (заступник) міністра закордонних справ у 1806–1807 рр.

³ Адам Єжи Чарториський (1770–1861) – князь, товариш (заступник) міністра закордонних справ у 1804–1806 рр.

№ 11

1806 р., листопада 29, Рим. – Лист кардинала Мікеле ді П'єтро, префекта Священної Конгрегації поширення віри, єпископові Антоніо Габріеле Североллі, апостольському нунцієві при віденському дворі

(381r) A Monsignor Severolli, in Vindabona*
29 Novembre 1806 Vienna

Si sa da questa Segreteria di Stato che vien'ora promossa a nome di codesta Imperial Corte l'istanza per lo stabilimento di un Metropolitano Ruteno nella Gallizia, ed una tale istanza si sta attualmente esaminado per dare l'opportuna risposta. Su tal proposito erasi già scritto a V[ostra] S[erenissima] da questa Sacra Congregazione, e stimandozi allora che il progetto potesse essere vantaggioso alle Chiese Rutene unite, attesa la critica situazione nella quale esse trovansi, le fu inculcato di coltivarlo con tutto l'impegno. Una qualche variazione di circostanze quindi (381v) avvenuta fa che ora l'affare non sia cosi spianato, come lo era in quel tempo, e perciò sintanto che non le sarà dato nuovo avviso, dovrà V[ostra] S[erenissima] sospendere ogni passo pe'tale oggetto, e nel caso che sia interpellato potrà rispondere che la cosa si tratta ora immediatamente presso la S[ancta] Sede, ed io di vero cuore me le offro, e resto [...]

* У тексті помилково Lisbona.

ASPF, Fondo «Lettere di Monseigneur Segretario», vol. 291B. [Копія]; опубл. у вид.: *Litterae S. Congregationis de Propaganda Fide*, т. VII, с. 129.

Переклад

(381r) Монсеньйорові Североллі у Відень
29 листопада 1805 року

Від державного секретаріату стало відомо¹, що зараз від імені імператорського двору просувається прохання про встановлення в Галичині руської митрополії, і це питання в даний момент розглядається, аби дати [на нього] належну відповідь. З цього приводу Вашій Милості вже писали зі Священої Конгрегації, вважаючи тоді, що цей проект може бути корисний для Унійної Руської Церкви, зваживши на ту критичну ситуацію, в якій вона перебуває, і просили Вас наполегливо розвивати цей проект,

¹ Див. док. № 32.

переймаючись ним з усією старанністю. Через зміну певних обставин (381v) ця справа вже не йде так гладко, як тоді, а тому відтепер, поки Вам не надішлють нових інструкцій, Ваша Милість мусить призупинити будь-які кроки щодо цього питання і, у разі, якщо Вас будуть запитувати, можете відповідати, що ця справа розглядається зараз безпосередньо Святим Престолом [...]

№ 12

1807 р., січня 7, Рим. – Лист кардинала Лоренцо Літти, члена Священної Конгрегації поширення віри, кардиналові Мікеле ді П'єтро, префектові Священної Конгрегації поширення віри

(536r)

Di Pietro Pref[ett]o Propaganda

E[minentissi]mo P[ad]rone

Fin dallo scorso Ottobre ebbi l'onore di comunicar a V[ost]ra Em[inen]za alcuni ragguagli dell'Ab[bate] Lochmann, già mio Segretario in Pietroburgo, e rimasto colà, sopra alcuni affari Ecclesiastici, che interessar debbono la S[acra] Congregazione di Propaganda e specialmente quello relativo alla destinazione fatta da S[ua] M[ae]stà Imperator Alessandro in persona di Monsig[nor] Eraclio Lissowski Arcivescovo Ruteno di Pollock per Metropolita di tutti i Greci-Uniti in Russia. Tale destinazione, considerata in se stessa, è cosa assai vantaggiosa a quel Cattolicismo, tante volte desiderata e domandata dalla (536v) S[anta] Sede anche in tempo della mia missione in Russia. Non è da dubitarsi che un tal avvenimento avrà fatto piacere a' Cattolici di quell'Impero e solo potrebbe sospettarsi un sentimento diverso nell'Arcivescovo di Mohiloff, il quale si compiacea di denominarsi Metropolitan Unico, come accenna la lettera citata. Non è però da dissimularsi che tale destinazione è finora totalmente irregolare per la sua forma ed abbisogna indispensabilmente della suprema autorità del S[anto] Padre. Essendo su tal oggetto pervenuta recentemente nuova Lettera dello stesso Ab[bate] Lochmann a questo Monsig[nor] Benvenuti, il quale (537r) con suo foglio me n'ha data comunicazione, reputo mio dovere far parte di tutto all'Em[inen]za V[ost]ra, alla quale unisco in questa occasione anche gli antichi fogli già comunicatile. Potrà Ella ritener i primi ed i secondi per suo uso, e saprà prendere quelle determinazioni che saranno più conducenti al bene di que' Cattolici. Pieno intanto di sincerissimo ossequio bacio all'Em[inen]za V[ost]ra umiliss[imamente] le mani.

Di V[ost]ra Em[inen]za

7. [Gennaio] del 1807

U[milissi]mo Dev[otissi]mo Servitor Vero

L[orenzo] Card[inal] Litta

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Оригінал].

537

con suo foglio me n'ha data com-
 municazione, reputo mio dovere
 far parte di tutto all' ^{Re. ecc. Vra} Vra,
 alla quale unico in questa occas-
 sione anche gli antichi fogli già
 comunicati. Potrà ella ritener
 i primi ed i secondi per suo uso,
 e saprà prendere quelle determina-
 zioni che saranno più conducenti
 al bene di que' cattolici. Pieno intanto
 di sincerissimo ossequio bacio all' ^{Re. ecc.} Vra
 Vra unitissime mani
 Di Vra ^{Re. ecc.} Vra
 7. del 1607

Vno ^{Re. ecc.} Des. Penitentiario
 S. Card. Litte

Автограф кардинала Лоренцо Літти,
 члена Священної Конгрегації поширення віри,
 у листі до кардинала Мікеле ді П'єтро,
 префекта Священної Конгрегації поширення віри

Переклад

(536r)

ді П'єтро¹ Префект Конгрегації поширення віри

Ваша Емінінціє, Панотче!

Ще від минулого жовтня я мав честь надавати Вашій Емінінції певні відомості від абата Лохманна, який був моїм секретарем в Петербурзі і залишився там займатися деякими церковними справами, які мають цікавити Священну Конгрегацію поширення віри, особливо тією, що стосується призначення, зробленого Його Величністю імператором Олександром, в особі монсеньйора Іраклія Лісовського, руського архієпископа Полоцького, на митрополита всіх греко-уніатів в Росії. Таке призначення саме собою несе велику користь для того католицизму і його неодноразово прагнув і просив (536v) Святий Престол, навіть під час моєї місії в Росії. Немає жодних сумнівів, що така подія принесла радість католикам тієї імперії, та інші почуття можна запідозрити лише в архієпископа Могильовського, який втішався думкою, що він називається єдиним митрополитом, як згадується в наведеному листі. Однак не можна приховати того, що таке призначення і досі залишається цілковито неправильним за своєю формою і обов'язково має бути затвердженим верховною владою Святишого Отця. Оскільки на цей предмет нещодавно надійшов новий Лист від того ж абата Лохманна цьому монсеньйору Бенвенуті, котрий своїм (537r) документом повідомив мене про нього, я вважаю своїм обов'язком сповістити про все Вашій Емінінції і долучаю до цього листа також і давні документи, про які вже Вам повідомив. Ви, очевидно, можете затримати перші і другі для свого використання і зумієте прийняти такі рішення, які найкраще зможуть забезпечити добро тих католиків. Тим часом сповнений найщирішої пошани найпокірніше цілую Вашій Емінінції руки.

Відданий Вашій Емінінції

7. [січня] 1807

Найпокірніший і найвідданіший правдивий слуга

Лоренцо кардинал Літта

¹ Мікеле ді П'єтро (1747–1821), захистив 1769 р. докторат із канонічного права у римському університеті Ля Сап'єнца, рукоположений на священника 1771 р., хіротонізований 1794 р. на єпископа Ізаурополійського, у травні 1805 р. призначений префектом Конгрегації поширення віри, обіймав цю посаду до травня 1814 р. (див.: J. LeBlanc. *Dictionnaire biographique des cardinaux du XIXe siècle*, с. 308–310).

№ 13

1797 р., травня 20, Полоцьк. – Лист архієпископа Полоцького Іраклія (Лісовського) кардиналові Лоренцо Літті, апостольському легатові при Санкт-Петербурзькому дворі

Iraclio Monsig[nor] Arcives[covo] di Polocko Greco Unito Lissowski (Russia)
a Monsig[nor] Cardinal Litta

20 maius 1797

Il[lustrissi]mu Exce[llenci]mu Dominu

Jak z wielką radością duchowną odebrałem list Il[lustrissi]mi Exce[llenci]mi Domini z Poczty, tak równie zostałem zasmucony od kogoś – przeczytany doszedł mnie pod drugą pieczęcią; wedle tedy zarządzenia Il[lustrissi]mi i D[omi]ni, iżbym dał informację, co bym przez harunki jego najjasniejszego Monarchi naszego żądał w uszkodzonej Dyecezyi moiey odzyskać, w której na tych trzech liatech ubyło ze trema klastorzy, wiency sta Cerkwii z liczby czterech set; takie zdanie moie otwieram po szczęśliwym przybyciu do Moskwy jak zaledwie znajomość z metropolitami Petersburgskim Eustratem, a Moskiewskim Platonem, najjasniejszego Monarchi naszego nauczycielem w młodych liatech, wyrozumie pewnie po przyjacielsku od nich, jako naczelników Rosyjskiego Duchowieństwa, yakie oni podadzą środki co do nadgrodenia krzywd naszych; wskazuyac że caley Hierarchii naszej oraz zakonnych zniżeniu kres mają wtenczyć, swoje racy rozpocząć negociacie wszystkim skrzywdzonym pożyteczne; zatym bowiem Archipasterzów narodu Rosyjskiego, mianowicie nauczyciela swego Metropolity Platona, nayiasniejszy nasz Monarcha zdaniem i radą tak poydzie jakby y obszernego Duchowieństwa nie obraził, y znięcane-go codo Religii Narodu z Duchowieństwem nie ogorczył, jesliby Unitom od dawna Rosianom nienawistnym nieyszy Monarcha laski swoje racył oswiadczyć, na nowo stanowiąc nas na nogi, których ze wszystkim obalono przez osobliwsze intrygi uprzeszley Monarchini Katarzyny Drugiej [...]

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Polonia-Russia, vol. 344, add. 1.
[Оригінал].

Переклад

Додаток 1: Монсеньйор архієпископ греко-унійний Полоцький Іраклій Лісовський монсеньйорові кардиналові Літті

20 травня 1797 року

Всесвітлішому Превосходительству Панові

Не встиг я з великою душевною радістю отримати з пошти листа від Всесвітлішого Превосходительства Пана, як засмутився, [адже] прочитаний кимось надійшов [цей лист] до мене під іншою печаткою; отожд згідно з розпорядженням Превосходительства Пана, подаю інформацію для того, аби домоглися стараннями нашого всесвітлішого монарха¹ відшкодування втрат моєї занепалої дієцезії, у якій протягом цих трьох років щезли три монастирі, більше ніж сто церков із [загального] числа чотирьохсот; таке моє судження засновує на тому, що після щасливого [Вашого] прибуття до Москви і знайомства з митрополитами Петербурзьким Євстратом² і Московським Платоном³, учителем найяснішого нашого монарха у [його] молоді літа, напевно по-приятельськи почувте від них, які засоби вони вважатимуть потрібними для винагородження наших кривд; вказуючи, що приниженню всієї нашої єрархії та монахів мають покласти край, зволить розпочати свої переговори, корисні для всіх скривджених; тож, якщо Найясніший наш Монарх судженням і порадам архипастирів російського народу, а саме вчителя свого митрополита Платона, слідуватиме таким чином, аби не образити як обширного [православного] духовенства, так і напастованих щодо релігії [унійного] народу з духовенством, щоб уніатам, яких росіяни віддавна ненавидять, нинішній Найясніший наш Монарх зволив виявити свої ласки, піднявши нас на ноги, з яких нас збито доліць внаслідок особливих інтриг попередньої монархині Катерини Другої [...].

¹ Павла І.

² Тут помилка: насправді митрополитом Новгородським і Санкт-Петербурзьким з 1763 до 1799 рр. був Гавриїл (Петров-Шапошніков).

³ Платон (Левшин) (1737–1812), у 1762–1766 рр. – духовний наставник спадкоємця престолу Павла Петровича, з 1775 р. – архієпископ, а з 1787 р. – митрополит Московський (*Автобіографія митрополита Платона, митрополита Московського / с предисловием и примечаниями протоиерея С. К. Смирнова. Москва 1887, с. 19–20.*)

№ 14

1807 p., gennaio 4, Roma. – Riassunto del contenuto della lettera dell'abate Lochmann von Mülz dal 16 ottobre 1806 p. in una lettera dell'episcopo Giovanni Antonio Benvenuti al cardinale Lorenzo Litta, membro della Sacra Congregazione per la diffusione della fede

(538r)

E[minentiss]imo e R[everendiss]imo Sig[nore] P[ad]rone Ec[ce]ll[entiss]imo

Mi giunse colla posta di ieri una lettera dell'Ab[bat]e Lochmann scritta da Pietroburgo li 16 Ottobre, e contenendo la medesima un paragrafo da comunicarsi all'Eminenza V[ost]ra R[everendiss]ima, mi sono fatto un dovere di trascriverlo, e d'inviarlo qui compiegato perchè l'istessa Eminenza Vostra lo legga. Ripete a un dipresso quel che mi scrisse altra volta che parimenti le feci noto. La prego pertanto di riassumere anche la lettera passata del Lochmann, e di darmi poi, se crede, una (538v) qualche risposta relativamente alle reiterate domande di Monsignor Lisovski e sono intanto con più profondo rispetto

Di V[ost]ra Eminenza R[everendiss]ima

4 Gen[naro] 1807

U[miliss]imo D[ivotiss]imo, ed Obb[edientiss]imo Servitore
Giovanni Antonio Benvenuti

(539r)

Copia

Paragrafo di lettera dell'Ab[bate] Lochmann scritta la Pietroburgo li 16 Ottobre 1806

La prego di far gradire all'E[minentiss]imo Sig[nor] Cardinal Litta l'omaggio della mia servitù. Ecco quel tanto che lo può interessare. Il Collegio Ecclesiastico è stato diviso in latino, ed unito. Questo secondo è presieduto da Monsig[nor] Lisovski Arcivescovo di Polock, il quale è qui con una venerabile barba lasciata crescere in Palestina. Essendo stato nominato settimane addietro da S[ua] M[ae]stà, Metropolitano degli Uniti in luogo del fù Rostowski con tutti i privilegi, e prerogative; ciò ha fatto piacere a tutti, fuorché al Metropolitano unico. Ecco dunque due cose, che da lungo tempo si ricercavano, riuscite. Il Collegio unito non ha nulla che fare col latino. Quindi regna una

pace che non ha, nè può averla il latino. Ho avuto luogo di conoscere il nuovo Nominato Metropolitano, e posso assicurare ch'Egli è tutt'altro di quel che la turba di alcuni men docili (539v) Basiliani l'hanno denigrato. Supponendo Egli che io sia in relazione con costè, mi ha pregato personalmente di far sapere espressamente all'E[minentissi]mo Sig[nor] Card[inal] Litta la sua esaltazione, e di ottenergli l'Apostolica annuena e Benedizione del S[anto] Padre riservandosi, come mi dice, a' tempi più tranquilli per fare una diretta comunicazione. Ello avrà dunque la bontà di compiegarmi un Paragrafo almeno ostensibile dell'annuena Pontificia almen verbale, perchè possa in coscienza esercitarne la giurisdizione. Il Conte Choloniewski è morto, ed in suo luogo è stato nominato Coadiutore di Monsig[nor] Dembowski il Prelato Iloniewski Uomo generalmente stimato fin dai suoi Nemici. Non so perchè Monsig[nor] Arezzo non ha consegnato le Bolle che ha nella Mani per varie Persone, sulla nominazione delle quali si era di già convenuto, al Principe Czartoriski quando fu in Dresda.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Оригінал].

Переклад

(538r)

Його Еміненції Всесвітлішому і Високоповажному Панотцю!

З учорашньою поштою мені надійшов лист абата Лохманна, написаний з Петербурга 16 жовтня, а оскільки в ньому міститься абзац, який слід повідомити Вашій Всесвітлішій Еміненції, я вважав за свій обов'язок його переписати і надіслати тут в додатку, щоб Ваша Еміненція самі його прочитали. Він повторює приблизно те, що написав мені минулого разу і що я так само довів до Вашого відома. Тому я Вас прошу підсумувати також і минулий лист від Лохманна і згодом дати мені, якщо вважаєте за потрібне, (538v) якусь відповідь стосовно, зокрема, багаторазових запитів монсеньора Лісовського, а я тим часом залишаюся з найглибшою повагою

Відданий Вашій Всесвітлішій Еміненції

4 січня 1807 р.

Найпокірніший, найвідданіший і найсмирненніший слуга
Джованні Антоніо Бенвенуті

(539r)

Копія

Абзац з листа абата Лохманна, написаного з Петербурга
16 жовтня 1806 р.

Прошу Вас з прихильністю передати Високопреосвященному Пану кардиналу Літті знак поваги від мене, його слуги. Ось все те, що його може зацікавити. Церковна колегія була поділена на латинську і унійну. Цю другу очолює монсеньйор Лісовський, архієпископ Полоцький, котрий тут із поважною бородою, яку виростив у Палестині. Він був призначений Його Величністю кілька тижнів тому митрополитом уніатів замість покійного Ростоцького з усіма привілеями і прерогативами; цим задоволені всі, окрім єдиного митрополита¹. Отож нарешті досягнуто тих двох речей, яких так давно добивалися. Унійна колегія не має нічого спільного з латинською. Тому [в ній] панує мир, якого не має і не може мати латинська. Я мав нагоду познайомитися з новопризначеним митрополитом і можу запевнити, що він зовсім не відповідає тому, що на нього наговорила купа деяких, не надто покірних (539v) василіян. Припускаючи, що я підтримую стосунки з Вами, він благав мене особисто сповістити виразно Високопреосвященного Пана кардинала Літту про своє возведення в сан і домогтися для нього апостольської згоди і благословення Святішого Отця, відкладаючи, за його словами, налагодження прямої комунікації до спокійніших часів. Тому, можливо, Він буде такий добрий додати для мене принаймні видиму згадку навіть усної папської згоди, щоб той міг згідно з сумлінням здійснювати отриману через неї юрисдикцію. Граф Холоневський помер, і на його місце було призначено коад'ютором монсеньйора Дембовського, прелата Холоневського, людину, яка користується загальною повагою, навіть серед своїх ворогів. Я не знаю, чому монсеньйор Ареццо, коли був у Дрездені, не передав князю Чарториському булли, які має у своїх руках для різних осіб, про призначення яких було вже домовлено.

¹ Тобто Станіслава Богуш-Сестренцевича.

№ 15

1807 р., червня 25, Рим. – Записка і лист кардинала Лоренцо Літти, члена Священної Конгрегації поширення віри, кардиналові Мікеле ді П'єтро, префектові Священної Конгрегації поширення віри

(572r)

Casa, 25. Giugno 1807

Il Cardinal Litta ritorna a V[ostra] S[ignoria] Il[lustrissi]ma il terzo appendice all'eruditissima sua Opera, che ha letto con sommo di lui piacere, e nel tempo stesso l'assicura essere Egli persuasissimo, che sarà di un vantaggio grandissimo alla Religione Cattolica. Profitta di questa circostanza per contestarle la sua insuperabile stima, con cui veracemente se le rassegna*.

(573r) Esaminatasi di nuovo l'Operetta di R[eferen]D[issimo] Settimio Costanzi che ha per titolo Appendix I. Ad Ruthenos dissidentes coll'avvertenza di notare se mai s'incontrasse nella medesima qualche cosa che nelle attuali circostanze de' tempi potesse nuocere agl'interessi della nostra Santa Religione, e ritardare in vece di promuovere quelle speranze, che somministrano ora le disposizioni non contrarie della Corte e della Nazione Russa, ad ottener mediante la grazia dell'Altissimo quel gran bene, che desidera la Chiesa Cattolica, di riunir cioè al suo seno il Clero e Popolo Ruteno tutt'ora dissidente, si è osservato con piacere che l'oggetto e tutta l'orditura dell'opera sono conducenti a codesto fine santissimo. Nulladimeno perchè l'intento del pio e dotto Autore non venga in veruna parte frastornato da qualche tratto del suo scritto che non è sembrato opportuno, si giudicherebbe a proposito di togliere o cambiare alcune poche cose, che si vanno ad esporre.

I. Si crederebbe di sopprimere tutto il SS. VIII. sebbene la storia, che ivi si narra, sia verissima, ma sono memorie da non rammentarsi e che dispiacerebbero sommamente alla Corte di Russia ed all'intera Nazione. Tutto ciò che operarono i Cosacchi a danno della Chiesa (573v) Unita e del Regno di Polonia, fu forse segretamente promosso, ma di certo sostenuto poi scopertamente da' Sovrani della Russia. La Politica entrò in quest'affare forse assai più che il falso zelo della Setta de' Scismatici. E da questi movimenti de' Cosacchi ebbe origine quella lunga serie di mali e rivoluzioni che produssero l'annientamento del Regno di Polonia col profitto maggiore della Russia. È troppo naturale che al Ministero e alla Nazione di quell'Impero riesca assai disgustoso quel si dice in questo SS. che direttamente ferisce i soli Cosacchi ma indirettamente tutti i sudetti, ch'ebbero parte e trassero qualche profitto da' que' movimenti. Si rappresenta inoltre nelle stesse SS. il Pseudo-Metropolita di Kiovia Giacomo Borecki nel suo vero aspetto, cioè d'un Intruso e d'un Usurpatore di quella Sede, ma una tal verità non è possibile che non dispiaccia estremamente a' Russi

556

Ono' Pallone

Promesse le mie suse a V. Briga per il ritardo involontario debbo aggiungere le altre di non aver fatto copiare i fogli, che Le culludo, per maggior sollecitudine, e perchè non avri certo con questi composito alla di lei aspettazione, ma parmi che vi si eno ragioni sufficienti per dar una buona risposta, ch'è l'la supra poi distendere altrimenti.

Un' altro oggetto risulta dalla Posizione, che le nitomo, cioè se debba farsi qualche cosa per compiacere le replicate domande di Moniq. Paolo Lisovski, delle quali si ha notizia nella Posizione medesima. Potrebbe esser questo secondo oggetto materia di un altro Dubbio, quando V. V.

Ono' Di. Pietro
con fogli

Записка кардинала Лоренцо Літти,
члена Священної Конгрегації поширення віри,
кардиналові Мікеле ді П'єтро,
префектові Священної Конгрегації поширення віри

i quali ritengono tuttavia l'Usurpata Sede, e riguardano gli attuali successori del Borecki, come veri legittimi Metropoliti di Kiovia. Anche la pittura che si fa de' Cosacchi può assai probabilmente imitar l'intera Nazione Russa, della quale sono i Cosacchi stessi una parte non picciola, essendo [divisi] (574r) in tre Classi, cioè i Cosacchi del Dnieper, o sia Boristene, quelli del Don, o sia Tanai, e quelli dell'Ural, o sia Yaik. Si potrebbe anche credere tutto ciò, che in questo SS. ed altrove si dice, come diretto a suscitar ne' Polacchi l'antica animosità contro i Russi ed il desiderio ne' primi di ricuperar la loro politica esistenza.

2. Si possono lasciar i SS. IX. X. XI. essendo molto a proposito per l'intento dell'opera, ma converrebbe solo cambiar l'introduzione del IX. che parla de' Cosacchi. Invece si potrebbe farsi strada dall'Autore con l'oggetto di toglier un pretesto a' Dissidenti, quasi che la Chiesa Romana voglia abolire i Riti Orientali [...]

3. Per le stesse ragioni già dette di sopra si crederebbe parimente meglio toglier dall'Opera i SS. XII. XIII. e XIV.

4. Nel fine del SS. XXI. si parla del difetto insanabile procedente da mancanza di giurisdizione in Geremia, allorchè fondò il nuovo Patriarcato di Mosca. Quomodo igitur pro Ruthenis Patriarcatum constituit Jeremias? Usurpazione atque ausu illegittimo, qui auctoritatem nullo mod dare quiverat nulliter accipienti [...]

* Маргіналія: *Sig[nor] P[adre] Settimio Costanzi* – «Всесвітліший Пан Септимій Костанці».

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Оригінали]

Переклад

(572r)

Резиденція, 25 червня 1807 р.

Кардинал Літта повертає Вашій Всесвітлішій Милості третій додаток до Вашої вельми ерудованої праці, яку він прочитав із превеликим для себе задоволенням, і водночас запевняє Вас, на своє тверде переконання, що вона принесе величезну користь для католицької релігії. Користуючись цієї нагодою, він підтверджує свою безмежну повагу до Вас, з якою виявляє Вам своє правдиве смирення.

(573r) Розглянувши знову невеликий твір всевітлішого Септимія Костанці під назвою «Додаток I. До Русинів-диссидентів»¹ і звертаючи

¹ Йдеться про публікацію дослідження римського пресвітера: S. Costanzi. *Opuscula ad revocandos ad S. Catholicam Ecclesiam dissidentes graecos et Ruthenos*, т. 1–3; Appendix 1: *Ad Ruthenos dissidentes*. Roma 1807.

особливу увагу на те, чи не зустрічається в ньому щось, що за теперішніх обставин часу могло б завдати шкоди інтересам нашої святої релігії і стримувати, а не розвивати ті надії, які зараз подають несупротивні наміри двору і російської нації, на отримання через благодать Всевишнього того великого блага, якого бажає Католицька Церква, а саме – об'єднання в її лоні все ще інакомислячого рутенського духовенства і народу, ми із задоволенням відзначили, що тема і вся структура даної праці ведуть до цієї найсвятішої мети. Тим не менше, аби намірення благочестивого і вченого автора жодним чином не розладналося через певні властивості його твору, які не виглядають доречними, варто було б вилучити чи замінити окремі речі, що подаються далі.

I. Бажано було б усунути весь параграф VIII, хоча історія, котра там розповідається, є цілком правдивою, все ж є певні спогади, які аж ніяк не до вподоби російському двору і цілій нації, і які воліють забути. Все те, що козаки чинили на шкоду Унійній Церкві (573v) і королівству Польщі, мабуть, таємно заохочували, а згодом і, ясна річ, відкрито підтримували володарі Росії. Політика, схоже, відіграла в цій справі значно більшу роль, аніж фальшиве завзяття секти схизматиків. А ці маневри козаків дали поштовх тому довгому ряду нещастя і революцій, які привели до знищення Польського королівства з більшою користю для Росії. Цілком природно, що міністерству і нації тієї імперії вкрай неприємно згадувати те, про що говориться в цьому параграфі, який безпосередньо ображає лише козаків, а непрямо – всіх згаданих вище, котрі брали участь і вивнесли якусь вигоду від цих маневрів. Окрім того, в тих же параграфах псевдомитрополита Київського Йова Борецького² зображено в його справжньому вигляді, як самозванця і загарбника того престолу, але така правда аж ніяк не може сподобатись росіянам, які все-таки утримують загарбаний престол і вважають теперішніх наступників Борецького справжніми легітимними митрополитами Київськими. До того ж, саме зображення козаків може з великою ймовірністю копіювати цілу російську націю, якої самі козаки є чималою частиною, будучи [поділеними] (574r) на три категорії, тобто козаки Дніпрові, або ж Бористенські, козаки Донські, або ж Танайські, і козаки Уральські, або ж Яіцькі. Можна було б

² Йов (Борецький) (1560–1631), ймовірно закінчив Острозьку академію, перший ректор православної Київської братської школи (1615–1618), у 1619 р. прийняв чернечий постриг під іменем Йов, 1620 р. був висвячений патріархом Єрусалимським Теофаном у сан митрополита Київського, Галицького і всієї Русі, відтак створив альтернативну щодо існуючої унійної православної єрархії на теренах Київської митрополії. (K. Chodynicki. Borecki Jan // *Polski Słownik Biograficzny*, т. 2, с. 315–317).

також сприйняти все те, що сказано в цьому параграфі та в інших місцях, як привід викликати в поляків давню ворожість до росіян і бажання в перших повернути собі політичне існування.

2. Можна залишити параграфи IX., X., XI., які вельми відповідають задуму цієї праці, але вартувало б лише змінити вступ до IX., в якому йдеться про козаків. Натомість автор міг би прокласти шлях для того, щоб позбавити дисидентів приводу вважати, немовби Римська Церква бажала ліквідувати східні обряди [...].

3. З тих самих вищезгаданих причин вважалося б доречним вилучити з праці параграфи XII., XIII. і XIV.

4. Наприкінці розділу XXI. йдеться про невиправний недолік, що впливає із браку юрисдикції в Єремії³, коли той заснував новий Московський патріархат. Як, отже, Єремія встановив патріархат рутенцям? Надужиттям і незаконною зухвалістю, адже він у жоден спосіб не міг надати владу тому, хто нікчемно її приймав [...].

³ Єремія II (Транос) (1530–1595), з 1568 р. – митрополит Ларісси, у 1572–1579, 1580–1584, 1589–1594 рр. – патріарх Царгородський, у 1588–1589 рр. відбув подорож до руських земель та Московського царства, 1589 р. висвятив на митрополита Київського, Галицького та всієї Русі Михаїла (Рагозу). Див.: Б. Н. Флоря. Восточные патриархи и западнорусская церковь // *Брестская уния 1596 г. и общественно-политическая борьба на Украине и в Белоруссии в конце XVI – начале XVII вв.* Москва 1996, с. 117–130.

№ 16

1807 р., Рим. – Коментар Священної Конгрегації поширення віри до змісту листа єпископа Луцького Стефана (Левинського) до о. Йордана (Міцкевича), генерального прокуратора Василянського чину в Римі

(516r)

Ruteni Uniti

Il Vescovo Ruteno Unito di Luceoria con sua al Procurat[ore] de Ruteni esistente in Roma gli dá notizia.

I. Che l'Arciv[escovo] di Polosco come Metropolitanano di Kiovia nominato dal Imperad[ore] della Russia, e come Amministratore* della d[ett]a Sede Metropolitana vacante, a forma del Sinodo di Zamoscia, è venuto alla consagrazione di P[adre] Gregorio Kochanowicz in Vescovo suo Suffraganeo. Si dá quindi luogo a cercare; se avesse un tal diritto? et quatenas negative; qual provvidenza debba darsi?

È chiaro che non lo avesse come Metropolita nominato dall'Imperad[ore], non avendo mai conseguito la conferma dalla S[anta] Sede, sebbene dal canto suo abbia Egli l'Arciv[escovo] tentato ogni mezzo per ottenerla, senza però averla, a motivo delle cose passate tra la S[anta] Sede, e quella Corte.

Sembra peraltro almeno assai probabile, che un (516v) tal diritto possa competergli, come Amministratore della vacante Metropolia, in virtù del Sinodo di Zamoscia al dit[to] V. de Metropolitanano; e così par che inclini a credere e l'Card[inal] Litta, e Monsig[no]r Arezzo.

In qualunque dubbio l'uno e l'altro convergono che debba rimediarsi, a qualsivoglia irregolarità possa essere occorsa, con la Pontificia autorità. Sono essi mossi dalle seguenti ragioni. Primo dalla necessità, nella quale era l'Arciv[escovo] di Polosco di venire a un tal atto. Secondo Perché lo stesso Arciv[escovo] ha fatto quanto era da lui, per esser confermato dalla S[anta] Sede in Metropolitanano. Terzo per aver mostrato, p[ri]ma di venire alla consagraz[ione] del suo Suffraganeo, tutti gli atti possibili di sommissione alla stessa S[anta] Sede. Finalm[ente] per distinti meriti dell'Arciv[escovo]** consagrante; e del Consagrato ancora***.

Dovrà quindi impetrarsi dal S[anto] P[adre] la sanazione di qualunque irregolarità occorsa nella seguita consagrazione e la conferma dell'atto.

II. Lo stesso Vesc[ov]o di Luceoria dà notizia che non ostante il Decreto Imperiale, (517r) il quale ordina, che siano restituite ai Ruteni Uniti le Chiese ad essi usurpate dai Scismatici, le cose rimangono tuttora nello stesso piede. L'Card[inal] Litta crede languida ogni speranza di veder portata ad effetto l'ordinata restituzione. Non così Monsi[gn]o[r] Arezzo, il quale ne attribuisce

la sospensione alle circostanze della guerra, che tengono lontani dalla Provincia, ove sono le Chiese da restituirsi, i due Governatori Essen, e Michelson; persone, nelle quali giudica potersi molto confidare. Suggestisce quindi, che si esorti Monsi[gnor] Vesc[ovo] di Luceoria, a non perder di vista tale affare, ma a sollecitarlo presso i d[etti] due Governatori, tornati che siano alle loro Provincie.

III. Riferisce lo stesso Vesc[ovo] di Luceoria, che non ostante l'antico costante uso di nominare, (nelle preci solite a recitarsi secondo quel Rito nel principio della Messa solenne) p[ri]ma il Som[mo] Pon[tefice], e dopo la Famiglia Imperiale, modo "non obstante demonstratione talis usus, e de' Messali cosi impressi, et non obstante scripta disertatione ab ipso (517v) Epis Luceorien", inductus est usus di nominare p[ri]ma l'Imperad[ore] e sua famiglia, e poi il Papa.

L'Card[inal] Litta in supposizione che ciò si faccia per solo abuso introdotto, senza espresso ordine del Governo, suggerisce a scrivere al Vesc[ovo] acciò si procuri con ogni miglior modo di togliere un tale abuso. Vi conviene Monsi[gnor] Arezzo; ma ambedue avvertono, che la cosa debba esser portata con molta delicatezza, onde non ne provengano disordini maggiori.

I termini co' quali si esprime il Vesc[ovo] di Luceoria, mostrano, a creder mio, che l'articolo sia stato di già molto dibattuto. Resta a determinarsi se debba farsi sù di ciò alcun passo, ed in qual forma?

IV. La giurisdizione che in virtù delle Pontificie Costituzioni compete sopra l'Ordine Basiliano e all'Ab[bate] g[e]n[erale] dello stesso Ordine, ed al Metropolitano, viene ora in mancanza dell'uno, e dell'altro esercitata dai rispettivi Vescovi****. Non compete ad essi tal giurisdizione; ma attese le circostanze suggerisce l'Card[inal] Litta, e vi conviene Monsi[gnor] Arezzo, che gli s'impetri (518r) da N[ostro] S[ignore] ad quinquennium, purchè non si ristabilisca intanto nelle canoniche forme o il Metropolitano, o il Proto-Archimandrita, nel qual caso debba cessare rispettivam[ente] ai Vescovi la giurisdizione competente a ciascuno di loro; al Metropolitano cioè o al Proto-Archimandrita.

Restano poi altri due gravissimi articoli da trattarsi, de' quali, quando l'Em[inen]za V[ost]ra R[everendissima] lo giudicherà spediente, dovrà aversi ragione in piena Congregazione.

Verte il p[ri]mo sù i due Collegi Eccl[esi]astici stabiliti in Pietroburgo dalla podestà Civile, uno per trattare gli affari Ecclesiastici de Latini, l'altro de' Ruteni Uniti. Sono questi due corpi illegittimi, non mai riconosciuti dall'autorità competente. Intanto essi agiscono; onde converrà trattare a suo tempo de' temperamenti da prendersi.

La seconda ispezione cade sù l'Arciv[escovo] di Polosco; nominato dalla Corte Metropolitano di Kiovia. Ha questi usato ogni diligenza per essere dalla S[anta] Sede confermato in tal dignità. La cosa rimane t[utt]avia sospesa; onde converrà provvedervi in qualche forma.

* Маргіналія: *tam in spiritalibus, quam in temporalibus* – «як у духовних, так і у світських справах».

** Маргіналія: *Per l'Udienza di Arcivescovo d[etto]*. – «До відома згаданого архієпископа».

*** Маргіналія: *Aggiungerei il titolo almeno probabile che può per se addurre l'Arciv[escovo] di Polosco, come Amministratore della vacante Metropolia* – «Я б тут додав принаймні ймовірний титул, який може для себе навести архієпископ Полоцький у якості адміністратора вакантної митрополії».

**** Маргіналія: *Per Udienza di N[ostro] S[ignore]* – «До відома Нашого Пана».

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Чернетка].

Переклад

(516r)

Русини-уніати

Русько-унійний єпископ Луцький своїм листом до прокуратора русинів, що в Римі, передає йому відомості.

I. Про те, що архієпископ Полоцький у якості митрополита Київського, призначеного імператором Росії, і в якості адміністратора згаданого вакантного митрополичого престолу, в силу [постанов] Замойського синоду, висвятив монсеньйора Григорія Кохановича на єпископа, свого суфрагана. Отож слід з'ясувати, чи він має таке право? І якщо відповідь заперечна, яких заходів треба вжити?

Зрозуміло, що в якості митрополита, призначеного імператором, він такого права не має, бо ніколи не отримував затвердження від Святого Престолу. Хоча цей архієпископ зі свого боку і вжив усіх можливих заходів, щоб його одержати, проте не досягнув результату через те, що трапилося між Святим Престолом і тим двором.

Утім, виглядає принаймні досить можливим, що (516v) таке право може йому належати як адміністратору вакантної митрополії, в силу згаданої 5-ї глави «Про митрополита» постанов Замойського синоду; і схоже, саме так схильні вважати і кардинал Літта, і монсеньйор Ареццо.

Вони обидвоє сходяться на думці, що які би сумніви не виникали, які би порушення не відбувалися, їх необхідно залагоджувати папською владою. Їх спонукають наступні причини. Найперше – це необхідність, через яку архієпископ Полоцький дійшов до такої дії. По-друге, тому що той самий архієпископ зробив все від нього залежне, щоб отримати для

себе затвердження на митрополита від Святого Престолу. По-третє, тому що він виявив, перш ніж висвятити свого суфрагана, всякий можливий послух тому ж Святому Престолу. І нарешті, через визначні заслуги архієпископа-святителя, а ще більше – самого висвяченого.

Отож потрібно буде благати від Святішого Отця виправлення будь-яких порушень, що відбулися під час згаданого висвячення і затвердження цього акту.

II. Той самий єпископ Луцький повідомляє, що, незважаючи на імператорський декрет, (517r) який постановляє повернути русинам-уніатам церкви, незаконно захоплені від них схизматиками, стан речей і досі залишається незмінним. Кардинал Літта вважає, що марно сподіватися виконання наказу про повернення церков. Іншої думки притримується монсеньйор Ареццо, який пояснює призупинення його виконання військовими обставинами, котрі утримують далеко від провінцій, де знаходяться церкви, [призначені] для повернення, двох губернаторів, Ессена¹ і Міхельсона, на яких у цій справі, на його думку, можна серйозно покластися. Тому він пропонує заохотити монсеньйора єпископа Луцького не втрачати з поля зору цю справу і настійливо нагадувати про неї двом згаданим губернаторам, коли ті повернуться до своїх провінцій.

III. Той самий єпископ Луцький повідомляє, що, незважаючи на давній незмінний звичай згадувати (в молитвах, що звичайно виголошуються за цим обрядом на початку урочистої служби) спершу верховного архиєрея, а потім – імператорську родину, нещодавно «незважаючи на те, що продемонстровано існування такої практики і у цей спосіб надрукованих службників, і незважаючи на розвідку (517v), яку написав єпископ Луцький», було запроваджено у вжиток згадувати спершу імператора і його родину, а потім – папу.

За припущенням кардинала Літти це робиться лише через запроваджене зловживання, без виразного наказу від уряду, тому він рекомендує написати єпископові, аби той якомога краще подбав про те, щоб таке зловживання усунути. З цим погоджується і монсеньйор Ареццо; але обидва застерігають, що в цій справі слід діяти вкрай делікатно, щоб не викликати ще більшого безладу.

¹ Іван Миколаєвич (Магнус Густав) Ессен (1759–1813) – генерал-лейтенант, у 1803–1809 рр. – кам'янець-подільський військовий губернатор, однак у 1805–1807 рр. на чолі свого корпусу брав участь у військових діях поза ввіреною його наглядові губернією (див.: В. М. Безотосный. Эссен (Эссен 1-й) Иван Николаевич // *Отечественная война 1812 года и Освободительный поход русской армии: Энциклопедия в 3-х т.* / ред. В. М. Безотосный та ін., т. 3. Москва 2012, с. 739–740).

З того, як про це висловлюється єпископ Луцький, можна припустити, на мою думку, що на цей предмет велося вже багато дискусій. Залишається визначитися, чи потрібно робити в цьому напрямку якісь кроки і в якій формі?

IV. Юрисдикція, яку в силу папських конституцій мають над Василіянським чином і головний настоятель того ж чину, і митрополит, тепер за відсутності одного та іншого здійснюється відповідними єпископами. Проте їм така юрисдикція не належить; але, зважаючи на обставини, кардинал Літта рекомендує, і з цим погоджується монсенйор Ареццо, що це потрібно випросити (518r) у нашого Пана [терміном] на п'ять років, поки не відновиться тим часом за канонічними формами або митрополит, або протоархимандрит, а в такому випадку, відповідно, має припинитися для єпископів юрисдикція, яка належить кожному з них, тобто митрополитові або протоархимандритові.

Крім того, залишаються ще два вкрай серйозні питання для обговорення, з яких необхідно буде скласти звіт при повній конгрегації, коли Ваша Всесвітліша Емінінція вважатимуть за потрібне.

Перше стосується двох церковних колегій, заснованих в Петербурзі цивільною владою: одна для розгляду церковних справ латинників, а інша – русинів-уніатів. Ці дві структури є незаконними і ніколи не визнавалися компетентною владою. Поки що вони існують; тому необхідно буде визначитися у свій час, яких заходів слід вжити.

Друга перевірка відноситься до архиєпископа Полоцького, якого двір призначив митрополитом Київським. Він доклав усіх старань, щоб отримати затвердження в такому сані від Святого Престолу. Однак ця справа залишається у невизначеному стані, тому потрібно буде про неї певним чином подбати.

№ 17

1807 р., квітня, Рим. – Лист Священної Конгрегації поширення віри кардиналові Філіппо Казоні, державному секретареві Святого Престолу*

(551r) Piacque all'E[minenza] V[ostra] comunicare al Cardinal Prefetto della Sacra Congregazione di Propaganda Fide una Nota di questo Sig[no]re Incaricato della Maestà dell'Imperadore d'Austria, riguardante il desiderio di quel Sovrano per la Erezione di una nuova Metropoli di Rito Greco-Ruteno negli attuali suoi Stati; e piacque insieme a V[ostra] E[minenza] chiedere al Cardinale Scrivente il sentimento, che fosse derivato dall'Esame di una tale Domanda.

Si sarebbe affrettato Chi scrive a dare all'E[minenza] V[ostra] una risposta con quella sollecitudine, che si bramava, se la natura istessa di simile affare non avesse meritato di esser portato a cognizione di alcuni Sig[nori] Cardinali della sud[ett]a Cong[regazio]ne, e non avesse esatto un'esame diligente, e maturo.

(551v) Nell'adempire adesso all'obbligo di dare risposta a V[ostra] E[minenza] non può a meno di far convenire alla di Lei memoria, quanto sia stato mai sempre importante a mantener l'Unione dei Ruteni colla Chiesa Cattolica Romana il conservare la Successione del Metropolitanato di un tal Rito stabilito col titolo di Arcivescovo di Kiovia, e di Halicz, e condecorato dalla S[anta] Sede di amplissimi Privilegi.

Sino dalla fine del Decimo Secolo, mentre era il Principe di Kiovia il Gran Wolodimiro seguì la Conversione di quei Popoli alla vera Fede, ed allora ebbe origine la detta Metropoli di Kiovia per ordinazione del Patriarca di Costantinopoli, e un tale Metropolitanato ebbe in Kiovia la sua Residenza per lo spazio di circa tre Secoli; e quantunque fosse in appresso costretto a risiedere in diversi luoghi, nulladimeno conservò sempre il titolo, e la dignità di Metropolitanato di Kiovia.

Non ignorerà forse l'E[minenza] V[ostra] le molte vicende accadute successivamente a vari Metropolitanati di Kiovia durante la loro dipendenza dal Patriarca di Costantinopoli, le quali troppo lungo sarebbe il qui riferire; e conoscerà probabilmente li diversi Scismi avvenuti nel decorso di alcuni Secoli; conforme a V[ostra] E[minenza] sarà be noto, che ordinato Metropolitanato il celebre Isidoro Bulgaro, il quale fù riconosciuto tanto ne' Domini del (552r) Gran Duca di Lituania, quanto in quelli di Gran Duca di Russia, e seguita nel Concilio di Firenze la riconciliazione dei Greci, ebbe questa un felice successo nel Regno di Polonia, cui era unito il Gran Ducato di Lituania; ma contraria sorte incontrò nel Gran Ducato di Mosca, dove i Scismatici fecero ordinare altro Metropolitanato; cosicchè a riparare il disordine, previa la rinuncia del detto Isidoro già Cardinale di S[anta] Chiesa il Pontefice Callisto III. col mezzo di Pontificio Breve, pubblicato soltanto dal di Lui Successore Pio II., prese l'espedito di dividere la Metropoli di Kiovia in due parti, chiamando della Russia Superiore quella porzione, la quale si riteneva

dallo Scismatico Giona di Ascenez, e della Russia inferiore quella, che era soggetta a Casimiro Rè di Polonia; ed erigendo questa in separata Metropoli assoggettò ad essa le Chiese Vescovili di Bresta, Smolensko, Polocia, Turovia, Luceoria, Premisla, Chelma, e Halicia; e deputò nuovo Metropolitanò di Kiovia Gregorio Costantinopolitano Archimandrita del Monastero di S[an] Demetrio, dopo del quale i Metropolitanì successori ricevettero la loro Missione dai Patriarchi di Costantinopoli secondo l'antico costume, non senza molto dubbio circa la loro Ortodossia, per avere alcuni di essi mostrato un deciso attaccamento allo Scisma.

Certo è bensì, che (552v) il Metropolitanò di Kiovia Michele Rahoza nel 1590. convocò in Bresta un Sinodo, nel quale fù risoluto di separarsi interamente da qualunque Communionè coi Patriarchi di C[ostantino]poli, e co' Metropolitanì di Mosca: ed eccitati dal Sommo Pontefice Clemente VIII. il Rè di Polonia Sigismondo III., e i Vescovi Latini della Polonia, e della Lituania, cooperarono all'oggetto; cosicchè radunatosi nella stessa Città di Bresta nel 1594. un altro Sinodo, al quale intervennero cinque Vescovi Ruteni col loro Metropolitanò di Kiovia, e due Arcivescovi con due Vescovi di Rito Latino, fù dai Ruteni sottoscritto il Decreto della loro Unione, accettata poi solennemente dallo stesso Pontefice, in un Publico Concistoro, nel quale ricevette li due Vescovi deputati, conforme apparisce dal di Lui Breve = *Benedictus sit Pastor ille bonus* =, e dalla susseguente Bolla = *Decet Romanum Pontificem* = spediti l'uno, e l'altra nel 1595.

Dopo che ribellatisi i Cosacchi di Boristone estorsero dal Re Sigismondo dei Privilegi contrari alla S[anta] Unione, fù il Metropolitanò di Kiovia costretto ad abbandonare la sua residenza, la quale non essendo più stata recuperata, obbligò li Metropolitanì Uniti a risiedere talvolta in Vilna, talvolta in Radomislia, dove uno di essi fondò un Seminario.

Varie Persecuzioni continuarono ad avere li Greci Ruteni dai Scismatici; e trovatisi un po' di tranquillità dal Metropolitanò Ruteno (553r) Leone Kiszka fanne questi nel 1720. coll'intervento del Nunzio Apostolico, e di vari Vescovi, e di Abbati il Sinodo di Zamoscia, il quale dalla Sa[nta] Me[moria] di Benedetto XIII. fù confermato con suo Breve de' 19. luglio 1724., che incomincia = *Apostolatus officium* =.

Non durò però molto la calma degli Uniti, giacchè questi dovettero soffrire altre persecuzioni, ed altri Spogli dai Disuniti all'occasione dei tre Successivi Partaggi della Polonia seguiti negli anni 1772., 1793., e 1795., dopo dei quali l'ultimo Metropolitanò Ruteno Teodosio Rostocki per comando della Russia fù spogliato dei Beni della sua Metropoli, impedito da ogni esercizio della sua autorità, e costretto a vivere in Pietroburgo con una semplice Pensione, senza che le istanze sue proprie, e del Clero Ruteno, e gli uffizi della S[anta] Sede potessero mai ottenergli la dovuta ripristinazione all'esercizio della di Lui Dignità Metropolitanica, il quale era necessario a conservare la forma, e l'ordine della

Ecclesiastica Gerarchia trà i Ruteni, giacchè a seconda dei privilegi conceduti dalla S[anta] Sede sin dal principio, e confermati nella citata Bolla di Clemente VIII. riservatasi al Sommo Pontefice la Provista della Chiesa Metropolitana di Kiovia; compete poi a questo Metropolitanato, come Capo della Chiesa Rutena, la Istituzione, e Consagrazione di tutti i suoi Suffraganei.

Se quindi fosse durata più a lungo la dolorosa (553v) circostanza di aversi a temere come non più esistente anco nell'avvenire il Metropolitanato Ruteno di Kiovia per ostacoli insuperabili, li quali fossero continuati ad opporsi da forza invincibile, con buona ragione la Sede Apostolica si sarebbe mostrata non aliena dall'adottare il temperamento di promuovere al Grado Metropolitanato qualcuna delle attuali Sedi Vescovili di Rito Greco-Ruteno esistenti nel Dominio dell'Impero d'Austria, affinché li Cattolici Greco-Ruteni non avessero a rimaner privi di Chi mandato di corrispondenti facultà li governasse opportunamente.

Cessato però un simile timore coll'essere adesso dal Monarca delle Russie stato emanato un Decreto, col quale nomina Monsig[no]re Arcivescovo di Polocia per Successore del defunto Metropolitanato di Kiovia Monsig[no]re Teodosio Rostocki; e fattosi luogo a provvedersi dalla S[anta] Sede la vacante Metropolità di Kiovia in persona di Monsig[no]re Eraclio Lissowski, il quale ha già fatta istanza per essere istituito dalla S[anta] Sede alla Dignità Metropolitanica nelle solite forme canoniche, viene insieme a cessare qualunque motivo di prendere alcun nuovo temperamento.

Essendosi pertanto colla designazione del nuovo Patriarca Ruteno di Kiovia riuscito a conseguire il bramato frutto delle giuste sollecitudini della S[anta] Sede, (554r) del che tutti i Prelati Ruteni esultano, e la intera Nazione si rallegra, conoscendo appianata la strada a mantener ferma, ed inalterabile la stessa Cattolica Unione; troppo pericoloso sarebbe il pensare a qualunque innovazione, la quale non meno ecciterebbe le lagnanze della Imperial Corte di Russia, e del Metropolitanato di Kiovia, che indurrebbe la confusione nell'ordine della Ecclesiastica Gerarchia custodita gelosamente nelle Chiese di Rito Greco Ruteno, e dissiperebbe ogni buona speranza nel momento istesso, che si è fatto luogo a raccogliere il prezioso frutto della deputazione dell'anzidetto Novello Metropolitanato di Kiovia, non senza corrersi gran rischio di disordini, e di pregiudizi per i Cattolici Greco-Ruteni.

Tutte queste gravissime riflessioni ha creduto il Cardinale Scrivente dovere col mezzo dell'E[minentia] V[ostra] umiliare al superiore giudizio di Sua Santità; e queste ragioni medesime si lusinga possano essere atte a far desistere la Imperial Corte di Vienna da ogni ulteriore premura della Erezione della Chiesa Metropolitana Greco-Rutena nella Galizia, li cui Vescovi debbono parimenti esser contenti di mantenere la opportuna Comunicazione coll'antico loro Metropolitanato di Kiovia.

Sarà poi opportuno all'intento, che la risposta, (554v) la quale per commissione del S[anto] Padre farà si da V[ostra] E[minentia] al Sig[no]re Incari-

cato Imperiale sia dall'E[minenza] V[ostra] trasmessa in Copia a Monsig[no]r Nunzio di Vienna, affinché il medesimo p[os]sa nelle occorrenze usarne tanto presso quel Ministero, quanto presso li Vescovi Ruteni della Galizia.

Frattanto Chi scrive pronto ai venerati cenni di V[ostra] E[minenza] passa a riprotestarsi con ossequio infinito baciandole umilissimamente le Mani.
Casa. Aprile 1807

* Маргіналія: *Sig[no]re Card[inale] Casoni Seg[ret]ario di Stato* – «Пан кардинал Казоні державний секретар».

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Копія].

Переклад

(551r) Ваша Еміненція виявили милість сповістити кардинала префекта Священної Конгрегації поширення віри про ноту цього Пана уповноваженого¹ Його Величності імператора Австрії², якою він повідомляє про те, що згаданий суверен бажає піднести нову митрополію греко-руського обряду в його теперішніх володіннях. При цьому Ваша Еміненція виявили милість запитати думку, яка склалася у кардинала, що пише, після розгляду даного запиту.

Автор цих рядків поспішив би дати Вашій Еміненції відповідь так швидко, як Ви цього побажали, якби сама суть цієї справи не заслуговувала бути доведеною до відома деяких кардиналів із вищезгаданої Конгрегації й не вимагала докладного та зрілого аналізу.

(551v) Виконуючи тепер свій обов'язок дати відповідь Вашій Еміненції, автор цих рядків не може Вам не нагадати, наскільки важливим для підтримання єдності русинів з Римо-Католицькою Церквою завжди було зберігати наступництво митрополита такого обряду, затвердженого з титулом архієпископа Київського та Галицького і наділеного Святим Престолом дуже широкими привілеями.

Від кінця X століття, за князювання в Києві Володимира Великого, відбувалось навернення тих народів до правдивої віри, і відтоді бере початок згадана митрополія Київська за посвяченням патріарха Константинопольського. Цей митрополит мав у Києві свій осідок упродовж близько трьох століть. І хоч згодом йому доводилося проживати в інших місцях, він завжди зберігав титул і гідність митрополита Київського.

¹ Людвіга фон Лебцельтерна (1774–1854) – рицаря, австрійського дипломата, який у 1806–1808 рр. виконував обов'язки повіреного у справах своєї держави при Святому Престолі (*Un collaborateur de Metternich: Mémoires et papiers de Lebzelter / ред. С. Lévis-Migreois. Paris 1949; Фундація Галицької митрополії, с. XXXIII–XLVIII*).

² Франца I Габсбурга (1768–1835) – імператора Австрії з 1804 р.

Ваша Еміненція, мабуть, знають про багато подій, що відбулися пізніше з різними митрополитами Київськими, коли вони залежали від патріарха Константинопольського, про які занадто довго буде тут розповідати; і, очевидно, знають про різні схизми, що виникали впродовж кількох століть. Так само Вашій Еміненції має бути добре відомо, що коли висвятили на митрополита славетного Ісидора Болгарина³, якого визнавали як у володіннях великого князя Литовського, так і у володіннях (552r) великого князя Російського, і коли здійснилось на Флорентійському соборі примирення з греками, таке примирення успішно відбулося в королівстві Польському, з яким було об'єднане Велике князівство Литовське. Але інша доля спіткала його у Великому князівстві Московському, де схизматики змусили висвятити іншого митрополита. Так що для наведення ладу, після відречення згаданого Ісидора, вже кардинала Святої Церкви, папа Каліст III⁴ через своє папське бреве, оприлюднене лише його наступником Пієм II⁵, застосував прийом поділу митрополії Київської на дві частини, назвавши [митрополією] Верхньої Русі ту частину, яку утримував схизматик Йона Московський⁶, а [митрополією] Нижньої Русі – ту, яка підпорядковувалась польському королеві Казимирові⁷. А через піднесення останньої в окрему митрополію він підпорядкував їй єпископські Церкви Берестя, Смоленська, Полоцька, Турова, Луцька, Перемишля, Холма і Галича, а новим митрополитом Київським обрав Григорія Константинопольського⁸, архи-

³ Ісидор (помер 1463 р.) – митрополит Київський і всієї Русі у 1437–1458 рр., патріарх Царгородський у 1458–1463 рр. (Н. Кочан. Флорентійська унія і Київська митрополія: до характеристики розвитку та втілення ідеї унії церков // *Український історичний журнал* 1 (1996) 28–44; С. Ю. Акишин. Митрополит Исидор Киевский и проблема церковной унии в поздней Византии // *Вестник Екатеринбургской духовной семинарии* 1 (2011) 70–101).

⁴ Альфонсо ді Борджія (1378–1458), з 1429 р. – єпископ Валенсії, у 1444 р. номінований кардиналом, у 1455 р. був обраний папою Римським під іменем Каліст III.

⁵ Еней Сільвіо Пікколоміні (1405–1464), у 1447 р. рукоположений на священника, того ж року хіротонізований, 1456 р. номінований кардиналом, у 1458 р. обраний папою Римським під іменем Пії II.

⁶ Йона (після 1390–1461), з 1431 р. – єпископ Рязанський і Муромський, від 1448 р. – митрополит у Москві, який уживав одночасно титул митрополита Київського. Святий Російської православної Церкви (А. С. Усачев. Житие митрополита Ионы третьей редакции // *Вестник церковной истории* 2 (2007) 5–60).

⁷ Казимир III П'яст (1310–1370), з 1333 р. – король Польщі, у 1349 р. захопив і приєднав «правом меча» до Польської корони Галицьку Русь.

⁸ Григорій II Болгаринівич (дата народження невідома – 1472/73), у 1435 р. прибув у руські землі, згодом перебував у Римі, де став прихильником Флорентійської унії, у 1458 р. патріарх Царгородський Григорій III (Мамма) хіротонізував його на митропо-

мандрита монастиря Св. Димитрія, після якого митрополити-наступники отримували свою місію від патріархів Константинопольських за давнім звичаєм, хоч і не без великих сумнівів щодо їхньої ортодоксії, адже деякі з них виявляли виразну прив'язаність до схизми.

Але очевидно, що (552v) митрополит Київський Михаїл Рагоза⁹ у 1590 році скликав у Бересті синод, на якому прийняли рішення цілковито відокремитися від будь-якого сопричастя з патріархами Константинопольськими і митрополитами Московськими, а за закликком верховного архиєрея Климента VIII польський король Сигізмунд III¹⁰ і латинські єпископи Польщі й Литви сприяли цій справі. Так що зібравшись у тому ж місті Бересті в 1594 році на інший синод, у якому взяли участь п'ять руських єпископів із їхнім митрополитом Київським і двоє архиєпископів із двома єпископами латинського обряду, русини підписали декрет про їхню унію, котру згодом урочисто прийняв сам понтифік, на публічній консисторії, під час якої прийняв двох делегованих єпископів, і це так само з'являється в його [папському] бревє «Хай буде благословенний той пастир» і в подальшій буллі «Годиться римському понтифікові», що були надіслані в 1595 році.

Після того, як збунтувалися козаки Бористену і домоглися від короля Сигізмунда¹¹ привілеїв, що суперечили святій унії, митрополитові Київському довелося покинути свою резиденцію, якої більше не вдалося повернути, і це змусило унійних митрополитів проживати то у Вільні, то в Радомишлі, де один із них заснував семінарію¹².

Греко-русини і далі зазнавали різних переслідувань від схизматиків, а коли настав трохи спокійніший період за руського митрополита (553r)

лита Київського, Литовського і всієї Нижньої Русі. У відповідь на це митрополит Йона (з резиденцією у Москві) скликав 1459 р. собор єпископів, який засудив Григорія.

⁹ Михаїл (Рагоза) (бл. 1540–1599) – митрополит Київський, Галицький і всієї Русі, ініціатор Берестейських соборів 1590-х рр., з 1596 р. – перший предстоятель Руської Унійної Церкви. Див. докладніше: Б. Гудзяк. *Криза і реформа: Київська митрополія, Царгородський патріархат і генеза Берестейської унії* / перекл. з англ. М. Габлевич, ред. О. Турій. Львів 2000).

¹⁰ Сигізмунд III Ваза (1566–1632), з 1587 р. – король Польщі та великий князь Литовський, у 1592–1599 рр. – король Швеції.

¹¹ Натяк на козацьке повстання 1630 р. під проводом Тараса Федоровича (Трясила), хоча перехід унійних святинь у Києві під юрисдикцію православного митрополита відбувся вже після смерті короля Сигізмунда (Див.: І. Скочиляс. *Свята Софія Київська – катедра Унійної Церкви: історичні сюжети XV–XVII століть // Патріархат: Греко-католицьке аналітичне видання, ч. 2: Березень–квітень*. Львів 2019, с. 19–22).

¹² Йосиф Велямин (Рутський). Див.: Т. Пшеничний. *Духовна семінарія Унійної Церкви у Радомишлі // Гілея: науковий вісник 77 (2013) 17–19.*

Лева Кишки¹³, той скликав у 1720 році за участі апостольського нунція та різних єпископів і абатів Замойський синод, який затвердив святої пам'яті Венедикт XIII¹⁴ своїм папським бреве від 19 липня 1724 року, що починається так: «Апостольське служіння».

Проте спокій уніатів не тривав довго, оскільки їм довелося зазнати інших переслідувань та інших втрат від противників унії у зв'язку з трьома послідовними поділами Польщі, що відбулися в 1772, 1793 та 1795 роках. Після цих поділів останній руський митрополит Теодосій Ростоцький за наказом Росії був позбавлений майна своєї митрополії, усунений від будь-якого застосування своєї влади і вимушений жити в Петербурзі на звичайну пенсію. До того ж, ні його власні запити, ні запити руського духовенства, ані посередництво Святого Престолу вже не змогли домогтися, щоб його належно відновили в застосуванні його митрополичої гідності, що було необхідним для збереження форми і порядку церковної єрархії серед русинів, адже відповідно до привілеїв, наданих Святим Престолом від самого початку і затверджених у наведеній буллі Климента VIII, коли за верховним архиєреєм зберігалась опіка над митрополичою Церквою Київською, цьому митрополитові як главі Руської Церкви належить право призначати і висвячувати всіх своїх суфраганів.

Якби, отже, таке болісне становище тривало ще довше, (553v) викликаючи побоювання, що руського митрополита Київського більше не існуватиме взагалі, навіть у майбутньому через нездоланні перешкоди, які з непереборною силою протистоятимуть цьому і надалі, то з вагомих причин Апостольський Престол не став би заперечувати проти того, щоб залагодити ситуацію піднесенням до рівня митрополії якогось із теперішніх єпископських престолів греко-руського обряду, що існують у володіннях імператора Австрії, аби греко-руські католики не залишилися позбавленими того, хто, будучи наділений відповідними повноваженнями, здійснював би над ними належне управління.

¹³ Лев (Кишка) (1663–1728), у 1687–1691 рр. навчався у Грецькому колегіумі при Конгрегації поширення віри, у 1703–1713 рр. – протоархимандрит Василянського чину, з 1711 р. – єпископ Володимирський і Берестейський, 1713 р. обраний унійним митрополитом Київським, Галицьким і всієї Русі (див.: І. Скочиляс. *Галицька (Львівська) єпархія*, с. 425–426 та ін.).

¹⁴ П'єтро Франческо Орсіні (1649–1730), 1671 р. рукоположений на священника, 1672 р. номінований кардиналом, з 1675 р. – архієпископ Манфредонський, з 1680 р. – архієпископ Чезенський, з 1686 р. – архієпископ Беневентський, з 1701 р. – кардинал-єпископ Фраскатійський, з 1715 р. – архієпископ Санто-Руфінський, 1724 р. обраний папою Римським під іменем Венедикт XIII.

Проте такі побоювання зникли, коли тепер монарх Всеросійський видав декрет, яким призначає монсеньйора архієпископа Полоцького наступником покійного митрополита Київського монсеньйора Теодосія Ростоцького. І от з'явилася нагода для Святого Престолу подбати про заповнення вакантної [посади] митрополії Київської в особі монсеньйора Іраклія Лісовського, який уже звертався із запитом, щоб Святий Престол призначив його на гідність митрополита за звичними канонічними формами, і при цьому зникла будь-яка причина застосовувати якусь нову розв'язку.

Відповідно, коли із призначенням нового руського патріарха Київського вдалося отримати бажаний плід справедливих старань Святого Престолу, (554r) чим втішаються всі руські прелати і радіє ціла нація, знаючи, що вирівнявся шлях до підтримання міцності й незмінності самої католицької унії, занадто небезпечним було б думати про будь-яке нововведення. Тим більше, що воно могло б викликати скарги з боку російського імператорського двору і митрополита Київського, а це призвести до порушення порядку церковної єрархії, який так ревно оберігається в Церквах греко-руського обряду, і розвіяти всяку добру надію в той момент, коли з'явилась можливість збирати цінні плоди обрання вищезгаданого нового митрополита Київського, не без того, щоб наразитися на велику небезпеку заворушень і упереджень проти греко-руських католиків.

Усі ці вкрай вагомні роздуми нижчепідписаний кардинал вважав своїм обов'язком за посередництвом Вашої Емінінції смиренно передати на вищий розгляд Його Святості. Він також тішить себе думкою, що ті самі причини можна навести для того, щоб змусити віденський імператорський двір відмовитися від усяких подальших клопотань щодо піднесення греко-руської митрополичої Церкви в Галичині, єпископи якої мають так само бути вдоволеними збереженням належної комунікації зі своїм давнім митрополитом Київським.

До того ж, буде доречним для такої мети, щоб відповідь, (554v) яку Ваша Емінінція за дорученням Святішого Отця дадуть Панові імператорському уповноваженому, була передана Вашою Емінінцією в копії монсеньйорові нунцію Віденському¹⁵, аби той міг при потребі скористатись нею, контактуючи з тим міністерством, а також з руськими єпископами Галичини.

Тим часом автор цих рядків, з готовністю виявляючи Вашій Емінінції свою повагу, ще раз запевняє Вас у своїй безмежній пошані, препокірно цілуючи Вам руки.

Резиденція, квітня 1807 р.

¹⁵ Антоніо Габріеле Североллі.

№ 18

1807 р., квітня 16, Рим. – Записка і лист кардинала Лоренцо Літти, члена Священної Конгрегації поширення віри, кардиналові Мікеле ді П'єтро, префектові Священної Конгрегації поширення віри

(556r)

E[minentissi]mo Di Pietro

(con fogli)

E[minentissi]mo Padrone

Premesse le mie scuse a V[ostra] Em[inen]za per il ritardo involontario debbo aggiunger le altre di non aver fatto copiare i fogli, che Le accludo, per maggior sollecitudine, e perchè non avrò certo con questi corrisposto alla di lei aspettazione, ma parmi che vi siano ragioni sufficienti per dar una buona risposta, ch'Ella saprà poi distendere ottimamente.

Un'altro oggetto risulta dalla Posizione che le ritorno, cioè se debba farsi qualche cosa per compiacere le replicare domande di Monsig[nor] Eraclio Lissowski, delle quali si ha notizia nella Posizione medesima. Potrebbe esser questo secondo oggetto materia di un altro Dubbio, quando l'E[minenza] V[ostra] (556v) volesse formar di tutto una Ponenza che potrebbe farsi riferire dall'Em[inentissi]mo Saluzzo che per circa 12. anni è stato Nunzio in Polonia; giacchè in quanto a me, ho già detto tutto negli annessi fogli che le umilio nell'atto che rinnovandole il mio profondo ossequio le bacio umiliss[imamen]te le mani.

Di V[ostra] E[minenza]

16. Aprile 1807

U[milissi]mo Dev[otissi]mo Servitor Vero

L[orenzo] Card[inal] Litta

(557r) A ben comprendere quanto sia stato mai sempre importante alla S[anta] Unione de' Ruteni colla Chiesa Cattolica Romana il conservare la successione de' Metropoliti di tutta la Russia, il titolo de' quali era quello di Arcivescovi di Kiovia e di Halicz, non sarà cosa inopportuna il premettere qualche breve notizia intorno alla Sede di Kiovia, una delle più antiche città della Russia. L'antichità ed i privilegi di questa Sede hanno origine da principi stessi del Cristianesimo de' Ruteni. Il Gran Wolodimiro, Principe di Kiovia, avendo ricevuto il S[anto] Battesimo fu quegli che con l'esempio e con l'opera convertì l'intera nazione, della quale perciò viene venerato, come l'Apostolo. Ciò accadde intorno all'Anno di Cristo 988, ed in tempo ch'era Patriarca di Costantinopoli Nicolao Crisoperga. Da questi fu mandato al governo della nuova Cristianità il Vescovo Michele, detto da alcuni Siro, da altri Greco, che fu ordi-

nato Metropolita di Kiovia, (557v) e da questo Michele incomincia appa[rire] la serie de' Metropoliti di Kiovia, che per più secoli furono i soli Metropoliti della Russia, e quasi Primate dell'intera Nazione. Riceveano essi la missione ordinariamente parlando da' Patriarchi di Costantinopoli, alla riserva di alcuni pochi, ch'essendo stati eletti nel tempo che fu rinnovato lo Scisma de' Greci sotto il Patriarca Michele Cerulario, [e] sotto qualche altro Patriarca, si trova che senza domandar conferma alcuna da Costantinopoli, forse per non comunicare nello Scisma, furono consacrati da' Vescovi della Russia. Ma nell'uno o nell'altro modo sempre il Metropolitanato di Kiovia era poi quello che ordinava tutti gli altri Vescovi Ruteni.

Risiedettero questi Metropoliti per più secoli in Kiovia, finchè circa l'anno 1283 per le conquiste che faceano i Litu[ani] sopra diverse provincie della Russia essendo divenuta Kiovia una città di frontiera, il Metropolita Massimo incominciò a risiedere in Wlodimiria, (558r) ed il di lui successore Pietro soprannominato il miracoloso trasportò la sua residenza in Mosca. Fu però sempre considerata Kiovia come la Metropolita di tutta la Russia, ancorchè dopo passasse sotto il dominio della Lituania per conquista del Gran Duca Gedimino. Quindi si trova, che nell'anno 1409 fu mandato dal Patriarca di Costantinopoli un certo Fozio, o Fociei, il quale su'l principio fu accettato per Metropolita in Kiovia, ma per causa di molti abusi e scandali da lui commessi, e perchè incominciò a disseminare i nuovi errori de' Greci, irritò al segno il Gran Duca di Lituania Vitovto*, ed i Vescovi Ruteni de' suoi domini, che si convocò un Sinodo in Novogrodek, dal quale, deposto Fozio, fu ordinato in Metropolita Gregorio. Otto Vescovi si sottoscrissero a questo Sinodo, cioè di Pollocia, di Czernikovia, di Luceoria, di Wlodimiria, di Premislia, di Smolensko, di Chelma, e di Turovia.

Il deposto Fozio si ritirò in Mosca, dove si fece un gran partito, che però fu (558v) per allora di non lunga durata, giacchè dopo la morte del suddetto Metropolita Gregorio, si trova che il Patriarca di Costantinopoli Giuseppe II ordinò in Metropolita il ce[lebre] Isidoro Bulgaro, il quale fu riconosciuto tanto ne' domini del Gran Duca di Lituania, quanto in quelli di Gran Duca di Russia. Recatosi questo Metropolita all'Ecumenico Concilio che si radunò in Ferrara nel 1436 e l'anno dopo in Firenze, s'acquistò ivi gran nome di dottrina e di bontà, ed unitamente al Bessarione poi Cardinale, fu uno de' più zelanti promotori della riconciliazione de' Greci. Ritornato quindi alla sua Metropolita per publicar il Decreto d'Unione del Concilio di Firenze, quanto riuscì felicemente nel Regno di Polonia, a cui era già unito il Gran Ducato di Lituania, altrettanto incontrò ostacoli e traversie negli stati di Basilio Basilowicz Gran Duca di Mosca, dove per maneggio de' Scismatici fu posto in prigione. Ondi fuggito si ricoverò in Roma e decorato della S[anta] Porpora fu da' Pontefici

Nicolo V, (559r) Calisto III, e Pio II. impiegato in diverse importantissime Legazioni, e promosso al Vescovado di Sabina.

Intanto il partito de' Scismatici in Mosca fece ordinare per Metropolita un certo Giona di Ascenez, o sia Asciscenia. Fece costui molti tentativi per usurparsi l'intiera Metropoli di Kiovia. Perciò il Pontefice Calisto III, previa la rinunzia ed il consenso del lodato Card[inal] Isidoro, prese l'espedito di divider la Metropoli di Kiovia in due parti, chiamando Russia Superiore quella che si riteneva dallo scismatico Giona, e Russia Inferiore l'altra ch'era soggetta a Casimiro Rè di Polonia. Eresse poi questa in separata Metropoli, assoggettandole le seguenti Chiese; Bresta, Smolensko, Polocia, Turovia, Luceoria, Premisla, Chelma, e Halicia. Promosse poi al governo di questa Metropoli un certo Gregorio Costantinopolitano Archimandrita del Monastero di S[an] Demetrio. Convien qui avvertire, che essendo morto Calisto III prima di publicar questo Breve, fu invece pubblicato dal di lui successore Pio II. (559v) con altro Breve del 1458, che incomincia Decens reputamus riportato nella Collezione di Bolle, Brevi, Decreti, Costituzioni per l'Ordine di San Basil[i]o che fu stampata in Poczaiovia nel 1764.

A riserva di questo Breve di Pio II non si ha traccia di verun'altra disposizione de' Romani Pontefici intorno alla Metropoli di Kiovia, fino all'epoca memorabile, che s'accennerà fra poco, seguita nel Pontificato di Clemente VIII. Per tutto questo tratto di tempo, cioè per circa due secoli, rimane molto dubbiosa l'ortodossia de' Metropoliti di Kiovia, giacchè senza parlar ora del deciso attaccamento dimostrato da alcuni di loro allo Scisma, tutti quanti i Successori del suddetto Gregorio promosso da Pio II ricevettero la loro missione secondo l'antico costume da' Patriarchi di Costantinopoli, i quali, come troppo è noto, dopo l'ultima rinnovazione dello scisma, per opera di Marco d'Efeso, persisterono continuamente nell'os[tinare] loro separazione dalla Chiesa Romana.

(560r) Ma finalmente nel Pontificato di Clemente VIII. il Metropolita di Kiovia e gli altri Vescovi Ruteni ch'erano ne' domini della Polonia s'appigliarono all'ancora, che sola restava per la loro salute, ed ecco il motivo di sì fausto avvenimento. Involti nell'eresia e nello scisma i Patriarchi di Costantinopoli gemevano già da' più anni sotto il giogo de' Musulmani, i quali spesso disponevano a loro capriccio della Dignità Patriarcale, concedendola al pio offerente. Quindi nel 1588 il Patriarca Geremia fu obbligato di cedere la Cattedra al suo rivale Teolepto, e si rifugiò in Polonia, dove cercando ammassar denari per riacquistar il Trono Patriarcale si diresse ad Onesiforo Metropolita di Kiovia. Trovando questo Prelato renitente alle sue voglie, lo depose dalla Sede di Kiovia, ed installò in di lui vece Michele Rahoza. Ma questi, sebbene innalzato in tal modo alla Dignità Metropolitana, lungi dal prestarsi alle ingiuste voglie del Patriarca Geremia, convocò un Sinodo in Bresta nel 1590; ed in questo fu presa

la generosa risoluzione (560v) di separarsi intieramente da qualunque communion co' Patriarchi di Costantinopoli e co' Metropoliti di Mosca. Informatone il Sommo Pontefice Clemente VIII su[ggeri] a Sigismondo III Rè di Polonia ed a' Vescovi Latini di Polonia e di Lituania, affinchè cooperassero all'adempimento di opera sì santa. Quindi radunato altro Sinodo nella stessa città di Bresta nel 1594, v'intervennero 6. Vescovi Ruteni, cioè il suddetto Michele Metropolita di Kiovia, Halicia e di tutta la Russia, ed i Vescovi di Vlodimiria e Bresta, di Luceoria e Ostrog, di Polocia e Vitebsk, di Chelma e Beltza e di Pinsko e Turovia; per parte de' [Latini] i due Arcivescovi di Gnesna, e di Leopoli, ed i due Vescovi di Luceoria, e di Chelma. Fu sottoscritto da' Vescovi Ruteni il Decreto della loro unione, rinnovato poi in Roma da' due Vescovi deputati che si recarono a' piedi di Clemente VIII a prestar la dovuta ubbidienza, ed accettati solennemente in pubblico Concistorio dallo stesso Pontefice come apparisce dal di lui Breve *Benedictus sit pastor ille bonus* de' 7. (561r) Febbraro 1595, e dalla Bolla *Decet Romanum Ponteficem* dell'anno stesso.

A Michele Rahoza succedette Ipazio Pociel sotto il quale nulla accadde di particolare intorno alla Sede di Kiovia; ma sotto il di lui successore Giuseppe IV Velamin ribellatisi i Cosacchi del Boristene estorsero dal Rè Sigismondo de' privilegi contrari alla S[anta] Unione, e fecero comparire un impostore per nome Teofane, che spacciandosi per Patriarca di Gerusalemme consacrò per Metropolita di Kiovia lo scismatico Giacomo Borecki. Il legittimo Metropolita Cattolico fu costretto d'abbandonar la sua residenza, che d'allora in poi non fu più recuperata da' Metropoliti Uniti, i quali perciò risiedevano talvolta in Vilna e talvolta in Radomislia, dove il suddetto Giuseppe IV. Velamin fondò un Seminario. Molte sono state le persecuzioni che poi soffrirono gli Uniti da ribelli scismatici, usurpatori della Cattedra di Kiovia, succeduti al sunnominato intruso Giacomo Borecki. La Chiesa Unita ebbe i suoi Confessori (561v) ed i suoi Martiri, tra' quali il B[eato] Giosafat Arcivescovo di Polocia, canonizzato da Urbano VIII. nel 1643.

Dal Metropolita Leone Kiszka si tenne nel 1720 il Sinodo di Zamoscia confermato da Benedetto XIII. col Breve *Apostolatus officium* 19. luglio 1723. Sottoscritti a questo Sinodo si veggono Monsig[nor] Grimaldi Arcivescovo di Edessa Nunzio Apostolico di Polo[nia] come Presidente, il suddetto Leone Kiszka Metropolitano di Kiovia, Halicia, e di tutta la Russia, il Vescovo di Luceoria e Ostrog, l'Arcivescovo di Polocia, i Vescovi di Leopoli e Kaminiac, di Smolensko, di Chelm, di Premislia, di Pinsko e Turovia, finalmente il Proto-Archimandrita, e molti altri Abbati dell'Ordine di S[an] Basilio Magno.

Non molto durò la calma degli Uniti, quali altre persecuzioni ed altri spogli soffrir dovettero da' Disuniti, e ne' tre successivi partaggi della Polonia negli anni 1772, 1793, e 1795. In quest'ultimo il Metropolita Teodosio Rostocki

per comando di Caterina II fu spogliato de' beni della Metropolia ed d'ogni esercizio della sua autorità, e costretto a vivere in (562r) Pietroburgo con una semplice pensione. Per quante istanze si facessero per parte della S[anta] Sede, dello stesso Metropolita e del Clero Ruteno all'Imperator Paolo I. ed al di lui successore Alessandro non potè giammai ottenersi la ripristinazione della Metropolia de' Ruteni-Uniti all'esercizio della propria autorità.

Sembrava affatto disperato il caso di veder giammai risorgere dopo la morte di Monsig[nor] Teodosio Rostocki la Dignità di Metropolita di tutte le Russie trà Vescovi Ruteni Uniti. La mancanza di questa Dignità lasciava la Chiesa Rutena priva d'un Capo del proprio Rito, tanto necessario alla di Lei conservazione, se si riguardi l'antica disciplina della Chiesa Greca, ed i privilegi del Metropolita, che furono espressamente riservati a' Ruteni, allorchè ritornarono al seno della Chiesa Romana, e poi confermati dallo stesso Clemente VIII. nella citata Bolla Decet Romanum Pontificem. Con questo riservando alla S[anta] Sede la conferma, (562v) istituzione e provisione, e la licenza per la consecrazione dell'Eletto o Nominato alle Sedi Metropolitane Unite di Kiovia e Halicia, ordinò il suddetto Pontefice, che il Metropolita pro tempora delle dette Sedi e di tutta la Russia potesse confermare, istituire, e consacrare tutti gli altri Prelati, eletti o nominati all'altre Chiese Vescovili. In vigore di tali privilegi il Metropolita di Russia nelle rispettive vacanze e proviste faceva da se i processi, spediva le Bolle e dava l'istituzione e l'istallazione a tutti i Vescovi ed agli Archimandriti Ruteni. Tutti questi riguardavano il loro Metropolita come il Capo della Chiesa Rutena.

Nella descritta situazione della Chiesa Rutena non fu certamente irragionevole la rappresentanza de' Vescovi della Galizia alla Corte di Vienna a quel Nunzio Apostolico, ne l'espedito da loro proposto di promuovere alla Dignità Metropolitana di Russia (563r) qualch'uno de' Vescovi Ruteni residenti in Galizia. Nella fondata persuasione, nella quale si dovea essere dopo tanti inutili tentativi, che la Corte di Russia non avrebbe giammai permessa la ripristinazione di tal Dignità trà Vescovi Ruteni Uniti, non v'era miglior rimedio di quello di stabilir un Metropolita de' Ruteni col titolo di Halicia ne' Domini Austriaci. Altrimenti si andava a pericolo, non solamente di lasciar quasi acefala la Gerarchia de' Ruteni e di chiuder non meno il solo adito a sperar il ritorno degli altri Ruteni Disuniti alla S[anta] Chiesa Cattolica, ma di somministrar inoltre una qualche occasione nel tempo avvenire, che il Metropolita scismatico di Kiovia con l'usurato titolo che possiede, strascinasse insensibilmente l'intero gregge de' Ruteni un'altra volta nello Scisma, come nella citata rappresentanza osservano i Prelati di Galizia.

Non dee quindi far meraviglia, se nel (563v) complesso di queste ragioni, esaminata la materia con quelle circostanze e quella persuasione, che sussiste-

vano nell'Agosto del 1805., si reputasse il riferito espediente come utilissimo alla S[anta] Unione, conforme fu scritto a Monsig[nor] Nunzio di Vienna col Dispaccio de' 31. Agosto del detto anno. Non poteano certamente prevedere, che una cosa negata le tante volte dalla Corte di Russia ad onta di vivissime e replicate istanze della S[anta] Sede, del defonto Monsig[nor] Rostocki, e di tutti gli Ecclesiastici Ruteni Uniti venisse poi un giorno quasi ultroneamente offerta dal regnante Imperatore Alessandro I.

Ma questo caso, che sembrava impossibile e per lo meno da non potersi sperare, fu quello appunto che accadde un anno dopo, e la S[acra] Cong[regazione] di Propaganda ne fu avvisata con lettera di Pietroburgo de' 12. Agosto 1806, nella quale si ricevette la copia d'un recente Ukaso di S[ua] M[ae]stà l'Imperator Alessandro (564r) segnato alli 24. luglio (v[ecchio] st[ile]) dell'anno stesso, e del seguente tenore [...]

Ed ecco che questo inaspettato avvenimento ha cambiato intieramente l'aspetto delle cose, facendo cessare l'antica ragione alla quale s'appoggiavano l'altre tutte, e che potea far credere a' Prelati Ruteni de' Domini Austriaci ed alla S[anta] Sede medesima, esser utile il progetto di stabilir il Metropolita (564v) in Galizia. Ora all'opposto, l'interesse della Religione Cattolica ed il bene della S[anta] Unione altro espediente suggerire non possono fuori di quello, che venga dalla S[anta] Sede promosso ed istituito alla Dignità Metropolitana nelle solite forme canoniche Monsig[nor] Eraclio Lissowski, Arcivescovo di Polocia già nominato nel citato Ukaso Imperiale. Questo è ciò che desidera la S[anta] Sede e l'intiera nazione de' Ruteni Uniti, e può sperarsi che si otterrà facilmente, concorrendo allo stesso oggetto la volontà del suddetto Prelato già ben nota alla S[acra] Congregazione, e le intenzioni stesse manifestate dal Sovrano delle Russie nel citato Ukaso, che Monsig[nor] Lissowski sia *Metropolitain des Eglises unies en Russie avec tous les privileges et prerogatives, qu'auon le Metropolitain Rostocki, d'après les regles de l'Eglise Unie et les Bulles qu'ont été donnés dans les differens temps.*

(565r) Sarebbe lo stesso che dissipar al vento cosi belle speranze e cosi santi desideri della S[anta] Sede, della Chiesa Unita e di Monsig[nor] Lissowski, e perder le benefiche intenzioni del Sovrano delle Russie, se in questo momento appunto non si volesse far alcun caso delle nuove circostanze, ch'hanno intieramente cangiato il primo aspetto delle cose. Sarebbe un chiudere quella porta che la Divina Providenza ha aperto miracolosamente per la conservazione della S[anta] Unione, se invece di profittar dell'occasione tanto favorevole di ristabilir la Dignità Metropolitana ne' Domini della Russia, voluta ora da quello stesso Sovrano che tante volte la negò, si venisse in vece a creare un nuovo Metropolita in Galizia. Si verrebbe con ciò a deludere in questo momento le speranze e le brame di Monsig[nor] Lissowski, (565v) il quale, com'è ben

noto alla S[acra] Congregazione, nulla maggiormente desiderava che di ricever l'Istituzione e la Conferma Apostolica. Si darebbe poi un giusto motivo d'irritamento e di disgusto allo stesso Sovrano delle Russie, quasi che la S[anta] Sede creasse ora a bella posta un nuovo Metropolita in Galizia come per un ripicco alla nomina da lui fatta di Monsig[nor] Lissowski nel citato Ukaso. E finalmente con la creazione d'un Metropolita in Galizia si verrebbe in questo momento a suscitare un e[...] al lodato Monsig[nor] Lissowski, il che sarebbe lo stesso, che suonar la tromba per un nuovo Scisma nella Metropoli di Russia.

L'esempio riferito di sopra di Pio II., allorché nel 1458 divise la Metropoli di Kiovia in Russia Superiore ed Inferiore, erigendo la seconda in separata Metropoli, lungi dal potersi applicare al caso presente, è anzi una ragione di più (566r) perchè la S[anta] Sede si guardi bene dal prender ora qualunque disposizione a quella somigliante. Pio II. prese allora quell'espedito per opporsi allo scismatico Metropolita Giona di Asciscenia, il quale tentava usurparsi l'intera Metropoli Kiovense. Ma ora all'opposto si tratta di Monsig[nor] Lissowski il quale per grazia di Dio è un Prelato Cattolico, e desidera essere dalla S[anta] Sede promosso a quella Dignità Metropolitana che gli permette il Sovrano delle Russie. Allora Pio II. separò la parte sana della Metropoli di Russia per salvarla dalla infezione minacciata da' Scismatici seguaci de' nuovi errori sparsi da Fociei. Ma ora si tratta di un Cattolico e legittimo Arcivescovo di Polocia, e di tant'altri Vescovi Ruteni Cattolici quali sono quelli di Bresta e di Luceoria co' loro Suffraganei, non meno che di un numeroso (566v) gregge di Ruteni Cattolici sparsi ne' vasti Domini della Russia, l'eterna salute de' quali sarebbe posta ad un pericolo troppo evidente, se collo stabilire adesso un altro Metropolita in Galizia sull'esempio di Pio II. si desse occasione di far credere che la S[anta] Sede reputi quasi scismatici tutti i Ruteni Uniti ch'esistono in gran numero nell'Impero Russo. Finalmente Pio II. non fondò esso lo Scisma col suo Breve ma provvide al riparo di quello scisma che ritrovò. Ora per l'opposto Pio VII. col suscitare un nuovo Metropolita in Galizia, come un rivale ed un emulo di Monsig[nor] Lissowski, verrebbe ad organizzar con le proprie mani un nuovo scisma che finora per misericordia di Dio non esiste punto nella Metropoli di tutta la Russia.

Si conclude dunque che la situazione p[...] delle cose diametralmente opposta a quella che sussisteva quando fu scritto il citato Dispaccio de' 31. Agosto 1805 (567r) a Monsig[nor] Nunzio di Vienna, il motivo d'irritamento che si darebbe al Sovrano di Pietroburgo, il pericolo di perdere una tanto propizia occasione di ristabilir il Metropolita ne' Domini della Russia, l'altro assai più funesto d'aprir la strada ad un nuovo scisma e di porre in evidente rischio d'eterna ruina tanti Ruteni Cattolici che si trovano nell'Impero di Russia, sono tutte fortissime ragioni a persuadere l'Imperial Corte di Vienna ed i Vescovi

Ruteni de' suoi Domini non essere più ora sicuro ne opportuno quell'espediente che fu allora suggerito. Queste medesime riflessioni sarà bene che siano comunicate a Monsig[nor] Nunzio di Vienna, affinché ne faccia uso nell'occorrenza tanto presso il Ministero Imperiale quanto presso i lodati Vescovi.

(569v)

Russia – Kiovia – Ruteni

16 aprile 1807

Storia dei metropolitи di Kiovia

Si espongono i ragioni per chè non conviene più stabilire come elevati uno Metropolitanano Ruteno nei dominii Austriacci.

*У тексті: *Vitoldo*.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Оригінал].

Переклад

(556r)

Його Емінінції ді П'єтро

(з документами)

Ваша Емінінціє, Панотче

Приносячи наперед свої вибачення Вашій Емінінції за мимовільну затримку, маю долучити до них ще й інші за те, що через бажання швидше все зробити не дав переписати копію з документів, які додаю для Вас, і за те, що, мабуть, не відповім ними на ваші очікування, проте мені видається, що в них наводиться достатньо міркувань, аби дати добру відповідь, яку Ви згодом зможете прекрасно розвинути.

Інше питання впливає з розважання, яке я Вам повертаю, і полягає воно в тому, чи потрібно робити якісь кроки, аби вдовольнити неодноразові запити монсенйора Іраклія Лісовського, про які повідомляється в самому розважанні. Це друге питання могло б стати предметом ще одного сумніву, якби Ваша Емінінція (556v) побажали сформувані зі всього проект рішення, яке можна було б подати через рекомендацію Високопреосвященного Салюццо, котрий майже 12 років був нунцієм у Польщі¹. Оскільки я вже висловив свою точку зору на все в доданих

¹ Фердинандо Марія Салюццо (1744–1816), 1784 р. хіротонізований на єпископа Теодосійського, згодом – Картагенського, у 1784–1794 рр. виконував обов'язки апостольського нунція у Варшаві, 1801 р. номінований кардиналом, 1808 р. депортований французами з Риму в Неаполь.

документах, котрі Вам смиренно підношу, то з новими запевненнями у моїй глибокій до Вас повазі препокірною цілую Вам руки.

Відданий Вашій Емінінції

16 квітня 1807 р.

Найпокірніший і найвідданіший правдивий слуга
Лоренцо кардинал Літта

(557r) Для того, щоб краще зрозуміти, наскільки важливим для святої унії русинів з Римо-Католицькою Церквою завжди було зберігати наступництво митрополитів всієї Русі, які мали титул архієпископів Київських та Галицьких, не буде зайвим викласти спершу деякі короткі відомості про престол Києва, одного з найдавніших міст Русі. Стародавність і привілеї цього престолу беруть початок від самих витоків руського християнства. Володимир Великий, князь Київський, отримавши св[яте] хрещення, сам своїм прикладом і діями навернув цілу націю, тому його вшановують як її апостола. Це відбулося близько 988 року Христового, за часів патріарха Константинопольського Миколая Хрисоверга². Той вислав для управління новим християнством єпископа Михаїла, якого одні називають сирійцем, а інші – греком, що був рукоположений на митрополита Київського, (557v) і від цього Михаїла виходить ряд митрополитів Київських, котрі впродовж кількох століть були єдиними митрополитами Русі і майже примасами³ цілої нації. Вони отримували свою місію, у звичайному порядку, від патріархів Константинопольських, за винятком деяких небагатьох, обрання яких припало на період відновлення схизми греків, за патріарха Михаїла Керуларія⁴ [і] за якогось іншого патріарха, та їх, як виявилось, висвячували єпископи Русі, не просячи жодного затвердження від Константинополя, мабуть, аби не комунікувати в час схизми. Але так чи інакше саме митрополит Київський завжди рукоположив усіх інших руських єпископів.

Ці митрополити резидували впродовж кількох століть у Києві, аж до близько 1283 року, коли через завоювання литовцями різних провінцій Русі Київ став прикордонним містом. Тоді митрополит Максим⁵ почав проживати у Володимирі, (558r) а його наступник Петро⁶, прозваний чудотворцем, переніс свою резиденцію в Москву. Однак Київ завжди

² Миколай (Хрисоверг), у 979–991 рр. – патріарх Царгородський.

³ Тобто верховною духовною і політичною особою.

⁴ Михаїл (Керуларій), у 1043–1058 рр. – патріарх Царгородський.

⁵ Максим, у 1283–1305 рр. – митрополит Київський і всієї Русі.

⁶ Петро, у 1308–1328 рр. – митрополит Київський і всієї Русі.

вважався митрополією всієї Русі, хоча пізніше він і перейшов під владу Литви через завоювання великого князя Гедиміна⁷. Отож відомо, що в 1409 році патріарх Константинопольський скерував туди такого собі Фотія⁸, якого спочатку прийняли в Києві як митрополита. Але тим, що він вчинив багато зловживань і розпалив розбрат, та ще й почав поширювати нові помилки греків, він страшенно розсердив великого князя Литовського Вітовта⁹ і руських єпископів з його володінь, що навіть було скликано собор у Новогрудку, на якому було скинуто Фотія і рукоположено на митрополита Григорія¹⁰. На цьому синоді підписалися вісім єпископів, а саме Полоцький, Чернігівський, Луцький, Володимирський, Перемиський, Смоленський, Холмський і Турівський.

Скинений Фотій від'їхав у Москву, де створив собі велику групу підтримки, яка однак (558v) на той період недовго проіснувала, оскільки після смерті вищезгаданого митрополита Григорія виявилось, що патріарх Константинопольський Йосиф II¹¹ рукоположив на митрополита славетного Ісидора Болгарина, якого визнавали як у володіннях великого князя Литовського, так і у володіннях великого князя Російського. Вирушивши на вселенський собор, який скликали у Феррарі в 1436 році, а роком пізніше – у Флоренції, цей митрополит здобув собі там славу вченого і доброго мужа, і спільно з Вессаріоном¹², що згодом став кардиналом, був одним із найзавзятіших прихильників примирення греків. Повернувшись, відтак, до своєї митрополії, щоб оприлюднити декрет унії Флорентійського собору, наскільки великих успіхів він досягнув у цьому

⁷ Гедимін (бл. 1275–1341), з 1316 р. – великий князь Литовський.

⁸ Фотій (помер 1431 р.), у 1408 р. був хіротонізований патріархом Царгородським на митрополита Київського і всієї Русі, однак лише півроку прожив у Києві та в 1410 р. переїхав у Москву.

⁹ Вітовт Гедимінович (бл. 1350–1430), з 1382 р. – великий князь Литовський.

¹⁰ Григорій (Цамблак) (1364–1420), походив з Болгарії, у 1415 р. за підтримки великого князя Литовського був соборно обраний у Новогрудку митрополитом Київським, але його визнали тільки в тих землях, які перебували поза Московською державою, і він не отримав потвердження патріарха Царгородського. Це був один з найосвіченіших єрархів свого часу, дотримувався ісихастського вчення Григорія (Палами), він приступив до унії, очоливши особисто делегацію на Констанцький собор 1418 р., де зустрівся з папою Римським Мартином V (див. докладніше: Ю. К. Бегунов. *Творческое наследие Григория Цамблака*. Великотырново 2005).

¹¹ Йосиф II (Шिशман), у 1416–1439 рр. – патріарх Царгородський.

¹² Знаменитий греко-італійський платонік Вессаріон, унійний діяч, що був номінований кардиналом. Про його діяльність див.: J. Hankins. *Plato in the Italian Renaissance*, т. 1. Leiden 1990, с. 232.

в Польському королівстві, з яким вже було з'єднане Велике князівство Литовське, настільки ж великих перешкод і неприємностей він зазнав у землях Василя Васильовича¹³, великого князя Московського, де через підступи схизматиків його було кинуте у в'язницю. Після того, як він звідти втік, він укритися в Римі і був нагороджений св[ятою] пурпуровою мантиєю [став кардиналом], а папи Миколай V¹⁴, (559r) Каліст III і Пій II задіювали його в різних дуже важливих дипломатичних місіях і піднесли на єпископа Сабіни.

Тим часом група схизматиків у Москві змусила рукоположити на митрополита певного Йону Московського. Той зробив багато спроб захопити цілу митрополію Київську. Тому папа Каліст III, після відречення і згоди на те шанованого кардинала Ісидора, вдався до поділу митрополії Київської на дві частини, назвавши [митрополією] Верхньої Русі ту, яку утримував за собою схизматик Йона, а [митрополією] Нижньої Русі – іншу, яка підпорядковувалась польському королеві Казимиру. Згодом він підніс її до статусу окремої митрополії, підпорядковуючи їй наступні Церкви: Берестейську, Смоленську, Полоцьку, Турівську, Луцьку, Перемиську, Холмську і Галицьку. Згодом призначив до управління цією митрополією певного Григорія Константинопольського, архимандрита монастиря Св. Димитрія. При цьому слід зазначити, що Каліст III помер перш, ніж зміг оприлюднити це папське брєве, яке натомість оприлюднив його наступник Пій II (559v) через інше папське брєве від 1456 року, що починається «Гідний репутації», наведене в збірнику булл, папських брєве, декретів, конституцій для Чину св. Василя, який був виданий у Почаєві в 1764 році.

За винятком цього папського брєве Пія II, немає слідів жодного іншого розпорядження римських архиєреїв щодо митрополії Київської, аж до пам'ятної доби, про яку невдовзі згадаємо, в часі понтифікату Климента VIII. За весь цей відрізок часу, тобто майже впродовж двох століть, ортодоксійність митрополитів Київських залишається дуже сумнівною, адже, не говорячи вже про виразну прив'язаність до схизми, виявлену деякими з них, всі наступники вищезгаданого Григорія, підвищеного до цієї гідності Пієм II, отримували свою місію за давнім звичаєм від патріархів Константинопольських, котрі, як надто добре відомо, після

¹³ Василь II Васильович (Темний) (1415–1462) – великий князь Московський з династії Рюриковичів.

¹⁴ Томазо Парентучеллі (1397–1455), 1422 р. захистив докторат із богослов'я у Флорентійському університеті, 1447 р. обраний папою Римським під іменем Миколай V.

останнього відновлення схизми, завдяки Маркові Ефеському¹⁵, без упину вперто наполягали на відокремленні від Римської Церкви.

(560r) Але нарешті за понтифікату Климента VIII митрополит Київський та інші руські єпископи, які перебували у володіннях Польщі, схопилися за той єдиний якір, котрий міг забезпечити їм спасіння, що дало привід для такої радісної події. Охоплені ерессю і схизмою, патріархи Константинопольські вже роками стогнали під ярмом мусульман, які часто розпоряджалися патріаршою гідністю, як їм заманеться, надаючи її тому, хто благочестиво запропонує більшу суму. Відтак у 1588 році патріарх Єремія був змушений поступитися катедрою своєму супротивникові Теолептові¹⁶ і знайшов притулок у Польщі, де, намагаючись накопичити гроші для повернення собі патріаршого трону, звернувся до Онисифора¹⁷, митрополита Київського. Коли цей прелат не підкорився його бажанням, той зняв його з престолу Київського і настановив замість нього Михаїла Рагозу. Але останній, хоч і піднесений таким чином до митрополичої гідності, аж ніяк не збирався піддаватися негідним бажанням патріарха Єремії і в 1590 році скликав у Бересті синод, на якому прийняли благородне рішення (560v) цілковито відокремитися від будь-якого сопричастя з патріархами Константинопольськими і з митрополитами Московськими. Отримавши про це звістку, верховний архиєрей Климент VIII вказав Сигізмундові, королеві Польщі, і латинським єпископам Польщі й Литви посприяти втіленню справи святої унії. Отож коли зібрався інший синод в тому самому місті Берестя в 1594 році, в ньому брало участь 6 руських єпископів, тобто вищезгаданий Михаїл, митрополит Київський, Галицький і всієї Русі, та єпископи Володимирський і Берестейський, Луцький і Острозький, Полоцький і Вітебський, Холмський і Белзький та Пінський і Турівський; з боку [латинян] два архиєпископи, Гнезненський і Львівський, та два єпископи, Луцький і Холмський. Руські єпископи підписали декрет про святу унію, котрий згодом було поновлено в Римі двома делегованими єпископами, які прибули до стіп Климента VIII виявити належний послух і яких урочисто прийняв на прилюдній консисторії сам понтифік, як впливає з його папського бреве «Нехай буде

¹⁵ Марк, митрополит Ефеський (1392–1444) – єдиний православний учасник Флорентійського собору, який не прийняв унію. У 1734 р. був проголошений Православною Церквою святим отцем.

¹⁶ Теолепт II, у 1585–1586 рр. – патріарх Царгородський.

¹⁷ Онисифор (Дівочка) (помер 1592 р.), у 1578–1589 рр. – митрополит Київський, Галицький і всієї Русі, відсторонений від посади патріархом Царгородським Єремією II (Траносом).

благословенний той добрий пастир» від 7 (561r) лютого 1595 року і з булли «Годиться Римському Понтифікові» від того самого року.

Наступником Михаїла Рагози став Іпатій Потій¹⁸, за якого нічого особливого не відбувалося навколо престолу Київського. Але за його наступника Веляміна Йосифа IV¹⁹ збунтувалися козаки Бористену і домоглися від короля Сигізмунда привілеїв, що суперечили святій унії, і залучили до справи одного самозванця на ім'я Теофан²⁰, який, видавши себе за патріарха Єрусалимського, висвятив на митрополита Київського схизматика Йова Борецького. Легітимний католицький митрополит був вимушений покинути свою резиденцію, що з того часу вже більше не повернулася до унійних митрополитів, які тому й проживали то у Вільні, то у Радомишлі, де вищезгаданий Велямін Йосиф IV заснував семінарію. Багато переслідувань згодом зазнали уніати від повсталих схизматиків, що захопили катедру Київську, наступників вищеназваного зайти Йова Борецького. Унійна Церква мала своїх ісповідників (561v) і своїх мучеників, з-поміж яких Блаженний Йосафат²¹, архієпископ Полоцький, канонізований Урбаном VIII²² у 1643 році.

Митрополит Лев Кишка провів у 1720 році Замоївський синод, що його затвердив Венедикт XIII своїм папським бреве «Апостольське служіння» від 19 липня 1723 року. На цьому синоді підписалися монсеньйор Грімальді²³, архієпископ Едеський, апостольський нунцій [в] Польщі як голова, вищезгаданий Лев Кишка, митрополит Київський, Галицький

¹⁸ Адам Потій (1541–1613), 1592 р. прийняв монаші свячення як Іпатій, у 1593 р. став єпископом Володимирським і Берестейським, від імені Берестейського собору брав участь у посольстві в Рим (Л. Тимошенко. Постать Іпатія (Потія) у світлі нововіднайдених джерел та новітніх досліджень. Частина 1 // *Historians* (www.historians.in.ua/index/php/doslidzhennya/1000-leonid-tymoshenko-postat-ipatia-potia)).

¹⁹ Йосифа (Веляміна Рутського).

²⁰ Теофан III (бл. 1570–1644), у 1608–1644 рр. – патріарх Єрусалимський і всієї Палестини.

²¹ Св. Йосафат (Кунцевич) (1580–1623), у 1610 р. рукоположений на священика, 1617 р. хіротонізований на єпископа Вітебського, з 1618 р. – архієпископ Полоцький. Загинув від рук вітебських міщан (див.: *Святий Йосафат Кунцевич. Документи щодо беатифікації (1623–1628 рр.)* / Упор. й переклад з лат. Й. Романик. Жовква 2010).

²² Маффео Барберіні (1568–1644), у 1606 р. був номінований кардиналом-єпископом Сполето, 1623 р. обраний папою Римським під іменем Урбан VIII.

²³ Джіроламо Грімальді (1674–1733), 1709 р. був висвячений на священика, 1712 р. хіротонізований на архієпископа Едеського і був призначений апостольським нунцієм у Варшаві (до 1720 р.), звідкілья переведений нунцієм у Відень. 1730 р. номінований єпископом-кардиналом Сабінським.

і всієї Русі, єпископ Луцький і Острозький, архієпископ Полоцький, єпископи Львівський і Кам'янецький, Смоленський, Холмський, Перемиський, Пінський і Турівський, нарешті протоархимандрит та багато інших настоятелів Чину св. Василя Великого.

Недовго тривав спокій уніатів, яким довелося зазнати інших переслідувань та інших втрат від противників унії, також і в трьох послідовних поділах Польщі в 1772, 1793 і 1795 роках. Під час останнього поділу митрополит Теодосій Ростоцький за наказом Катерини II був позбавлений майна митрополії і всякого застосування своєї влади та вимушений жити (562r) в Петербурзі на звичайну пенсію. Хоча й подавалося багато клопотань від Святого Престолу, самого митрополита і руського духовенства до імператора Павла I та його наступника Олександра, не вдавалося жодним чином домогтися відновлення митрополії русинів-уніатів для застосування належної їм влади.

Здавалося, після смерті монсенйора Теодосія Ростоцького не було жодної надії на відродження гідності митрополита всієї Русі серед унійних руських єпископів. Відсутність такої гідності залишала Руську Церкву без глави власного обряду, який так був потрібний для її збереження, якщо розглянути давній правопорядок Грецької Церкви та привілеї митрополита, що їх було виразно відведено русинам, коли ті поверталися в лоно Римської Церкви, а згодом затверджено самим Климентом VIII у наведеній буллі «Годиться Римському понтифікові». Через це відводячи для Святого Престолу функцію затверджувати, (562v) настановляти й опікуватися, а також давати дозвіл на висвячення обраного чи призначеного на митрополичі унійні престоли Київський і Галицький, вищезгаданий понтифік наказав, що митрополит згаданих престолів і всієї Русі може тимчасово затверджувати, настановляти і висвячувати всіх інших прелатів, обраних чи призначених на інші єпископські Церкви. В силу таких привілеїв митрополит Русі при відповідних вакансіях і постановах сам від себе проводив процеси, надсилав булли і настановляв й уводив на престол всіх руських єпископів і архимандритів. Всі вони вважали свого митрополита главою Руської Церкви.

В описаній ситуації Руської Церкви, вочевидь, не було нерозважливим ані представництво єпископів Галичини при австрійському дворі до того апостольського нунція, ані запропонований ними засіб піднести до гідності митрополита Русі (563r) якогось із руських єпископів, що проживають у Галичині. В обґрунтованому переконанні, викликаному багатьма невдалими спробами, що російський двір ніколи не дасть дозволу на відновлення такої гідності серед руських унійних єпископів, не було кращого засобу від того, щоб встановити митрополита русинів

з титулом Галицький в австрійських володіннях. Інакше існувала небезпека не лише залишити майже без проводу єрархію русинів і перекреслити єдино можливу надію повернути інших русинів, противників унії, до Святої Католицької Церкви, але й створити, до того ж, певні передумови для того, щоб у майбутньому митрополит-схизматик Київський, володіючи захопленим титулом, міг невторопно затягнути цілу паству русинів ще раз у схизму, як у згаданому представництві зауважують прелати Галичини.

Тому не має викликати подиву, якщо в (563v) сукупності цих причин, після розгляду справи з тими обставинами і тим переконанням, які існували в серпні 1805 року, наведений засіб вважався дуже корисним для святої унії, те саме було написано монсеньйорові нунцію Віденському в дозволі від 31 серпня вказаного року. Очевидно, ніхто не міг передбачити, що річ, яка зустрічала багаторазову відмову російського двору всупереч дуже наполегливим і численним запитам від Святого Престолу, покійного монсеньйора Ростоцького і всього унійного руського духовенства, потім одного дня буде майже несподівано запропонована правлячим імператором Олександром I.

Але саме такий випадок, який здавався неможливим і принаймні безжодної надії на здійснення, стався роком пізніше, і Священна Конгрегація поширення віри була про це попереджена листом з Петербурга від 12 серпня 1806 року, з яким отримала копію недавнього указу Його Величності імператора Олександра (564r), підписаного 24 липня (за старим стилем) того ж року, з наступним змістом [...] ²⁴.

І ось ця несподівана подія цілковито змінила стан речей, усуваючи давню причину, що лежала в основі всіх інших і могла спонукати руських прелатів з австрійських володінь і сам Святий Престол до міркування, що задум встановити митрополита (564v) в Галичині принесе користь. Тепер же навпаки, інтереси католицької релігії і добро святої унії не можуть запропонувати іншого засобу, окрім того, щоб Святий Престол підвищив і встановив на гідність митрополита в звичних канонічних формах монсеньйора Іраклія Лісовського, архієпископа Полоцького, вже призначеного в наведеному імператорському указі. Саме цього бажає Святий Престол і ціла нація унійних русинів і має надію здобути це з легкістю, бо з цим збігається воля вищезгаданого прелата, вже добре відома Священній Конгрегації, і самі наміри, виявлені сувереном Всеросійським в наведеному указі, що монсеньйор Лісовський є «митрополитом Унійних Церков у Росії з усіма привілеями і прерогативами, які мав

²⁴ Див. док. № 9.

митрополит Ростоцький згідно з правилами Унійної Церкви і буллами, що їх було видано у різні часи».

(565r) Якби власне в цей момент не було бажання взяти до уваги нові обставини, що цілковито змінили початковий стан речей, то це означало б розвіяти з вітром такі гарні надії і такі святі бажання Святого Престолу, Унійної Церкви і монсенйора Лісовського і знехтувати благочинними намірами суверена Всеросійського. Якби замість того, щоб скористатися з такої сприятливої нагоди відновити митрополічу гідність у російських володіннях, якої тепер бажає той самий суверен, що багато разів у ній відмовляв, поставити нового митрополита в Галичині, то це означало б зачинити ті двері, які Божественне Провидіння чудодійно відчинило для збереження святої унії. Це б розвіяло в даний момент надії і прагнення монсенйора Лісовського, (565v) котрий, як Священній Конгрегації добре відомо, нічого так сильно не бажав, як отримати апостольське поставлення і потвердження. Крім того, це б викликало справедливе роздратування самого Всеросійського володаря, наче Святий Престол зумисне встановив нового митрополита в Галичині всупереч його призначенню монсенйора Лісовського у наведеному указі. І нарешті, піднесення митрополита в Галичині викликало б у цей момент [...] стосовно шанованого монсенйора Лісовського, що означало б те саме, що урочисто проголосити нову схизму в митрополії Русі.

Вищенаведений приклад Пія II, коли той у 1458 році розділив митрополію Київську на Верхню Русь і Нижню Русь, піднявши останню до рівня окремої митрополії, який навряд чи можна застосувати до теперішнього випадку, навпаки, становить додаткову причину, (566r) через яку Святий Престол повинен остерігатися прийняти зараз будь-яку постанову, подібну до тієї. У той час Пій II застосував такий прийом, щоб протистояти митрополитові-схизматикові Йоні Московському, який намагався захопити цілу митрополію Київську. А тут, навпаки, йдеться про монсенйора Лісовського, який з ласки Божої є католицьким прелатом і бажає отримати від Святого Престолу піднесення до гідності митрополита, на що йому дає дозвіл Всеросійський суверен. Тоді Пій II відділив здорову частину митрополії Русі, щоб врятувати її від небезпеки заразитися від схизматиків, що йшли за новими помилками, поширеними Фотієм. Але тепер йдеться про католика і легітимного архієпископа Полоцького і про багатьох інших католицьких руських єпископів, таких як Берестейський і Луцький з їхніми суфраганамі, а ще про численну (566v) паству руських католиків, розсіяних в обширних російських володіннях, вічне спасіння яких наразилося б на вкрай очевидну небезпеку, якби зараз встановленням іншого митрополита в Галичині за прикладом Пія II

було дано привід думати, що Святий Престол вважає майже схизматиками всіх русинів-уніатів, які дуже чисельно проживають у Російській імперії. Нарешті Пій II не створив схизму своїм папським бреве, а подбав про виправлення тієї схизми, яку застав. Тепер же навпаки Пій VII²⁵, піднесенням нового митрополита в Галичині, як супротивника і суперника монсенйора Лісовського, своїми ж руками організував би нову схизму, яка досі за милосердям Божим якраз і не існувала в митрополії всієї Русі.

Отож з цього випливає висновок, що [...] стан речей діаметрально протилежний до того, що існував тоді, коли було написано вищезгадане відправлення від 31 серпня 1805 року (567r) монсенйорові нунцію Віденському. Привід викликати роздратування суверена з Петербургу, небезпека втратити таку сприятливу нагоду відновити митрополита в російських володіннях, значно згубніша небезпека відкрити шлях для нової схизми і поставити під очевидну загрозу вічної загибелі багатьох руських католиків, що проживають у Російській імперії – всі ці дуже вагомні причини мають переконати віденський імператорський двір і руських єпископів з його володінь, що тепер більше не є ні певним, ні доречним той засіб, який було запропоновано тоді. Буде добре, якщо ті самі міркування передадуть монсенйорові нунцію Віденському, аби той при потребі скористався ними, контактуючи як з імперським міністерством, так і з шанованими єпископами.

(569v)

Русь – Київ – русини

16 квітня 1807 року

Історія митрополитів Київських

Тут викладено причини, через які не варто більше вважати важливим піднесення руського митрополита в австрійських володіннях.

²⁵ Луїджі Барнаба К'ярамонті (1742–1823), рукоположений на священника 1765 р., навчався в Колегіо ді нобілі у Равенні, згодом у Колегіо Сант Ансельмо в Римі, 1775 р. хіротонізований на єпископа Тіволійського, 1785 р. номінований кардиналом-єпископом Імоли. Обраний папою Римським 14 березня 1800 р. у Венеції (в той час Рим було зайнято французами) конклавом у складі 35 кардиналів, узяв собі ім'я Пій VII на знак пошани до свого попередника Пія VI, якого замордували 29 серпня 1799 р. революційні війська (див.: А. Artaud de Montor. *Histoire du Pape Pie VII*, т. 1–2. Paris 1837).

№ 19

1807 р., травень 23, Рим. – Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі, апостольського нунція при віденському дворі, кардиналові Філіппо Казоні, державному секретареві Святого Престолу

(150r) 23. Maggio 1807. Dispaccio di Nunzio Antonio Gabriele Severolli per Segr[eterio] di Stato Filippo Casoni

Lettera

Colla data dei 9. Corrente è l'ultimo venerato Dispaccio che mi viene da V[ostra] Em[inenza], e a cui io rispondo colle accluse carte nell'atto di confermarmi col più distinto ossequio, e profondo inchino.

«Cifra»

Marginalia: Vesc[ovi] Greci Uniti in Polonia

Non vi è replica alla Nota di V[ostra] Em[inenza] al Cavaliere Lebzeltern in data degli 8. Corrente sul non dismembrare i Vescovadi della S[ant]a Unione in Galizia per formarne due fazioni con due Metropoliti. Ciò nondimeno debbo dirle, che le ragioni ivi espresse son quelle medesime, per cui noi insistemmo più volte in addietro a coltivare in genere la S[ant]a Unione, come è prescritta da Clemente VIII., colle quali io continuai ad insistere presso la Corte, e presso molti Ruteni qui venuti, sinchè a riguardo del Metropolita ebbi ordine di agire in senso diverso a motivo della niuna speranza, in cui allora eravamo di ottenere nella (150v) Russia la Successione del Metropolita Ruteni unito. Non dubito, che troveremo adesso contraddizioni nelle massime, nella Corte, e nel partito, che si fa forte coll'esempio de' Ruteni d'Ungheria, i quali professano il lor Rito senza dipendere dal Metropolita di Kiovia, e rimangono attaccati alla Corte, come ogni altro Vescovo di Rito Latino.

Comunque sia chiamato io a discorso farò uso delle ragioni indicate mi da V[ostra] Em[inenza], e principalmente di quella che nasce dal Decreto dell'Imperatore Alessandro, il quale però, per quanto sia consolante per noi, non lascerà di essere un oggetto di osservazione, e adombramento per questa Corte.

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 232. [Розшифровка з оригіналу].

Переклад

(150r) 23 травня 1807 року. Відправлення нунція Антоніо Габріеле Североллі до державного секретаря Філіппо Казоні

Лист

Датоване 9 числом даного місяця є останнє поважне відправлення, яке мені надійшло від Вашої Емінінції і на яке я даю відповідь долученими документами, виявляючи Вам, як завжди, свою найглибшу пошану і віддаючи низький уклін.

«Шифрований лист»

Маргіналія: Греко-унійні єпископи в Польщі

Немає відповіді на ноту Вашої Емінінції, адресовану кавалеру Лебцельтерну датою 8 числа даного місяця, про те, що не потрібно відділяти єпархії святої унії в Галичині, аби зробити з них два утворення з двома митрополитами. Тим не менше, я повинен Вам сказати, що викладені в ній причини цілком збігаються з тими, через які ми неодноразово раніше наполягали на підтримуванні загалом святої унії такою, як її приписав Климент VIII, і з тими самими причинами я продовжував наполягати на цьому при дворі і при зустрічах з багатьма русинами, які сюди приїжджали, аж поки у справі митрополита не отримав наказу діяти цілком у протилежному напрямку через те, що в той час ми не мали жодної надії отримати в (150v) Росії наступництво русько-унійного митрополита. Я не сумніваюся, що тепер ми наштовхнемося на протидію по правилах, при дворі й у партії, яка бере за основу приклад русинів з Угорщини, котрі сповідують свій обряд, не маючи залежності від митрополита Київського, і залишаються прив'язаними до двору, як і всякий інший єпископ латинського обряду.

Якщо мене все ж покличуть на розмову, я використовуватиму причини, що їх мені вказали Ваша Емінінція, особливо ту, яка впливає з декрету імператора Олександра, котрий, яким би втішним він не був для нас, тим не менше, не перестане бути предметом засуду і збентеження для цього двору.

№ 20

1807 р., липня 29, Рим. – Записка кардинала Мікеле ді П'єтро, префекта Священної Конгрегації поширення віри, кардиналові Лоренцо Літті, члену Священної Конгрегації поширення віри

(63r) Em[inentissim]o Sig[nore] Card[inale] Litta 29 Luglio 1807 Ruteni

Monsig[nor] Vescovo di Luceoria, oltre alla lettera che ha diretta a questa S[anta] C[uria], ha poi notificato diverse cose a questo P[adre] P[rocurato]re de' Ruteni, da cui sono state rappresentate alla stessa S[anta] C[uria], con foglio, che il Card[inale] di Pietro Pref[ett]o in uno colla lettera del Prelato rimette qui compiegato all'E[minenza] V[ostra]. Si annunzia fra le altre cose la Consagrazione di un Vescovo eseguita da Monsig[nor] Arciv[escov]o di Polosco, alla quale se non potea egli procedere come Metropolitanato nominato (63v) dall'Imperatore Alessandro, ma non confermato o riconosciuto dalla S[anta] Sede, sembra che forse potesse eseguirlo, in vigore del Sinodo di Zamoscia, come Amministratore della vacante Metropolia. Sù questo non meno, che sù gli altri oggetti il Card[inale] Scrittore è a pregare l'E[minenza] V[ostra] perchè si compiaccia fargli avere col ritorno dei fogli annessi i suoi savissimi riflessi, onde conoscere cosa convenga farsi da questa S[anta] C[uria], e col piu distinto ossequio passa [...]

ASPF, Fondo «Lettere di Monseigneur Segretario», vol. 293. [Оригінал]; опубл. у вид.: *Litterae S. Congregationis de Propaganda Fide*, т. VII, док. № 3198, с. 129–130.

Переклад

(63r) Його Емініція Пан кардинал Літта
29 липня 1807 року Русини

Монсеньор єпископ Луцький, попри лист, який він скерував до цієї Святої курії, ще й згодом повідомив різні речі цьому отцеві-прокураторові русинів, який все це представив тій же Святій курії у документі, що його кардинал ді П'єтро, префект, передає Вашій Емініції вкладеним разом із листом [цього] прелата. Поміж іншим, у ньому сповіщається про висвячення єпископа, яке здійснив монсеньор архієпископ Полоцький; якщо дане висвячення він не міг провести як митрополит, призначений (63v) імператором Олександром, але не затверджений чи визнаний Святим Престолом, то, схоже, він все-таки міг його здійснити, в силу [постанов] Замойського синоду, як адміністратор вакантної митрополії. У цьому питанні не менш, ніж в інших справах, кардинал, який пише, благає Вашу Емініцію удостоїти його ласки, при поверненні доданих документів, отримати Ваші вельми розважливі міркування, аби знати, що належить робити цій Святій курії, і з найглибшою пошаною передає [...].

№ 21

1807 р., вересня 25, Рим. – Записка кардинала Філіппо Казоні, державного секретаря Святого Престолу, кардиналові Мікеле ді П'єтро, префектові Священної Конгрегації поширення віри

Sig[no]re Cardinal de Pietro
Prefetto di Propaganda

(591r)

Dalle Stanze del Quirinale
25. Settembre 1807

Unitamente al venerato Foglio di V[ostra] E[minenza] in data dei 23. Corrente ha ricevuto il Cardinal Segretario di Stato il Piano di risposta da darsi al Sig[no]re Incaricato di Vienna sul noto affare di Leopoli. Avendolo posto lo Scrivente sotto gli occhi di Sua Santità nella Udienza di questa mattina, lo ha la medesima Santità Sua pienamente approvato, onde si va a dar corso alla Nota di risposta nel senso dall'Em[ine]nza V[ost]ra indicato. Mentre lo Scrivente ha l'onore di porgerle questo riscontro, le rende i suoi più vivi ringraziamenti per la premura, che (591v) si è data all'oggetto, e le rinnova i sensi del suo profondo ossequio, con cui le bacia umilissimamente le mani.

U[milissi]mo div[otissi]mo Ser[vi]t[ore]
F[ilippo] Card[inal] Casoni

Copia

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Копія].

Переклад

(591r)

Пан кардинал ді П'єтро
Префект Конгрегації поширення віри

З палат Квіриналу
25 вересня 1807 р.

У поєднанні з цінним документом Вашої Еміненції від 23 дня поточного місяця кардинал державний секретар отримав план відповіді, яку слід надати Панові повіреному в справах Австрії щодо відомої львівської

Dalle Stanze del Quirinale
 25. Settembre 1802

591

Amisamente al venerato Foglio di
 V. C. in data del 23. Corrente
 ha ricevuto il Cardinal Segreta-
 rio di Stato il Piano di risposta
 da darsi al Sig. Incognito di
 Vienna sul noto affare di Leo-
 poli. Avendolo posto lo Scrive-
 re sotto gli occhi di Sua Santità
 nella Udienza di questa
 mattina, lo ha la medesima
 Santità Sua pienamente appro-
 vato, onde si va a dar corso
 alla Nota di risposta nel sen-
 so dall' Emza bra indicato.
 Mentre lo Scrivente ha l'onore
 di porgerle questo riscontro,
 le rende i suoi più vivi Ingrat-
 zamenti per la premura, che

Fig. Cardinal de Pietro
 Prefetto di Propaganda

Записка кардинала Філіппо Казоні,
 державного секретаря Святого Престолу,
 кардиналові Мікеле ді П'єтро,
 префектові Священної Конгрегації поширення віри

справи. Автор цих рядків поклав його перед очі Його Святості аудієнції сьогодні вранці, і сам Його Святість такий план цілковито схвалив, відтак можна давати хід цій ноті відповіді у вказаному Вашою Еміненцією розумінні. Автор цих рядків має честь надіслати Вам цю офіційну письмову відповідь і водночас передає Вам свою найщирішу подяку за старання, яких (591v) було докладено до цього питання, і підтверджує свою найглибшу пошану до Вас, найпокірніше цілуючи Вам руки.

Найпокірніший і найвідданіший слуга
Філіппо кардинал Казоні

Копія

№ 22

1807 р., жовтня 2, Рим. – Лист і записка кардинала Мікеле ді П'єтро, префекта Священної Конгрегації поширення віри, кардиналові Філіппо Казоні, державному секретареві Святого Престолу

(247A) All'Em[inentissim]o Seg[retari]o di Stato 2 Ott[obre] 1807*
Em[inentissim]o Pref[etto]

Il Cardinal di Pietro Pref[ett]o di Propaganda in seguito di quanto gli viene indicato dall'Em[inen]za V[ost]ra con suo venerato foglio di 30. Settembre scaduto, ha disteso i fogli qui annessi, a norma di quali crede potersi dare conveniente discarico agli schiarimenti richiesti da questo Sig[nor] Incaricato di Vienna con sua Nota confidenziale all'Em[inen]za V[ost]ra di 29. Sett[embre].

Ha per altro rilevato il Card[inale] scriv[ente] da tutto il contesto dell'indicata Nota, che il Sig[nore] Incaricato non si restringe alla semplice richiesta di schiarimenti. Egli si propone di persuadere l'Em[inen]za V[ost]ra a far ricedere il S[anto] P[adre] dalle risoluzioni prese, quali si sforza di mostrare che non sono coerenti all'istanza da Lui (247B) proposta a nome della sua Corte, e incapaci a soddisfare i desideri dell'Augusto suo Monarca, il quale, Egli afferma, che dovrà anzi rimanere altam[ente] sorpreso, come altissima sorpresa hanno arrecato a Lui stesso.

Non sembra al Card[inale] scriv[ente] che dal Sig[nore] Incaricato si produca cosa alcuna di nuovo, onde abbia a riassumersi l'esame dell'affare; e tenere in sospeso la risposta già data. Si convenne in questa di concerto con l'E[minentissim]o Antonelli, a forma delle intenzioni di N[ostro] S[ignore] comunicate dall'Em[inen]za V[ost]ra allo scriv[ente]. Un nuovo esame non tenderebbe ad altro che a deliberare se debbasi poi aderire o no all'istanza dell'erez[ione] di un nuovo Metropolitano in Leopoli pe' Greci Uniti, e di confermare il già nominato da S[ua] M[aestà] l'Imperadore; a che finalmente (247C) si riducono le ultime rimostranze del Sig[nor] Incaricato. A tutto questo si è già risposto adeguatam[ente]; ma il Sig[nor] Incaricato non n'è rimasto soddisfatto, anzi se ne dichiara altam[ente] sorpreso, e quindi sotto aspetto di cercar schiarimenti, vuol persuadere l'Em[inen]za V[ost]ra a far sì che si prendano nuove deliberazioni.

Apparterrà al superiore intendimento dell'Em[inen]za V[ost]ra il decidere se abbia a tenersi ferma la risposta data, e soddisfare [...] alle rappresentanze del Sig[nor] Incaricato con restringersi agli schiarimenti da lui richiesti, a che tendono gli annessi fogli; ovvero se abbiassi ad aderire ai suoi desideri, con richiamare la cosa a nuovo esame. In questo secondo caso, siccome l'Em[inen]za V[ost]ra non fa' cenno allo scriv[ente] d'intendersela col Sig[nor] Card[inale] Antonelli, il quale è anche in procinto di partire da Roma, lungi dal ricedere col sentimento di un' solo dalla risoluz[ione] presa col sentimento di due per comando di N[ostro] S[ignore], sembra al (247D) Card[inale] scriv[ente] che

Autari Colonia Austriaca

All' Ono Sig. di Stato ²⁴⁷
2. Feb. 1807.

Ono Sig. Il Cardinal di Pietro Prof. di
Propaganda in seguito di quanto
gli viene indicato dall' Ono Card
con suo venerato foglio di 30.
Sett. scaduto, ha disteso il foglio
per risposta, a norma di quali
ende poterli dare convenienti
disarcio agli schiarimenti richiesti
da questo Sig. Incaricato di Vienna
con sua Nota confidentiale
all' Ono Card di 29. Set.

Ma per altro rilevato il Card. scrivendo
da tutto il contenuto dell' indicata
Nota, che il Sig. Incaricato non
vi ripringe alla semplice ri-
chiesta di schiarimenti. Egli
si propone di persuadere l' Ono
Card a far ricadere il V. C.
dalle risoluzioni prese, quali
si sforza di mostrare che non
sono coerenti all' spazio da
lui

Лист і записка кардинала Мікеле ді П'єтро,
префекта Священної Конгрегації поширення віри,
кардиналові Філіппо Казоні,
державному секретареві Святого Престолу

dovrebbe anzi aggiungersi qualche altro degli E[minentissimi]mi Sig[nor]i Cardinali al nuovo esame dell'affare, onde almeno nel numero di tre possa averi la preponderanza de' pareri; ed allora nè verrebbe necessariam[ente] in conseguenza una dilaz[ione] al pross[im]o Novembre. Tanto ha creduto il Card[inale] scrivente dover rilevare su'l proposito all'Em[inen]za V[ost]ra, cui con [...]

(247B) Biglietto confidenziale

All'E[minentissimo]mo Seg[retario] di Stato

2 Ott[obre] 1807

E[minentissimo]mo Pref[etto]

Un'espressione del Sig[nor] Incaricato di Vienna nell'ultima sua Nota confidenziale ha posto in dubbio il Card[inale] di Pietro che fosse scorso un qualche equivoco nel piano di risposta da lui rimesso sotto li 23. Sett[embre] all'Em[inen]za V[ost]ra per lo stesso Sig[nor] Incaricato. Ha in fatti trovato che nel fine dell'ultimo paragrafo di d[etto] piano di risposta si è detto così = Si lusinga il S[anto] Padre che S[ua] Maestà l'Imper[adore] abbia a rimanere pienamente soddisfatto di tal provvedimento che è appunto quello tenuto già da Pio VI nell'errezione del nuovo vescovado di rito Greco in Supraslia, e che si tiene pur ora dalla stessa S[anti]tà S[ua] per l'altro vescovado dello stesso Rito in Sassonia. = Dovea peraltro dirsi = Si lusinga [...] e che si tiene pur ora dalla S[anti]tà del N[ostro] S[ignore] per lo stesso vescovado di Rito Greco unito passato in dominio della Sassonia.

Converrà pertanto, a togliere la confusione scorsa nello scrivere, che l'Em[inen]za V[ost]ra si compiaccia far stendere un duplicato di d[etta] risposta, con la stessa data, corretto come sopra, e la dirigga al Sig[nor] Incaricato con sua Nota confidenziale (247C) separata, nella quale potrebbe dirglisi, che a scampo di qualunque confusione che potesse esser scorsa nell'indicaz[ione] del vescovato di Supraslia ne' Domini Prussiani ora Sassoni, gli si fa' avere un duplicato dell'anteced[ente] Nota, della quale potrà il Sig[nor] Incaricato avvalersi, e compiacersi di rispinger la p[ri]ma, in d[...] conforme, fuori di una qualche confusione scorsa sul d[etto] incidente. Il Card[inale] scrivente con [...]

* Маргіналія: *Ruteni Polonia Austriaca* – «русини Австрійська Польща».

ASPF, Fondo «Lettere di Monsignor Segretario», vol. 292. [Чернетка].

Переклад

(247A)

Його Еміненції державному секретареві 2 жовтня 1807 року

Його Еміненція префект

Кардинал ді П'єтро, префект Конгрегації поширення [віри], у відповідь на те, що йому радить Ваша Еміненція у своєму шанованому

документі від минулого 30 вересня, склав документи, що до цього додаються, на основі яких, як він вважає, можна належно виправдатися, надаючи пояснення, про які просить цей Пан повірений [у справах] Відня у своїй конфіденційній ноті від 29 вересня, зверненій до Вашої Емінінції.

До речі, нижчепідписаний кардинал визначив із загального контексту згаданої ноти, що Пан повірений не обмежується звичайним проханням пояснень. Він має намір переконати Вашу Емінінцію в тому, що Святішого Отця потрібно відмовити від прийнятих ним рішень, бо вони, як намагається подати Пан повірений, не відповідають запитові, що його він (247B) вніс від імені свого двору, а також неспроможні задовольнити бажання його августійшого монарха, який, за його твердженням, буде, навпаки, вкрай здивований, як надзвичайно здивованим залишився і він сам.

Кардинал, який пише, не вважає, що Пан повірений вносить до цієї справи щось нове, а тому необхідно повернутися до її розгляду і відкласти на певний час ту відповідь, яку вже було дано. Все це слід погодити з Його Емінінцією Антонеллі¹, керуючись намірами нашого Пана, про які Ваша Емінінція повідомили того, що це пише. Новий розгляд справи не призвів би ні до чого іншого, як до прийняття рішення про те, чи потрібно, чи ні задовольнити запит про піднесення нового митрополита у Львові для греко-уніатів і затвердити того, якого вже призначив Його Величність імператор; адже, зрештою, саме до цього (247C) зводяться останні вияви невдоволення Пана повіреного. На все це вже було дано належну відповідь; проте Пан повірений не залишився нею вдоволеним, більше того, він заявляє, що така відповідь його вкрай здивувала, а тому, під виглядом спроб отримати пояснення, він бажає переконати Вашу Емінінцію зробити так, щоб було прийнято нові рішення.

Відводиться на вищий розсуд Вашої Емінінції рішення про те, чи слід твердо триматися вже даної відповіді і задовольнити [...] представлення Пана повіреного виключно наданням йому тих пояснень, про які він просить, на що наводять додані документи; чи слід виконати його бажання і повернути цю справу на новий розгляд. У цьому другому випадку, оскільки Ваша Емінінція не повідомляють тому, який це пише, чи Ви про щось домовилися з Паном кардиналом Антонеллі, котрий, до того ж, збирається від'їхати з Риму, та й зовсім не бажаючи через дум-

¹ Леонардо Антонеллі (1730–1811), захистив докторат із канонічного права в римському університеті *Ля Сап'єнца*, 1775 р. номінований кардиналом-єпископом Сабінським, з 1788 р. – кардинал-єпископ Остії та Веллетрі, з 1780 р. до 1795 р. був префектом Конгрегації поширення віри, повернувся до виконання обов'язків префекта згаданої Конгрегації в березні 1808 р.

ку однієї людини відмовлятися від рішення, яке прийняли за думкою двох, як повелів наш Пан, (247D) нижчепідписаний кардинал гадає, що було б навіть бажано залучити ще когось із Високопреосвящених Панів кардиналів до нового розгляду цієї справи, аби щонайменше в кількості трьох осіб можна було досягти чисельної переваги думок; відповідно, цей розгляд неминуче затягнеться до наступного листопада. Ось все те, що з цього приводу кардинал, який пише, вважав за потрібне довести до відома Вашої Емінінції, з яким [...].

(247B) Конфіденційна записка
Його Емінінції державному секретареві
2 жовтня 1807 року
Його Емінінція префект

Висловлювання Пана повіреного [у справах] Відня в його останній конфіденційній ноті викликало у кардинала ді П'єтро певні сумніви щодо того, чи не виникло якесь непорозуміння у формулюванні відповіді, яку він передав 23 вересня Вашій Емінінції для того ж Пана повіреного. Він, власне, виявив, що наприкінці останнього абзацу у згаданому формулюванні відповіді сказано таке: «Святіший Отець втішає себе надією, що Його Величність імператор залишиться цілковито задоволеним таким вирішенням справи, до якого вже вдавався Пій VI при утворенні нової єпархії грецького обряду в Супраслі та яке застосовує і тепер сам Його Святість щодо іншої єпархії того самого обряду в Саксонії»². Утім, мало бути сказане ось що: «Святіший Отець втішає себе надією» і т. д. та «яке застосовує і тепер Святість нашого Пана щодо тієї самої єпархії греко-унійного обряду, яка перейшла у володіння Саксонії».

Тому для того, щоб вирішити ту плутанину, яка виникла при написанні листа, буде потрібно, щоб Ваша Емінінція зволила наказати виготовити дублікат згаданої відповіді, підписаний тією ж датою і виправлений так, як вказано вище, і адресував його Пану повіреному з окремою конфіденційною нотою від Вас, (247C) у якій можна було б йому сказати, що для уникнення плутанини, яка б могла виникнути при позначенні Супрасльської єпархії в пруських володіннях, які тепер є саксонськими, йому надсилається копія попередньої ноти, яку Пан повірений зможе використовувати і при цьому зволити відхилити першу, у встановленому порядку, не допускаючи тієї плутанини, яка виникла у згаданому випадку. Кардинал, який пише, з [...].

² Див.: *Фундація Галицької митрополії*, док. № 26, с. 88.

II. ДИСКУРС ПОДІЛУ

№ 23

1803 р., Рим. – Лист о. Йордана (Міцкевича), генерального прокуратора Василіянського чину в Римі, кардиналові Стефано Борджія, префектові Священної Конгрегації поширення віри

(273r) Eminenza

Il Procurator Generale dell'Ordine di S[anto] Basilio M[agno] della Congregazione de' Ruteni Oratore umilissimo di V[ostra] Em[inen]za riverentemente espone, che essendo egli stato assicurato dall'Em[inentissi]mo Sig[no]r Cardinal De Pietro Protettore del Collegio Greco, che alla prossima apertura di quel Collegio saranno in esso ricevuti due Monaci Basiliani Ruteni; e sperando al tempo stesso, che riaprendosi ancora il Collegio Urbano, vi verranno ammessi altri due Monaci Ruteni; ricorre supplichevole all'Em[inentissi]ma V[ostr]a, perche si degni interporre la sua potente mediazione, onde rimuovere gli ostacoli, che potrebbero impedire la venuta di detti Giovani.

Questi non si posson desumere dalle Province Russe di Polonia e Lituania, essendo ciò vietato dalle Leggi emanate da quella Corte in ordine all'educazione de' Giovani. Non rimane adunque altra speranza, che di farli venire dalla Provincia della Galizia Polono-Austriaca; anzi sembra molto (273v) più à proposito il chiamarli di là, per chè siccome quei Ruteni non sono piu soggetti al Metropolitanano, così saranno anche più attaccati alla S[anta] Sede. Ma anche per questi ostano le Leggi Austriache, le quali proibiscono a tutti gli Ecclesiastici suoi Domini ogni Comunicazione con Roma. Stante però la singolare pietà, ed attaccamento di S[ua] M[ae]stà Cesarea alla Chiesa Cattolica di cui è Protettore; non sarà difficile, che la medesima, p[oi]chè gli altri Principi Disuniti, deroghi in questa parte alle Leggi contrarie.

Ciò presupposto, il Procurator Generale sudetto supplica umilmente l'esimia bontà di V[ostra] Em[inen]za, perche si degni benignamente di incaricare Monsig[no]r Nunzio di Vienna, chè efficacemente procuri da S[ua] M[ae]stà Cesarea il permesso di potere far venire a Roma dalla Provincia della Galizia

Polono-Austriaca quattro Giovani Ruteni per essere educati in detti Collegi, e quindi tornare alle loro rispettive Diocesi. Chè della Grazia.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Оригінал].

Переклад

(273r) Емінінціє,

Генеральний прокуратор Чину св. Василя Великого Руської конгрегації, препокірний промовець Вашої Емінінції, уклінно сповіщає, що на запевнення Його Емінінції Пана кардинала ді П'єтро, покровителя Грецької колегії¹, при найближчому відкритті цієї колегії туди зможуть прийняти на навчання двох руських монахів-василіян, і сподіваючись водночас, що в Урбанську колегію², при її наступному відкритті, допустять ще двох руських монахів, покірно благає, щоб Ваша Емінінція удостоїлися докласти своє могутнє посередництво для усунення перешкод, які б могли завадити приїзду згаданих юнаків.

Вони не можуть походити із руських* провінцій Польщі і Литви, бо на перешкоді стоять закони, котрі видав їхній двір стосовно освіти молоді. Отож можна сподіватися лише на те, щоб вони приїхали з провінції польсько-австрійської Галичини; більше того, виглядає значно (273v) доречнішим запросити юнаків саме звідти, адже ті русини більше не підпорядковуються митрополитові, тому й будуть значно більше прив'язані до Святого Престолу. Але й для них стоять на заваді австрійські закони, які забороняють всім духовним особам з їхніх володінь будь-яке спілкування з Римом. Однак зважаючи на неабияку побожність і прив'язаність Його королівської Величності до Католицької Церкви,

¹ *Collegium Graecorum* була заснована 13 січня 1577 р. буллою папи Григорія XIII (Бонкомпанї Уго) для формації католицьких священнослужителів грецького обряду з країн Леванту, до 1602 р. підпорядковувалась єзуїтам, згодом – домініканцям, а з 1623 р. – знову єзуїтам під назвою (з 1622 р.) Греко-руський колегіум (з 1586 р. розташовується на Грецькій вулиці у Римі). У 1773 р. перейшла під пряме управління Конгрегації поширення віри. З 1620-х рр. призначалася головним чином для богословської освіти василіян (див.: А. Fortescue. *The Uniate Eastern Church*. Piscataway (NJ) 2011, с. 151–159).

² Заснована 1 серпня 1627 р. буллою папи Урбана VIII «Безсмертний Господь», *Collegium Urbanum* розташована в палаці Ферратіні на Іспанській площі в Римі. Розпочала свою діяльність ще 1626 р. як центральна семінарія Конгрегації поширення віри (див.: G. Piras. *La Congregazione e il Collegio di Propaganda fide* [= *Documenta missionalia*, т. 10]. Roma 1976, с. 97).

якої Він є покровителем, не складатиме труднощів, щоб Він сам, після інших нез'єднаних володарів, відступився у цій частині від супротивних законів.

Виходячи з цієї передумови, вищезгаданий генеральний прокуратор смиренно благає від Вашої Еміненції особливої прихильності, щоб Ви милостиво удостоїлися уповноважити монсеньйора нунція Віденського дієво посприяти отриманню від Його королівської Величності дозволу на приїзд до Риму чотирьох молодих русинів з провінції польсько-австрійської Галичини для отримання освіти у згаданих колегіях, щоб згодом повернутися у свої відповідні дієцезії. Благословіть це.

* В оригіналі: російських.

№ 24

1804 р., [не раніше червня], Рим. – Лист о. Василя (Камінського), товариша генерального прокуратора Василянського чину в Римі, кардиналові Стефано Борджія, префектові Священної Конгрегації поширення віри

(381r) Eminentissimo Pr[inci]pe

P[adre] Basilio Camischi Compagno del P[adre] Giordano Mickiewicz Procuratore Generale de' Basiliiani Ruteni umilissimo Oratore dell'Eminenza V[ostr]a con profondissimo ossequio espone.

La Gerarchia Rutena, e particolarmente l'Ordine Basiliano, sotto li tre distinti Domini essendo oppresso, come già la V[ostr]a Eminenza è bene informata dal medesimo Procuratore G[ene]rale; adesso la Provincia di Galizia sotto Dominio Austriaco, dopo la morte del Monsig[no]r Porfirio Wazyński Vescovo di Chelma e Belza, forte sostegno e Colonna della Unione con la S[anta] Sede Romana, si ritrova in più grande afflizione, per via ch'è il Clero Secolare del Rito Graeco*, avendo più impegni presso la Corte Imperiale, come già è praticato, facilmente procura aver Nomina delli Vescovati del Rito Ruteno, per conseguenza p[u]ò avere la Nomina del vacante presentemente Vescovato di Chelma. Perciò tutta la Diocesi di Chelma particolarmente l'Ordine Basiliano della Provincia di Gallizia ricorre alla V[ostr]a Eminenza, che volessi degnare apresso la Corte, per Canale del Nunzio Apostolico di Vienna con autorità del Sommo Pontefice, del quale Impegno (381v) prevalerebbe certamente di tutti altri particolari, ammeter impegno che si nomini un Monacho Basiliano; e tutto l'Ordine Basiliano della Provincia di Gallizia, come si vede nella Lettera [d]a me scritta sotto la data a di 19. Maggio, ha scielto per tal effetto il molto degno, e meritevole il P[adre] Giordano Mickiewicz Procuratore Generale dell'Ordine Basiliano commorante in Roma, unanimamente tutti lo desiderano, il quale Soggetto, come pratico di tutti l'Affari della Gerarchia Rutena, e della Unione, e di comunicazione con la S[anta] Sede Apostolica, sarebbe molto ut[ile] alla medesima Gerarchia, particolarmente nelle circostanze presenti. Ch'è della Grazia.

* У тексті: *Latino*.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Оригінал].

Переклад

(381r) Ваша Емінінціє, володарю

Отець Василій Камінський¹, товариш отця Йордана Міцкевича², генерального прокуратора руських василіян, препокірний промовець Вашої Емінінції, з найглибшою пошаною сповіщає.

Руська ерархія, особливо Василіянський чин, пригноблена в трьох різних володіннях, про що Вашу Емінінцію вже докладно повідомив той самий генеральний прокуратор; тепер провінція Галичина під австрійським пануванням, після смерті монсенйора Порфирія Важинського³, єпископа Холмсько-Белзького, сильна опора і підтримка унії зі Святим Римським Престолом, перебуває у ще більшій скорботі через те, що світське духовенство грецького обряду, маючи більше обов'язків при імператорському дворі, що вже увійшло в практику, з легкістю здобуває призначення на єпархії руського обряду, а відповідно, може одержати призначення на вакантну тепер єпархію Холмську. Тому вся дієцезія Холмська, особливо Василіянський чин провінції Галичина, звертається до Вашої Емінінції, щоб Ви зволили докласти зусиль при дворі, за посередництвом апостольського нунція у Відні з авторитетом верховного архиєрея, старання якого безперечно (381v) важитимуть більше від усіх інших чинників, щоб призначили монаха-василіянина; і весь Василіянський чин провінції Галичина, як видно з листа, написаного мені під датою 19 травня, обрав з такою метою дуже гідного і достойного отця Йордана Міцкевича, генерального прокуратора Василіянського чину, проживаючого в Римі, єдинодушно всі його бажають, а він, як особа обізнана в усіх справах руської ерархії та унії, а також в комунікації зі Святим Апостольським Престолом, був би дуже корисним для цієї ерархії, особливо в теперішніх обставинах.

¹ Активний прихильник латинізації Греко-Унійної Церкви, у 1812 р. – литовський провінціал ЧСВВ, під час перебування у Вільні французької військової адміністрації увійшов до складу релігійного комітету при урядовій комісії (О. Дацюк. Чин Святого Василя Великого УГКЦ у ХІХ ст. // *Труди Київської духовної академії*, т. 16. Київ 2012, с. 304).

² Йордан (Міцкевич) (1745–1846), з 1788 р. генеральний прокуратор (представник при Святому Престолі) ЧСВВ у Римі. Див. про нього: *Фундація Галицької митрополії*, с. 30–31 та ін.

³ Помер 9 березня 1804 р.

№ 25

1803 р., липня 16, Відень. – Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі, апостольського нунція при віденському дворі, архієпископові Томазо Ареццо, апостольському легатові при Санкт-Петербурзькому дворі

(201r) Quirinale 16 Luglio 1803. Dispaccio di Nuncio Antonio Gabriele Severoli a Monsignor Arezzo (Pietroburgo)*

Trovasi qui il Vicario G[e]n[era]le di Leopoli commissionato dai tre Vescovi di Rito Ruteno uniti della Gallicia, il Sig[no]r D[ottore] Michele Harasiewicz, affine di concludere con q[ue]sta Corte la destinazione di uno dei suddetti Vescovi in Arcivescovo. Interpellato io su di ciò dallo stesso Vicario gli ho esposte molte difficoltà, e tra le altre l'esistenza del vecchio Metropolita, che da tanto tempo è costà. Fatemi il piacere di sentire da cotesto buon vecchio p[rim]o cosa egli pensi sul merito dell'affare, cioè se creda conveniente, o no q[ue]sta destinazione, se[con]do s'egli sia al caso di abdicare la sua giurisdizione sui tre Vescovi sudd[ett]i, qualora trovi giusta la erezione di una Metropoli sui Vescovi dei Domini Austriaci; terzo trovandola giusta, quale temperam[en]to ci proponga a mantenere la santa unione prescritta da Clemente VIII tra i Vescovi Ruteni della Russia, e quelli del Cordone Austriaco. Dietro alle sue risposte io potrò meglio regolar la mia marcia col prelodato Vicario. [...]

* Маргіналія: *Metropolita Greco per la Galizia Austriaca* – «грецький Митрополит для Австрійської Галичини».

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 216. [Копія].

Переклад

(201r) Квіринал 16 липня 1803 року. Лист нунція Антоніо Габріеле Североллі до монсеньйора Ареццо (Петербург)

Тут зараз перебуває генеральний вікарій зі Львова, пан доктор Михайло Гарасевич, якого три унійні єпископи руського обряду з Галичини уповноважили домовитися з цим двором про призначення одного із вищезгаданих єпископів архієпископом. Коли згаданий вікарій став питати моєї думки з цього приводу, я йому розповів про численні труднощі, серед яких – існування старого митрополита, який вже довгий час займає це становище. Зробіть мені ласку дізнатися в отого доброго старця: по-перше, що він думає з приводу цієї справи, а саме – чи вважає таке призначення доречним, чи ні; по-друге, чи він був би готовий зректися

своєї юрисдикції над трьома вищезгаданими єпископами, якщо вважає правильним піднесення митрополії над єпископами з австрійських володінь; по-третє, якщо він вважає це правильним, то яких заходів пропонує нам вживати для збереження святої унії, що її приписав Климент VIII між руськими єпископами Росії та руськими єпископами австрійського кордону. Керуючись його відповідями, я зможу краще регулювати свої дії із вищеназваним вікарієм. [...]

№ 26

1803 р., серпня 8, Відень. – Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі, апостольського нунція при віденському дворі, архієпископові Томазо Ареццо, апостольському легатові при Санкт-Петербурзькому дворі

(244v) 8 Aug[usto] 1803. Dispaccio di Nuncio Antonio Gabriele Severolli a Monsignor Arezzo (Pietroburgo)

[...] Ho dovuto interpelarsi su la Metropolia Rutena, perchè i Vescovi della Galicia avevano quai un Vicario loro commissionato, il quale supposeva e dava per certo l'adesione di M[onsi]g[no]r Rostocki a la divisione, e de creance quindi di un nuovo Metropolitanato [...]

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 216. [Копія].

Переклад

(244v) 8 серпня 1803 р. Лист нунція Антоніо Габріеле Североллі до монсеньйора Ареццо (Петербург)

[...] Я був змушений більше розпитати про руську митрополію, тому що єпископи Галичини скерували сюди уповноваженого ними вікарія, який припускав і запевняв, що монсеньйор Ростоцький є прихильником поділу, а відтак і утворення нової митрополії [...]

№ 27

1803 р., липня 9, Санкт-Петербург. – Лист № 7 архієпископа Томазо Ареццо, апостольського легата при Санкт-Петербурзькому дворі, Священній Конгрегації поширення віри

Pietroburgo, 9 Lug[li]o 1803, № 7. (Decifrati di M[onsi]g[no]r Arezzo)

[...] L'Arcivescovo di Polocko è poi partito per terra Santa. Qual sia l'oggetto di questo pellegrinaggio niuno sa capirlo. Semai fosse veramente la divozione, è questa una divozione malintesa nelle circostanze presenti. Ma la testa di questo Arcivescovo non è per quanto mi viene riferito la più regolare del Mondo, ed i suoi principi non sono i più ortodossi. [...]

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Polonia-Russia, vol. 354, add. 2. [Розшифровка з оригіналу].

Переклад

Петербург, 9 липня 1803 р., № 7. (Розшифровки [листування] монсеньйора Ареццо)

[...] Архієпископ же Полоцький поїхав у Святу землю. Ніхто не може зрозуміти, з якою метою він вирушив у це паломництво. Якщо він мав справді на меті виявити своє благочестя, то таке благочестя за теперішніх обставин можна неправильно зрозуміти. Проте голова цього архієпископа, наскільки мені розповідали, мислить не зовсім так, як треба, та й принципи, якими він керується, не є цілком правовірними. [...]

№ 28

[1]803, липня 11, Відень. – Меморандум о. Михайла Гарасевича, генерального вікарія Львівської митрополії

(248r)

Сопіа № II

Promemoria

Intuitu restaurandae Metropolitiae Haliciensis pro rutenis cum S[anct]a Romana Ecclesia unitis in Caesareis Regnis Galiciae et Lodomeriae degentibus

Ex antiquis extantibusque hucdum monumentis ex Saeculi XIII constat, Hierarchiam rutenam ex Episcopatibus pluribus, et binis praecipue ineunte Saeculo XIV Metropoliis a se invicem distinctis, nimirum Kyoviensi altera, altera Haliciensi fuisse compositam, atque posterioris sedem fuisse Capitalementem tum urbem Russiae rubrae seu Regni Haliciae Halicz dictam, prioris autem urbem Kyow, quae utraque urbs erat Residentia Principum Ruthenorum.

Historica monumenta docent: Regnum Russiae superioris, rubrae dictae*, quae etiam nomine** Regnorum Galiciae et Lodomeriae venire solet, plurimas Revolutiones fuisse perpeccum et sub dominatu diverso iam propriorum*** Principum, iam Regum Hungariae, iam Ducum Lithuaniae, iam Regum Polonorum extitisse. – Saepissime per incursiones praecipue Tartarorum et Turcarum fuisse penitus devastatum ac depopulatum, perindeque etiam Metropolitanas et Archiepiscopales sedes mutationem subiisse.

Occasione devastationis et combustionis urbis quondam capitalis Russiae rubrae seu Regni Haliciae Halicz dictae factum est, ut dum Principes Russiae suam sedem Kyoviam transtulissent, etiam Metropolita Haliciensis ibidem sedem suam fixerit, et successu temporis factum est, ut Metropolita Haliciensis Metropolitiae Kyoviensi adhaereret, et iurisdictio Metropolitana ab uno Metropolitae Kyoviae residenti exerceretur, qui Metropolitae Kyoviensis, Haliciensis et totius Russiae nuncupabatur.

Hic autem super Districtibus proprie**** quondam ad Metropoliam*5 Haliciensem tanquam ordinariam Iurisdictionem pertinentibus Vicarium in Spiritualibus constituebat.

Cum tamen diversis in negotiis spiritualibus ad ipsummet Metropolitam in loco dissito residentem recurri debebat, idemque tam Spiritualibus quam Laicis personis haud facile et immolestum erat, postquam Regiones illae, quae quondam Dioecesim Metropolitanam Haliciensem constituebant, sub Dominium Regum Polonorum devenissent, et Incolae earundem Sigismundo Regi

Poloniae supplicassent, ut illis de proprio*⁶ Pastore provideret – ideo Anno 1539 Sigismundus Rex Vicarium Metropolitae Haliciensis quemdam Macarium Tuczapski in Episcopum illorum Districtuum nominavit, qui antea iurisdictioni ordinariae Metropolitae Haliciensis suberant – hic proinde a Macario eiusdem nominis tum Metropolitae Kyoviensi et Haliciensi in Episcopum Haliciensem, Leopoliensem et Camenecensem consecratus et institutus fuit, quique se Episcopum Metropoliae Haliciensis appellaverat.

Ab hoc Macario inchoatur series Episcoporum Leopoliensium, Haliciensium et Camenecensium, qui cum sedem suam Leopoli tanquam capitali iam tum Russiae rubrae urbe fixissent, Episcoporum Leopoliensium titulum anteponebant.

Quoad Metropolitam vero iurisdictionem Metropolitae Kyoviensi et Haliciensi eodem modo prout alii etiam in Russia superiore rubra, quae antiquitus*⁷ Regnum Haliciae seu Galiciae dicebatur, existentes Episcopi nominatim: Premisliensis, Chelmensis, Luceoriensis, Vlodymiriensis, Brestensis et c[eteri] suberant.

Deducitur id vel ex ipsa Bulla Pii II Pontificis maximi A[nn]o 1458 tertio Nonas Septembris edita, in qua Suffraganei Episcopatus Metropoliae Kyoviensis et Haliciensis exprimuntur in superiori Russia siti – et ex qua tum ex Actis Concilii Florentini eruitur, Rutenam Hierarchiam iam dudum unionem cum S[ancta] R[omana] Ecclesia habuisse, quae licet interdum fuisset interrupta, constabilita tamen plene fuit et quidem (248v) Anno 1595, quo universa Hierarchia rutena sub dominatione Regum Poloniae existens sub Metropolita Michaelae Rahoza unionem cum Sancta romana Ecclesia sollemnissime amplexa est, quod apprime deducitur ex Bulla Clementis VIII die 7. Februarii 1595. quae incipit “Benedictus Pastor”.

Quo etiam Anno 1595. die 7. Martii summus Pontifex supramemoratus Clemens VIII per Bullam, quae incipit “Decet Romanum Pontificum” sua perpetuo valitura constitutione statuerat, ut Episcopi Metropolitanani Kyovienses et Halicienses uniti ruteni ius quo antea gaudebant, confirmandi et consecrandi Episcopos Suffraganeos suae Metropoliae in posterum exercerent, sed ipsi duntaxat a sede Apostolica confirmationem et institutionem sui petere tenerentur.

Isthaec Hierarchia ex 9 Episcopatibus ac duobus Archiepiscopatibus composita, quorum uni nempe Vlodymiriensi dignitas Protothronii, uni etiam nimirum Luceoriensi Exarchatus Metropoliae erat adnexa sub immediato suo Archipraesule Metropolita Kyoviensi et Haliciensi ac totius Russiae nuncupato intacta permansit usque ad primam Regni Poloniae divisionem A[nn]o 1772. factam.

Dignitas Metropolitica uni sedi alligata non erat ex eo, quod sedes Kyoviensis in manibus non Unitorum permansit, qui suum proprium*⁸ ibidem non unitum Metropolitam habebant, Sedes autem Haliciensis iam proprio*⁹ et distincto Episcopo ordinario, prout supra dictum est, fuerit provisa.

Circumire itaque solebat Dignitas Metropolitana per diversas sedes Episcopales, cum non nisi actualibus Episcopis eadem conferretur, et iam Archiepiscopi Polocenses, iam Leopolienses, iam Premislienses, iam Volodomyrienses, iam Chelmenses dignitate isthac insigniebantur, qui etiam Episcopatus suos una cum Dignitate Metropolitica cum dispensatione Sedis Apostolicae retinebant.

Post primam Poloniae divisionem Episcopatus ruteni uniti Leopoliensis et Haliciensis ac pro parte Chelmensis et Belzensis, pars item Episcopatus Luceoriensis in Russia rubra seu Regnis Galiciae et Lodomeriae siti sub Imperium S[acrae] Caesareo-regiae Maiestatis Romanorum Imperatoris devenere, atque conformiter ordinationi p[iae] m[emorae] Iosephi II annuente Metropolitano Kyoviensi et Haliciensi Iasone Smogorzewski arrondatio partium Dioeceseon Chelmensis et Luceoriensis in revindicatis Regnis Galiciae sitarum ita facta est, ut pars Dioeceseos Luceoriensis Leopoliensi, pars vero Chelmensis Premisliensi Dioecesi incorporata extiterit.

Attamen Episcopi ruteni uniti in Ditionibus Caesareo-Regiis in Galicia existentes sciente et consentiente supremo Regimine politico, nexum hierarchicum cum Metropolitano Kyoviensi et Haliciensi in Regno Poloniae degente conservantes ad illum tanquam immediatum Hierarchiae rutenae unitae Praesulem in iis, quae Metropolitanam iurisdictionem concernebant sese referre nunquam non soliti fuerant.

Anno 1794. tertia et ultima divisione Poloniae subsecuta sub Dominium Caesareo-Regiae Maiestatis devenit Dioecesis unita rutena Chelmensis et Belzensis, tum etiam Dioecesis Brestensis magna ex parte, quae cum proprio^{*10} Pastore destitueretur, eandem in Administrationem interimalem Episcopus Chelmensis et Belzensis tanquam vicinus suscepit. Ab hoc Anno 1794. in partibus illis antea Poloniae seu Lithvaniae, quae sub Dominationem Russiae devenerant, maxima procella in unitos Rutenos excitata est. Episcopi quippe e suis Dioecesebus pulsati et iurisdictione omni spoliati sunt. Metropolita Unitus aequae iurisdictione privatus, et Petropolim venire iussus, omnem communicationem cum antea Dioecesebus suis severissime prohibitam habet.

Hucusque quidem praedictus Metropolita Theodosius Rostocki Petropoli supervivere dicitur, at extincta eiusdem iurisdictione, extinctis Episcopatibus in illis terris rutenis unitis Hierarchiam constituentibus, pertracto populo ad disunionem, constitutis Episcopis (249r) disunitis in partibus illis, ubi antea Uniti existebant – Sacerdotibus unitis partim pulsatis, partim ad disunionem coactis, extincta iam est antiquissima Hierarchia Rutena unita in illis terris Russiae Dominatui subactis, ac seriem Metropolitanarum Kyoviensium ac Haliciensium rutenorum unitorum infelici fato procul dubio claudet modernus Theodosius Rostocky, iam aetate, adversitatibus et viribus physicis fractus ultimos vitae dies paucos admodum numeraturus.

Hunc legitimum Metropolitam ruteni uniti in Regnis Caesareis Galiciae et Lodomeriae constituti hucusque agnoscunt, et in Lyturgia, collectis ac officiis Ecclesiasticis post summum Pontificem quotidie commemorant, ad illumque in obvientibus casibus proprie metropolitica iurisdictionem respicientibus cum consensu Regiminis politici recurrere solent, licet ad illum admodum difficilis sit recursus, et mediante C[ae]s[are]o-Regio Petropoli residente Legato fieri debeat.

Regnum Galiciae partem magnam Hierarchiae rutenae unitae in se comprehendit. Dioeceses Leopoliensis, Haliciensis, Camenecensis, Premisliensis, Samboriensis, Sanocensis, Chelmensis et Belzensis ac demum Brestensis, tum pars Dioeceseos Luceoriensis ad 3000 Parochiarum continent, quae magna ex parte adiacent limitibus russicis, in quibus populus ad disunionem est pertractus, et collimitant cum partibus Bucovinae Caesareae ab antiquo a Valachis disunitis inhabitatae, ibidemque proprium^{*11} Episcopum in Czernovitz residentem et a Metropolitano disunito Karlovatzensi dependentem habentis.

Interest sane et Episcoporum unitorum Galiciensium et totius Cleri ac populi ruteni S[anctae] R[omanae] Ecclesiae addictissimi, ut dum in partibus russicis Hierarchia rutena unita iam est extincta eadem in partibus Galiciae conservetur, et in locum Kyoviensis unitorum rutenorum suppressae Metropolitiae restauretur Metropolia pro Unitis antiqua Haliciensis in Galicia, atque ex Episcopis unus Metropolitica dignitate gaudeat, illisque iuribus utatur, quibus hucusque Metropolitae Kyovienses et Halicienses usi sunt, quaeque illis sacra sedes tempore susceptae unionis in^{*12} perpetuum, prout supra dictum est, reservaverat.

Pro effectuando hocce desiderio sequentia vel maxime pugnant motiva, quia

I. Clerus numerosus et populus rutenus unitus in Galicia id exoptat ideo, ne secus deterior esse videatur disunitis Collimitaneis suos Archiepiscopos et Metropolitae, ad quos recursus in Spiritualibus fieri solet, habentibus, quod

II. In Lyturgia et divinis officiis omnibus specialis collecta pro Archiepiscopo Metropolitano recitari soleat, quae si omitteretur id sinistram impressionem apud populum facere posset, quod

III. Per restaurationem Metropolitiae Haliciensis conservatae Hierarchiae rutenae unitae in Galicia spes adhuc affulgebit, ut mutatis fors circumstantiis politicis, illi qui ab unione S[anctae] R[omanae] E[cclesiae] desciverunt, ad eandem revertantur, et sub immediato Hierarchiae rutenae Capite Metropolita Haliciensi rursus Eparchiae antiquae restituantur – quae spes tanto minor evadet, si nec vestigia unitae Hierarchiae superfuerint, et Episcopi uniti ruteni proprio^{*13} immediato Archi-Praesule caruerint, quod

IV. Disunitus Metropolita in Ditionibus russicis Kyoviae residens titulum Metropolitae Kyoviensis et Haliciensis retineat et perinde sibi quasi iurisdic-

ctionem Spiritualem etiam pro Regno Haliciae seu Galiciae, in quo meri sunt uniti ruteni competere venditet, cui praetensioni utique pro semper ponetur obex, si in Galicia propria*¹⁴ Metropolia Haliciensis pro unitis fuerit restaurata et stabilita.

Atque ideo*¹⁵ Aulae C[aesare]o-Regiae catholicae Religionis Protectricis, cuius uniti ruteni in Galicia singularem tutelam et beneficia experiuntur*¹⁶, mens etiam eo collimare videtur, ut pro unitis rutenis Metropolia in Galicia erigatur et unus ex Episcopis iam actualibus ad hancce dignitatem evehatur.

Cum vero id absque assensu Sedis Apostolicae fieri nequeat, et fors brevi hac in materia Ministerium C[aesare]o-Regium apud S[anct]am Sedem officia sua interpositurum est – Ideo Episcopi uniti ruteni Galicienses mediante infrascripto suo speciali ad Aulam C[aesare]o-Regiam in ne gotiis (249v) regulandae suae Hierarchiae misso Delegato Excell[ent]iae V[est]rae hac in parte gratiosissimam intercessionem ad S[anct]am Sedem humilissime efflagitant – quatenus isthoc negotium Hierarchiae suae conservationem concernens ex parte Sedis Apostolicae faustum eventum sortiri queat.

Vienna 11 Iulii [1]803.

Michael Harasiewicz, Dioeceseos Leopoliensis Vicarius Generalis ex speciali com[m]isso Episcoporum[um] ritus graeco-catholici Chelmensis et Belzensis ac Administratoris Brestensis, Premisliensis, Samborensis, Sanocensis, Leopoliensis, Haliciensis at[que] Camenecensis.

* rubrae dictae: вставлено пізніше.

** Викреслено Russiae rubrae, sic et nomine.

*** в тексті: propriorum.

**** в тексті: proprie.

*⁵ виправлено з: Metropolitam.

*⁶ в тексті: propprio.

*⁷ виправлено з: antiquius.

*⁸ в тексті: propprium.

*⁹ в тексті: propprio.

*¹⁰ в тексті: propprio.

*¹¹ в тексті: propprium.

*¹² in: вставлено пізніше.

*¹³ в тексті: propprio.

*¹⁴ в тексті: proppria.

*¹⁵ Викреслено: etiam.

*¹⁶ виправлено з: experiantur.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Копія]; опубл. у вид.: М. Narasiewicz. *Annales Ecclesiae Ruthenae*, с. 754–760. В рукописі меморандуму та у його публікації в «Анналах Руської Церкви» є відмінності у розташуванні структурних частин, але зміст і обсяг документу той самий.

Переклад

(248r)

Копія № II

Пропам'ятне

З приводу відновлення Галицької митрополії для русинів, з'єднаних зі Святою Римською Церквою, що перебувають у цісарських королівствах Галичини і Володимирії

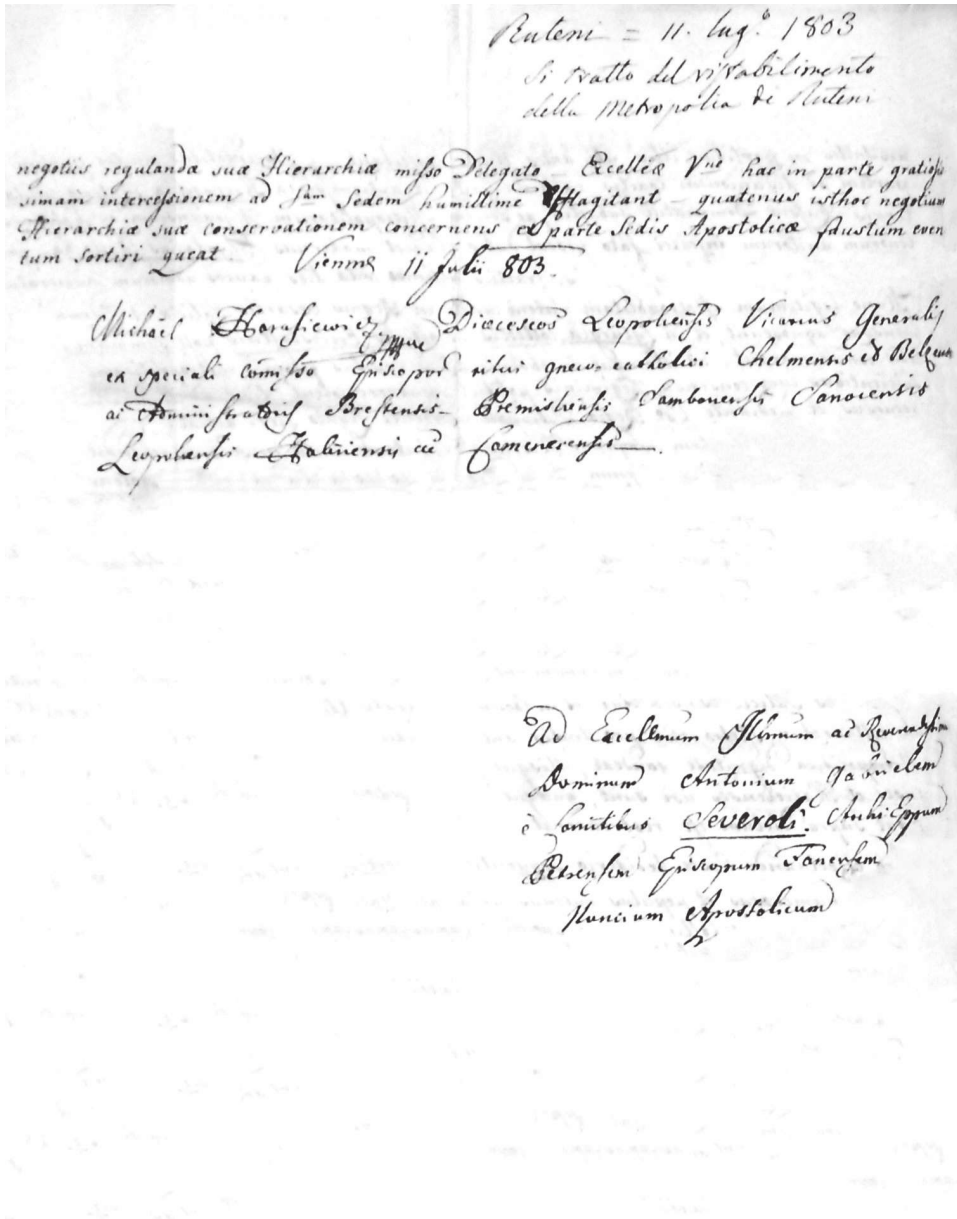
Із досі збережених давніх пам'яток із XIII століття відомо, що руська ерархія складалася з численних єпископств, а насамперед, на початку XIV століття, з двох різних митрополій – Київської і Галицької. Престолом другої було на той час столичне місто Червоної Русі або ж королівства Галичини, зване Галич, а першої – місто Київ; ці обидва міста були осідками руських князів.

Історичні пам'ятки повідомляють: королівство згаданої Русі, званої Червоною, відоме також під назвою королівств Галичини і Володимирії, зазнало численних переворотів і перебувало під владою то своїх князів, то королів Угорщини, то князів Литви, то королів Польських. – Їх дуже часто спустошували й обезлюднювали набіги, передусім татар і турків, а тому й митрополічі й архиєпископські престולי змінювалися.

Внаслідок спустошення і спалення колишнього столичного міста Червоної Русі або королівства Галичини, званого Галичем, сталося, що коли руські князі перенесли свій престол до Києва, то там же встановив свій престол митрополит Галицький, і з часом сталося, що митрополит Галицький приєднався до Київської митрополії, і митрополіча юрисдикція здійснювалася одним митрополитом з осідком у Києві; і називався він митрополитом Київським, Галицьким і всієї Русі.

А над повітами, що колись належали, властиво, до Галицької митрополії як ординарної юрисдикції, він поставив вікарія у духовних справах.

Оскільки ж доводилося в різних духовних справах вдаватися до самого митрополита, що мав свій осідок у віддаленому місці, і це було нелегко і клопітно як для духовних осіб так і для мирян, то після того,

Автограф о. Михайла Гарасевича,
 генерального вікарія Львівської греко-католицької єпархії,
 у меморандумі Антоніо Габріеле Североллі,
 апостольському нунцієві при віденському дворі

як краї, що колись становили Галицьку митрополичу дієцезію, перейшли під владу королів Польських, їхні мешканці попросили короля Польщі Сигізмунда¹, щоб забезпечив їм власного пастиря. Тому 1539 року король Сигізмунд номінував вікарія митрополита Галицького, якогось Макарія Тучапського², на єпископа тих повітів, що колись підлягали ординарній юрисдикції митрополита Галицького. Отож він був висвячений і поставлений тезоіменитим Макарієм, на той час митрополитом Київським і Галицьким, на єпископа Галицького, Львівського і Кам'янецького, і називав себе єпископом Галицької митрополії.

Від цього Макарія починається низка єпископів Львівських, Галицьких і Кам'янецьких, які, встановивши свій престол у Львові, тоді вже столичному місті всієї Червоної Русі, додавали [до свого імені] титул єпископів Львівських.

Щодо митрополичої юрисдикції, то митрополитові Київському і Галицькому у той сам спосіб, що й інші, підлягали єпископи, котрі перебували в згаданій Червоній Русі, віддавна званій королівством Галичини, а саме [єпископи] Перемиський, Холмський, Луцький, Володимирський, Берестейський та інші.

Це можна виснувати хоча б із самої булли верховного понтифіка Пія II, виданої 1458 року третього дня до вересневих нон [3 вересня], у якій зазначено, що суфрагани єпископств Київської і Галицької митрополії розміщені в згаданій [Червоній] Русі. Із неї ж, а також із актів Флорентійського собору довідуємося, що руська єрархія вже давно мала унію зі святою Римською Церквою. Ця [унія] час від часу розривалася, проте згодом була повністю усталена, а саме (248v) 1595 року, коли вся руська єрархія, що перебувала під владою королів Польщі, за митрополита Михаїла Рагози якнайурочистіше прийняла унію зі святою Римською Церквою. Це відомо насамперед із булли Климента VIII від 7 лютого 1595 року, яка починається словами «Благословенний пастир».

7 березня того ж таки 1595 року згаданий верховний понтифік Климент VIII у своїй буллі, що починається словами «Годиться Римському понтифікові», постановив навіки дійсною постановою, щоб руські унійні єпископи-митрополити Київський та Галицький і надалі здійснювали право, яким втішались до того, – затверджувати і висвячувати

¹ Сигізмунд I Ягеллон (1467–1548), з 1506 р. – король Польщі і великий князь Литовський.

² Макарій (Тучапський) (помер 1549 р.), у 1535–1539 рр. – намісник митрополита Київського і всієї Русі, 1539 р. номінований єпископом Львівським (див.: Д. Зубрицький. *Хроніка міста Львова*. Львів 2002, с. 144 та ін.).

єпископів-суфраганів своєї митрополії; проте самі будуть зобов'язані просити свого затвердження і встановлення від Апостольського престолу.

Ця ерархія, що складалася з 9 єпископств і двох архієпископств, з яких одному, а саме Володимирському, було надано гідність прототронії, а ще одному, Луцькому, – [гідність] екзархату митрополії, залишалася непорушною під [владою] свого безпосереднього першопредстоятеля, званого митрополитом Київським, Галицьким і всієї Русі, аж до першого поділу королівства Польщі 1772 року.

Митрополичий сан не був прив'язаний до одного престолу тому, що Київський престол зостався в руках неуніатів, які мали там свого неунійного митрополита, а Галицькому престолові, як було сказано вище, вже було забезпечено свого окремого єпископа-ординарія.

Отож митрополичий сан зазвичай переходив від одного єпископського престолу до іншого, адже його надавали тільки дійсним єпископам. Цим саном відзначалися то архієпископ Полоцький, то Львівський, то Перемиський, то Володимирський, то Холмський; усі вони, однак, за дозволом Апостольського Престолу разом із митрополичим саном зберігали за собою свої єпископства.

Після першого поділу Польщі руські унійні єпископства Львівське та Галицьке і частково Холмське та Белзьке, а також частина єпископства Луцького, розташованого в Червоній Русі або ж королівствах Галичини і Володимирії, перейшли під владу священної цісарсько-королівської Величності імператора Римського, і відповідно до указу блаженної пам'яті Йосифа II й за згодою митрополита Київського і Галицького Ясона Смогоржевського було здійснено таке округлення частин Холмської та Луцької дієцезій, розташованих у повернутих королівствах Галичини, що частину Луцької дієцезії інкорпоровано до Львівської, а частину Холмської – до Перемиської дієцезії.

І все ж руські унійні єпископи, які перебували у цісарсько-королівських володіннях у Галичині, за відома і згоди найвищого державного керівництва зберігали ерархічний зв'язок із митрополитом Київським і Галицьким, що перебував у королівстві Польському, і завжди мали звичай у тому, що стосувалося митрополичої юрисдикції, звертатися до нього як до безпосереднього предстоятеля унійної руської ерархії.

1794 року, коли відбувся третій і останній поділ Польщі, до володінь цісарсько-королівської Величності відійшла унійна руська дієцезія Холмська і Белзька, а також більша частина Берестейської дієцезії. Оскільки Берестейська дієцезія була позбавлена власного пастиря, то єпископ Холмський і Белзький, як сусідній, прийняв її в тимчасове адміністрування. Від цього 1794 року в тих частинах згаданої Польщі або Литви, які відійшли у володіння Росії, над русинами-уніатами здійнялася

велика буря. Єпископів було вигнано з їхніх дієцезій і позбавлено всякої юрисдикції. Унійному митрополитові, якому так само відібрано юрисдикцію і наказано переїхати до Петербурга, щонайсуровіше заборонили всяке спілкування з його згаданими дієцезанами.

Хоча, кажуть, згаданий митрополит Теодосій Ростоцький досі живий у Петербурзі, проте оскільки скасовано його юрисдикцію; скасовано єпископства, які становили єрархію в цих унійних руських землях; народ примушено до від'єднання; у тих краях, (249r) де раніше були унійні єпископи, поставлено неунійних; священників-уніатів частково вигнано, частково змушено до від'єднання, – то в землях, підкорених владі Росії, вже скасовано прадавню руську унійну єрархію, а низка руських унійних митрополитів Київських і Галицьких через нещасливу долю, без сумніву, закінчується на теперішньому [митрополитові] Теодосієві Ростоцькому, котрий, підупалий на силі через свій вік та незгоди, доживає останні, вже нечисленні дні свого життя.

Русини-уніати, що проживають у цісарських королівствах Галичини і Володимирії, досі визнають його законним митрополитом і щодня споминають у Літургії, молебнях і церковних службах після верховного понтифіка; до нього ж за згодою державного керівництва зазвичай звертаються у випадках, які належать до суто митрополичої юрисдикції, хоча такі звернення досить трудні і мусять відбуватися за посередництвом цісарсько-королівського посла-резидента у Петербурзі.

Королівство Галичина охоплює значну частину руської унійної єрархії. Львівська, Галицька, Кам'янецька, Перемиська, Самбірська, Сяноцька, Холмська, Белзька і, нарешті, Берестейська дієцезії, а також частина Луцької дієцезії містять до 3 000 парохій, значна частина яких прилягає до російських територій, де народ примушено до від'єднання, а також межує з краями цісарської Буковини, віддавна населеної неунійними валахами, яка має там власного єпископа з осідком у Чернівцях, залежного від неунійного митрополита Карловицького.

Оскільки в російських краях руську унійну єрархію скасовано, а в краях Галичини вона збереглася, то, звісно, і галицькі унійні єпископи, і весь щонайвідданіший святій Римській Церкві клир та руський народ зацікавлені, щоб замість скасованої Київської руської унійної митрополії було відновлено давню унійну Галицьку мирополію в Галичині, і щоб один з єпископів втішався митрополичим саном і користувався тими правами, котрими досі користувалися митрополити Київські та Галицькі і котрі, як сказано вище, за ними навічно застеріг Святіший Престол під час прийняття унії.

Чи не найвагомішими мотивами для того, щоб здійснити це прагнення, є те, що:

I. Цього бажає численний клир і унійний руський народ у Галичині, щоб не виглядало, начебто він гірший за своїх неунійних сусідів через кордон, котрі мають власних архиепископів і митрополитів, до яких зазвичай звертаються у духовних справах.

II. У Літургії та всіх богослужіннях зазвичай промовляють особну молитву за архиепископа-митрополита, і якщо її опускати, це може справити зловісне враження на народ.

III. Завдяки відновленню Галицької митрополії збереженій у Галичині руській унійній ерархії ще заблисне надія, що якби, бува, змінилися політичні обставини, то ті, хто відійшов від унії зі святою Римською Церквою, повернуться до неї, і під безпосереднім главою руської ерархії – митрополитом Галицьким – знову буде відновлено давні епархії. Проте ця надія виявиться геть слабкою, якщо від унійної ерархії не залишиться й сліду, а унійним руським єпископам бракуватиме власного безпосереднього першопредстоятеля.

IV. Неунійний митрополит у російських володіннях, що має осідок у Києві, зберігає за собою титул митрополита Київського і Галицького, а отже, немовби зазіхає на те, щоб йому належала духовна юрисдикція і над королівством Галичини, в якому є лише русини-уніати. Цим претензіям назавжди буде покладено край, якщо в Галичині відновиться і усталиться власна унійна Галицька митрополія.

Тому й думка цісарсько-королівського двору, покровителя католицької віри, від якого русини-уніати в Галичині зазнають виняткової опіки та добротності, схиляється до того, щоб встановити для русинів-уніатів митрополію в Галичині і щоб одного з уже діючих єпископів возвести до цього сану.

А оскільки це не може відбутися без згоди Апостольського Престолу і, мабуть, уже невдовзі цісарсько-королівське міністерство внесе у цій справі подання до Святого Престолу, – то руські унійні єпископи Галичини за посередництва свого нижчепідписаного особливого делегата, посланого до цісарсько-королівського двору у справах (249v) упорядкування їхньої ерархії, щонайпокірніше просять Вашу Високодостоїнність про милостиве заступництво перед Святим Престолом з цього боку, – для того, щоб ота справа, яка стосується збереження їхньої ерархії, могла отримати сприятливе розв'язання з боку Апостольського Престолу.
Відень, 11 липня [1]803 року.

Михайло Гарасевич, генеральний вікарій Львівської епархії, з особливого доручення єпископів греко-католицького обряду: Холмського і Белзького та адміністратора Берестейського, Перемиського, Самбірського, Сяноцького, Львівського, Галицького, а також Кам'янецького.

№ 29

1805 р., червня 22, Відень. – Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі, апостольського нунція при віденському дворі, кардиналові Мікеле ді П'єтро, префектові Священної Конгрегації поширення віри

(171v)

Severolli, Vienna

22. Giugno 1805

E[minentissi]mo di Pietro*

Mi comanda V[ostra] E[minenza] di significarLe quale sia stato l'esito dei miei uffici col Sig[no]r Co[n]te di Cobenzl rapporto all'elezione dei Vescovi Ruteni. In vista non solo d'un mio abbozzam[en]to in assemblea col Sig[no]r Conte, ma di una conversaz[i]one avuta specialm[en]te su q[ue]st'oggetto con Lui, S[ua] E[minenza] si è con molto edificante zelo incaricato di farne la Relaz[i]one a S[ua] M[ae]stà; io ne l'ho pregato a sollecitarla per procurarmi indi una risposta pronta, e consolante, se non sulle due note persone, almeno in genere sulla massima.

La relazione, che dovrà farsi a S[ua] M[ae]stà sarà analoga alla mia nota, d[ell]a quale ne accludo copia a V[ostra] E[minenza], affinché qualor dovessi aggiungere qualch'altra cosa, Ella si degni d'indicarmelo**.

(172r) Baclerò, tuttochè mi riservi di parlarLe io stesso immediatamente a S[ua] M[ae]stà quando mi si offrirà un'occasione propizia. All'altro Dispaccio del giorno indicato replico, che non ho stimato d'interessarmi personalm[en]te per un Metropolita Ruteno unito, essendo qui chi insiste a quest'oggetto per parte dei Ruteni stessi. Renduto q[ue]sto consapevole dal suo Arciv[escov]o della lettera, che la S[acra] Cong[regazio]ne mi ha scritto è venuto a concertarsi meco, e si è convenuto, ch'Egli agisca in nome della sua nazione. Vero è però che i grandi affari presenti faranno tacere l'affare de' Ruteni, come fanno pur troppo tacere gli altri affari ecclesiastici. Nondimeno l'Agente mi terrà ragguagliato de' suoi passi, onde io possa avvalorarli presso i Religiosi Ministri di quest'Augusto Monarca.

* Маргіналія: *Rimostranze alla Corte per l'elez[ion]e de Vesc[ov]i Ruteni* – «Невдоволення, висловлене до двору, через обрання руських єпископів».

** Маргіналія: *Metropolita Ruteno da costituirsi in Galizia* – «Руський митрополит, якого мають настановити в Галичині».

Переклад

(171v)

Североллі, Відень

22 червня 1805 року
Його Еміненції ді П'єтро

Мені велять Ваша Еміненція сповістити Вас, яких результатів вдалося досягнути в моїх перемовинах з Паном графом Кобенцлем¹ відносно обрання руських єпископів. Зважаючи на те, що я розмовляв з Паном графом не лише під час асамблеї, але й мав з ним бесіду безпосередньо на цю тему, Його Еміненція із вельми повчальним завзяттям зобов'язалися доповісти про цю справу Його Величності; я його благав зробити це якомога швидше, щоб тим самим надати мені невідкладну і втішну відповідь, якщо не про двох відомих осіб, то принаймні про саму справу в цілому.

Те, що він доповідатиме Його Величності, достеменно узгоджуватиметься з моєю нотою, копію якої я долучаю для Вашої Еміненції, щоб у разі необхідності додати до неї ще якісь речі Ви зволили б мені про це сказати.

(172r) Хоч я тимчасово й утримуюсь від такої розмови, я сам говоритиму безпосередньо з Його Величністю², щойно мені випаде для цього слухна нагода. На інше відправлення від вказаної дати я відповідаю, що я не вважав за потрібне особисто цікавитися справою руського унійного митрополита, оскільки тут присутній той, хто наполягає на цьому питанні зі сторони самих русинів³. Коли він дізнався від свого архієпископа⁴ про лист, якого мені написала Священна Конгрегація, він прийшов узгодити зі мною свої дії, і було домовлено, що він діятиме в ім'я свого народу. Однак насправді важливі сучасні справи змусять мовчати справу русинів, як, на жаль, змушують мовчати й інші церковні справи. Тим не менше, повірений триматиме мене в курсі своїх кроків, аби я міг підсилити їх перед релігійними міністрами цього августійшого монарха.

¹ Людвіг фон Кобенцль (1753–1809) – граф, австрійський дипломат та державний діяч, у 1800–1805 рр. – віце-канцлер та міністр закордонних справ.

² Францем I Габсбургом.

³ Тобто о. Михайло Гарасевич.

⁴ Антонія Ангеловича.

№ 30

1805 р., серпня 10. – Лист кардинала Мікеле ді П'єтро, префекта Священної Конгрегації поширення віри, кардиналові Лоренцо Літті, членові Священної Конгрегації поширення віри

(126r) All'Emin[entissi]mo Signor Cardinal Litta*
10 Agosto 1805

A dare opportuno sfogo all'annessa nota di Monsignor Nunzio di Vienna, l'Arcivescovo di Mira, Segretario, ha creduto i savi suggerimenti dell'Eminenza Vostra R[everendissi]ma, dai quali (126v) molto lume potrà avere questa S[acra] Congregazione per le determinazioni da prendersi, particolarmente sù ciò che riguarda il nuovo Metropolitanano Ruteno, che la Corte di Vienna si propone stabilire nella Galizia per Ruteni, tutti esistenti nei suoi domini. Di tanto lo scrivente si avvanza a pregare l'Eminenza Vostra Rev[erendissi]ma, ed in attezione di grato riscontro, col ritorno dei fogli passa [...]

* Маргіналія: *De erectione Metropoliae Haliciensis* – «Про піднесення Галицької митрополії».

ASPF, Fondo «Lettere di Monseigneur Segretario», vol. 291B. [Копія]; опубл. у вид.: *Litterae S. Congregationis de Propaganda Fide*, т. 7, док. № 3191, с. 126.

Переклад

(126r) Його Емінінції Пану кардиналу Літті
10 серпня 1805 року

Для того, щоб належно відреагувати на ноту монсеньйора нунція Віденського, яка до цього додається, архієпископ Міри, секретар¹, бачить потребу в мудрих порадах Вашої Превелебної Емінінції, з яких (126v) велику користь зможе почерпнути ця Священна Конгрегація для прийняття необхідних рішень, особливо відносно того, що стосується нового руського митрополита, якого віденський двір має намір встановити в Галичині для всіх тих русинів, які перебувають у його володіннях. Саме з таким проханням той, що пише, звертається до Вашої Превелебної Емінінції, а поки очікує втішної відповіді, разом з поверненням документів передає [...]

¹ Доменіко Коппола.

№ 31

1806 р., листопада 8, Львів. – Постанова Галицького губернського управління про піднесення греко-католицької митрополії в Галичині

(592r)

Copia =8012/8029= Pro[...] 8 Nov[embris] 1806. = ad Sess[io] 15. Nov[embris].=

Regium Gubernium d[at]o 17. [Octo]br[is] An[ni] Cur[rentis] N[umer]o 4299³, communicat Decretum Aulicum tenoris sequentis.

Sacratissima Maiestas mediante Decreto Aulico d[at]o lit[teris] [Septem]bris An[ni] Cur[rentis] motu proprio* pro ritu graeco-Catholico in Galicia Metropoliam erigere, et ad eundem Episcopatum Leopoliensem pro semper evehere dignata est.

Pro Dotatione novae Metropoliae** illi proventus 20000 fl[orenum] rh[en]ae annuae, qui pro sustentatione Graeco-Catholici Episcopi erant designati, destinantur.

Praeter hanc autem summam, ob considerationem suae altioris dignitatis, utque isthaec Metropolita Dignitas tamquam promotio, et Remuneratio Episcoporum sese singulariter distinguendum consideretur, Sua Maiestas ex Fundo Religionis additamentum 2000 fl[orenum] Rhenae destinavit.

Quantum Personam novi eiusdem Metropolitae concernit, ad hanc dignitatem Sua Maiestas Ill[ustrissim]um, ac R[everendissim]um D[omi]num Episcopum Premisliensem Antonium*** Angellowicz clementissime nominare, et elevare dignata est.

Id perinde Consistorio pro notitia, et publicatione (592v) eo addito, significatur quod intuitu confirmationis a Sede Summi Pontificis eatenus expectandae; tum intuitu Precium antiquorum Metropolitis Kiioviensibus, et Aliciensibus competentium necessaria facta sint, quodque Consistorium, tam ipsummet conformiter iuribus Metropolitae competentibus, erga personam Ill[ustrissim]i R[everendissim]i Metropolitae Angellowicz sese gerere quametiam eatenus Clero subordinato necessaria disponere debeat. = Leopoli 17. [Octo]bris 1806. Wurmser m[anu] p[ropri]a = Binder m[anu] p[ropri]a.

(S[ignaturae]).

* в тексті: motus propriam.

** в тексті: Metropolitae.

*** в тексті: Antoniam.

Переклад

(592r)

Копія = 8012/8029= [...] 8 листопада 1806 року. = на Сесію 15 листопада. =

Королівський уряд під номером 4299³, наданим 17 жовтня поточного року, повідомляє декрет двору такого змісту.

Найсвятіша Величність декретом двору, даним у листі з власної ініціативи від серпня поточного року, зволила встановити митрополію греко-католицького обряду в Галичині і назавжди піднести до цього [статусу] Львівське єпископство.

Для дотації нової митрополії скеровано дохід у 20 000 ринських, які [раніше] призначалися для утримання греко-католицького єпископа.

Зважаючи на вищий сан, а також для того, щоб митрополичий сан вважався підвищенням і винагородою для винятково видатних єпископів, Його Величність на додачу скерувала 2 000 ринських з фонду релігії.

Щодо особи нового митрополита, то Його Величність якнаймилостивіше зволила номінувати і піднести до цього сану Всесвітлішого і Превелебного Владику єпископа Перемиського Антонія Ангеловича.

Тому цим, даним консисторії для відома та оприлюднення, (592v) повідомляється, що було зроблено все необхідне як з огляду на затвердження, досі очікуване від престолу верховного понтифіка, так і з огляду на давні права, що належать митрополитам Київським і Галицьким; і що консисторія мусить як сама поводитися щодо особи Всесвітлішого та Превелебного митрополита Ангеловича відповідно до прав, що належать митрополитові, так і дати щодо цього необхідні розпорядження підпорядкованому клирові. = Львів, 17 жовтня 1806 року. Вурмзер¹ власною рукою. Біндер² власною рукою.

(Підписи)

¹ Крістіан фон Вурмзер, у 1806–1809 рр. – віце-губернатор Королівства Галичини та Лодомерії.

² Референт у справах релігії Галицького губернського королівського управління.

№ 32

1806 р., листопада 16, Рим. – Записка і лист кардинала Філіппо Казоні, державного секретаря Святого Престолу, кардиналові Мікеле ді П'єтро, префектові Священної Конгрегації поширення віри

(485r)

Dalla Seg[rete]ria dello Stato

16 Novembre 1806

Avendo la S[acra] Congregazione della Propaganda una particolare ispezione sopra tutti i Cattolici Greco-Ruteni, si rimette qui accluso all'E[minentissimo] Prefetto della medesima un foglio, in cui si contiene la istanza di recente promossa dalla I[mperiale] e R[eale] Corte di Vienna, ed alcune osservazioni sull'oggetto di cui si tratta, affinché venga il tutto esaminato con quella sollecitudine, che farà possibile, ritornando in seguito le Carte con il sentimento al Sig[no]r Cardinale Seg[retario] di Stato.

Sig[no]r Cardinal Di Pietro, Prefetto della S[acra] Congregazione di Propaganda con f[ide]

U[milissimo] div[otissimo] Ser[vitore] vero F[ilippo] Card[inal] Casoni

(488r)

Nell'antico Regno della Polonia esisteva l'Arcivesc[ovo] di Kiovia di Rito Greco Ruteno il quale era Metropolitanano di vari altri Vescovi dello stesso Rito, e in virtù dei privilegi accordatigli dalla S[anta] Sede aveva Egli il Metropolitanano la facoltà di confermare, e consagrare ciascuno dei Vescovi suoi Suffraganei.

Per le seguite divisioni della Polonia è avvenuto che il detto Arcivescovado di Kiovia con qualche altro Vescovado Greco Ruteno è rimasto soggetto al dominio dell'Imperadore delle Russie.

Il Re di Prussia, il quale nella to[r]nata gli porzione della Polonia non aveva alcun Vesc[ovo] Greco Ruteno, domandò ed ottenne verso la fine del Pontificato della Sa[nta] Me[moria] di Pio VI la erezione del Vescovado di Supraslia immediatamente soggetto alla Santa Sede affinché i Greco-Ruteni dimoranti nei di Lui Stati non avessero punto a dipendere dal Governo spirituale di un Vescovo del Loro Rito dimorante in (488v) stato straniero.

Nella porzione poi del Regno di Polonia to[r]nata all'Imperadore d'Austria esistono li tre Vescovadi di Leopoli, di Culma, e di Presmislia del Rito Greco Ruteno, li quali fino ad ora sono stati suffraganei dell'anzidetto Metropolitanano di Kiovia.

Non volendo l'Imperadore d'Austria che simili Vescovi dimoranti nei di Lui Stati abbiano ad essere consagrati, e a dipendere dal Metropolitanano di Kiovia

dimorante nell'Impero Russo implora dalla S[ignoria] V[ostra] la grazia che la Chiesa Vescovile di Leopoli venga eretta in Chiesa Metropolitana [con] deputarglisi per suffraganee le al[tre] due Chiese di Culma, e di Premislia e che a questo nuovo Metropolitan di Leopoli sia concesso il privilegio che gode l'Arcivesc[ov]o di Kiovia di confermare cioè, e di consagrare i suoi suffraganei; di maniera che un tale Ar[civescovo] di Leopoli di Rito Greco Ruteno [dipendente] (489r) in ciascuna vacanza dall'Imperatore di Austria, venga nelle solite forme confermato dalla S[anta] Sede, e che questo Arcivesc[ov]o a nomina parimenti del detto Imperadore confermi da se stesso in dirittura, e consagri i due Vescovi suoi Suffraganei. Contemporaneamente lo stesso Imperadore alla mentovata Chiesa di Leopoli, la quale è vacante, nomina il presente Vesc[ov]o di Premislia, riserbandosi a nominare in appresso due altri soggetti per Vescovi così di Premislia, come di Culma similmente vacante, li quali abbiano ad essere canonicamente istituiti in queste Sedi dal summentovato novello Metropolitan di Leopoli.

Il rigettare questa domanda dell'Imperatore d'Austria potrebbe facilmente produrre lunghe questioni, e produrrebbe certamente del pregiudizio ai Cattolici Greco-Ruteni di quel Dominio, i quali continuerebbero a rimanere lungamente privi del loro rispettivo Vescovo; onde sembra che per assicurare il bene (489v) spirituale delle anime*, e per non dare occasione ai Greci Scismatici di [provo]care grave danno ai Cattolici uniti, quando conforme sogliono tentare, profittando della vacanza delle Sedi Vescovili, possa V[ostra] S[ignoria] degnarsi inclinare benignamente a questa domanda.

* Маргіналія: *Greci Ruteni* – «греко-русини».

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Оригінали].

Переклад

(485r)

З державного секретаріату

16 листопада 1806 р.

Оскільки Священна Конгрегація поширення віри тримає під особливим наглядом усіх греко-руських католиків, то в цьому додатку передається для Його Еміненції префекта цієї установи документ, який містить клопотання, нещодавно подане віденським імператорським і королівським двором, і деякі зауваги на предмет того, про що йдеться, аби можна було все якомога швидше розглянути і повернути згодом ці документи з розумінням Пану кардиналу державному секретареві.

Найпокірніший і найвідданіший правдивий слуга
Філіппо кардинал Казоні

Пан кардинал ді П'єтро, префект Священної Конгрегації поширення віри
(488r)

У давньому королівстві Польщі був архієпископ Київський греко-руського обряду, який був митрополитом для різних інших єпископів того самого обряду, і в силу привілеїв, наданих йому Святим Престолом, цей митрополит мав право затверджувати і висвячувати кожного з єпископів, своїх суфраганів.

Через подальші поділи Польщі сталося так, що згадана архієпархія Київська з деякими іншими греко-руськими єпархіями стала підпорядкованою владі імператора Всеросійського.

Король Пруссії¹, який у повернутій йому частині Польщі не мав жодного греко-руського єпископа, дав запит і отримав наприкінці понтифікату святої пам'яті Пія VI² піднесення єпархії Супрасльської, напряду підпорядкованої Святому Престолу, так щоб греко-русини, що проживали в його володіннях, не мали потреби залежати від духовного проводу єпископа свого обряду, що проживав у (489v) чужоземній державі.

А в частині королівства Польського, що повернулася імператорові Австрійському, існує три єпархії: Львівська, Холмська і Перемиська греко-руського обряду, які дотепер були суфраганії вищезгаданому митрополитові Київському.

Імператор Австрійський, який не бажає, щоб подібні єпископи, котрі проживають у його володіннях, підлягали висвяченню і залежали від митрополита Київського, котрий проживає в Російській імперії, благає Вашу Милість про ласку, щоб єпископська Церква Львівська була піднесена у митрополічу Церкву, якій би було делеговано в суфраганії дві інші Церкви – Холмську і Перемиську, і щоб цьому новому митрополитові Львівському було надано привілей, яким користується архієпископ Київський, а саме – затверджувати і висвячувати своїх суфраганів;

¹ Фрідріх-Вільгельм II Гогенцоллерн (1744–1797), з 1786 р. – король Пруссії, на початку 1797 р. створив для католиків східного обряду у своїх володіннях Супрасльську єпархію.

² Джованні Анжеліко Браскі (1717–1799), 1734 р. здобув докторат із церковного права в Єзуїтській колегії у Чезені, 1773 р. номінований кардиналом-єпископом Сант-Онофрійським, 1775 р. обраний папою Римським під іменем Пій VI. Був замордований французькими революційними військами.

так щоб цей архієпископ Львівський греко-руського обряду, (489r) залежний при кожній вакансії від імператора Австрійського, затверджувався за звичними формами Святим Престолом і щоб цей архієпископ так само за призначенням згаданого імператора затверджував безпосередньо від себе і висвячував двох єпископів, своїх суфраганів. Одночасно той самий імператор призначає на згадану Церкву Львівську, що є вакантною, теперішнього єпископа Перемиського, залишаючи за собою право призначити згодом двох інших осіб на єпископів як Перемишля, так і Холма, де також є вакансія, котрі мають бути канонічно поставлені на ці престоли вищезгаданим новим митрополитом Львівським.

Відкинення такого запиту імператора Австрійського могло б легко викликати тривалі проблеми і безперечно викликало б упередження у греко-руських католиків із цього володіння, які б і надалі довгий час залишалися без свого відповідного єпископа; тому виглядає, щоб забезпечити духовне добро (489v) для душ і не дати можливості грекам-схизматикам завдати серйозної шкоди католикам-уніатам, коли вони, як звичайно, робитимуть подібні спроби, користуючись вакантністю єпископських престолів, нехай Ваша Милість зволить з прихильністю віднестися до цього запиту.

№ 33

1807 р., січня 27, Рим. – Записка кардинала Мікеле ді П'єтро, префекта Священної Конгрегації поширення віри, кардиналові Доменіко Копполі, секретареві Священної Конгрегації поширення віри

(514r) Ill[ustrissi]mo, e R[everendissi]mo Signore

Sono nella precisa necessità d'incomodare V[ostra] S[ignoria] Ill[ustrissi]ma, e R[everendissi]ma perchè dalla Seg[rete]ria di Stato mi si fanno replicate premure di sollecita risposta al Biglietto scrittomi dal Sig[no]r Cardinal Casoni li 16. dello scorso Novembre, concernente la istanza dell'Imperial Corte di Vienna per la erezione del Vescovado Greco-Ruteno di Leopoli in Arcivescovado, esimendolo dal gius metropolitico di Kiovia, ed assegnandogli per Suffraganei li due Vescovi di Premisla, e di Culma del medesimo Rito Greco-Ruteno. Siccome ta[l]i Carte furono (514v) da me passate a V[ostra] S[ignoria] Ill[ustrissi]ma, [così] la prego darmi sù di esse un qualche cenno, il quale possa servirmi di replica alle domande dell'accennata Seg[rete]ria di Stato; mentre tenendomi sicuro delle di Lei grazie, passo a confermarmi con sentimenti di costante stima, e rispetto.

Di V[ostra] S[ignoria] Ill[ustrissi]ma, e R[everendissi]ma
Casa, 27. Gennaio 1807

Servo, ed amico
di Cardinal di Pietro

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Оригінал].

Переклад

(514r) Всесвітліший і Вельмишановний Пане

Я маю серйозну потребу потурбувати Вашу Вельмишановну і Всесвітлішу Милість, оскільки до мене з державного секретаріату постійно надходять настійливі прохання швидко відповісти на записку, написану мені Паном кардиналом Казоні 16 дня минулого листопада, стосовно клопотання віденського імператорського двору про піднесення греко-руської єпархії Львівської в архієпархію, звільняючи її від митрополичого права Київського і надаючи їй у суфраганії двох єпископів Перемиського і Холмського того ж греко-руського обряду. Оскільки ці документи (514v) від мене перейшли до Вашої Вельмишановної Милості, [так] я Вас

прошу подати мені про них якусь згадку, яка б могла слугувати мені за відповідь на запити згаданого державного секретаріату; з переконанням у Вашій доброзичливості, бажаю ще раз запевнити Вас у своїй незмінній пошані і повазі.

Відданий Вашій Вельмишановній і Високоповажній Милості
Резиденція, 27 січня 1807 р.

Слуга і приятель
кардинал ді П'єтро

№ 34

1807 р., [не раніше січня 28], Рим. – Записка і лист кардинала Доменіко Копполи, секретаря Священної Конгрегації поширення віри, кардиналові Мікеле ді П'єтро, префектові Священної Конгрегації поширення віри

(546r) E[minentissi]mo P[ad]rone

Il Metropolitan Greco supposto dall'E[minenza] V[ostra] risiedere in Pietroburgo non è che il Capo dei Greci Scismatici. Non vi è in Pietroburgo alcun Metropolitan Greco Unito, e non vorrebbe vi fosse un tale Metropolitan il buon Arcivescovo di Moilow, perchè vorrebbe ad esser solo a fare comparsa di Metropolitan.

Quello, che dall'Imperadore delle Russie è stato adesso nominato a nuovo Metropolitan, avrebbe certamente bisogno della necessaria conferma della S[an]ta Sede. Per questo appunto dovrà esaminarsi da Propaganda se convenga accordare una tale Conferma, mediante la Proposizione in Concistoro, e la spedizione delle Bolle.

Ma la difficoltà starà principalmente nella (546v) mancanza di qualunque Istanza della Corte di Russia, e del Soggetto da Lei nominato; mentre non sembra che il [Papa] abbia da fare Metropolitan un Soggetto per cui non ha avuta preghiera alcuna, e per cui non siano stati trasmessi documenti, e formato il solito Processo.

Temo che la stessa Russia abbia pur'anco nominato altri Vescovi, senz'chè nessuno di essi fino ad ora sia ricorso a Roma; onde le conseguenze d'imbarazzi non sor[...] leggere, e il peggio sarà che attualmente mancherà il modo d'intavolare corrispondenza.

Tanto in esecuzione de' suoi desideri, confermandomi [...].

(547r) E[minentissi]mo P[ad]rone

Ho data una letta a tutte le Carte dall'E[minenza] V[ostra] trasmesse mi riguardanti l'Affare dei Greci Ruteni, e lo veduto non potersi considerare per Istanza affatto nuova, ed improvvisa, giacchè la stessa Sacra Cong[regazio]ne di Propaganda sino dai 31. Agosto 1805. rispondendo a M[onsi]g[no]r Nunzio di Vienna, dichiarò espressamente la sua Annuezza al progetto di Erezione di un Metropolitan Ruteno nella Galizia.

Naturalmente lo stesso Monsig[nor] Nunzio avrà fatto sino d'allora conoscere alla Corte di Vienna la favorevole disposizione di Roma sù tale oggetto; quindi non è meraviglia, che persuasa Vienna delle favorevoli disposizioni di Roma abbia (547v) promossa la Istanza, e che il Ministro di Vienna insista

per averne risposta. Se V[ostra] E[minenza] si compiacerà di leggere una tal [...]nuta di Lettera di Propaganda vedrà, che il raziocinio va in regola.

Oltre a ciò nella stessa Posizione esistono i Voti di M[onsi]g[no]r Benvenuti, e del P[ad]re Procurator Generale dei Basiliani Ruteni, entrambi i quali convengono nella opportunità del nuovo Metropolitan Ruteno nella Galizia.

In questo stato di cose mi sembra non poco difficile il dare in dietro, e il ricusarsi alla formale domanda della Corte di Vienna.

Per non prestarsi alla Istanza veggo esservi un solo motivo, quale è quello del pericolo di (548r) scindersi la Gerarchia dei Greci Uniti. Sù questo punto io sono in grado di giudicare giustamente, non conoscendo bene a fondo le determinazioni fatte dalla S[an]ta Sede nello stabilimento del Metropolitan Ruteno. Conosco bensì, che questo stabilimento di un solo Metropolitan doveva, e poteva osservarsi quando tutta la Polonia era interamente soggetta ad uno stesso Dominio; ma ora, che la Polonia è divisa in più Domini, mi è ignoto se debba, e possa continuare a praticarsi uguale Sistema; essendomi noto daltronde, che i Greci Ruteni della Polonia Prussiana non possono più dirsi dipendenti da alcun Metropolitan Ruteno; essendovi (548v) nella Polonia Prussiana eretto un Vescovado Ruteno, non soggetto ad alcun Metropolitan, ma soggetto immediatamente alla Sede Apostolica.

Nelle stesse Carte, che ritorno si trovano espresse le opportune avvertenze, ed accennato il modo, col quale sarebbe espediente di aderire alla bramata erezione di un Metropolitan Ruteno nella Galizia.

Se si trattasse di Affare vergine, converrebbe nel Sentimento del Card[inal] Antonelli, che se ne formasse una Ponenza, e si proponesse in piena Congregaz[ione] di Propaganda.

Ma trattandosi di Affare, sul quale già S[acra] Congregazione di Propaganda sino dai 30 Agosto 1805. ha esternata la propria sua (549r) condiscendenza con Lettera di Ufficio scritta a M[onsi]g[nor] Nunzio di Vienna, da cui probabilm[en]te ne sarà stata informata la Imperial Corte, non veggo come presentemente vi possa esser luogo a proporlo in Congregazione, mentre se il Sentimento della Congregazione fosse negativo verrebbe ad essere contrario al fatto della stessa Sacra Congregazione comprovato dalla cita[ta] Lettera al Nunzio di Vienna.

Tutta in conseguenza la questione si restringerebbe intorno ai termini, coi quali si avesse ad esaudire la Istanza della Corte di Vienna, e questi tornerebbe bene di riflettere, e combinare.

A mio debole sentimento pertanto parrebbe espediente, che nel Congresso di domani (549v) sera l'E[minenza] V[ostra] riferisse succintamente tutto ciò alli Il[lust]ri Card[inal]i Antonelli, e Litta per farli convenire nel Sentimento, che si tratta di cosa non da risolversi, ma risoluta; e che solamente ha bisogno

combinare il modo di terminarla; cosicchè potrebbe essere espediente il far sentire col mezzo del Seg[reta]rio di Stato al Ministro Imperiale, che la Istanza della Corte di Vienna è stata benignam[en]te accolta dal S[an]to P[ad]re, il quale dietro il parere della Cong[regazio]ne di Propaganda esternerà in appresso le sue determinazioni opportune, ed analoghe alla med[esi]ma Istanza.

Quello poi, che esigge pensieri, e discussioni si è il Metropolitano Ruteno, fatto in Russia dalla sola autorità laica, e (550r) tanti altri disordini, li quali vanno aumentandosi nello stesso Dominio Russo. Certamente sù questi particolari non bisognerebbe addormentarsi, e stare in silenzio lasciando correr tutto, perchè il male si renderebbe ogni giorno più grave.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Копія без підпису].

Переклад

(546r) Ваша Еміненціє, Панотче

Грецький митрополит, який за припущенням Вашої Еміненції проживає в Петербурзі, є не хто інший, як греків-схизматиків. У Петербурзі немає жодного греко-унійного митрополита, та й добрий архієпископ Могильовський не хотів би, щоб там такий митрополит був, бо лише сам хотів би виступати в якості митрополита.

Той, кого імператор Всеросійський тепер призначив новим митрополитом, очевидно, повинен буде обов'язково отримати затвердження від Святого Престолу. Саме тому Конгрегація поширення віри буде змушена розглянути, чи вартує надавати таке затвердження, шляхом подання пропозиції в консисторії і надсилання булл.

Все ж складність полягатиме насамперед у (546v) відсутності будь-якого клопотання з боку російського двору і призначеної ним особи; водночас [папа] навряд чи зробив би митрополитом особу, щодо якої не отримав жодного прохання і за яку не було передано документів і розпочато звичайний процес [конфірмації].

Боюся, що та ж Росія призначала ще й інших єпископів, але жоден з них досі не вдавався до Риму; звідси й нелегкі [для виправлення] наслідки замішання, а найгіршим, мабуть, є те, що на даний час немає можливості розпочати листування [...].

Тим часом сповняючи ваші бажання, підтверджую себе [...].

(547r) Ваша Еміненціє, Панотче

Я прочитав усі документи, що їх Ваша Еміненція передали мені стосовно справи греко-русинів, і побачив, що її не можна вважати цілком

новим і несподіваним клопотанням, оскільки сама Священна Конгрегація поширення віри ще від 31 серпня 1805 року, у відповідь монсеньйорові нунцію Віденському, виразно проголосила свою згоду на задум піднесення русинського митрополита в Галичині.

Відтоді, ясна річ, сам монсеньйор нунцій повідомив віденський двір щодо прихильного налаштування Риму з цього приводу; відтак не викликає подиву, що Відень, переконавшись у прихильному налаштуванні Риму, (547v) розпочав клопотання і що міністр Відня¹ наполягає на отриманні відповіді. Якщо Ваша Еміненція зволять прочитати такий [...] лист від Конгрегації поширення віри, то побачить, що міркування йде за всіма правилами.

Окрім того, на ті самі розважання спираються судження монсеньйора Бенвенуті і отця генерального прокуратора руських василіян, котрі обоє сходяться думками на можливості піднесення нового руського митрополита в Галичині.

За такого стану речей, мені здається, надто важко відступати назад і відхилятися від офіційного запиту віденського двору.

Аби не відповідати схвально за цим клопотанням, я бачу лише одну причину, а саме – небезпеку (548r) розколоти епархію греко-уніатів. З цього приводу я здатний справедливо судити, не знаючи докладно рішень, прийнятих Святим Престолом при встановленні руського митрополита. Хоча знаю, що була необхідність і можливість прийняти таке встановлення єдиного митрополита, коли вся Польща була повністю підпорядкована одному і тому ж володінню; але тепер, коли Польща поділена між кількома володіннями, мені невідомо, чи існує необхідність і можливість продовжувати застосовувати ту саму систему; з іншого боку, мені відомо, що греко-русини Прусської Польщі не можуть більше вважати себе залежними від будь-якого руського митрополита; оскільки (548v) у Прусській Польщі було піднесено руську епархію, що не підлягає жодному митрополитові, а підлягає безпосередньо Апостольському Престолові.

У тих самих документах, які я Вам повертаю, висловлюються належні застереження і вказується, як було б корисно здійснити бажане піднесення руського митрополита в Галичині.

Якби йшлося про справу, яка ще не розглядалася, то слушною була б позиція кардинала Антонеллі, щоб сформував проект документу і винести це як пропозицію при повній Конгрегації поширення віри.

¹ Людвіг фон Лебцельтерн.

Але оскільки йдеться про справу, щодо якої Священна Конгрегація поширення віри ще з 30 серпня 1805 року виявила свою прихильність (549r) через лист з канцелярії, написаний монсеньйору нунцію Віденському, який, очевидно, повідомив про нього імператорський двір, то не бачу, як тепер можна було б виносити це як пропозицію в Конгрегації; якби позиція Конгрегації була б негативною, то стала б суперечити здійсненому самою ж Священною Конгрегацією, що підтверджує цитований лист до нунція Віденського.

Відповідно, все це питання зводиться до умов, на яких мало б задовольнитися клопотання віденського двору, а їх належало б добре обміркувати і узгодити.

Тому, на мою скромну думку, виглядало б доречним, щоб на конгресі завтра (549v) ввечері Ваша Еміненція коротко повідомили все це шановним кардиналам Антонеллі і Літті, щоб вони погодились на тому, що йдеться про річ не для вирішення, а вирішену; і лише потрібно узгодити спосіб її завершення; так що було б доречним донести за посередництвом державного секретаря до імператорського міністра, що клопотання віденського двору з прихильністю прийняв Святіший Отець², котрий згідно з думкою Конгрегації поширення віри висловить згодом свої рішення, належні і відповідні до цього клопотання.

Те ж, що вимагає міркувань і обговорень, є руський митрополит, поставлений в Росії лише світською владою, та (550r) багато інших непорядків, які постійно помножуються в тому ж російському володінні. Очевидно, не вартувало б закривати очі та замовчувати ці подробиці, залишаючи все на самоплив, тому що зло з кожним днем ставало б усе серйознішим.

² Пій VII.

№ 35

1807 р., березня 17, Рим. – Записки кардинала Філіппо Казоні, державного секретаря Святого Престолу, кардиналові Мікеле ді П'єтро, префектові Священної Конгрегації поширення віри

(542r)

Dalle Stanze del Quirinale

17. Marzo 1807*

Il Cardinale Segretario di Stato rende a V[ostra] E[minenza] le più distinte azioni di grazie per i riscontri, che si è degnata favorigli rapporto alla nota Istanza della Imperiale, e Real Corte di Vienna, ricevendosi peraltro sempre nuove premure per parte di questo Sig[nor] Car[dina]le Lebzelttern Incaricato della lodata Imperiale, e R[eale] Corte per il disbrigo dell'affare, cui ha Egli dato moto da lungo tempo, non può quindi dispensarsi lo Scrivente dal pregare vivamente l'E[minenza] V[ostra] a degnarsi di (542v) comunicargli con quella sollecitudine, che le sarà possibile, le osservazioni della Sacra Congregazione di Propaganda, onde possa il S[anto] Padre decidere sul merito della istanza anzidetta.

Non resta dopo di ciò al Cardinale Scrivente, se non che ripetere all'E[minenza] V[ostra] i sensi del profondo suo ossequio, con cui le bacia umilissimamente le mani.

U[milissi]mo Div[otissi]mo Ser[vi]t[ore] vero
F[ilippo] Card[inal] Casoni

(543r)

Dalle Stanze del Quirinale

13. Marzo 1807

Il Cardinal Segretario di Stato con Biglietto dei 16. Novembre dell'anno scaduto rimise a V[ost]ra Em[inen]za come Prefetto della S[acra] Congregazione della Propaganda alcuni fogli relativi all'istanza promossa dall'Imperiale, e Real Corte di Vienna una Nota del Sig[nor] Card[inal] Lebzelttern dei 5: detto, in cui si chiedeva, che il Vescovato di Leopoli di Rito Greco Ruteno venisse eretto in Arcivescovato.

Non avendo lo Scrivente ricevuto finora il risultato dell'esame di un tal'affare, ed insistendo nuovamente il divisato Sig[nor] Car[dina]le per la risposta, prega l'Em[inen]za V[ost]ra a degnarsi di metterlo in grado di sodisfare con quella sollecitudine, che è possibile alle insistenze, che gli vengon fatte su tale oggetto, mentre con profond'ossequio le bacia umilissimamente le mani.

Dalle Stanze del Quirinale
 13. Marzo 1807

543

Il Cardinal Segretario di Stato con
 biglietto del 10. Novembre dell'
 Anno scaduto rinviava Sua Comp.
 come Prefetto della S. Congrega-
 zione della Propaganda alcuni
 fogli relativi all'istanza monu-
 scia della Imperiale, e Real Corte
 di Vienna una copia del sig. Cav.
 Leibelstein del S. detto, in cui si
 chiedeva, che il Vesovato di Leo-
 poli di Città Reale Austera venisse
 eretto in Obvio vescovato.

Non avendo lo scrivente ricevuto
 finora il risultato dell'esame di
 un tal' affare, ed insistendo nuo-
 vamente il diivinto sig. Cav. per
 la Sig. Comp. prega l'On. Comp. di
 degnarsi di metterlo in grado di
 soddisfare con quella sollecitudine
 che è possibile nelle istanze, che
 gli vengono fatte in tale oggetto,
 mentre con profondo spavento
 le dita umilissimi mani. le mani

Sig. Cardinal di Pietro

Umò Tomo Ser. d'oro
 F. Card. Casani

Записка кардинала Філіппо Казоні,
 державного секретаря Святого Престолу,
 кардиналові Мікеле ді П'етро,
 префектові Священної Конгрегації поширення віри

U[milissi]mo div[otissi]mo Ser[vi]t[ore] vero
F[ilippo] Card[inal] Casoni

* Маргіналія: *Sig[nor] Card[inal] Di Pietro* – «Пан кардинал ді П'єтро».

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Оригінал].

Переклад

(542r)

З палат Квіриналу
17 березня 1807 р.

Кардинал державний секретар передає Вашій Емінінції свої найвищі вияви вдячності за офіційні письмові відповіді, які Ви зволили надати йому стосовно відомого клопотання віденського імператорського і королівського двору, утім, отримуючи постійно нові наполягання з боку цього Пана кардинала Лебцельтерна, повіреного від славного імператорського і королівського двору задля прискорення цієї справи, яку він просуває вже довший час, автор цих рядків не може відповідно не звернутися з найсильнішим проханням, щоб Ваша Емінінція зволили (542v) сповістити йому так швидко, як Вам буде можливо, зауваги Священної Конгрегації поширення віри, аби Святіший Отець міг прийняти рішення з приводу вищезгаданого клопотання.

Після цього не залишається кардиналові, що пише, нічого іншого, як запевнити Вашу Емінінцію у своїй глибокій пошані, найпокірніше цілуючи Вам руки.

Найпокірніший і найвідданіший правдивий слуга
Філіппо кардинал Казоні

(543r)

З резиденції Квіриналу
13 березня 1807 р.

Кардинал державний секретар із запискою від 16 листопада минулого року вручив Вашій Емінінції як префекту Священної Конгрегації поширення віри деякі документи, що стосуються клопотання, поданого віденським імператорським і королівським двором, ноту Пана кардинала Лебцельтерна від 5 [листопада 1806 р.]³, у якій висловлювалось прохан-

³ Див.: *Фундація Галицької митрополії*, док. № 4, с. 8–9.

ня про те, щоб Львівська єпархія греко-руського обряду була піднесена в архієпархію.

Оскільки автор цих рядків ще й досі не одержав результату розгляду цієї справи, а згаданий Пан кардинал знову наполягає на отриманні відповіді, то просить Вашу Еміненцію зволити надати йому змогу так швидко, як це буде можливо, задовольнити наполягання, з якими до нього звертаються з цього питання, і водночас з глибокою пошаною найпокірніше цілує Вам руки.

Найпокірніший і найвідданіший правдивий слуга
Філіппо кардинал Казоні

№ 36

1807 р., липня 18, Відень. – Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі, апостольського нунція при віденському дворі, кардиналові Філіппо Казоні, державному секретареві Святого Престолу

Dispaccio di Noncio Antonio Gabriele Severolli per Segr[etario] di Stato Filippo Casoni, 18 luglio 1807.

(174r) [...] Non e possibile, che questa Corte aderisca a mantenere i Vescovi Ruteni come erano. S[a] E[xcellence] Stadion da sest(r)esso me ne ha tenuto discosso, e le prima parole fas(r)ono in terminis l'osservazione, che io fai a V. Em. nella mia Cifra 13. Maggio.

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 232. [Оригінал].

Переклад

Лист нунція Антоніо Габріеле Североллі до державного секретаря Філіппо Казоні, 18 липня 1807 р.

(174r) [...] Неможливо, щоб цей двір погоджувався тримати руських єпископів у такому стані, в якому вони були досі. Його Світлість Стадіон мав зі мною про це розмову, і перші його слова відповідали у [певних] межах заувазі, яку я навів Вашій Еміненції у моєму шифрованому листі 13 травня.

№ 37

1807 р., червня 3, Вільно. – Записка єпископа Луцького Стефана (Левинського)

(570r)

Notitia

De Rebus Ruthenorum sub Dominio Russiae existentium sub die 3. Iunii 1807 anno ab Ill[ustrissi]mo D[omi]no Stephano Lewinski Episcopo Rutheno Dioecesis Luceoriensis Romam mandata.

[Pri]mo.

Ill[ustrissi]mus Heraclius Lisowski Archiepiscopus Polocensis decoratus Ordine S[anct]ae Annae, declaratus Praeses Consistorii Graeco-Catholici super negotiis Ruthenorum, et nominatus Metropolita cum omnibus Iuribus et Privilegiis defuncti Metropolitanae Theodosii Rostocki ab Imperatore Russiae Alexandro I. videns necessitatem consecrandi in Episcopum R[everendum] P[atrem] D[omi]num Gregorium Kochanowicz ab octo annis nominatum Suffraganeum, nec valens propter nota S[anct]ae Sedi Apostolicae Romanae impedimenta hic et nunc recurrere ad eandem pro confirmatione sui in Dignitate Metropolitana sub die 11. Aprilis 1807 anno emisit Professionem Fidei iuxta formam in Synodo Zamosciana praescriptam in praesentia Cleri et Notarii Apostolici una cum iuramento ac sponsione oboedientiae Summo Romano Pontifici, et hoc facto, qua Nominatus Metropolita, et Administrator Metropoliae sede vacante tam in Spiritualibus, quam in Temporalibus iuxta Titulim V. Synodi Zamosciana De Metropolitano, debuit accedere ad Consecrationem supradicti Suffraganei in assistentia duorum Episcoporum probabiliter Latini Ritus.

[Secun]do.

Ad instantiam Episcoporum Ruthenorum Unitorum Synodus Petropolitana Religionis Dominantis volente ita Ipso Imperatore decreverat, ut per Commissarium Civilem et Episcopum non Unitum ex una parte, ex altera vero parte per Episcopum Unitum Commissio perageretur (570v) respectu restituendarum Ecclesiarum Parochialium Unitis in iis praesertim locis, ubi Populus perseverat in Unione cum Ecclesia Romana; sed haec Commissio elusis Ipsius Monarchae repetitis commendationibus hucusque non est sortita suum effectum, ideoque Populus Ruthenorum Unitus remanet sine Ecclesiis publicis.

[Ter]tio.

In Ingressu maiori cum Calice tempore Missae Cantatae a Sacerdotibus Unitis sub Catharina II. et sub Paulo I. Imperatore* Russiae, primo Summus Romanus Pontifex, et postea Familia Imperialis, modo vero non obstante demonstratione talis usus, taliter impressum Missalium, et non obstante scripta Dissertatione ab Episcopo Luceoriensi Stephano Lewinski, introductus est

Notitia

570

De Rebus Ruthenorum sub Dominio Russiae existentium, sub die 3. Junij 1807 Anno ab Illmo Sño Stephano Lewinski Episcopo Rutheno Diacesis Luceoriensis Romam mandata.

1mo.

Illmūs Heradius Lisowski Archiepiscopus Polocensij decoratus Ordine S^{ae} Annae, declaratus Praeses Consistorij Graeco Catholici super negotijs Ruthenorum, et nominatus Metropolita cum omnibus Juribus et Privilegijs defuncti Metropolita Theodosij Rostochi ab Imperatore Russiae Alexandro I. Videns necessitatem Consecrandi in Episcopum R. P. S^{an}c^tum Gregorium Kochanowicz ab octo annis nominatum Suffraganeum, nec valens propter nota S^{ae} Sedi Apostolica Romana impedimenta hic et nunc recurrere ad Eandem pro Confirmatione sui in Dignitate Metropolitana sub die 11. Aprilij 1807 anno emisit Professionem Fidei juxta formam in Synodo Zamosciana praescriptam in praesentia Cleri et Notarij Apostolici una cum Juramento ac Sponsione Obedientiae Summo Romano Pontifici, et hoc facto, qua Nominatus Metropolita, et Administrator Metropolitae Sede Vacante tam in Spiritualibus, quam in Temporalibus juxta Titulum V. Synodi Zamosciana: De Metropolitano, debuit accedere ad Consecrationem supradicti Suffraganei in assistentia duorum Episcoporum probabiliter Latini Ritus.

2do.

Ad Instantiam Episcoporum Ruthenorum Unitorum Synodus Petropolitana Religionis Dominantis volente ita Ipso Imperatore decreverat, ut per Commissarium Civilem et Episcopum non Unitum ex una parte, ex altera vero parte per Episcopum Unitum Commissio pervaderetur —

usus primo nominare Imperatorem et eius Familiam, postea vero Summum Romanum Pontificem, Archiepiscopum, Episcopum et c[aetera], et c[aetera].

[Quar]to.

Decretalis Benedicti XIV. Inter plures praescribit ut in Ordine S[ancti] Basilii Magni Congregationis Ruthenorum Monasteria Abbatialia non a Provincialibus eiusdem Ordinis, sed a solo Protoarchimandrita, sive Generali, vel eius Delegato visitentur, et quo ad disciplinam et causas inter Abbatem et Communitatem intervenientes gubernentur, extincto vero Titulo per auctoritatem Edicti Imperialis in Ordine Basiliano Protoarchimandritae, Episcopi uti Loci Ordinarii vices eiusdem Protoarchimandritae agunt in omnibus interni et externi Gubernii Monastici actibus. – In hoc ultimo puncto desideratur (571r) a S[acr]a Congregatione de Propaganda Fide supremum oraculum: utrum Episcopi Rutheni id agant licite? vel non? et si non? cui competere debeat haec potestas? Stante in Dominio Russiae hac nova Lege, quod Monachi Basiliiani non habeant, nec habendum** sperent iuxta antiqua Privilegia suum Specialem Moderatorem sive Protoarchimandritam, sed subiecti maneant Iurisdictioni respectivarum Dioecesion Episcopis!

* в тексті: Imperatore.

** виправлено з: habebunt.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Копія]; перший з чотирьох пунктів записки опубл. у вид.: *Monumenta Ucrainae historica*, т. 7, док. № 147, с. 343.; *Epistolae Metropolitaram Kioviensium Catholicorum. Theodosii Rostockyj, Heraclii Lisowskyj, Gregorii Kochanowicz, Josaphat Bulhak, 1788–1838*, с. 153–154.

Переклад

(570r)

Повідомлення

Про справи русинів, які перебувають у російських володіннях, що його 3 червня 1807 року надіслав до Рима Всесвітліший Владика Стефан Левинський, руський єпископ Луцької дієцезії

По-перше.

Всесвітліший Іраклій Лісовський, архиєпископ Полоцький, кавалер ордена святої Анни, оголошений головою греко-католицької консисторії у справах русинів і номінований імператором Росії Олександром I на митрополита з усіма правами та привілеями покійного митрополита Теодосія Ростоцького, бачив необхідність висвятити на єпископа велебного панотця Григорія Кохановича, котрого вже вісім років як було номіновано суфраганом, проте не міг тут-таки вдатися до Святого Апостольського

Римського Престолу по затвердженні себе в митрополичому сані через відомі цьому ж таки [Престолові] перешкоди. Тому 11 квітня 1807 року він у присутності клиру та апостольського нотарія виголосив ісповідь віри згідно з приписаним Замойським синодом зразком разом із присягою та шлюбіванням послуху верховному Римському понтифікові. Зробивши це, він, як номінований митрополит і адміністратор вакантного митрополичого престолу і в дочасних, і в духовних [справах], згідно з титулом V Замойського синоду «Про митрополита» мусив приступити до висвячення вищеназваного суффрагана за участю двох єпископів, ймовірно, латинського обряду.

По-друге.

За наполяганням руських унійних єпископів і з волі самого імператора Петербурзький синод панівного віросповідання постановив, щоб було утворено комісію у складі цивільного комісара та неунійного єпископа з одного боку і унійного єпископа – з іншого (570v) з метою повернення уніатам парохіяльних церков, надто в тих місцях, де народ і далі тримається унії з Римською Церквою; проте ця комісія, незважаючи на неодноразові рекомендації самого монарха, не досягла своєї мети, а тому унійний руський народ залишається без громадських церков.

По-третє.

За часів Катерини II та імператора Російського Павла I у великому вході з чашею на співаній літургії унійні священики [називали] спочатку верховного Римського понтифіка, а потім імператорську родину. Та нещодавно, незважаючи на демонстрування цього звичаю, було так надруковано служебник, і незважаючи на письмову розвідку єпископа Луцького Стефана Левинського, введено такий звичай, щоб спочатку називати імператора та його родину, а вже потім верховного понтифіка, архієпископа, єпископа і так далі.

По-четверте.

Декреталія Венедикта XIV¹ «Поміж багатьма» приписує, щоб у руському згромадженні Чину святого Василія Великого абатські монастирі візитував і уряджав дисципліну та справи, що заходять між абатом і спільнотою, не провінціал цього чину, а лише протоархимандрит чи то генерал або ж його делегат. Проте оскільки силою імператорського

¹ Просперо Лоренцо Ламбертіні (1675–1758), у 1694 р. здобув ступінь доктора богослов'я в Колегіумі Клементіанум у Римі, 1725 р. хіротонізований на єпископа Теодосійського, того самого року став архієпископом Анкони, 1729 р. номінований кардиналом-архієпископом Болонським, у 1740 р. обраний папою Римським під іменем Венедикт XIV.

указу в чині василіян було скасовано титул протоархимандрита, у всіх внутрішніх та зовнішніх актах монашого управління його заступають єпископи як місцеві ординарії. – Щодо цього останнього пункту потребується (571r) від Священної Конгрегації поширення віри остаточне рішення: чи законно, чи ні це робити руським єпископам? І якщо ні, кому має належати ця влада? Адже згідно з новим законом, чинним у російських володіннях, монахи-василіяни не мають і не можуть надіятися, що матимуть, згідно з давніми привілеями, свого особного модератора чи то протоархимандрита, а перебувають під юрисдикцією єпископів відповідних дієцезій!

№ 38

1807 р., Рим. – Аналіз записки єпископа Луцького Стефана (Левинського) і доданий документ

(520r)

Sentimento alla Lettera del Vescovo Ruteno di Luceoria e foglio annesso alla med[esi]ma

Il p[ri]mo oggetto del quale si tratta nell'annessa Posiz[ione] si è quello della Consagrazione fatta dall'Arciv[escovo] di Polosco di M[onsignor] Kochanowicz in Vesc[ovo] Suffraganeo.

Due cose cadono sotto l'esame su questo proposito. La p[ri]ma se tale Consagraz[ione] sia fatta con diritto e facoltà legittima per parte del Consagrante, la seconda quatenus negative, qual' providenza debba applicarvisi della S[anta] Sede.

Quanto alla prima che il Metropo[litano] di Kiovia in forza della Bolla di Clem[ente] 8. Decet abbia pieno diritto di consagrarne i suoi Suffraganei, è incontrastabile, ma è certo altresì che M[onsignor] Arciv[escovo] di Polosko non poteva ne può riguardarsi come Metrop[olitano] de' Ruteni, o sia di Kiovia, perchè manca ad esso l'Istituz[ione] della Sede Ap[osto]lica necessaria non solo de jure comuni, ma anche secondo la lettera della citata Costituz[ione]. Non essendo (520v) dunque egli legittimo Metropo[litan]o non poteva in questa qualità aver diritto alla Consagraz[ione] in questione.

Resta a vedere se potesse almeno avere un tale diritto nella sua qualità di Amministratore della Metropolia di Kiovia ed Alicia che deve considerarsi come vacante, qualità che esso gode come Arciv[escovo] di Polosko in forza del celebre Sinodo di Zamoscia dit. [V] de Metrop[olita]no.

Perchè possa canonizzarsi in favore di esso un tale diritto, due cose mi sembrano necessarie 1° che dal Sinodo gli venga chiaram[ente] accordato: 2° che il Sinodo sia confermato d'Ap[osto]lica autorità.

Parliamo prima della seconda condizione. Si parlerà poi in appresso della prima. Che essa seconda condizione [cioè che il Sinodo sia confermato con Ap[osto]lica autorità,] sia necessaria, a me pare evidente; poichè, siccome il diritto di confermare, e consagrarne i Vescovi non può provenire che dalla Sede Ap[osto]lica, se questa non abbia almeno consentita ed approvata la disposizione del Sinodo che accorda all'Arciv[escovo] di Polosko il privilegio di consagrarne i Suffraganei della Metropoli Rutena in tempo della vacanza della med[esima]; tale disposiz[ione] farà di niun' valore.

(521r) Interesserebbe dunque principalmente di sapere se la S[anta] Sede abbia confermato il Sinodo in questione. Nei diversi voti che sono in Posiz[ione]

non veggo toccato questo punto, anzi cardine della questione, eccettuato il voto di Arc[ivescovo] Arezzo, in cui si asserisce che tale conferma vi è di fatto intervenuta. Io dunque suppongo che sì, ma qualora dovesse su questo appoggiarsi la Resoluz[ione], vorrei che ciò si operasse di una maniera positiva e sicura, lo che non farà difficile, trattandosi di cosa di fatto.

Ancorchè però il Sinodo sia approvato dalla S[anta] Sede, io trovo molta difficoltà che dal Sinodo med[esimo] si accordi la facoltà della quale si tratta. Nel testo di esso Sinodo al citato d. v. così si dice = Si vero Sedes ipsa Metro.na vacaverit, antequam administrator a S[ancto] Sede constituatur vicinior Ep.us, cidicer. Arciep.us Polocen. eamdem tam quoad sp.lin, quam quoad temporalia regat. = La facoltà dunque che si dà all'Arciv[escovo] di Polosko si è d'amministrare la Sede, o sia la Chiesa; ma per queste parole sembrami altro non si intenda se non il diritto di amministrare la Diocesi in (521v) vacanza di Sede. Ma questo non imporra sicuram[ente] il diritto di consacrare i Suffraganei; come appunto la qualità di Vic[ario] Capitolare di una Chiesa Metropolitana non dà diritto a chi la gode di esercitare sulla Provincia que' diritti e quella giurisdizione di quali è rivestito, ed esercita l'Arciv[escovo] allorchè essa Sede si trova piena. Anche il Conc[ilio] di Trento sess. 24. cap. XVI de Ref. supponendo il caso che il Capitolo di una Metrop[olita]na vacante entro otto giorni abbia ommesso di eleggere il Vic[ario]; dà la facoltà al Suffraganeo più antico di amministrare per mezzo di un Vic[ario] da nominarsi da esso la vacante Chiesa Metrop[olita]na, e pure questo Suffraganeo non può con ciò acquistare alcun diritto sugli altri Suffraganei e loro Chiese, ma l'ispezzion' sua, e del Vic[ario] nominato si restringe tutta nell'amministr[azione] della vacante Chiesa e Diocesi Arcivescovile.

(522r) Molto più fondato è il mio dubbio, e la mia difficoltà se si rifletta alla natura dell'oggetto, cioè alla Consagrazione di Vescovi, la quale essendo la cosa riservata espressamente a se dal Romano Pontefice, se esplicitam[ente] dalla S[anta] Sede ad altri non si conceda non si può mai supporre accordata. Ora è certissimo che nel Sinodo di Zamoscia non si attribuisce espressamente al Vescovo di Polosko la facoltà di consacrare i Vescovi Suffraganei Ruteni, ma soltanto quella di amministrare la vacante Metropolia, sotto le quali parole non possono mai venire ne intendersi le consagrazioni di Vescovi soggetti alla med[esima] Metropolia.

Ne sembrami che sia applicabile al caso la distinzione ammessa dai Canonisti che accenna sebbene dubitativamente M[onsi]g[nor] Benvenuti, cioè che anche al Vic[ario] Capitolare, il quale a jure gode il diritto di amministrare, la Diocesi Sede vacante passano le facoltà che il Vescovo aveva de jure speciali et delegato, se il Vescovo le goda per concessione in perpetuo della S[anta] Sede, (522v) e che in conseguenza per parità di ragione, siccome

l'Arciv[escovo] di Kiovia per speciale concessione in perpetuo della S[anta] Sede gode il diritto di consagrarre gli altri Vescovi Ruteni, l'Ammin[istrato]re dell'Arciv[escova]do in vacanza di Sede, [che equivale in certo modo ad un Vic[ario] Cap[itola]re] goda durante la sua ammin[istrazio]ne del privilegio med[esimo]. Non sembra dirsi applicabile al caso tal' distinzione, poichè certi privilegi che la S[anta] Sede concede ai Vescovi si può pur' presumere che essa constata che vengano esercitati in vacanza di Sede anche dal Vic[ario] Cap[itola]re ma il diritto particolarissimo di consagrarre i Vescovi che la S[anta] Sede a se riserba, che non concede pr[ob]abilm[ente] che a certe primarie Sedi, non si può ragionevolm[ente] supporre che annuisca essi che venga esercitato anche da chi amministri quella Sede alla quale concesse tal' privilegio, se chiaram[ente] ed esplicitamente non dichiara questo med[esimo] nella sua concessione. Ora quanto al caso nostro il Sommo Pontef[ice] Clem[ente] VIII. nella citata sua Costituz[ione] dà personalm[ente] al Metropolitan di Kiovia [non all'Ammin[istrato]re ben [...] di essa Chiesa quando sia vacante] l'autorità di istituire, e consagrarre i suoi Sufraganei §. 2. ibi = Is qui ad dictas Eccl[es]ias ... electus seu nominatus fuerit, a prad. Archiep.o Kiovient. et Haliciens. pro tempora esistenti au.cte, et nomina Sedis Ap.lici confirmavi vel institui, eique munus confurationis impendi popit et debeat = Ora in termini di facoltà e regola che deve [...]si alla lettera di concessione, ne possono ampliarsi oltre alla med[esi]ma con pericolo d'incontrare delle nullità. (523r) Non dissimularò per altro una cosa che mi trattiene pure dal decidermi per la negativa al dubbio, se la Consagraz[ione] della quale si tratta siasi fatta con legittime facoltà, ed è quello che si dice nel Voto di M[onsigno]r Arezzo che il Vesc[ovo] più antico presso i Ruteni per disciplina, ed in forza della costumanza della Chiesa Greca ha fatto sempre le veci del Metrop[olita]no vacante Sede aut Metrop[olita]no ab officio suspenso, in ciò specialm[ente] che riguarda la conferma e la consagraz[ione] di Vescovi. E, siccome sembra che il Papa Clem[ente] VIII. abbia voluto conservare ai Ruteni nella loro Riunione tutti i diritti, privilegi, e costumanze delle quali erano in possesso, così può riconoscersi per fatta in Regola la Consagraz[ione] della quale si tratta come fondata sopra legittima consuetud[ine] conosciuta e lasciata intatta dalla S[anta] Sede Ap[osto]lica che sola può essere, ed è nella Chiesa il fonte e la sorgente di ogni giurisdizione, specialm[ente] in proposito di conferma di Vescovi, dopochè la S[anta] Sede si è riservata la provisione di tutte le Chiese Catted[ra]li.

Resta però a verificarsi con sicurezza il fatto della asserita costumanza della Chiesa Greca che appoggia M[onsi]g[nor] Arezzo all'autorità dell'Hal-lier nell'opera de (523v) *Sacris Electionibus et ordinationibus*. Io per me credo che possa nel caso nostro prescindere da questo fatto, poichè i termini della Bolla emanata dal Clem[ente] VIII. all'epoca della Riunione mostrano di non

riconoscere presso i Ruteni o almeno non aver riguardo a veruna consuetud[ine] sul punto delle Consagraz[ioni] poiché si concede in esse ex integro al Metrop[olita]no di Kiovia la facoltà di consagrar[e] i Vescovi della sua Provincia, e non si parla in termini di conferma di una facoltà che già esercitasse nello Scisma. Le sole consuetud[ini] che il Pontef[ice] rammenta, riconosce, e preserva sono quelle relative ai riti e cerem[oni]e quibus Rutheni Ep[iscop]i et Clerus juxta S[anctorum] Patrum Grecoru[m] instituta in divinis officiis, et Missae Sac[ra]mento caeterorumq[ue] Sacram[entorum] administ[ratio]ne aliisve S[acris] functionibus utuntur =, e siccome inclusis unius est exclusis alterius, sembra da ciò che ogni altra consuetud[ine] sopra qualunque altro oggetto non intendesse di lasciarla intatta.

Credo in fine di aggiungere un'altra riflessione che non veggo fatta da alcun' altro, ed è, che il Papa Clem[ente] 8. concesse al Metrop[olitan]o di Kiovia la facoltà di consagrar[e] i Vescovi della Chiesa che nomina nella sua Bolla Decet e sono i Vesc[ov]i Suffraganei della Prov[incia]: ma quello di cui si tratta non è alcuno de' Vescovi le di cui Chiesa si nominano nella Bolla, e un semplice Suffraganeo o Ausiliare dell'Arciv[escovo] consagrante a la consacrazione del quale non veggo fatta alcuna concessione nella Bolla.

Quindi per tutte le ragioni crederei che la Consagraz[ione] del Vesc[ovo] med[esimo] fosse stata del tutto irregolare.

Quanto poi alla seconda questione, quale proved[imento] occorra dare posto che la Consagraz[ione] sia fatta senza legittime facoltà, mi sembra che il Consagrante se pure la buona fede fondata anche sulla questi impossibilità del ricorso non lo avesse pensato possa aver incorso l'irregolarità, e che perciò vi occorra la Dispensa. La condotta però tenuta in q[ues]to affare dall'Arciv[escovo] di Polosko, siccome passa di molto la sua mancanza, così esige che si proceda con esso Lui nella maniera la più mite, e la più dolce che sia possibile.

Il secondo oggetto esist[ente] in Posiz[ione] si è l'affare della restituz[ione] da farsi ai Ruteni Uniti delle loro Chiese usurpategli dai Scismatici sotto la persecuz[ione] di Caterina II. Per quanto il Decreto del Gov[erno] con cui si ordina tale restituz[ione] sia limitato e difficoltà da diverse condizioni, per quanto languide possono essere le speranze di vederlo eseguito, stante l'impegno che, [come osserva nei suoi fogli Sig[nor] Benvenuti], metteranno i Vescovi e Gov[ernato]ri Scismatici per eluderlo, tuttavia non si deve cessare sicuram[ente] dal mettere in opera ogni mezzo per giungere alla piena esecuz[ione] del med[esimo] trovandosi [come si dice al §. 2. del foglio annesso alla Lett[era] del Vesc[ovo] di Luceoria] il popolo Ruteno unito senza Chiese. Nel mom[ento] presente in cui disgraziatam[ente] non v'è in quelle parti un Ministro della S[anta] Sede, ne trovansi in attività (524r) le relazioni con quella Corte, altro passo non veggo che possa darsi, se non quello suggerito

da M[onsi]g[nor] Arezzo di inculcare a Mons[ignor] Vesc[ovo] di Luceoria a non perder di vista un tale affare, ma a sollecitarlo, specialm[ente] presso i due Gov[ernato]ri tornati che faranno alle loro Provincie.

Quanto all'ordine perverso nel nominare nelle preghiere in principio della Messa il Sommo Pontef[ice] e l'Imp[eradore] con sua Famiglia posponendosi, come si dice all'art[icolo] 3 del rammentato foglio, quello a questi, [supponendo sia sempre che non si tratti del Canone, nel quale non potrebbe nominarsi un Sovrano A-Cattolico], l'abuso e l'irregolarità è evidentissima. Converterà ognuno che dev'esser cura della Sede Ap[osto]lica il procurar di rimuoverlo, ed è lodevole lo zelo di M[onsigno]r Vesc[ovo] di Luceoria avendo egli scritta a tale oggetto una Dissertaz[ione]. Io per me da quanto esiste in Posiz[ione] non credo possa arguirsi che la cosa proceda – dal Gov[ern]o; onde non intimidirsi tanto, ne scoraggiarsi dall'idea di porvi riparo; si dice di fatti che *introducitur usus* lo che mostra un principio ed una continuaz[ione] di atti provenienti forse dallo spirito di adulazione di qualche (524v) individuo: che se vi fosse un Decreto, una legge, una petizione del Gov[erno] è ben naturale che non si ometterebbe di rimarcarlo. Ciò non ostante quanto non farebbe stato difficile l'opporvi e l'impedire il cambiam[ento] di ordine nelle preghiere in questione prima che seguisse appoggiando la renuenza e sul diritto e sull'antichissimo e generale uso di tutte le Chiese, altrettanto difficile e pericoloso farà adesso l'eliminarlo dopo ch'è si è disgraziatam[ente] introdotto colla piena cogniz[ione] del publico, e scienza del Governo che potrebbe prendere il cambiam[ento] per un'attentato contro la Sovranità, o almeno per un tratto di disprezzo della med[esi]ma. E d'uopo perciò far uso in questo emergente di molta prudenza, e lodando lo zelo fin qui posto in tale affare del Vesc[ovo] di Luceoria, potrebbe scrivendosi al med[esimo] raccomandargli d'insistere con prudenza bensì e con dolcezza per rimuovere l'abuso, allegando anche l'autorità della Sede Ap[osto]lica, e facendo sentire che la med[esi]ma non sia per alcun motivo di poco riguardo alla Sovranità, si oppone al cambiam[ento] fatto, ma soltanto per (526r) la cura ch'essa deve avere, acciò omnia regolarmente et ordine in Ecclesia fiant, e si conservi in cosa sì sagrosanta, com'è la Liturgia, la disciplina, e gli usi della venerabile antichità.

Per rapporto all'affare di Basiliani rilevo dall'esposto ch'essi sono presentem[ente] Acefali non esistendo ne il Proto-Archimandrita ne il Metrop[olita]no. L'uno e l'altro autorizzati dalle due Costituz[ioni] di Bened[etto] XIV. ab governo del med[esimo] nelle loro rispettive attribuzioni. Si cerca nel foglio annesso alla lettera del Vesc[ovo] di Luceoria al §. 4. se i Vescovi i quali di fatto s'intromettono nel governo dell'Ordine lo facciano lecitam[ente]. Ed a questo non v'è dubbio ch'abbia a risponderci negativam[ente], poichè Bened[etto] XIV. che colla sua Costituz[ione] Inter [...] ha sistemato ed ordinato

tutto ciò che ha rapporto all'ordine istesso, niuna facoltà [...] ha dato su ciò ai Vescovi. Ciò posto si progetta di dare ai med[esi]mi le facoltà per governare ciascuno i Mon[signo]ri posti nella sua rispettiva Diocesi. Ritrovo nei due Voti dell'E[minentissi]mo Litta cioè e di M[onsi]g[nor] Arezzo della notevole diversità. Il secondo dice che fino alla sua partenza da Pietroburgo vi erano i Vescovi astenuti di domandargli facoltà su questo oggetto, atteso che pendeva una forte contestaz[ione] sull'elezione del Proto-Archimandrita; all'incontro l'E[minentissi]mo Litta dice di averghele date ad quinquennium. Si potrebbe combinare (526v) tal' discrepanza dicendosi che i Vescovi ebbero, come non sembra possa dubitarsene, tali facoltà, ma che avendole avute ad quinquennium gli siano spirate.

La questione dunque farà al presente se debbano confermarglisi. Per me crederei che avendo la S[anta] M[emoria] di Pio VI. consentito che gli si conferissero per la sola ragione, che trovavasi in quell'epoca inoperosa l'autorità del Proto-Archimandrita e del Metrop[olita]no per gli ostacoli frappostivi dal Gov[ern]o; continuando ora questi ostacoli, anzi essendovi poca speranza di averli rimossi quanto almeno al Proto-Archimandrita, gli si prorogassero le med[esime] facoltà, colla condiz[ione] e riserva però che confermato che sia dalla S[anta] Sede il nuovo Metrop[olita]no designato dalla Corte di Russia cessino i Vescovi dell'esercitare quella parte di autorità che compete ad esso Metrop[olita]no sull'Ordine di S[an] Basilio in Fov. della Costituz[ione] della S[anta] M[emoria] di Bened[etto] XIV. Super Familiam, e si eserciti questa liberam[ente] dal Metrop[olita]no med[esi]mo.

(527r) Un §. poi della lettera di M[onsi]g[nor] Vescovo di Luceoria in cui dà parte alla S[acra] Cong[regazio]ne della coequazione fatta col Clero di Rito Latino nel cosidetto Coll[egi]o Ecc[lesia]le, dà luogo a parlare di questo Collegio. Questo non meno che l'altro Greco sono due dicasterii eretti dalla civile autorità, mai approvati dalla S[anta] Sede, e perciò ragionevolm[ente] riguardati come irregolari, e la erezzion' loro come un'attentato contro l'autorità della Chiesa. Sembra dunque che il sud[etto] Vesc[ov]o non dovrebbe tanto rallegrarsi del luogo dato al Clero Ruteno in uno di essi.

Intanto è certo ch'essi Collegii non avendo alcuna legittima sanzione non possono avere alcuna autorità sulle materie Eccl[esiast]iche.

Posto tutto ciò sarebbe ad esaminarsi quale dei due partiti più convenga alla S[anta] Sede, se cioè quello di concorrere colla sua autorità a sanzionarli, o vero procurare il loro discioglimento.

Per potere però prend[ere] una qualche fondata risoluzione su questo affare parmi che occorran più prolisse, e più accertate notizie, e segnatamente quella che accenna M[onsi]g[nor] Arezzo, se il Collegio di cui parla nella sua lettera il (527v) Vesc[ovo] di Luceoria sia o no dipendente dal Sinodo Russo,

e queste notizie potrebbero con somma premura richiedersi ad esso Vesc[ov]o. Intanto che queste notizie pervengono non si potrebbe altronde prend[ere] alcuna risoluz[ione] non avendo la S[anta] Sede in Moscovia alcun' suo Ministro. Che se il Sig[no]re riaprisse la strada a mandarvelo allora potrà riassumersi ed attivarsi con più fondamento un tale affare.

(528r) Foglietto addizionale

Esaminata di bel nuovo e attentamente tutta la posizione, per quello spetta la consacrazione fatta dall'Arciv[esco]vo di Polosko del suo Suffraganeo, io sempre più mi confermo nel sentim[ent]o di doversi riguardare tale consagraz[ione] come illegittima, o almeno sommamente dubbiosa, e perciò che abbisogni di qualche Apostolica provvidenza.

Il fondamento di questa mia opinione si è il seguente. All'Arciv[esco]vo di Polosko per uno di questi due titoli cioè o di Metropolitanato di Kiovia, o di Amministratore della vacante Metropolia potea competere il diritto di consacrare il suo Suffraganeo. Ma io non veggio che militi in di Lui favore nè l'uno nè l'altro. Non quello di Metropolitanato di Kiovia, poichè ammettendo che a questo Metropolitanato compete per concessione Apostolica la consacrazione de' suoi Suffraganei; nego che egli sia di fatti Metropolitanato; poichè sebbene abbia la nomina dell'Imp[eratore], ed abbia egli fatto di tutto per ottenere la (528v) conferma Ap[osto]lica, non l'ha tuttavia in fatto ottenuta. Non quello dell'Amministratore della vacante Metropolia, poichè io trovo incertissimo in diritto che l'Amministratore di essa possa anche consacrare i Vescovi della Provincia, e ancorchè l'avesse, mi resterebbe sempre la difficoltà se potesse consacrare il Vescovo in questione, il quale non è uno dei Vescovi della Provincia Suffraganei di Kiovia, ma è un Vescovo senza Diocesi Suffraganeo soltanto o Auxiliare dell'Arcivescovo.

Che però atteso almeno un fondatissimo dubbio sulla legittimità di tale consacrazione, credo che sia necessarissimo l'intervento dell'autorità della S[anta] Sede a sanare prout de jure un tal atto.

Niuna difficoltà incontro che ostar possa alla sanazione sud[ett]a. Il Suffraganeo di cui si tratta è necessario alla Diocesi: degnissimo è il Soggetto consagrato; altrettanto degno è il Consagrante, e la di Lui condotta in tutto questo affare può averlo anche posto in perfetta buona fede, e scusato da colpa.

(529r) Sugli altri articoli contemplati nella posizione e nel voto parimenti non incontro difficoltà.

*Переклад**(520r)*

Зміст листа руського єпископа Луцького і долучений до нього додаток

Перша справа, про яку йдеться в доданому розважанні, стосується висвячення монсенйора Кохановича на єпископа-суфрагана, яке здійснив архієпископ Полоцький.

З цього приводу слід розглянути дві речі: по-перше, чи на таке висвячення мав право і законну владу святитель, а по-друге, якщо це не так, – яких заходів слід вжити для цього Святому Престолові.

Щодо першої: те, що митрополит Київський в силу булли Климента VIII «Годиться» має повне право висвячувати своїх суфраганів, є незаперечним, але так само певним є те, що монсенйор архієпископ Полоцький не міг і не може вважатися митрополитом руським або ж Київським, тому що йому бракує призначення Апостольського Престолу, що необхідне не лише за загальним правом, але й згідно з буквою цитованої конституції. Отож, не будучи (520v) легітимним митрополитом, він не міг в цій якості мати право на висвячення, про яке йдеться.

Залишається розглянути, чи він міг принаймні мати таке право у своїй якості адміністратора митрополії Києво-Галицької, яка має вважатися вакантною, в тій якості, якою він володіє як архієпископ Полоцький у силу згаданого 5-го розділу «Про митрополита» приписів славетного Замойського синоду.

Для того, щоб для нього можна було узаконити таке право, на мій погляд, необхідні дві речі: 1) щоб синод йому це виразно дозволив; 2) щоб синод був затверджений апостольською владою.

Спершу поговоримо про другу умову, а згодом поговоримо про першу. Те, що ця друга умова [щоб синод був затверджений апостольською владою,] є необхідною, мені здається очевидним. Бо оскільки право затверджувати і висвячувати єпископів може походити виключно від Апостольського Престолу, якщо той принаймні не визнав і не схвалив розпорядження синоду, який надає архієпископові Полоцькому привілей висвячувати суфраганів руської митрополії на час її вакантності, таке розпорядження не матиме жодної ваги.

(521r) Тому передусім варто було б знати, чи Святий Престол затвердив синод, про який йдеться. Я не бачу, щоб у різних судженнях, які присутні в розважанні, заторкувався цей пункт, що лежить в основі даного питання, за винятком судження архієпископа Ареццо, в якому стверджується, що таке затвердження дійсно мало місце. Тому я припускаю, що так і було, але якщо на це затвердження буде посилатися постанова,

я б хотів, щоб це чинилося на достовірних і певних підставах, що не складатиме труднощів, бо йдеться про дійсний факт.

Хоча й синод був схвалений Святим Престолом, мені дуже складно припустити, щоб сам синод міг надати право, про яке йдеться. У тексті цього синоду в цитованій попередньої главі сказано таке: «Якщо ж митрополичий престол буде вакантний, то, поки Святий Престол поставить адміністратора, нехай ним править найближчий єпископ, а саме архієпископ Полоцький». Тому повноваження, яке надається архієпископові Полоцькому, полягає в адмініструванні престолу або ж Церкви; але мені здається, що під цими словами розуміється не що інше, як право адмініструвати єпархією при (521v) вакантному престолі. Проте це безперечно не може накладати права висвячувати суфраганів; так само, як звання капітулярного вікарія митрополичої Церкви не дає права тому, хто ним володіє, здійснювати над провінцією ті права і ту юрисдикцію, якими наділений і які виконує архієпископ, коли цей престол є зайнятий. Тридентський собор (див. сесія 24, розділ XVI), припускаючи випадок, що капітула вакантної митрополії за вісім днів не обрала вікарія, так само надає повноваження найстаршому суфрагану адмініструвати вакантну митрополичу Церкву через вікарія, якого той має призначити, і цей суфраган не може через дане повноваження одержати жодного права над іншими суфраганом та їхніми Церквами, але вся компетенція його і призначеного вікарія обмежується адмініструванням вакантної архієпископської Церкви і єпархії.

(522r) Значно обґрунтованіші сумніви і труднощі у мене виникають, якщо проникнути в суть цієї речі, тобто висвячення єпископів, що його Римський архиєрей виразно відводить для себе, і якщо Святий Престол відкрито не надає цього права іншим, то ніяк не можна припускати, що це дозволяється. Тепер є цілком певним, що на Замойському синоді єпископ Полоцький виразно не отримує право висвячувати руських єпископів-суфраганів, а лише право адмініструвати вакантну митрополію, під чим аж ніяк не можна приймати або розуміти висвячення єпископів, підлеглих тій самій митрополії.

Мені також не видається можливим застосувати до цього випадку розрізнення, яке допускається каноністами і про яке згадує, хоч і з певним сумнівом, монсеньйор Бенвенути, а саме – що навіть капітулярному вікарієві, який по праву користується правом адміністрування єпархією за вакантного престолу, переходять повноваження, які мав єпископ згідно з делегованим і спеціальним правом, якщо єпископу вони були надані Святим Престолом навечно. (522v) Аналогічно, архієпископ Київський, оскільки за особливим наданням навечно Святим Престолом він має

право висвячувати інших руських єпископів, то на тих самих підставах і адміністратор цієї архієпархії при вакантному престолі [що певною мірою прирівнюється до капітулярного вікарія] під час свого адміністрування користується таким самим привілеєм. Не схоже, щоб до цього випадку можна було застосувати таке розрізнення, бо певні привілеї, котрі Святий Престол надає єпископам – хоча можна припустити, що він сам це визнає – можуть здійснюватися за вакантного престолу навіть капітулярним вікарієм, але найбільш особливе право висвячувати єпископів, яке Святий Престол залишає за собою і надає його, ймовірно, лише окремим головним престолом, не дає підстав припускати, що він дозволяє здійснювати [це право] також тому, хто є адміністратором престолу, якому було надано такий привілей, якщо цього чітко і виразно не заявляє у своєму наданні Святий Престол. А щодо нашого випадку верховний архиєрей Климент VIII у своїй цитованій конституції особисто надає митрополитові Київському [а не адміністраторові [...]] цієї Церкви, коли вона є вакантною] владу встановлювати і висвячувати своїх суфраганів §. 2. того самого документу «Той, кого обрано чи номіновано на згадані Церкви згаданим тогочасним архиєпископом Київським і Галицьким, авторитетом і від імені Апостольського Престолу може бути затверджений і поставлений, і йому [може і мусить] бути уділений дар висвячувати». Коли ж йдеться про повноваження і правило, що має узгоджуватися з листом про надання, то вони не можуть бути ширшими від вказаних у листі, інакше наражаються на небезпеку стати недійсними. (523r) Утім, не приховую однієї речі, яка також мене стримує від негативного рішення через сумнів, чи висвячення, про яке йде мова, було здійснене на законних правах. Вона полягає в тому, що сказав у своєму судженні монсенйор Ареццо, що у русинів найстарший єпископ за правопорядком і в силу звичаю Грецької Церкви завжди виконував обов'язки митрополита за вакантного престолу [або] коли митрополита відсторонено від служіння, особливо в тому, що стосується затвердження і висвячення єпископів. А оскільки видається, що папа Климент VIII побажав зберегти для русинів під час закладення унії всі права, привілеї і звичаї, якими вони володіли, то так само можна вважати, що висвячення, про яке йде мова, було здійснено за правилом, оснований на законному звичаї. Цей звичай знав і залишив непорушним Святий Апостольський Престол, що один в Церкві може бути і є джерелом і началом всякої юрисдикції, особливо стосовно затвердження єпископів, оскільки Святий Престол залишив за собою призначення для всіх катедральних Церков.

Однак залишається з певністю перевірити факт існування утвердженого звичаю Грецької Церкви, який монсенйор Ареццо ґрунтує на

авторитеті Алліє¹ в праці (523v) «Про обрання і висвячення [священнослужителів]». Я особисто вважаю, що в нашому випадку можна не зважати на цей факт, адже з умов [...] булли, виданої Климентом VIII у період закладення унії видно, що не визнається чи щонайменше не береться до уваги жоден звичай, пов'язаний з висвяченнями, що існував у русинів, оскільки за цими умовами митрополитові Київському надається *ex integro* влада висвячувати єпископів своєї провінції, при цьому не йдеться про затвердження влади, яку він раніше здійснював у схизмі. Понтифік згадує, визнає і зберігає лише ті звичаї, що пов'язані з обрядами і церемоніями, «за якими руські єпископи та клир згідно з установленнями грецьких Святих Отців послуговуються у священнослужіннях, у таїнстві літургії, у відправленні інших таїнств та в інших священних функціях», а оскільки включення одного є виключенням іншого, то виходить, що всякий інший звичай з будь-якого іншого приводу він не мав наміру залишати непорушним.

Нарешті я вважаю за необхідне додати ще одне міркування, якого, судячи з усього, ніхто інший не наводив, а саме, що папа Климент VIII надав митрополитові Київському владу висвячувати єпископів тих Церков, які він називає у своїй буллі «Годиться», а це єпископи-суфрагани цієї провінції. Але серед тих єпископів, чиї Церкви називаються в буллі, вищезгаданого єпископа немає, він є звичайним суфраганом чи помічником архієпископа, який його висвятив, і я не бачу, щоб право на його висвячення надавалося в буллі.

Отож є всі підстави вважати, що висвячення того самого єпископа було здійснене цілком не за правилами.

Щодо другого питання, яких заходів слід вжити, зважаючи на те, що висвячення було здійснено без законних на те прав, то мені здається, що святитель, хоч і керувався благими намірами через неможливість вдатися до інших за порадою, не думав, що може наразитися на порушення правил, і що тут необхідний дозвіл. Проте дії архієпископа Полоцького у цій справі, оскільки багато можна виправдати його помилкою, спонукають до того, щоб з ним повелися якомога м'якше і поблажливіше.

Друге питання, присутнє в розважанні, пов'язане зі справою повернення – яке слід здійснити – руським уніатам їхніх Церков, котрі в них відібрали схизматики під час переслідування за Катерини II. Як би не обмежувався і не ускладнювався різними умовами урядовий декрет, що постановляє здійснити таке повернення, якими б марними не виглядали

¹ Відома праця теолога з Сорбонни Франсуа Алліє: F. Haliier. *De sacris elezionibus et ordinationibus ex antiquo et novo ecclesiae usu*. Lutetiae Parisiorum, Cramoisy 1636.

надії на його виконання, з огляду на протидію, що їй [як зауважує у своїх документах монсенйор Бенвенуті], чинитимуть у цій справі єпископи і губернатори схизматики, все ж, безперечно, не потрібно припиняти задіювати всі можливі засоби для повного виконання цього декрету в умовах, коли [як говориться в §. 2. додатку до листа єпископа Луцького] руський унійний народ опинився без Церков. У теперішній момент, коли, на нещастя, в тих краях немає міністра Святого Престолу і не підтримуються жодні (524r) відносини з тим двором, я не бачу, який інший крок можна було б зробити, окрім запропонованого монсенйором Ареццо, а саме – вмовити монсенйора єпископа Луцького не втрачати з поля зору цю справу, а прискорювати її виконання, особливо через двох губернаторів, коли ті повернуться у свої провінції.

Щодо збоченого порядку, у якому в молитвах на початку служби згадуються верховний архиєрей та імператор з його родиною, коли другий займає місце першого, як говориться в пункті 3 вищезгаданого документу [знову ж таки за припущенням, що не йдеться про канон, у якому не може згадуватися некатоліцький володар], зловживання і відхилення від норми є вкрай очевидним. Всякий погодиться, що саме стараннями Апостольського Престолу потрібно подбати про його усунення, і похвальним є завзяття монсенйора єпископа Луцького, який написав на цю тему дисертацію. Я, зі свого боку, не думаю, що викладене в розважанні може спонукати до висновку, що ця річ походить від уряду, аби не надто лякатися, ні не падати духом від думки про те, що все потрібно виправити. Власне кажучи, запроваджене стало звичаєм, що вказує на початок і продовження дій, які можуть походити від духу догоджання якоїсь (524v) окремої особи: бо якби існував декрет, закон чи петиція від уряду, то цілком природно, що його не могли б не відзначити. Незважаючи на це, не так важко було б протистояти і протидіяти зміні порядку в згадуваних молитвах до того, як така зміна відбулася, ґрунтуючи відмову як на праві, так і на стародавньому і загальному вжитку всіх Церков, як важко і небезпечно буде усунути її тепер, після того, як така зміна, на нещастя, була запроваджена і про неї добре знають люди і обізнаний уряд, котрий може сприйняти цю зміну як зазіхання на права володаря чи щонайменше як вияв зневаги до нього. Тому в цьому непередбачуваному випадку необхідно діяти з великою розважливістю, і складаючи похвалу виявленому досі у цій справі завзяттю єпископа Луцького, можна було б у листі до нього порекомендувати йому наполягати на усуненні зловживання так само розважливо і м'яко, посилаючись при цьому на авторитет Апостольського Престолу і даючи зрозуміти, що той не має жодних підстав не шанувати права володаря, а просто опирається

введеній зміні, та й лише через (526r) те, що має дбати, щоб у Церкві все діялося правильно і впорядковано в такій священній справі, як літургія, правопорядок і звичаї шанованої давнини.

Щодо справи василіян, відзначаю із викладеного, що вони на даний час не мають глави, бо немає ні протоархимандрита, ні митрополита. І один, і другий мають право на основі двох конституцій Венедикта XIV на управління ним за їхніми відповідними повноваженнями. Намагаємося виявити в документі, прикріпленому до листа єпископа Луцького в § 4, чи єпископи, які фактично втручаються в управління чином, чинять це на законних підставах. І на це, без сумніву, слід дати негативну відповідь, тому що Венедикт XIV, який своєю конституцією «Поміж [...]» систематизував і впорядкував все те, що стосується цього чину, жодної влади [...] не надав у цьому єпископам. За такої передумови планується надати цим єпископам права, щоб кожен з них міг здійснювати управління над поставленими в його відповідній єпархії монсеньйорами. Я знаходжу вагомому відмінність в двох судженнях, а саме високопреосвященного Літти і монсеньйора Ареццо. Другий каже, що аж до його від'їзду з Петербургу були єпископи, що утримувалися від прохань до нього про такі права, оскільки існувала загроза серйозної суперечки над обранням протоархимандрита; високопреосвящений Літта говорить навпаки, що він їм ці права надав на 5 років. Можна було б погодити (526v) цю розбіжність наступним чином: такі права єпископи мали, що, очевидно, не підлягає сумніву, проте на них вийшов термін дії, оскільки вони їх отримали на п'ять років.

Власне, тепер питання полягатиме в тому, чи ці права їм потрібно затвердити. Я зі свого боку схильний вважати, що так само, як Святої пам'яті Пій VI погодився, щоб їм ці права надали з тієї єдиної причини, що в той час була недієвою влада протоархимандрита і митрополита через створені на це урядом перешкоди; так і тепер, коли ці перешкоди й далі існують, більше того, є мало надії на їхнє усунення, принаймні стосовно протоархимандрита, варто продовжити для них дію цих прав, однак з тією умовою і застереженням, що щойно Святий Престол затвердить нового митрополита, призначеного російським двором, єпископи припинять здійснювати ту частину влади, яка належить цьому митрополитові над Чином св. Василя за главою конституції Святої пам'яті Венедикта XIV «Про родину», і її буде безперешкодно здійснювати цей митрополит.

(527r) Крім того, в одному § листа монсеньйора єпископа Луцького, в якому той надає Священній Конгрегації роль у справі прирівняння з духовенством латинського обряду в так званій Церковній колегії,

відводиться місце розповіді про цю колегію. Вона та інша грецька – це два відомства, які встановила світська влада і ніколи не затверджував Святий Престол, а тому є всі підстави вважати їхнє утворення протиправним, а їхнє заснування – зазіханням на авторитет Церкви. Відтак вищезгаданий єпископ, мабуть, не мав би надто радіти з приводу того, що в одній з них було відведено місце для руського духовенства.

Тим часом ці колегії, не маючи жодного законного затвердження, безперечно, не можуть мати жодної влади в церковних питаннях.

Після всього [сказанного], потрібно розглянути, яка з двох альтернатив більше прийнятна для Святого Престолу: посприяти своїм авторитетом їхньому затвердженню чи домогтися їхнього розпуску.

Проте для того, щоб можна було прийняти певне обґрунтоване рішення у цій справі, на мою думку, потрібно мати докладніші і більш перевірені відомості, насамперед про те, що вказує монсеньйор Арецо, а саме – чи колегія, про яку говорить у своєму листі (527v) єпископ Луцький, підпорядковується російському синодові чи ні. Такі відомості можна було б просити цього єпископа надіслати з великою нагальністю. З іншого боку, поки ці відомості не надійдуть, не можна приймати жодного рішення, оскільки Святий Престол не має жодного свого міністра² в Московії. Якщо Господь знову відкриє можливість туди його скерувати, то можна буде знову взятися за цю справу і зайнятися нею на вагоміших підставах.

(528r) Вкладений додаток

Після цілком нового і уважного аналізу цілого розважання в тому, що стосується висвячення архієпископом Полоцьким свого суфрагана, я все більше утверджуюсь у думці, що таке висвячення слід вважати нелегітимним, або щонайменше вкрай сумнівним, а відтак воно потребує життя заходів Апостольським Престолом.

Така моя думка ґрунтується на наступному. Архієпископові Полоцькому через один із двох даних титулів, митрополита Київського або адміністратора вакантної митрополії, може належати право висвячувати свого суфрагана. Але я не бачу, щоб ні перший, ні другий оправдував його. Ні титул митрополита Київського, бо якщо цьому митрополитові і належить за апостольським наданням право висвячувати своїх суфраганів, то я заперечую, що він є дійсно митрополитом, оскільки навіть маючи призначення імператора і зробивши все для того, аби отримати

² Тобто посла.

(528v) апостольське затвердження, він все ж насправді його не отримав. Ані титул адміністратора вакантної митрополії, оскільки згідно з правом я вважаю вкрай непевним, щоб її адміністратор міг також висвячувати єпископів провінції, а якби й міг, переді мною знову ж таки залишається трудність, чи він міг би висвятити єпископа, про якого йде мова, котрий не є одним з єпископів-суфраганів із провінції Київської, а є єпископом без єпархії, лише суфраганом чи помічником архиєпископа.

Проте, з огляду на вельми обґрунтований сумнів у легітимності такого висвячення, я вважаю вкрай необхідним, щоб у цю справу втрутився своїм авторитетом Святий Престол і виправив відповідно до [вимог] права такий акт.

Я не бачу жодних труднощів, які б могли завадити виправити вищезгадану ситуацію. Суфраган, про якого йдеться, потрібний єпархії: вельми достойною є висвячена особа; настільки ж достойним є святитель, а його дії в усій цій справі можуть також засвідчити його благі наміри і вибачити його провину.

(529r) З приводу інших питань, які було розглянуто в розважанні та в судженні, я не знаходжу труднощів.

III. ПОДІЛ

№ 39

1808 р., лютого 20, Рим. – Інструкції кардинала Джузеппе Доріа, заступника державного секретаря Святого Престолу, єпископові Антоніо Габріеле Североллі, апостольському нунцієві при віденському дворі

Instruzioni di Segr[etario] di Stato Giuseppe Doria per Nuncio Antonio Gabriele Severolli, Roma, 20 Feb[ruario] 1808.

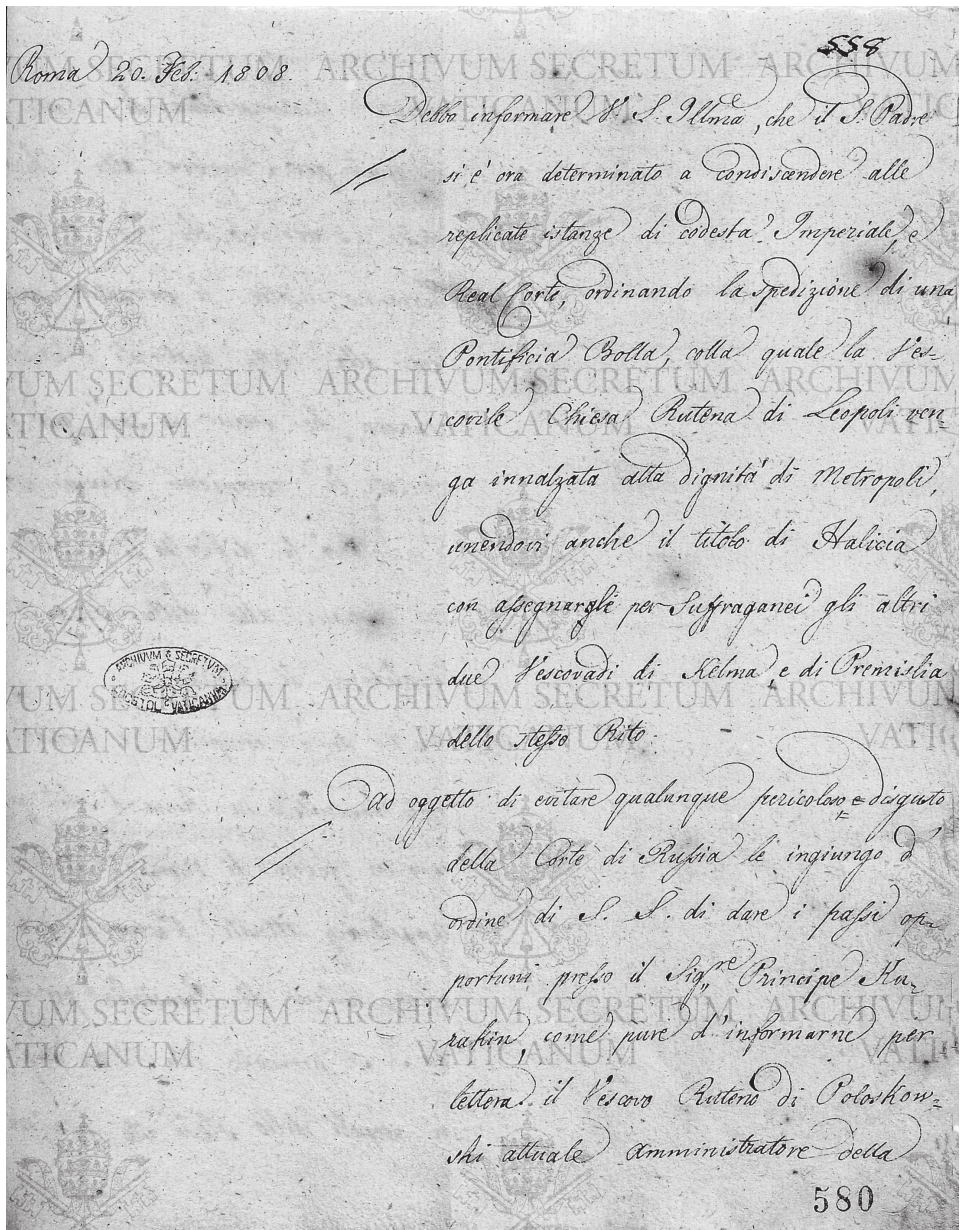
Rito Greco-Ruteno.

[...] (580r) Debbo informare V[ostra] S[ignoria] I[llustrissima], che il S[anto] Padre si è ora determinato a discendere alle replicate istanze di codesta Imperiale, e Real Corte, ordinando la spedizione di una Pontificia Bolla, colla quale la Vescovile Chiesa Rutena di Leopoli venga innalzata alla dignità di Metropoli, unendovi anche il titolo di Halicia con assegnarle per Suffraganei gli altri due Vescovadi di Kelma, e di Premislia dello stesso Rito.

Ad oggetto di evitare qualunque pericoloso disgusto della Corte di Russia le ingiungo d'ordine di S[ua] S[antità] di dare i passi opportuni presso il Sig[no]re Principe Kurakin, come pure d'informarne per lettera il Vescovo Ruteno di Poloskowski attuale amministratore della (580v) vacante Metropolitana di Kiovia, e designato per Successore alla Chiesa stessa assicurandolo, che fuori di ciò rimaranno intatte le prerogative competenti alla detta Metropoli, e facendogli conoscere, che quando ne sarà qui avanzata la conveniente istanza non s'incontrerà la difficoltà di promuovere la sua persona alla detta Chiesa Metropolitana di Kiovia.

Ella inoltre dovrà compilare, e trasmettere sollecitamente in Roma il solito processo in favore di Monsig[nor] Antonio Angelowicz attuale Vescovo di Rito Greco Ruteno di Premislia per essere da S[ua] S[antità] promosso alla Chiesa anzidetta di Leopoli dello stesso rito da erigersi in Metropolitana.

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 124. [Оригінал].

Інструкції кардинала Джузеппе Дорія,
 заступника державного секретаря Святого Престолу,
 єпископові Антонію Габріеле Североллі,
 апостольському нунцієві при віденському дворі

Переклад

Інструкції державного секретаря Джузеппе Доріа для нунція Антоніо Габріеле Североллі, Рим, 20 лютого 1808 р.

Греко-руський обряд.

[...] (580r) Маю повідомити Вашу Всесвітлішу Милість, що Святіший Отець тепер уже вирішив зглянутися на численні запити від цього імператорського і королівського двору і звелів надіслати папську буллу, якою руська єпископська Церква Львова підноситься до гідності митрополії, при цьому їй додається титул Галицька, а її суфраганамі призначаються дві інші єпархії того самого обряду, Холмська і Перемиська.

Аби не наразитися на небезпеку невдоволення з боку російського двору, я Вам передаю наказ Його Святості зробити всі необхідні кроки перед Паном князем Куракіним³, а також повідомити про це листом руського єпископа Полоцького, теперішнього адміністратора (580v) вакантної митрополії Київської, якого висунули наступником для тієї самої Церкви, запевняючи його, що попри це залишаться непорушними прерогативи, які належать згаданій митрополії, і даючи йому зрозуміти, що коли до нас надійде відповідний запит, то не виникне жодних труднощів з тим, щоб призначити його особою на згадану митрополічу Київську Церкву.

Крім того, Вам слід буде укласти і невідкладно передати до Риму звичайний процес на користь монсеньйора Антонія Ангеловича, теперішнього Перемиського єпископа греко-руського обряду, аби Його Святість підвищив його до вищезгаданої Львівської Церкви того ж обряду, яку мають піднести до рівня митрополії.

³ Олександр Борисович Куракін (1752–1818) – російський дипломат і державний діяч, посол в Австрії (1806–1808) та Франції (1808–1812). Див. про нього: В. Н. Земцов. *Русский посол в Париже А. Б. Куракин: хроника роковых лет*. Москва 2019, с. 15–16.

№ 40

1808 р. – Записка невідомого автора про призначення архієпископа Полоцького Іраклія (Лісовського) спадкоємцем митрополита Київського

(1Ar) Prima della divisione della Polonia avevano i Ruteni un Metropolita, che n'era il Primate, due Arcivescovi, e sei Vescovi. Il Metropolitanano s'intitolava Arcivescovo di Kiovia, i due Arcivescovi erano l'uno di Polosko, l'altro di Smolesko.

Nel 1807 Mons[ignor] Lissowski* Arcivescovo di Polosko fu dichiarato Metropolita, e successore del defunto Metropolita di Kiovia; ma non potè ottenere da Roma l'approvazione, e giurisdizione sino a detto anno, come appare dai documenti, che si esibiscono.

(1Av) Fu in quell'anno assunto l'esame di questa conferma da darsi al detto Prelato all'occasione di una consacrazione di un Suffraganeo da lui fatta in qualità di Metropolita.

Il Clero secolare Ruteno ridotto in miserie, per aver occupato i Monaci Basiliani le chiese parrocchie piu pingui, per rimedio supplica ingiunto a quel Metropolitanano [...]

* у тексті помилково Liewinski.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 1: *Miscellanea*, doc. № XXXIIIb. [Оригінал].

Переклад

(1Ar) До поділу Польщі русини мали митрополита, який був їхнім главою, двох архієпископів та шість єпископів. Митрополит мав титул архієпископ Київський, а двоє архієпископів були один Полоцьким, а інший – Смоленським.

У 1807 році монсеньйор Лісовський, архієпископ Полоцький, був проголошений митрополитом і наступником покійного митрополита Київського; проте він не міг отримати від Риму затвердження і юрисдикцію аж до вказаного року, як впливає з документів, що подаються.

(1Av) Саме в той рік було прийнято до розгляду таке затвердження, щоб надати його згаданому прелатові з нагоди висвячення суфрагана, яке він здійснив у якості митрополита.

Руське світське духовенство, яке зведене до жалюгідного стану через те, що монахи-василіяни зайняли всі найдохідніші парафіяльні церкви, благає митрополита вжити якихось заходів [...].

№ 41

1808 р. – Исторична довідка з архіву Святого Престолу про спосіб обрання русько-унійного митрополита до 1772 р.

(A1r) Nota d'Archivio sopra il metodo dell'Elezione del Metropolitan Ruteno-Unito praticato prima dell'anno 1772

La prassi, che costantemente osservava la S[anta] Sede nella Elezione del Metropolitan Ruteno Unito, e Primate una volta della Russia nel Regno di Polonia, ora, che saputo appena la morte del d[ett]o Metropolitan, si commetteva sollecitamente al Nunzio Pontificio di Varsavia per mezzo di Breve Ap[osto]lico, a Lui diretto, la scelta di un Vescovo dell'istesso Rito, che avesse interinamente amministrato le Chiese rimaste vacanti per detta morte; ingiungendosi contemporaneamente al Nunzio medesimo di procurare nel miglior modo, che si radunasse il Sinodo, giusta la consuetudine, composto degl'Arcivescovi, Vescovi, Protoarchimandrita Generale, e Consultori generali dell'Ordine Basiliano Ruteno-Unito; onde questi radunati sinodalmente scegliessero nel loro ceto un soggetto meritevole, e degno di ricoprire la vacante Metropolia. Eletto quindi in tal guisa dai Vocali il nuovo Metropolitan, se ne trasmettevano per mezzo del Nunzio gl'Atti autentici che per ordinario eran diretti alla S[acra] Cong[regazio]ne, e questa poi per via di Udienza ne faceva il rapporto al Sommo Pontefice, il quale se li conosceva meritevoli di approvazione, preconizzava l'Eletto in Concistoro, e se ne spediva la Bolla. L'ultima elezione così fatta, che ne esiste la memoria in Archivio, (A2r) fu della S[anta] M[emoria] di Benedetto XIV, che con Bolla dei 17 Gennaro 1748 approvò l'Elezione di Monsig[no]r Floriano Hrebiski già Vescovo di Polosco prescelto Metropolitan di Kyovia, e Alicia, le quali due Chiese Unite sono sempre state il titolo de' Metropolitani Ruteni fin dal tempo della S[anta] M[emoria] di Clemente VIII, allorché la Nazione Rutena, abiurata l'eresia, si unì alla Cattolica Communion. In comprova poi dell'esposto si citano le precise parole espresse nella medesima Bolla = Quem Ven[erabi]lis etiam Fratres Nostri Episcopi Ritus Graeci S. R. E. uniti in Metropolitam de more elegerunt.

Per evitare poi ogni durezza, facile ad incontrarsi in simili congiunture, si procurava da quel Nunzio, che il nuovo Metropolitan o si desumesse dal Ceto de' Vescovi o si cercava di dare al medesimo, ancor vivente, col suo consenso un Coadiutore cum futura successione, il quale ipso facto succedeva al defunto. Questa Coadiutoria si dava per organo della S[acra] Cong[regazio]ne, e se ne spediva il Breve Ap[osto]lico.

Variate poi le cose della Polonia dopo il primo partaggio di quel Regno seguito nel 1772 tra le Corti alleate di Vienna, Pietroburgo, e Berlino, mutò

Nota d' Archivio
 sopra il metodo dell' Elezione del Metro-
 politano Russo Unito praticato prima
 dell' Anno 1777.

La prassi, che costantemente osservava l' Ist. S. S. S. nella Elezione del Metropolitan Russo Unito, e Primato una volta della Russia nel Regno di Polonia, ora, che saputasi appena la morte del d. Metropolitan si commettono sollecitamente al Nunzio Pontificio di Polonia per mezzo di Bravi Aplici, a lui diretto, la scelta di un Uovo dell' istesso Rito, che avesse intesinamente amministrato le Chiese rimaste vacanti per detta morte; ingiungendosi contemporaneamente al Nunzio medesimo di procurarsi nel miglior modo, che vi radunasse il Sinodo giurorale consuetudine, composto degl' Arcivescovi, Popovi, Proto Archimandrita Generale, e Consistori generali dell' Ordine Russiano Russo Unito, onde questi radunati sinodalmente sceglissero nel loro seno un soggetto meritevole, e degno di ricoprire la vacante Metropolia. Eletto quindi in tal guisa dai Vocati il nuovo Metropolitan, sono trasmessate per mezzo del Nunzio gl' Atti autentici, che per ordinario eran diretti all' Ist. S. S. S. e questa poi per via di Udina ne facevan il rapporto al Sommo Pontefice, il quale se li conosceva meritevoli di approvazione, ne commetteva l' Eletto in Consistoro, e si ne spediva la Bolla. L' ultima Elezione così fatta, che ne esiste la memoria in Archivio,

anche l'aspetto la Dignità Metropolitana Rutena; poiche diviso l'Arcivescovado di Kiovia, e Alitz, perdette conseguentemente il Metropolitanato la sua giurisdizione (*B1r*) Metropolitana, la Primazia della Russia fu conferita all'Arcivescovo di Mohilovia, e le Chiese di Leopoli tanto Latina, che Rutena, ed Armena furono assegnate alla tangente della Casa d'Austria.

Forse in appresso vale a dire dal 1748 fino al 1772 sarà seguita qualche altra elezione, ma le Carte concernenti quell'epoca, si desiderano tuttora in Archivio; onde non si può dar contezza dell'ultimo Stato, quantunque, seppure occorra, deve senza meno essere stato uniforme alla prassi antica.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 1: *Miscellanea*, doc. № XVIIId. [Оригінал].

Переклад

(*A1r*) Записка з архіву про метод обрання русько-унійного митрополита, який практикувався до 1772 року

Практика, якої постійно дотримувався Святий Престол при обранні русько-унійного митрополита і колись глави [Церкви] Русі в королівстві Польщі: щойно ставало відомо про смерть згаданого митрополита, невідкладно доручалося папському нунцію Варшави, через скероване йому апостольське бреве, обрання єпископа того ж обряду, який би мав тимчасово адмініструвати Церкву, що залишилися вакантними через згадану смерть; при цьому той самий нунцій повинен був якнайкраще подбати про те, щоб зібрався синод, до складу якого, як велить звичай, мали увійти архієпископи, єпископи, генеральний протоархимандрит і генеральні радники з русько-унійного Василянського чину; щоб усі вони, синодально зібравшись, обрали у своєму колі особу гідну і достойну зайняти вакантну митрополію. Тож коли таким чином особами з правом голосу обирався новий митрополит, через нунція передавалися оригінальні акти такого обрання, які за звичною процедурою скеровувалися до Священної Конгрегації, котра згодом через аудієнцію доповідала про це верховному архієреєві, а він, якщо визнавав їх достойними затвердження, проголошував обранця в консисторії і надсилав про це буллу. Останнє обрання, яке було здійснено таким чином, про що свідчать записи в архіві, (*A2r*) проводилось Святої пам'яті Венедиктом XIV, який буллою від 17 січня 1748 року затвердив обрання монсен'юра Флоріана Гребницького⁴, колишнього єпископа Полоцького, вибраного

⁴ Флоріан (Гребницький) (бл. 1683–1762), закінчив Віленську єзуїтську академію, у 1710 р. здобув ступінь доктора богослов'я, у 1716 р. був хіротонізований

митрополитом Києво-Галицьким, – ці дві Унійні Церкви завжди були титулом руських митрополитів ще з часів Святої пам'яті Климента VIII, коли руська нація, урочисто відрікшись від ересі, приєдналася до католицького сопричастя. На підтвердження сказаного наводяться точні слова, написані в самій тій буллі: «Наші достойні брати, єпископи грецького обряду, об'єднані зі святою Римською Церквою, за звичаєм обрали його митрополитом».

Аби згодом уникнути всіляких труднощів, які з легкістю могли виникнути за схожих обставин, той нунцій дбав про те, щоб або новий митрополит відбирався з кола єпископів, або щоб існуючому митрополитові, ще при житті, надавався за його згодою коад'ютор з подальшим наступництвом, який силою самого факту ставав наступником покійного. Таке коад'юторство надавалося через орган Священної Конгрегації і про це надсилалося апостольське брєве.

Коли ж змінилася ситуація в Польщі після першого поділу цього королівства в 1772 році між союзними дворами Відня, Петербурга і Берліна, зазнала змін також і руська митрополича гідність; оскільки підпала під поділ Києво-Галицька архієпархія, то й, відповідно, втратив свою митрополичу юрисдикцію і сам митрополит, (*Bir*) примаство Русі було надане архієпископові Могильовському, а львівські Церкви, як латинська, так і руська з вірменською, було віддано до частки австрійського дому.

Можливо, згодом, а саме між 1748 і 1772 роками, проходило ще якесь інше обрання, але документів, які стосуються тих часів, ще й досі бракує в архіві; так що неможливо надати відомості про останній стан речей, хоча, якщо щось і було, то, безперечно, відповідало давній практиці.

на єпископа-суфрагана Вітебського, у 1717 р. – архієпископа Полоцького, з 1748 р. – митрополит Київський, Галицький і всієї Русі. Див.: І. Скочиляс. *Галицька (Львівська) єпархія*, с. 491.

№ 42

1808 р., березня 19, Відень. – Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі, апостольського нунція при віденському дворі, кардиналові Джузеппе Дорія, заступникові державного секретаря Святого престолу

(247r) Dispaccio di Nunzio Antonio Gabriele Severolli per Segr[etario] di Stato Giuseppe Doria, 19 Marzo 1808*.

[...] «Cifra».

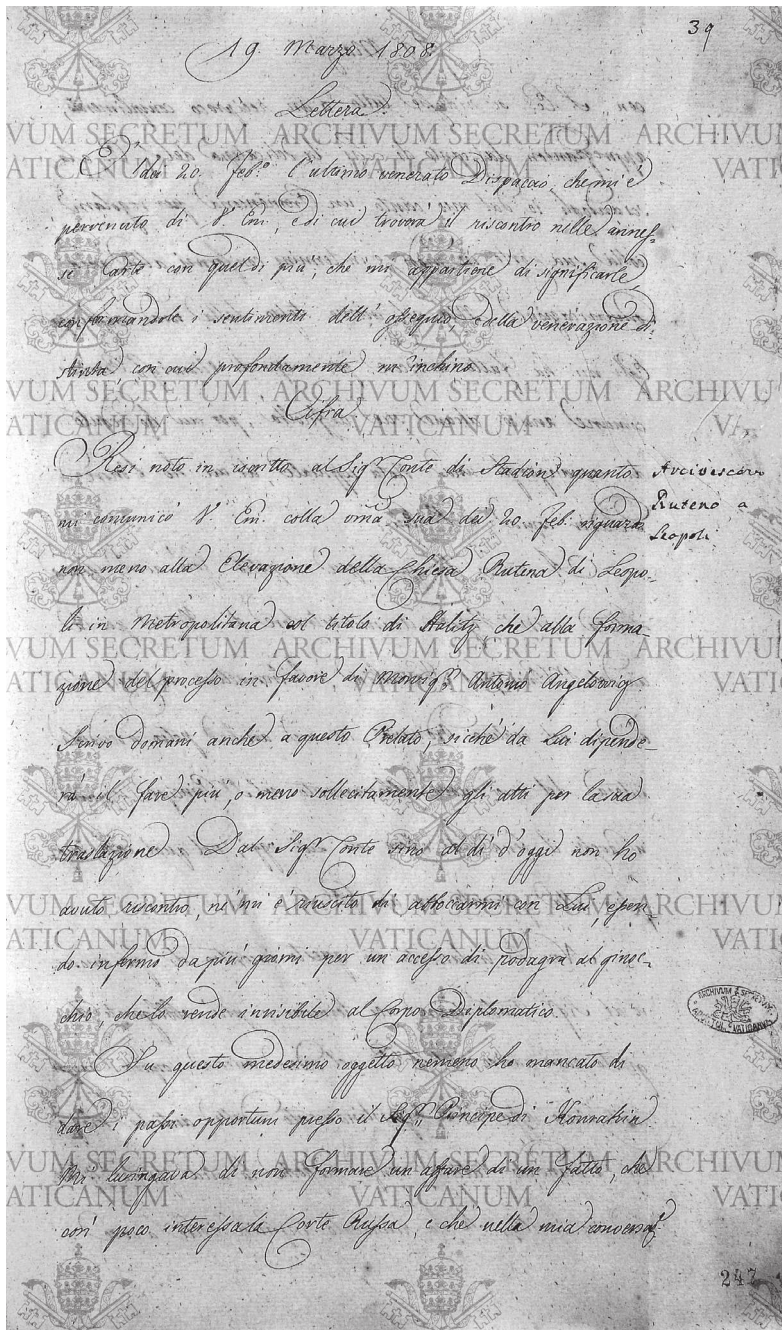
Resi noto in iscritto al Sig[no]r Conte di Stadion quanto mi comunicò V[ostra] Em[inenza] colla v[...]ma sua dei 20 Feb[braio] riguardo non meno alla Elevazione della Chiesa Rutena di Leopoli in Metropolitana col titolo di Alitz, che alla formazione del processo in favore di Monsig[no]r Antonio Angelowicz. Scrivo domani anche a questo Prelato, sicchè da Lui dipenderà il fare più, o meno sollecitamente gli atti per la sua traslazione. Dal Sig[no]r Conte sino al di d'oggi non ho avuto riscontro, nè mi è riuscito di abboccarmi con Lui, essendo infermo da più giorni per un accesso di podagra al ginocchio, che lo rende invisibile al Corpo Diplomatico.

Su questo medesimo oggetto nemmeno ho mancato di dare i passi opportuni presso il Sig[no]r Principe di Kourakin. Mi lusingava di non formare un affare di un fatto, che così poco interessa la Corte Russa, e che nella mia conversaz[ione] (247v) con S[ua] E[minenza] si ridusse tutto a un reciproco complimento, apprezzandosi dal canto di Lui la delicatezza del S[anto] P[adre], e lasciandogli io dal mio canto un Promemoria per regolarsi colla sua Corte in modo, e in termini conformi alla mia Comunicazione. Ma nel giorno stesso della nostra Conferenza egli mi ha fatto conoscere per mezzo di Monsig[no]r Bernis comune amico alcune sue difficoltà, per cui ho creduto di avanzargli una Nota ufficiale, di cui ho l'onore di accluder copia a V[ostra] Em[inenza].

A scanso di qualunque sospetto farò avere la mia Lettera a Monsig[no]r Vescovo Amministratore di Kiovia per la via di S[igno]r Principe Kourakin, e la trasmetterò in copia a V[ostra] Em[inenza] nel venturo ordinario, in cui anche potrò renderla intesa del mio nuovo abboccamento col S[igno]r Principe, seppure n'avessi il bene di essere con Lui oggi, nel qual caso supplirò alla presente con un P. S.

Non ho tralasciato in questo incontro di far conoscere al Sig[no]r Ambasciatore nei termini i più obbliganti il giusto rammarico del S[anto] P[adre] nel vedere ancora sospeso l'importantissimo affare del ripristinamento delle antiche relazioni rimanendo tuttora senza risposta la mia prima istanza in iscritto, che ho rinnovato infinite volte a voce.

(248r) Egli mi ha promesso di prevalersi dell'occasione presente per riscrivere alla sua Corte. Tempo fa ritrovandoci insieme dal Duca Alberto mi disse, che da sì lungo silenzio della sua Corte non credessi finito l'affare, e mi assicurò, che in Pietroburgo il Conte Buturlin era riconosciuto M[inist]ro di S[ua]

Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі,
апостольського нунція при віденському дворі,
кардиналові Джузеппе Дорія,
заступникові державного секретаря Святого Престолу

M[aestà] in Roma, e che Egli, e tutta la sua Legazione godeva de suoi appuntamenti. Io temo, che si sia adottato pur troppo il principio di tener sospeso questo affare sino alla conclusione di tutti i grandissimi affari di Europa senza altra variazione che quella di un ordine all'Ambasciadore di trattar me diplomaticamente, e senza quelle riserve, che egli si era proposto sin da principio. Questo è però un timor tutto mio, che non ha altro fondamento, che le riflessioni da me fatte in addietro. Vi è ora una circostanza molto per noi favorevole, ed è, che di nuovo è in disgrazia l'Arcivescovo di Mailof Basta. Il S[igno]r Ambasciadore, ripeto, riscriverà su questo proposito non tanto, come egli si è espresso per l'onore delle rispettive Corti, quanto per l'onore suo personale. [...]

(248v) P. S. Il Sig[no]r Ambasciadore è rimasto soddisfatto della mia nota, e delle risposte a voce, colle quali ho dileguato altri suoi dubbi. Preveggo, che l'Amministratore di Kiovia, se non pensa con noi, può far nascere altre difficoltà. Sono Sig[no]ri non obbligati a conoscere le cose nostre. Per esempio una delle nuove obiezioni è stata questa = Potea S[ua] S[antità] conservare il titolo di Halitz all'Arcivescovo di Kiovia, come il titolo di un Vescovo in Partibus. V[ostra] Em[inenza] vede, che la risposta era facile poichè non può (249r) conservarsi a veruno, come in partibus Infidelium il titolo di una Chiesa Cattolica, che deve avere il suo Vescovo Cattolico. È però convenuto, che S[ua] M[aestà] l'Imperatore d'Austria secondo i principi adottati a Pietroburgo, e altrove nelle loro convenzioni ha diritto di concentrare nel suo stato le giurisdizioni dei Vescovi, e di proporre a S[ua] S[antità] l'erezione di quei Vescovadi, e Arcivescovadi, che vuole; diritto che io gli ho spiegato nel mio senso senza interessarmi troppo sul senso politico, che, quantunque falso, pure è il senso, che domina in Austria, in Russia, e da per tutto, e secondo il quale dovrà la Russia tenersi quieta su di ciò, che accade su questo, ed altri simili propositi nell'Austria, e far quindi un merito al S[anto] P[adre] della dichiarazione da me fatta in di Lui nome.

* Маргіналія: *Archivescovo Ruteno a Leopoli* – «руський архієпископ у Львові».

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 232. [Копія].

Переклад

(247r) Лист нунція Антоніо Габріеле Североллі до державного секретаря Джузеппе Дорія, 19 березня 1808 року.

«Шифрований лист».

Я повідомив письмово Пана графа Стадіона¹ про те, що мені сповістили Ваша Еміненція у своєму [листі] від 20 лютого, не лише стосовно

¹ Йоганн Філіпп фон Стадіон (1763–1825) – граф, австрійський дипломат і державний діяч, у 1805–1809 рр. – віце-канцлер та міністр зовнішніх відносин.

піднесення руської Церкви Львова до митрополії з титулом Галицької, але й стосовно формування процесу на користь монсеньйора Антонія Ангеловича. Завтра я напишу ще й цьому прелатові, адже від нього залежатиме, наскільки швидко він зможе підготувати акти для свого переведення. Від Пана графа аж до сьогодні я не отримав жодної письмової відповіді, і мені також не вдалося з ним порозмовляти, бо він вже кілька днів нездужає від приступу подагри коліна, що робить його невидимим для дипломатичного корпусу.

З цього ж приводу я також не проминув нагоди зробити всі необхідні кроки перед Паном князем Куракіним. Мені лестило, що не потрібно формувати справи щодо речі, яка так мало цікавить російський двір і яка в моїй розмові (247v) з Його Еміненцією вся була зведена до обміну люб'язностями, коли він зі свого боку оцінив делікатність Святішого Отця, а я зі свого боку залишив йому записку, щоб він міг у відносинах зі своїм двором поводитися і висловлюватися відповідно до того, що я йому повідомив. Але в сам день нашої наради він мені дав знати через нашого спільного приятеля монсеньйора Берніса² про деякі свої труднощі, тому я вважав за потрібне надіслати йому офіційну ноту, копію якої я маю честь передати Вашій Еміненції.

Щоб не виникало зайвих підозр, я подбаю про те, щоб мій лист отримав монсеньйор єпископ-адміністратор Київський через Пана князя Куракіна, а також передам його копію Вашій Еміненції наступною поштою, через яку я також зможу Вас повідомити про мою нову бесіду з Паном князем, а якщо мені пощастить зустрітися з ним сьогодні, тоді я заміню даний лист іншим із постскриптумом.

Я не оминув нагоди на цій зустрічі оповістити Пана посла, в дуже ввічливій формі, про ту справедливу гіркоту, яку відчуває Святіший Отець, бачачи, що вкрай важлива справа відновлення давніх взаємин й далі перебуває в невизначеному стані, при тому, що мій перший письмовий запит з цього приводу залишається без відповіді, хоча я його і повторював безліч разів у словесній формі.

(248r) Він мені пообіцяв скористатися теперішньою нагодою і ще раз написати до свого двору. Якийсь час тому, коли ми з ним разом зустрілися в герцога Альберто³, він мені сказав, щоб через таке тривале мовчання

² Франсуа П'єр де Берніс – єпископ Альбійський, політичний емігрант із Франції після 1792 р., який був змушений шукати прихистку при петербурзькому та віденському дворах.

³ Правдоподібно, у салоні віденського аристократа Альберта-Казимира фон Сашен-Тешен (1738–1822).

його двору я не вважав цю справу закритою, а також мене запевнив, що в Петербурзі графа Бутурліна було визначено міністром Його Величності в Римі і що він та вся його місія мали приємність з ним зустрічатися. Боюся, що, на жаль, було прийнято рішення дотримуватися принципу призупинення цієї справи до того моменту, поки не вирішаться всі найважливіші справи Європи, і при цьому нічого не змінювати, а лише наказати послові обходитися зі мною дипломатично і без тих обмежень, до яких він вдавався вже від самого початку. Однак все це лиш мої особисті страхи, які не мають під собою жодних інших підстав, крім моїх власних давніших роздумів. Тепер з'явилася одна дуже сприятлива для нас обставина, а саме те, що архієпископ Могильовський знову потрапив у немилість. Пан посол, я повторюю, ще раз напише про цю справу не стільки, як він сам висловився, з пошани до відповідних дворів, скільки з пошани до самого себе.

(248v) Після написаного. Пан посол залишився задоволеним моєю нотою та усними відповідями, якими я розвіяв інші його сумніви. Я передбачаю, що адміністратор Київський, якщо не плануватиме разом з нами, може спровокувати виникнення нових труднощів. Є деякі особи, які не зобов'язані знати про наші справи. Наприклад, одним з нових заперечень стало таке: «Його Святість міг зберегти титул Галицький для архієпископа Київського, як титул єпископа в межах своєї території». Ваша Еміненція бачать, що на це було легко відповісти, (249r) бо не може зберігатися ні за ким на територіях, зайнятих невірними, титул Католицької Церкви, яка повинна мати свого католицького єпископа. Однак було домовлено, що Його Величність імператор Австрії відповідно до принципів, прийнятих у Петербурзі та в інших місцях у їхніх конвенціях, має право зосереджувати у своїй державі юрисдикції єпископів і пропонувати Його Святості створювати ті єпархії і архієпархії, які він бажає; це право я йому пояснив у своєму власному розумінні, не надто цікавлячись його політичним сенсом, який, хоч і хибний, та все ж є сенсом, який панує в Австрії, в Росії і всюди, а виходячи з нього, Росія буде змушена триматися тихо щодо того, що відбувається в цьому та в інших подібних випадках в Австрії, а відтак і поставити Святішому Отцю в заслугу ту заяву, яку я зробив від його імені.

№ 43

1808 р., березня 23, Відень. – Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі, апостольського нунція при віденському дворі, архієпископові Полоцькому Іраклію (Лісовському), адміністраторові Київської митрополії

(117v) 23. Martii 1808. Ill[ustrissi]mo et R[everendissim]o D[omi]no Poloskowski. Ep[iscop]o Kioviae administra[to]ri*

Etsi nunc primum scribo Ill[ustrissi]mae et R[everendissi]mae D[ominatio]ni V[est]rae, mearum tamen litterarum officium sibi gratum fore confido, quippe quod intelligam agere me cum Viro, qui insigni humanitate ac religione praestat. Hac imbutus opinione eo libentius rem aggredior**, de qua mihi scribendum est, quo magis hanc sua interesse existimo.

Visum est Austriaco Imp[erato]ri commodius animarum bono futurum, si qui degunt Rutheni in ea Poloniae parte, quae suae ditionis est, Archiepiscopum in iisdem finibus haberent, qui illis spiritualia diceret iura. Ad Summum Pontificem res delata est, ac attente diligenterque discussa. Qui habita temporum ratione, cognitaque maiori, quae proponebatur animarum utilitate, Episcopatum Leopoliensem rutheni ritus in Archiepiscopatum commutavit, eique Haliciensem Eccl[esi]am attribuit. In quo facto, dum animarum commodo consuluit Be[atissi]mus Pater (quod erat potiss[im]um muneris sui) illud etiam cavet, ne quid de Kioviensis Eccl[esi]ae dignitate ac praerogativis in isto Imperio derogaretur omnino. Nam praeter iurisdictionem tractus haliciensis, quae ad novum Archiepiscopatum in posterum pertinebit, et praeter duos Suffraganeos Helmae at Primisliae eidem novae sedi*** subiiciendos, intacta reliquit vetera Kioviensis Archiepiscopatus iura ac privilegia universa. Quin etiam ea confirmare ac quodammodo corroborare paratus est, quum primum Caesarea Petropoliensis Aula apud Ipsum institerit, (118r) ut Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma D[ominatio] V[est]ra ad Kioviae dioecesim regendam, ad quam iure merito designata est, inauguretur. Quae omnia eo spectant, ut Kioviensis Eccl[esi]ae dignitas et amplitudo incolumis, quantum fieri potest, in hac rerum conversione servetur, utque suam erga Augustum Russorum Imperatorem singularem observantiam ac studium ostendat. Huiusmodi Pontificis Maximi agendi rationem, quam Illius iussu Ill[ustrissi]mae et R[everendissi]mae D[ominatio]ni V[est]rae significo, acceptam fore minime dubito, praesertim quum idem praeclare sentiat de Ill[ustrissi]ma et R[everendissi]ma D[ominatio]ne V[est]ra, Eamque statim ac Russiarum Caesaris voluntatem de more cognoverit, in Kioviae Sedem constituere cupiat.

Restat, ut Illi aliquid de me pollicear, summa scilicet venerationem, qua erga illam affectus sum, quique**** esse volo in perpetuum.

* Маргіналія: *Erezione d'un Arcivescovado Ruteno in Gallicia* – «Встановлення руського архієпископства в Галичині».

** В тексті: *aggredor*.

*** Виправлено з: *sedis*.

**** Виправлено з: *quaeque*.

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 216B. [Копія].

Переклад

(117v) 23 березня 1808 р. Всесвітлішому і Превелебному Владиці Полоцькому, єпископові-адміністратору Київському

Хоча нині вперше пишу до Вашого Всесвітлішого і Превелебного Владицтва, проте впевнений, що мій лист буде Вам приємним, тим паче, що, як я розумію, маю справу з мужем, видатним у своїй освіченості та побожності. Маючи цю опінію, я щонайохочіше приступаю до справи, про яку маю написати, адже гадаю, що вона дуже Вас зацікавить.

Австрійський імператор вважає, що буде догіднішим для блага душ, коли русини, що мешкають у тій частині Польщі, яка під його владою, матимуть на цій території архієпископа, котрий здійснюватиме над ними духовну юрисдикцію. Справу доведено до відома верховного понтифіка й уважно та пильно обдумано. Отож він, зваживши на вимоги часу й усвідомивши велику користь для душ від запропонованого, перетворив Львівське єпископство руського обряду в архієпископство й уділив йому Галицьку церкву. Учинивши це, Святіший Отець не лише подбав про благо душ (що насамперед належить до його служіння), а й застеріг, щоб у цій імперії не було в жодний спосіб ушкоджено гідність і прерогативи Київської Церкви. Адже крім юрисдикції над галицькою округою, котра надалі належатиме до нового архієпископства, і підпорядкування новому престолу двох суфраганів – Холмського і Перемиського, – він залишив непорушними всі давні права та привілеї архієпископства Київського. Навіть більше: він готовий їх підтвердити і певним чином зміцнити, щойно петербурзький імператорський двір поклопоче перед ним (118r) про інавгурацію Вашого Всесвітлішого і Превелебного Владицтва на правління Київською дієцезією, на яке Вас було по праву і заслугі призначено. Все це має на меті, щоб гідність і сила Київської Церкви, наскільки можливо, збереглася непорушною під час цих змін, і щоб було виявлено виняткову повагу і прихильність понтифіка до величного імператора Російського. Я аж ніяк не сумніваюся, що цей план дій верховного

понтифіка, про який за його велінням повідомляю Ваше Всесвітліше і Превелебне Владицтво, буде схвалено; тим паче, що понтифік високої думки про Ваше Всесвітліше і Превелебне Владицтво і щойно довідається про волю царя Російського, як вимагає звичай, охоче поставить Вас на Київський престол.

Залишається й мені у дечому Вас запевнити, а саме – в найвищій пошані, якою я до Вас перейнятий. Таким хочу залишатися назавжди.

№ 44

1808 р., червня 4, Відень. – Лист єпископа Антоніо Габріеле Североллі, апостольського нунція при віденському дворі, кардиналові Джузеппе Дорія, заступникові державного секретаря Святого Престолу

Dispaccio di Nunzio Antonio Gabriele Severolli per Segr[etario] di Stato Giuseppe Doria, 4. Giugno 1808.

(261r)

[...] Foglio in piano*

Sebbene il mio Dispaccio dei 30. Aprile non contenesse cose di molta importanza; pure mi spiace, che non sia giunto nelle mani di V[ostra] Em[inenza]. A ripararne la perdita le ne ripeterò in sostanza i capi principali. In primo luogo significai a V[ostra] Em[inenza], che dopo aver consegnato al Sig[no]r Pr[inci]pe di Kourakin la lettera per l'Amministratore di Kiow, gliene acclusi io stesso il duplicato per prevenirlo delle intenzioni di S[ua] S[anti]tà in caso di qualche ritardo per parte della Corte Russa, prevedendo, che non era sperabile una sollecita risposta, atteso il silenzio osservato finora da essa negli affari nostri; quale è quello del riavvicinamento suo colla S[anta] Sede dopo l'affare di Vernegues.

* Маргіналія: *Arciv[escovo] Ruteno a Leopoli* – «руський архієпископ у Львові».

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 232. [Оригінал].

Переклад

(261r) Лист нунція Антоніо Габріеле Североллі до державного секретаря Джузеппе Дорія, 4 червня 1808 року

Дуже важливий документ

Хоча моє відправлення від 30 квітня і не містило надто важливих речей, мені все одно шкода, що воно не потрапило в руки Вашої Еміненції. Щоб компенсувати його втрату, я повторю Вам у загальних рисах головні моменти з нього. Насамперед, я повідомляв Вашу Еміненцію, що після того, як я передав Пану князю Куракіну листа для адміністратора Київського, я сам же долучив копію цього листа і для нього, аби попередити його про наміри Його Святості в разі, якщо б виникла якась затримка з боку російського двору, при чому я передбачав, що не варто було сподіватися на швидку відповідь, зважаючи на мовчання, яке досі цей двір зберігав у наших справах; як, для прикладу, те мовчання, яке зберігалось щодо можливості повторного зближення російського двору зі Святим Престолом після справи Вернега.

IV. ЛАТИНІЗАЦІЯ ТА СХІДНИЙ ОБРЯД: ДОКУМЕНТИ ПРО НАВЕРНЕННЯ ГРЕКО-УНІЙНИХ СВЯЩЕНИКІВ У РИМСЬКЕ КАТОЛИЦТВО

№ 45

1802 р., [не пізніше серпня], Рим. – Інструкції кардиналів Гіацинта Сигізmunда Герділа, префекта Священної Конгрегації поширення віри, та Доменіко Копполи, секретаря Священної Конгрегації поширення віри, архієпископові Томазо Ареццо, апостольському легатові при Санкт-Петербурзькому дворі

Istruzione per Mons[ignor] L[egato] Arezzo
(7r) Passaggio de' Ruteni Uniti al Rito Latino

Sebbene per regola generale della Chiesa si ammetta facilmente il passaggio de' Cattolici di altro rito, al rito latino, e per contrario difficilissimamente si permetta il passaggio del rito latino a qualsivoglia altro rito, per essere il rito latino il Primario per dignità professandosi dal Capo della Chiesa, a cui sarebbe pur desiderabile, che tutti i Fedeli come devono unirsi per unità della med[esim]a fede, e per la dovuta Subordinazione, ed obbedienza, così si unissero ancora nell'uniformità de' riti, e delle consumanze: nondimeno questa regola generale soffre molte eccezioni, ed una di queste è quella de' Ruteni Uniti esistenti (7v) ne' Domini Russi.

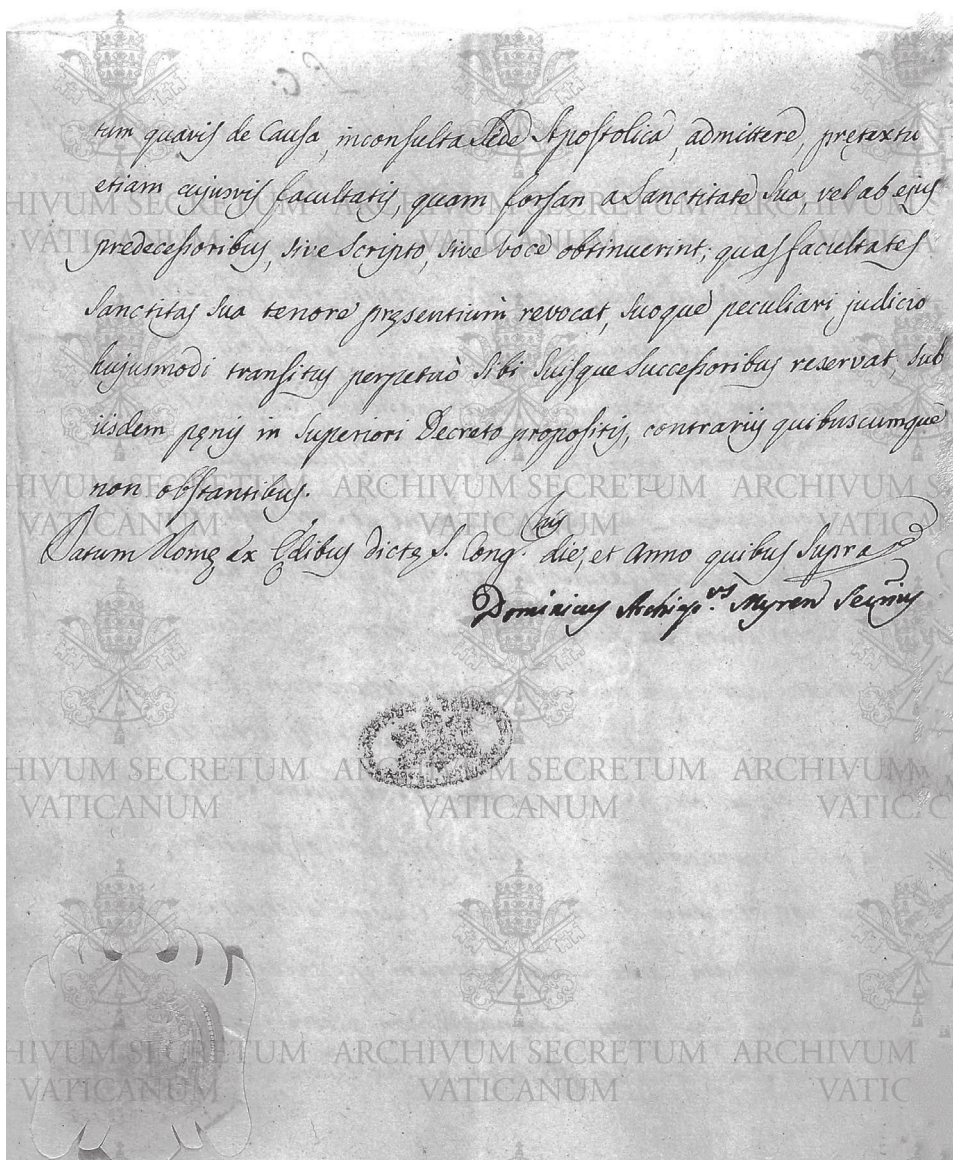
Quel Governo quanto favorisce i Cattolici di Rito Latino, altrettanto è avverso ai Cattolici di Rito Ruteno, ne' quali vede un permanente rimprovero della Separazione degli altri dello stesso rito, e perciò vorrebbe ò che si unissero co' Scismatici, ò che passassero al rito Latino [...]

(10r) E perciò sarà cura di Mons[igno]r Arezzo di far loro nota la Pontificia proibizione assoluta del transito [...] Ruteno Unito al Rito Latino.

G[yacinthe] Card[inal]o Gerdil Pref[ett]o

Domenico [Coppola] A[rcivescov]o di Mira Seg[reta]rio

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Polonia-Russia, vol. 349. [Копія].

Автограф Доменіко Копполи,
секретаря Священної Конгрегації поширення віри

Переклад

Інструкції для монсеньйора легата Ареццо

(7r) Перехід русинів-уніатів у латинський обряд

Хоча загальне правило Церкви з легкістю допускає перехід католиків іншого обряду в латинський обряд, а перехід з латинського обряду в будь-який інший обряд, навпаки, дозволяється з величезними труднощами, адже латинський обряд є першорядним за гідністю, оскільки його сповідує глава Церкви, для якого було б навіть бажано, щоб усі вірні, як належить, об'єдналися задля єдності тієї самої віри, і задля належного підпорядкування і послуху, щоб таким чином об'єднатися знову в однозгідності обрядів і звичаїв: тим не менше, це загальне правило має багато винятків, і одним з таких винятків є випадок русинів-уніатів, які проживають (7v) у російських володіннях.

Наскільки той уряд прихильно ставиться до католиків латинського обряду, настільки ж є супротивним до католиків руського обряду, які становлять для нього постійний докір у тому, що інші того самого обряду є відокремленими, а тому він хотів би, щоб вони або приєдналися до схизматиків, або перейшли в латинський обряд. [...]

(10r) А тому монсеньйору Ареццо слід буде подбати про те, щоб повідомити їх [латинських єпископів] про цілковиту папську заборону переходу [...] руських уніатів у латинський обряд.

Ґіацинт кардинал Герділ, префект

Доменіко Коппола, архієпископ Міри, секретар

№ 46

1802 р., вересня 17, Перемишль. – Лист Войцеха Ґорського, єпископа-адміністратора Тарнувської дієцезії, Антонію Ґолашевському, єпископові Перемиському

(223r) 17 [Septem]bris [1802]. Ill[ustrissi]mo et Re[verendissi]mo D[omi]no Antonio Golaszewski Ep[iscop]o Premisliensi (Premisliam)

La stessa lett[er]a sia scritta a Mons[ignor] Gorski amministratore del vesc[ova]do di Tarnovia*

Ill[ustrissi]me et R[everendissi]me D[omi]ne! Dedit mihi in mandatum Sacra Propagandae Fidei Congregatio, ut ad omnes Ep[iscop]os, in quorum Dioecesibus adsunt Rutheni uniti, perferendum curarem decretum Urbani VIII a Regnante Summo Pontifice confirmatum de non Transitu Ruthenorum ad Latinum Ritum absque expressa et speciali licentia Apostolicae Sedis. Ut iussa tam salubria perficiam alligo huic epistolae exemplar authenticum Eiusdem Decreti, simulque in separato folio adiicio paragraphum Litterarum eiusdem S[acr]ae Congre[gatio]nis in quo rationes et momenta exponuntur, quibus permota Ap[osto]lica Sedes nullo non tempore decrevit huiusmodi transitus esse impediendos. Rogo Ill[ustrissi]mam et R[everendissi]mam D[omi]nationem V[est]ram ut de acceptis hisce litteris me certiore reddat, simulque de Statu S[anctis]simae nostrae Religionis in istis regionibus edoceat. Interim cum omni cultu et debita veneratione permaneo.

* Маргіналія: *Difficoltà del passaggio* – «труднощі переходу».

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 216. [Власноручна копія].

Переклад

(223r) 17 вересня [1802]. Всесвітлішому і Превелебному Владиці Антонієві Ґолашевському, єпископові Перемиському (Перемишль)

Той самий лист, написаний владикою Ґорським, адміністратором Тарнувської дієцезії

Всесвітліший і Превелебний Владико! Священна Конгрегація поширення віри дала мені доручення, щоб я дбайливо доніс до всіх єпископів, у чіх дієцезіях є русини-уніати, декрет Урбана VIII, підтверджений правлячим понтифіком, про неможливість переходу русинів на латинський обряд без явного і окремого дозволу Апостольського Престолу. Для того, щоб виконати цей благодатний наказ, долучаю до цього листа

автентичний примірник згаданого декрету, а також на окремому аркуші додаю копію листа згаданої Священної Конгрегації, в якому викладено причини та міркування, з яких Апостольський Престол постановив, що таким переходам треба за всяких обставин перешкоджати. Прошу Ваше Всесвітліше і Превелебне Владицтво повідомити мене про отримання цього листа, а також поінформувати про стан нашої пресвятої віри у Ваших краях. А тим часом застаюся з усією повагою і належною пошаною.

№ 47

1803 р., березня 3, Рим. – Лист кардинала Стефано Борджіа, префекта Священної Конгрегації поширення віри, Антонію Голашевському, єпископові Перемиському

(36r) 3. Martii [1803]. Ill[ustrissi]mo D[omi]no D[omino] Antonio Jolazewski Ep[iscop]o Premisl[iens]i*

(Premisliam)

In Galicia Occidentali**

Litteris, quas Ill[ustrissi]ma ac R[everendissi]ma D[omi]natio V[estra] pridie nonas [Novem]bris anni proxime elapsi ad me dedit, quasque ego autographas Sacrae Propagandae Fidei Congrega[tio]ni perferendas curavi, diligentius respondere non posse videor, quam si, quos mihi sensus significavit E[minentissi]mus Card[inalis] Prefectus, eos latine redditas describam.

De decreto, quo vetantur Rutheni transire a proprio ad Ritus Latinum, ad Ep[iscop]um Premisliensem scribendum non puto, quod, cum ad Te, Ven[erabilis] Frater ipse confugerit, satius videtur a Te huius Sacrae Congregationis mentem eidem aperiri, eo magis, quia Tu iam inde a 4. Nonas Aprilis anni labentis a me plane intellexeris, quibus magni ponderis rationibus S[antissimus] Pontifex eo perductus est, ut Urbani VIII decretum, quo Rutheni ad Latinum ritum transire prohibentur, in pristinum revocaret. Certe, quae ab Episcopo Premisliensi afferuntur, ut de Urbani constitutione aliquid derogetur, ad summum id probant, casum interdum laturum, ut alicuius gratia Beatissimo Patri indulgentius sit agendum, minime vero Episcoporum arbitrio, et potestati rem esse permittendam. Quum enim ipsi suarum tantum Dioecesium bonum praesens*** respiciant, nec communem aliarum Ecclesiarum utilitatem semper cognoscant, quandoque sibi concessa facultate abuti**** possent, huiusmodi migrationes a Ritu (36v) ad Ritus nunquam certe adeo urgere possunt, ut responsiones Roma expectari nequeant, nec ex illarum retardat[i]one quicquam scandali suboriri potest. Quod attinet ad illos Ruthenos, qui in Paroeciis Latinis degunt, vel Latinos, qui in Ruthenis procul ab Ecclesiis proprii cuiusque ritus haec haberi potest deliberatio: an satius sit facultatem illis impertire se tantum conformandi ad alium ritum, donec*⁵ necessitas, vel utilitas hoc postulare videatur, ipsis eorumque filiis in nativo ritu consistentibus, praesertim cum neque Latinis quidem, gravissimis nisi de causis, et raro admodum ad Ruthenorum ritum transire concedatur. Ommissis etc.

Uti Frater, Card[inalis] Borgia Praef[ect]us

Supervacaneum est, me quidem ulterius adiicere praecipue postquam usque a 17. [Septem]bris anni proxime elapsi pluribus ad Ill[ustrissi]mam

D[omination]em V[est]ram hoc super eodem negotio scripserim. Illud unum igitur restat, ut Ipsa sibi persuadeat neminem Eius esse, quam ego sum, nec amantiorem, nec studiosiorem, nec observantiorem.

* в тексті: Presmil[iens]i.

** Маргіналія: *Passagg[io] dal Rito Latino* – «перехід з латинського обряду».

*** Виправлено з: praesentium.

**** Виправлено з: abutere.

*⁵ donec: вставлено пізніше.

AAV, Archivio della Segreteria di Stato, Nunz. Vienna, vol. 216. [Копія].

Переклад

(36r) 3 березня [1803]. Всесвітлішому Владиці, Владиці Антонію Ґолашевському, єпископові Перемиському

(Перемишль)

У Західній Галичині

На лист, який Ваше Всесвітліше і Превелебне Владицтво надіслало мені напередодні листопадових нон¹ минулого року і який я дбайливо передав у власноручному оригіналі Священній Конгрегації поширення віри, бачиться, не можу відповісти пильніше, аніж коли письмово викладу латиною ті думки, які мені повідомив Високодостойніший кардинал-префект.

Вважаю, що не варто писати єпископові Перемиському про декрет, яким русинам забороняється переходити з власного обряду в латинський, адже коли він вдався до тебе, велебний брате, ти, здається, достатньою мірою розкрив йому думку Священної Конгрегації, тим паче, що сам ще за чотири дні до квітневих нон² поточного року чітко довідався від мене, якої великої ваги були ті причини, котрі спонукали Святійшого понтифіка відновити декрет Урбана VIII, який забороняє русинам переходити на латинський обряд. Звісно, те, що повідомляє єпископ Перемиський з метою в чомусь скасувати дію постанови Урбана, якнайліпше підтверджує, що, хоча Святішому Отцеві в деяких випадках і варто вчинити щодо декого поблажливіше, проте рішення в цій справі аж ніяк

¹ 4 листопада.

² 2 квітня.

не можна полишати на єпископів. Адже оскільки вони дбають лише про теперішню користь своїх дієцезій, не завжди усвідомлюючи спільної користі інших церков, а тому подекуди можуть і зловживати наданими їм повноваженнями, то такі переходи з обряду (Збv) в обряд ніколи не можуть бути настільки нагальними, щоб не можна було дочекатися відповіді з Рима і щоб через їх затримку настало якесь згіршення. Стосовно ж тих русинів, які мешкають у латинських парохіях, і латинників, які мешкають у русинських, віддалік од церков своїх обрядів, то тут можна поміркувати, чи не досить буде дати їм змогу триматися чужого обряду лише доти, доки вимагатиме необхідність і користь, проте самі вони і їхні діти залишатимуться у рідному обряді, тим паче що й латинникам перехід на русинський обряд дозволяється лише з дуже поважних причин і то вельми рідко. Опускаючи... і т. д.

Як брат, кардинал-префект Борджіа

Зайве ще щось додавати, надто після того, як я про цю справу багато написав Вашому Всесвітлішому Владицтву від 17 вересня минулого року. Залишається одне: щоб Ваше Владицтво було переконане, що ніхто не пройнятий більшою любов'ю, прихильністю і повагою до нього, ніж я.

№ 48

1803 р., серпня 25, Відень. – Меморандум о. Михайла Гарасевича, генерального вікарія Львівської єпархії

(256r) Copia № III

Promemoria

Decretis et Constitutionibus Summorum Pontificum nominatim fel[icis] record[ationis] Urb[ani] VIII die 7. Februarii 1624. tum Clementis XIV die 16. Aprilis 1774. per [fe]liciter gubernantem ad praesens Universam Ecclesiam Sanctissimum Dominum Pium Divina Providentia P[a]p[am] VII die 13. Iunii 1802. renovatis stricte p[ro]hibitum habetur, ne

1) ruthenis unitis sive laicis sive ecclesiasticis tam saecularibus quam regularibus ad latinum ritum quacumque de causa etiam urgentissima sine speciali Sedis Apostolicae licentia transire liceat.

2) Locorum Ordinariis ruthenorum unitorum praeceptum est, ne licentias pro huiusmodi transitu subditis suis cuiuscunq[ue] gradus et conditionis existant concedere praesumant.

Iam autem

3) Ordinarialibus latini ritus mandatum est, ne rutenos unitos ad ritum latinum transire volentes quovis praetextu aut causa etiam cum lic[en]tia ruthenorum Praelatorum recipere audeant sub poenis nullitati[s] actus et c[etera].

Equidem ex parte Locorum ordinariorum rutenorum unitorum in Galicia p[rae]dicta Decreta S[acr]ae Sedis quoad punctum secundum stricte servari sole[nt], cum tamen quoad punctum tertium supra laudata Decreta accurata execu[tio]ne careant, quippe aliqui rutheni uniti in Galicia existentes Laici et Cleri[ci] non tantum inconsulta Sede Apostolica, sed etiam absque consensu et Scitu p[ro]priorum Locorum ordinatorum ruthenorum unitorum via facti ad latinum [ri]tum transeunt et suscipiuntur; alii autem in adversum Constitutionib[us] hactenus editis, et nominatim fel[icis] record[ationis] Benedicti XIV. A[nn]o 1748. per D[ecre]ta S[acr]ae Congregationis de propaganda fide enucleatis, praetermissis prors[us] propriis* Locorum Ordinariis rutenis unitis de motivis huius transitus [opti]mam notitiam habentibus, optimamque informationem desuper praebere vol[en]tibus, sese directe ad S[acram] Nunciaturam Apostolicam vel ipsam Sacram Sedem cum suis petitionibus saepenumero frivolis et infundatis conferunt – alii [de]mum emendicata non priorum** Locorum ordinariorum sed Praelatorum ri[tus] latini pro se apud S[acram] Sedem intercessione aliquando fors etiam subreptici[a]** [dis]pensationem seu licentiam transeundi obtinent. Quae omnia cum [...] easq[ue] nocivas post se trahant pro Religione et Salute Fidelium Christi sequ[ue]las? perinde etenim

[pri]mo**** et Iurisdictio Ecclesiastica Hierarchiae ruthenae unitae vi [...] sioni et Sacramenta prouti Matrimonii, Poenitentiae ac Ordinis partim i[n]vali-
lilitatis periculo exponuntur, partim illicite administrantur, dum nim[irum]
primum non a proprio*⁵ Parocho, alterum a Presbytero iurisdictione sup[er]
poenitentibus destituto administratur; tertium demum dum confertur Cl[ero]
iam in ordinibus constituto, et a proprio*⁶ Loci ordinario Literis Dimissoria[li-
bus] iuxta praescripta sacrorum Canonum non proviso, cum

(256v)

Ruteni – 25 Agosto 1803*⁷

Porro II per istiusmodi via facti et faciles a ritu rutheno unito ad latinum transitus si iisdem obices non ponantur, successu temporis fieri possit, ut deficiant in Natione ruthena tales, qui in communione Catholica ritum graecum profiteantur, et remanebunt solum rutheni non uniti, quibus perinde praeccluditur via vel saltem longe difficilior reddetur ad amplectendam cum Ecclesia Romana Catholica unionem; quod certe menti et studio S[acr]ae Sedis et universali Eiusdem Oeconomiae adversaretur.

Ideo Episcopi rutheni uniti in Galicia existentes mediante infrascripto ad Aulam C[aesare]o-Regiam in negotiis regulandae Hierarchiae ruthenae unitae in Galicia speciali Delegato Sacrae Nunciaturae et Sacrae Sedi Apostolicae supplicare coguntur quatenus

[Pri]mo, Decreta supra laudata S[acr]ae Sedis denuo renovata in Notitiam Ordinariorum latini ritus in Galicia deducantur, et eorum accurata observatio quoad punctum tertium com[m]endetur; tum

[Secun]do, Conformiter suprafatis Constitutionibus nullius*⁸ sive Clerici sive Laici petitioni ad ritum latinum transire cupientis praebeantur aures, quae non mediante proprio*⁹ oratoris ordinariatu substernentur.

Siquidem

a) Motiva oratorum huiusmodi propriis*¹⁰ Locorum Ordinariis optime perspecta sunt et hi unice de petitionibus eius generis an? et quonam nititur fundamento, accuratissimam informationem praeberere valeant.

b) Hoc modo praeccludetur via labefactioni Disciplinae Ecclesiasticae et Monasticae, tum disordini, contemptui Iurisdictionis ordinariae, at abusibus plurimis inde promanantibus, dum Oratores praesertim Clerici et Monachi praetermissis inconsultis ac spretis propriis*¹¹ Locorum Ordinariis ad alium transeunt ritum, ac suae iurisdictioni sese subtrahunt. Iam vero e converso

c) manutenebitur subordinatio et reverentia debita Pastoribus et Praepositis propriis*¹² in Clero saeculari et regulari, ac populo, quae haud parum

convellitur per translationes personarum ex uno ritu ad alium absque scitu et consensu propriorum*¹³ Praepositorum fieri solitas – cuius omnimodam conservationem bonum Religionis et Ecclesiae perquam exigit. Tum hac ratione

d) Amovebitur omnis ansa simultatum contentionum et controversiarum inter Parochos graeci uniti et latini ritus inde profluentium, dum priorum subditi seu Parochiani inconsultis illis et illorum Praepositis et ordinariatibus*¹⁴ ruthenis unitis ad latinum suscipiuntur ritum, perindeq[ue] Dioecesanorum ac Parochorum iura violantur, ac deniq[ue]

e) Conservabitur mutua pax et concordia inter ruthenos et latinos catholicos ritu quidem discrepantes, ast unam fidem sub eodem*¹⁵ visibili ecclesiae capite profitentes, quam Sacrae Sedi nunquam non maxime cordi fuisse Locorum ordinarii rutheni uniti intime persuasi sunt, et quam sua ex parte omni studio et conatu fovere pergunt.

Viennae die 25. Augusti [1]803.

* в тексті: proppriis.

** в тексті: proppriorum.

*** в тексті: subreptiti[a].

**** [pri]mo: вставлено пізніше.

*⁵ в тексті: propprio.

*⁶ в тексті: propprio.

*⁷ Маргіналія: *Si parla del passaggio di riti* – «йдеться про перехід між обрядами».

*⁸ виправлено з: nullus.

*⁹ в тексті: propprio.

*¹⁰ в тексті: proppriis.

*¹¹ в тексті: proppriis.

*¹² в тексті: proppriis.

*¹³ в тексті: proppriorum.

*¹⁴ виправлено з: ordinaritibus.

*¹⁵ виправлено з: eadem.

Переклад

(256r) Копія № III

Пропам'ятне

Декрети і конституції верховних понтифіків, а саме блаженної пам'яті Урбана VIII від 7 лютого 1624 року, далі Климента XIV¹ від 16 квітня 1774 року, підтверджені 13 червня 1802 року Святійшим Владикою Пієм VII, з Божого промислу папою, який і досі щасливо править, суворо забороняють:

1) унійним русинам, чи то мирянам, чи то церковним особам, як світським, так і ченцям, переходити на латинський обряд з будь-якої, навіть щонайнагальнішої причини, без спеціального дозволу Апостольського Престолу.

2) Місцевим ординаріям унійних русинів наказано, щоб не наважувалися давати дозволу на такий перехід своїм підданам будь-якого стану і становища.

Водночас,

3) Ординаріям латинського обряду доручено, щоб не сміли приймати унійних русинів, котрі хотіли б із хай якого приводу чи причини перейти на латинський обряд, навіть якщо ті матимуть дозвіл від руських предстоятелів, – під загрозою скасування акту та ін.

Виконання зазначених декретів з боку місцевих руських унійних ординаріїв у Галичині зазвичай старанне в пункті другому; проте згаданим декретам бракує чіткого дотримання в пункті третьому. Ще б пак: деякі унійні русини в Галичині, і миряни, і клирики, не лише без рішення Апостольського Престолу, але й без дозволу та відома їхніх власних місцевих руських унійних ординаріїв, ставлячи перед фактом, переходять на латинський обряд, і їх туди приймають. А інші, всупереч досі виданим конституціям, а саме [конституціям] блаженної пам'яті Венедикта XIV, роз'ясненим у декретах Священної Конгрегації поширення віри, і цілковито оминаючи власних місцевих руських унійних ординаріїв, котрі якнайліпше знають про мотиви такого преходу і готові надати про це якнайдокладнішу інформацію, звертаються зі своїми часто свавільними і безпідставними проханнями прямо до священної апостольської нунціатури або й до самого Святого Престолу. Нарешті, ще інші, випрохавши

¹ Лоренцо Джованні Ганганеллі (1705–1774), закінчив Єзуїтський колегіум у Ріміні, 1724 р. рукоположений на священника, 1759 р. номінований кардиналом, 1769 р. обраний папою Римським під іменем Климент XIV.

для себе – не у власних місцевих ординаріїв, а в предстоятелів латинського обряду – заступництво перед Святим Престолом, деколи навіть потаємне, одержують диспензу чи то дозвіл на перехід. Усе це тягне за собою [...] і шкідливі наслідки для благочестя і спасіння Христових вірних, адже через це, по-перше, і церковна юрисдикція руської унійної єрархії силою [...], і таїнства, як-от шлюбу, сповіді та висвячення почасти наражаються на загрозу недійсності, почасти незаконно уділяються, оскільки перше з них уділяється не своїм парохом, друге – пресвітером, позбавленим юрисдикції над тими, хто сповідається; нарешті, оскільки третє уділяється вже висвяченому клирові, який не має листа відпущення від власного місцевого ординарія згідно з приписами священних канонів.

(256v)

Русини – 25 серпня 1803 року

Далі, по-друге, якщо не покласти край таким легким, що ставлять перед фактом, переходам з русько-унійного на латинський обряд, то з бігом часу може статися, що серед руського народу не залишиться таких, які сповідують грецький обряд в католицькому сопричасті, а зостануться лише неунійні русини, яким внаслідок цього буде або перекрито, або набагато утруднено шлях до прийняття унії з Римською Католицькою Церквою, а це, певна річ, суперечитиме задуму та прагненню Святого Престолу і всій його ікономії.

Тому руські унійні єпископи в Галичині за посередництвом нижчепідписаного спеціального делегата до цісарсько-королівського двору у справах упорядкування руської унійної єрархії в Галичині, змушені просити священну нунціатуру і Священний Апостольський Престол, щоб:

По-перше, до відома ординаріїв латинського обряду в Галичині було доведено вищезазначені новопідтвержені декрети Святого Престолу і рекомендовано старанно їх дотримуватися щодо пункту третього.

По-друге, щоб згідно з вищезгаданими конституціями не бралось до уваги жодного прохання чи то клирика, чи мирянина, який хоче перейти на латинський обряд, якщо його не підтримують власні ординарії прохача.

Адже:

а) Місцевим ординаріям якнайліпше відомі мотиви таких прохачів і лише вони можуть дати про такі прохання щонайточнішу інформацію, чи вони мають підстави і які.

б) У цей спосіб буде поставлено заслін на шляху занепаду церковної і монашої дисципліни, а також безпорядку, зневазі до юрисдикції ординаріїв і численним зловживанням, які з цього випливають, адже прохачі,

передусім клирики та монахи, не радячись зі своїми місцевими ординаріями і нехтуючи ними, переходять на інший обряд і самі себе вилучають з-під їхньої юрисдикції. З іншого боку,

с) серед світського і чернечого клиру буде підтримано належну субординацію і повагу до його пастирів та предстоятелів, яку немалою мірою розхитує звичка переводити осіб з одного обряду в інший без відома і згоди їхніх предстоятелів, але яку конче треба всіляко зберігати заради блага віри і Церкви. А завдяки цьому

d) буде усунуто всякий привід для сварок, незгод і суперечок між парохами греко-унійного і латинського обряду, які постають з того, що підданих чи то парафіян тих перших, не порадившись з ними та їхніми руськими унійними предстоятелями й ординаріями, приймають в латинський обряд, чим порушуються права дієцезанів та парохів. Нарешті,

e) буде збережено мир і згоду між русинами і латинськими католиками, які, хоч і різняться обрядом, проте сповідують таки одну віру під владою єдиного видимого глави Церкви. Унійні руські місцеві ординарії глибоко переконані, що цей мир і згода завжди були до серця Святому Престолові, і зі свого боку й надалі їх плекатимуть з усім прагненням і старанням.

Відень, 25 серпня 1803 року.

№ 49

1806 р., грудня 1, Львів. – Лист о. Михайла Гарасевича, генерального вікарія Львівської єпархії, кардиналові Мікеле ді П'єтро, префектові Священної Конгрегації поширення віри

(491r)

Excellentissime Illustrissime ac Reverendissime Domine Praesul gratiosissime!

Redux ad locum officii mei Mandatis Excellentiae Vestrae morem gerendo conformiter Literis die 19. m[ensis] el[apsi] e loco Sambor ad Excellentiam Vestram datis uberiolem informationem intuitu Presbyteri ruteni Pauli Kraykowski permissionem Transitus a ritu Graeco-catholico ad latinum petentis exhibere non intermitto.

Ut porro tam caracterem hu ius Presbyteri, quam frivolas lites, quibus idem cum sum[m]o Iurisdictionis Spiritualis contemptu et totius Cleri Dioeciesani scandalo per plures annos suum Ordinarium Episcopum vexaverat, Excellentia Vestra et Sacra Congregatio saltem ex parte cognoscere valeat, non inopportunum duxi adnectere hic ex in[n]umeris fere a defuncto Episcopo Nicolao Skorodynski Caesero-Regiis Magistratibus porrectis, unam Regnorum horum Gubernatori (Litt[era] A), alteram Gubernio (Litt[era] B) hocce in negotio exhibitas remonstrativas Scripturas, quae licet solidissimae, prorsus tamen caruerunt effectu, quinim[m]o praefatus Presbyter viis tortuosissimis eo rem perduxerat, ut ordinario Loci suis iuribus insistenti Caesero-Regium Gubernium propterea, quod saepedictum Presbyterum Kraykowski qua im[m]oralem et devium in obversum Canonibus Sacris et legibus Civilibus Beneficium ecclesiasticum anhelantem ad idem instituere et investire detrectaret, temporalia Episcopatus sequestrare decreverit, quod etiam certo certius fecisset, nisi ad Repraesentationem Episcopi ipsimet Suae Caesero-Regiae Maiestati exhibitam passui huic Gubernii Regii obex fuisset positus, et acta omnia ad cognitionem Suae Maiestatis fuissent advocata.

Cum porro aliquot annorum intervallo integrum hocce negotium apud Aulam (491v) Suae Caesero-Regiae Maiestatis fuisset vellitatum, iam tandem post ob[i]tu[m] Episcopi recurrentis definitive (Litt[era] C) ita decisum est, ut devius Presb[byter] Kraykowski e Capitali Civitate pro semper amoveretur, ad subordinationem erga suam spiritualem Iurisdictionem et ad emendandum vitae suae rationem in[du]ce[re]tur, secus nullo unquam Beneficio ecclesiastico providendus.

Quantos id defuncto causaverit labores molestiasque, et quam ardu[um] eidem fuerit plurium annorum intervallo pro manutenenda autoritate ord[i]naria tanto discrimini exposita cum Caesero-Regiis Magistratibus colluctari, ex iisdem Scripturis tum adnexo hic (Litt[erae] D, E) duplici* Actor[um]

Rekursui ad Suam Caesareo-Regiam Maiestatem misso adnexor[um] Elencho, propria** defuncti Episcopi manu subsignato, facile collig[ere] est, simulque perspicui valet, quantum id in Clero totius Dioeceseos causaverit scandalum, quod non repararetur utique, sed sum[m] opere adau[ge]retur, si Presbyter toties dictus in obversum atque in elusionem Decisio[nis] Suae Maiestatis C[ae]saro-Regiae, et in despectum suae iurisdictionis ord[inariae] ab eadem eximeretur, et ad ritum latinum transferretur; inveniret quipp[e] idem proculdubio multos sui imitatores, suae ordinariae iurisdictioni rec[alci]trantes, quales haud paucos hac in Dioecesi esse vel ex querelis adi[...]bus defuncti Episcopi eruitur.

Quam autem fictas in suo petito Sacrae Congregationi exhibito sic d[ictas] causas spirituales obtendat toties dictus Presbyter, ex eo mihi infer[re] licet, quod in eodem admodum provectam simulet aetatem, cum tamen edo[...] hic (Litt[era] F) adnexo authentico Extractu Metrices Ordinatorum, pri[...] (492r) quadragesimum quartum annum aetatis agat.

Quare luculentum profundae Sapientiae Sacrae Congregationis Documentum haud satis venerari possum, quod intuitu petitionis dicti Presbyteri non prius constituere voluerit, antequam sibi ab im[m]ediato praeposita Iurisdictione cui utique circumstantiae oratoris peroptime perspectae sunt, hac in re praeberetur sententia, atque ideo nullus dubito, quod altelaudata Sacra Congregatio, cui manutenenda Disciplina ecclesiae autoritas Ordinaria, et nexus subordinationis in Clero semper maximi cordi est, cuiusque in suo robore conservationem Sua Caesareo-Regia Maiestas intendit, iterato huic Presbyteri Pauli Kraykowski petitioni eodem modo quemadmodum simili priori tantomagis denegatura sit, quod Indulgentia hac in parte im[m]ensa scandala absque dubio post se traheret.

Hanc sinceram iuxta convictionem et conscientiam meam cum Excellentia Vestra com[m]unicando sententiam, id insuper superaddendum habeo, quod si quodpiam adhuc hac in re Excellentiae Vestrae subversaretur dubium, dignetur gratiose id Ill[ustrissim]o ac Rev[erendissim]o D[omi]no Antonio Angelowicz Episcopo hucusque Premisliensi et vacantis huius Dioeceseos Administratori atque ad praesens nominato Metropolitae, cui circumstantiae hic expositae optime perspectae sunt, quique haud pridem Viennam suscepit iter, pro plenaria informatione adaperire. Persevero debito venerationis cultu.

Excellentiae Vestrae obsequentissimus servus
Michael Harasiewicz
Canonicus Cathed[ralis] et Vicarius Generalis
ruten[orum] Leopoliensis

Leopoli in Galicia
die prima Decembris 1806.

* в тексті: dupplici.

** в тексті: propria.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Оригінал].

Переклад

(491r)

Високодостойніший, Всесвітліший, Превелебний Владико, Наймилостивіший Предстоятелю!

Повернувшись до місця мого служіння, я, виконуючи доручення Вашої Високодостойності, відповідно до листа, надісланого Вашій Високодостойності з Самбора 19 дня минулого місяця, не гаючись, подаю докладнішу інформацію стосовно руського пресвітера Павла Крайковського, який просив дозволу перейти з греко-католицького обряду на латинський.

Для того, щоб Ваша Високодостойність і Священна Конгрегація могла бодай частково пізнати характер цього пресвітера, а також свавільні суперечки, якими він з найвищою зневагою до духовної юрисдикції і згіршенням для всього клиру дієцезії упродовж багатьох літ докучав своєму єпископові-ординарієві, я вважав доречним долучити [деякі] з незліченних письмових скарг стосовно цієї справи, що їх покійний єпископ Миколай Скородинський подав цісарсько-королівським урядовцям: одну – губернаторові цих королівств (лист А), іншу – урядові (лист В). Хоч які ці [скарги] були обґрунтовані, вони на мали жодного ефекту. Навпаки, згаданий пресвітер вельми лукавими шляхами довів справу до того, що цісарсько-королівський уряд постановив відібрати матеріальне майно єпископства у місцевого ординарія, котрий захищав свої права, – за те, що з огляду на неморальність і безпутність згаданого пресвітера Крайковського відмовився поставити і впровадити його на церковний бенефіцій, якого той домагався всупереч священним канонам і цивільним законам. І [уряд], цілком певно, так і зробив би, якби клопотання єпископа перед самою Його цісарсько-королівською Величністю не зупинило цей крок королівського уряду, і все, що відбулося, не було доведено до відома Його Величності.

Далі сутички довкола всієї цієї справи упродовж кількох років тривали при дворі (491v) Його цісарсько-королівської Величності, аж поки нарешті, вже після смерті згаданого єпископа, не було остаточно (лист С) вирішено назавжди усунути безпутного пресвітера Крайковського

492

quadragimum quartum annum aetatis agat.

Quare luculentum profundis Sapientis Sacrae Congregationis Documentum
hanc satis venerari possum, quod intuitu petitionis dicti Presbyteri non prius
constituere voluerit, antequam sibi ab immediati preposita Jurisdictione cuiusque
Circumstantis Oratoris perspicue perspectae sunt, hae in re prae benevolentia,
atque adeo nullis dubito, quod alte laudata Sacra Congregatio, cui manu.
tenenda Disciplina ecclesiae, auctoritas Ordinaria, et necus Subordinationis
in flecto semper maxime laud est, cuiusque in suo robore conservationem
sua sacrae Regia Majestas interdicit, iterato huic Presbyteri Pauli
Kraykowsky petitioni eodem modo quemadmodum simili priori tantomagis
denegatura sit, quod indulgentia hac in parte immensa scandala absque
dubio post se traheret.

Hanc sinceram iuxta convictionem et conscientiam meam cum Excellentia
Vestra communicando sententiam id insuper superaddendum habeo: quod si
quodpiam adhuc hae in re Excellentiae Vestrae subversatur dubium,
dignetur gratiose id Illmo ac Revm^o D^{no} Antonio Argełłowicz
Episcopo huiusque Bromistiensis et vacantis huius Diocesis
Administratori atque expressens Nominato Metropolites, cui
Circumstantiae hic expositae optime perspectae sunt, quique hanc pri-
dem Viennam suscepit iter, pro plenaria informatione adaperire.
Perrevero debito Venerationis cultu

Leopoli in Galicia
die prima Decembris 1806.

Excellentiae Vestrae

obsequentissimus servus

Michaël Garasiewicz
Canonicus Cathed^{rae} et Vicarius Generalis
interim Leopoliensis.

Автограф о. Михайла Гарасевича,
генерального вікарія Львівської єпархії,
у листі до кардинала Мікеле ді П'єтро,
префекта Священної Конгрегації поширення віри

зі столичного міста і змусити його до підпорядкування його духовній юрисдикції та виправлення його способу життя [під загрозою, що] в іншому разі йому ніколи не буде надано жодного церковного бенефіцію.

Скільки страждань і прикросів це спричинило покійному, і як важко йому було впродовж багатьох літ боротися з цісарсько-королівськими чиновниками за утримання своєї влади ординарія, поставленої під таку велику загрозу, легко збагнути із тих-таки письмових скарг, а також із долученого тут (листи D, E) і власноруч підписаного покійним подвійного списку актів, долучених до клопотання, надісланого Його цісарсько-королівській Величності. Також можна побачити, яке велике згіршення це спричинило б клирові всієї дієцезії (і воно аж ніяк не було б виправлене, а ще більше примножувалося б), якби згаданого пресвітера наперекір і в обхід рішення Його цісарсько-королівської Величності й у зневагу його ординарної юрисдикції було вилучено з-під неї і переведено на латинський обряд: у нього, без сумніву, знайшлося би багато послідовників [з-поміж тих], хто протриває одинарній юрисдикції; а що таких у цій дієцезії немало, можна здогадатися хоча б із до[...]х суперечок покійного єпископа.

Про те, якими вигадками є так звані духовні причини, що їх згаданий пресвітер наводить у своєму проханні до Священної Конгрегації, можу здогадатися із того, що в ньому він вдає, начебто вже перебуває в досить поважному віці, тим часом як із долученого тут (лист F) автентичного витягу з метрики висвячених [впливає], що йому [...] (492r) минає сорок четвертий рік життя.

Тому не можу належною мірою вшанувати яскраве свідчення мудрості Священної Конгрегації, – що вона зволіла винести постанову стосовно прохання згаданого пресвітера не раніше, як їй буде надано думку безпосередньо поставленої над ним юрисдикції, котрій, певна річ, якнайліпше відомі всі обставини прохача. Тому я аж ніяк не сумніваюся, що високохвальна Священна Конгрегація, котра завжди бере якнайближче до серця підтримання церковної дисципліни, влади ординаріїв і зв'язку підпорядкування між клиром (збереження яких в силі має на меті і Його цісарсько-королівська Величність), відхиливши схоже попереднє прохання пресвітера Павла Крайковського, тим більше відхилить оце повторне, адже поблажливість у цій ділянці, без сумніву, потягнула б за собою незмірне згіршення.

Повідомляючи Вашій Високодостойності оцю мою щирю і відповідну переконанню та сумлінню думку, хочу ще додати, що коли б у Вашої Високодостойності й далі залишалися якісь сумніви щодо цієї справи, то нехай ласкаво зволить поділитися ними для отримання повнішої ін-

формації зі світлішим і превелебним владикою Антонієм Ангеловичем, досі єпископом Перемильським і адміністратором цієї вакантної дієцезії, а тепер митрополитом-номінатом, якому прекрасно відомі викладені тут обставини і який нещодавно вирушив до Відня. Залишаюся при належному шанобливому почитанні.

Найпокірніший слуга Вашої Високодостоїнності
Михайло Гарасевич
Львівський руський
катедральний канонік і генеральний вікарій
Львів, Галичина
першого грудня 1806 року.

№ 50

1807 р., Рим. – Лист о. Йордана (Міцкевича), генерального прокуратора Чину св. Василя Великого в Римі, Священній Конгрегації поширення віри

(506r)

Em[inentissi]mi ac R[everendissi]mi Domini

Cum Consistorium Premisliense Ritus Latini protegendo aufugum ad se Patrem Nicandrum Mikolaiewicz Monachum Ordinis S[ancti] Basilii Magni, nitatur accusare Eiusdem Superiores coram Eminentissimis Vestris. Primo de hoc, quatenus dictus Nicander ex Latinis Parentibus natus, invitus Novitiatui Basilianorum Poczaioviensium addictus, et post aliquot annorum sine Demissorialibus Episcopi Latini, cuius erat Dioecesanus, ac sine licentia S[anctae] Sedis Apostolicae ab Episcopo Rutheno in Presbyteratum Ritu Graeco Rutheno initiatus fuerit. Secundo. Quatenus novellus hic sacerdos uti Polonus contra Ruthenos suos Superiores ita hucusque fuerit exasperatus et irritatus, ut continuo de fuga cogitaret, et nonnisi sub efficto praetextu permissum profiscendi obtinuerit, atque ad Locum suae Nativitatis evaserit. Tertio. Quatenus infelix ac inquietus in Ordine Basilianorum vixisset propterea, quod Basiliani vocationis eius involuntariae authores extiterint. Muneris Procuratoris infra-scripti est, ut licet hic non habet informationem nec ab Episcopo Premisliensi Rutheni Ritus, nec a Provinciali Basilianorum Galiciensium, quantum de praesenti Causa scire potest, cum profundissimo obsequio ad supradicta accusationis Capita respondeat.

Ad primum. Tanta enituit Gratia S[anctae] Sedis Apostolicae Romanae post Unionem Ruthenorum cum Ecclesia Romana erga Ordinem S[ancti] Basilii Magni, qui est unicus in Hierarchia Graeco-Ruthena ut eidem (506v) omnes illas Gratias, Facultates, et Privilegia benigne concesserit, quibus tantum ad magis ac magis promovendam, et sustinendam in tota Ru[s]sia Unionem opus fuerat, ita enim protunc debilis et ignarus Clerus [sae]cularis Ruthenus inveniebatur, ut ex solo Ordine Supradicto, tanquam [ex] unico Seminario secundum consuetudinem Ecclesiae Orientalis ult[ra] Parochos Cleri Saecularis, Parochi, Confessores, Missionarii, Professores Scholarum, Auditores, Officiales Curiarum Episcopaliu[m], Abbates ac Episcopi assumerentur, et in hunc finem partim expensis Ordinis Basiliani, partim S[anctae] Sedis Apostolicae Romanae in Alumnatibus Leopoliensi, Vilnensi, Bran[...]bergensi, Holomucensi, ac in duobus Urbis Collegiis iuvenes Basiliani et saeculares educabantur, ne autem aliquando deficerent idoneorum ad studia Alumnorum subiecta Unitae recenter Hierarchiae Ruthenorum, dum [lae]ta messis ex hac unione cum

Ecclesia Romana Vineae Christi offeretur praeter alia plurima Privilegia eidem Ordini Basilianorum Ruthenorum et hanc Gratiam Sedes Apostolica Romana benigne concessit ut cuiusque Nationis et Ritus iuvenes honesti ac liberi Regulam S[ancti] Basilii Mag[ni] amplecti, et in Ritu Graeco Rutheno Professionem Votorum emittere ac Ordines Sacerdotii in eodem suscipere valerent. Meminit huius Gratiae optime notus Sedi Apostolicae Velaminus Rudzki Metropolitae totius Russiae nominatus ab Urbano VIII propter zelum propagandae Unionis, Columna Ecclesiae Ruthenae, at Secundus Athanasius: cum scribens ad Cardinalem Barberini (ut patet ex annexo huic responsioni Memoriali) requir[ebat] Copiam Gratiarum a Summo Pontifice Paulo V. diversis temporibus [et occasionibus] Ecclesiae Ruthenae concessarum, maxime vero Copiam [gratiae] et facultatis concessae Ruthenis recipiendi ad Ordinem S[ancti] Basilii (507r) Ritus Graeci etiam homines Ritus Latini et c[etera], et c[etera]. Quae Consuetudo in Regno Poloniae, ac Magno Ducatu Lithvaniae, ubi aequae in Ritu Graeco Rutheno, ac Latino dominatur Fides Catholica Romana, tantum invaluit, ut ab initio Unionis nec Episcopi Latini pro suis Latinis, nec Rutheni pro suis Ruthenis Dioecesanis amplectentibus in Unita Ecclesia Riturum diversum se sibi opposuerint, et per sequelam nec Dimissoriales* requisierint. Licet autem postea Urbanus VIII. et alii Pontifices ad Instantiam Episcoporum utriusque Ritus prohibuerint huiusmodi transitus promiscui libertatem ad Statum Laicalem et Ecclesiasticum Cleri Saecularis; non tamen ad Ordinem S[ancti] Basilii Magni, in eo enim si aliquis integram Religiosorum Communitatem ab Unione Ecclesiae Ruthenae cum Romana considerare voluerit, videbit non interrupta Serie ab hinc retrogrado passu usque ad Pontificatum** Clementis VIII. Professos Basilianos in Ritu Latino natos fuisse, et praesenti tempore esse Metropolitae, Episcopos, Abbates, et Alumnos variorum Collegiorum Pontificiorum qui saepe saepius ante Consecrationem sui in Presbyteratum Ritu Graeco-Rutheno, confirmabantur uti Latini; quae veritas missis in silentio aliis extraneis Collegiis, ex praxi Collegii Graecorum ac Urbani VIII. probari potest. Non ignari huius inveteratae disciplinae in Hierarchia Graeco Ruthena Episcopi Latini cum suo Primate, inter quos et Praemisliensis Venceslaus Hieronymus Sierakowski numeratur, Die 20. Octobris 1752 anno collegialiter Grodnae Congregati in Comitibus Regni Poloniae inter rationes, quibus evincebant mediante Nuntio Varsaviensi coram Benedicto XIV. Laicis Ruthenorum liberum transitum ex Ritu Graeco Rutheno ad Latinum; non improbant ut praesens Consistorium Premisliense ingressum Laicorum (507v) ad Ordinem S[ancti] Basilii Magni, sed bene et iuste concessum a Sede Apostolica agnoscunt dicendo: "Tum quia etiam Latinis absque ulla Dispensatione permittitur ingressus ad Ordinem Religiosum Ritus Grae[ci] S[ancti] Basilii Magni, quod ad tanti Ordinis decorem, et conservationem bene et iuste dignoscitur concedi,

nihil enim est quod contra hanc laudabilem Religionem afferri potest, ex cuius propagatione et suo Ritui [et] Ecclesiae Romanae magna semper habetur utilitas”. – Non igitur supra supposita a Consistorio Premisliensi Latino praesumptione, sed supra antiquitus obtenta facultate a Sede Ap[ostoli]ca, nec posterioribus*** saeculis usque ad haec tempora revocata ac supra continua praxi ab ipso Episcopo Premisliensi Latino approbata Basiliani Rutheni in Regno Polonia ac Magno Ducatu Lithuaniae recipiunt ad n[ovi]tatum sui Ordinis sine Dimissorialibus, et sine novo recurso ad Sed[em] Apostolicam iuvenes liberos etiam latini Ritus, qui in Collegiis beneficiis, ac Studiis Provincialibus educati promoventur ad primas in Hierarchia Ruthenorum Prelaturas, et fortes contra schismaticos in pugnanda Unione cum Ecclesia Romana evadunt antesignantes.

Ad Secundum. Cum in Regno Poloniae, praesertim in Palatinatu Russiae, ubi natus est dictus Nicander, omnes Rutheni sint oriundi de co[m]muni Natione Polona, idem Religiosus mutato Rito Latino in Ruthenum [non] desiit esse Polonus, et in eadem Patria professus et ordinatus Sacerdos [fu]erat tranquillus et contentus vocationis suae statu ab annis plusquam viginti, siquidem mihimetipsi cohabitans, uti Sacerdos in Abbatia omn[ibus] adhuc anno 1784. bene cognitus est et qui per tantum tempus non fu[git] ex Monasteriis, licet iuxta Consuetudinem Ordinis Basiliani ex [uno] Monasterio ad aliud oboedientialiter**** transferebatur. Sub quo igitur [prae]textu hicidem Religiosus dicitur novellus Sacerdos? Cur irritatur [con]tra suos rationales Superiores? Cur quaerit transactis plusquam (508r) viginti annis in Ordine Basiliano, novum asylum apud Consistorium Latini Ritus? En causam! Accusavit Superiorem Monasterii Hoszowiensis in quo residebat de infidelit[a]te in administranda re familiari*5 erga Gubernium Policiae et quando in obiectis, et non deductis per formale Iudicium accusatus innocens et accusator reus declaratus extitit, ut promeritam pro falsis imputationibus effugeret poenam ex Hierarchia Ruthena ad Latinam migravit.

Ad Tertium accusationis caput, ut respondeatur, satis est commemorare*6 hoc loco, vixisse eum plus quam viginti annos in Ordine Basiliano sine reclamatione contra Professionem Religiosam, et contra susceptum Ritu[m], de qua taciturnitate eiusdem, si fuerit opus attestatis ex Novitiatu, et ex Secretaria*7 Ordinantis Episcopi, haec faciliter habebuntur ad demonstra[n]dum eundem Religiosum sine coactione in perfecta annorum aetate professum, et ordinatum fuisse in Ordine Basilianorum.

His pro veritate attestanda expressis cum nec Ratione Ritus, nec ratione coactionis, nec ratione oppressionis a Superioribus sibi illatis a delicto Apostasiae supradictus Religiosus excusari valeat, ne exemplum aliis Monachis Basilianis peccandi in uno Ritu, et in altero asyli quaerendi relinquatur, supplico

863
et Episcopus Tremuliensis Authemus ante Decisionem Causae
in hoc S^a Congregatione audiatur.
Datum Roma Die 4. Decemb^r. Anno 1806.
Pr Joannes Mickiewicz Admini
S. Basilii M. Congregationis
Authemum Procurator plus
mp

Автограф о. Йордана (Міцкевича),
генерального прокуратора Чину св. Василя Великого в Римі,
у листі до Священної Конгрегації поширення віри, 4 грудня 1806 р.

humillime E[minentiam] V[estram], ut quemadmodum Graeco-Ruthenis translatis ex suo ad Latinum Ritum, et ordinatis in eo non licet redire ad Graeco-Ruthenum, ita dicto Nicandro translato ex Latino ad Graeco-Ruthenum, et in eodem Ordinato in Presbyterum, non liceat redire ad Latinum: unus est Deus, una Ecclesia, unus in eadem et universalis Pastor, sit ergo et una eademque*⁸ Lex pro utroque Catholico Ritu. Vel si aliter placuerit decidere, ut saltem (508v) et Episcopus Premisliensis Ruthenus ante Decisionem Causae in hoc [a] S[acra] Congregatione audiatur.

P[ate]r Iordannes Mickiewicz Ordinis S[ancti] Basilii M[agni] Congregationis Ruthenorum Procurator G[ene]r[al]is.
M[anu] p[ropria]*⁹

* виправлено з: Demissoriales.

** виправлено з: Pontificem.

*** supra ... posterioribus: виправлено іншою рукою з: superioribus.

**** в тексті: obedientialiter.

*⁵ in ... familiari: вставлено пізніше іншою рукою.

*⁶ в тексті: commemore.

*⁷ виправлено з: secretariis.

*⁸ в тексті: eandemque.

*⁹ P[ate]r ... p[ropria]: іншою рукою.

ASPF, Fondo «Moscovia, Polonia, Ruteni», vol. 18. [Оригінал].

Переклад

(506r)

Високодостойніші і Превелебні Владики,

перемиська консисторія латинського обряду, захищаючи перебігло-го до себе отця Никандра Миколаєвича, монаха Чину святого Василя Великого, намагається звинуватити перед Вашими Високодостойно-стями його настоятелів. По-перше в тому, що згаданого Никандра, сина латинських батьків, проти волі було записано до новіціату почаївських василіян, а через кілька років без відпускнуго [листа] латинського єпископа, чийм дієцезаном він був, і без дозволу Святого Апостольського Престолу руський єпископ висвятив його на пресвітера в греко-русько-му обряді. По-друге, що цей новоспечений священик, будучи поляком,

був так розгніваний і роздратований на своїх руських настоятелів, що ненастанно думав про втечу, і щойно коли під вигаданим приводом одержав дозвіл відійти, зміг втекти у свої рідні місця. По-третє, що йому нещасливо і неспокійно жилося у Василіянському чині, бо це василіяни спричинилися до його недобровільного покликання. Отож завданням нижчепідписаного прокуратора, хоч він і не має інформації ні від єпископа Перемиського руського обряду, ні від провінціала галицьких василіян, тією мірою, якою він обізнаний у цій справі, є з якнайглибшою пошаною відповісти на зазначені пункти звинувачень.

На перший [пункт]. Після унії русинів з Римською Церквою єдиному в греко-руській єрархії Чинові святого Василія Великого засягла така милість Святого Римського Апостольського Престолу, що він ласкаво дарував йому (506v) всі милості, повноваження і привілеї, які були потрібні для дедалі кращого поширення і підтримання унії в усій Русі. Адже на той час руський світський клир був таким кволим і невченим, що із цього єдиного вищезгаданого чину, неначе з єдиного розсадника, згідно зі звичаєм Східної Церкви брали, на додачу до парохів зі світського клиру, парохів, сповідників, місіонерів, шкільних професорів, аудиторів, урядників єпископських курій, абатів та єпископів. З цією метою частково коштом чину василіян, частково [коштом] Святого Римського Апостольського Престолу у Львівському, Віленському, Бранденбурзькому, Оломоуцькому алюмнатах і у двох римських колегіях здобували освіту василіянські і світські юнаки. А для того, щоб суб'єкти нещодавно приєднаної до унії руської єрархії, бува, не мали нестачі в придатних для студій питомцях (адже унія з Римською Церквою несе щедрий урожай Христовому винограднику), Римський Апостольський Престол ласкаво дарував руському чинові василіян на додачу до численних привілеїв ще й ту милість, щоб чесні та вільні юнаки будь-якого народу і обряду могли приймати правило святого Василія Великого, складати монаші обіти в греко-руському обряді й у ньому ж приймати священничі свячення. Про цю милість пам'ятає прекрасно відомий Апостольському Престолові Велямин Рутський, за ревність у поширенні унії номінований Урбаном VIII на митрополита всієї Русі, стовп руської Церкви і другий Атанасій: пишучи до кардинала Барберіні (як видно із пропам'ятного, долученого до цієї відповіді), просив копію милостей, що їх у різні часи і з різних нагод дарував Руській Церкві верховний понтифік Павло V¹, а передусім

¹ Камілло Боргезе (1555–1621), студіював канонічне право у Перуджі та Падуї, 1596 р. номінований кардиналом, з 1602 р. – секретар Священної канцелярії, 1605 р. обраний папою Римським під іменем Павло V.

копію дарованої русинам милості та права приймати до Чину святого Василя (507r) грецького обряду також людей латинського обряду та ін., та ін. Цей звичай так укріпився в королівстві Польському і Великому князівстві Литовському, де римська католицька віра панує рівно ж у греко-руському, як і в латинському обряді, що від початку унії ні латинські єпископи не ставали на перешкоді своїм латинським дієцезанам, ні руські – своїм руським, коли ті приймали інший обряд у об'єднаній Церкві, а отже, й відпускних [листів] не вимагали. І хоча пізніше Урбан VIII та інші понтифіки за наполяганням єпископів обох обрядів обмежили свободу такого свавільного переходу для мирянського стану і для церковного стану світського клиру, проте не для Чину святого Василя Великого. Адже якби хтось захотів розглянути всю спільноту ченців, починаючи від унії Руської Церкви з Римською, то побачить, що відтепер і назад, аж до понтифікату Климента VIII, [тягнеться] неперервна низка народжених у латинському обряді, які склали василіянські обіти; і що й у теперішні часи є митрополити, єпископи, абати, питомці різних папських колегій, котрі до свого висвячення у пресвітери греко-руського обряду часто з певністю були латинниками; істинність цього, навіть якщо змовчати про інші іноземні колегії, може підтвердити практика Грецької колегії та Урбана VIII. Відомий був цей давній порядок у греко-руській єрархії і латинським єпископам та їхньому примасові, до яких належить і Вацлав Єронім Сераковський², коли вони, колегіально зібравшись у Гродні 20 жовтня 1752 року на сейм королівства Польського, у своїх доводах, якими за посередництвом варшавського нунція при Венедиктові XIV домоглися для руських мирян вільного переходу з греко-руського обряду на латинський, не засуджують, як теперішня перемиська консисторія, вступу мирян (507v) до Чину святого Василя Великого, а визнають, що [це право] було добре і справедливо надано Апостольським Престолом, кажучи: «А що навіть латинникам без жодного дозволу дозволено вступати до чернечого Чину святого Василя Великого грецького обряду, то визнаємо, що це право було добре і справедливо надано для окраси і збереження цього величного чину; нема що закинути цьому хвалігідному чернецтву, поширення якого завжди вважається вельми корисним

² Вацлав Єронім Сераковський з Богуславіц (1699–1780) – граф Огоньчик, здобув у Римі докторати з богослов'я та канонічного права, 1738 р. хіротонізований на римо-католицького єпископа-коад'ютора Ліфляндського, 1742 р. став єпископом Перемиським, 1760 р. – архієпископом Львівським (E. Burda. Sierakowski Waclaw Hieronim z Bogusławic h. Ogończyk (1699-1780) // *Polski Słownik Biograficzny*, т. 37. Warszawa – Kraków 1997, с. 306–317).

і для його обряду, і для Римської Церкви». – Отож не через зухвалість, як припускає перемиська латинська консисторія, а на підставі права, давно одержаного від Апостольського Престолу і не відкликаного в наступні століття аж донині, а також на підставі неперервної практики, схваленої самим латинським єпископом Перемиським, руські василіяни у королівстві Польському та Великому князівстві Литовському приймають до новіціату свого чину вільних юнаків також і латинського обряду без відпускних [листів] і без нового звернення до Апостольської столиці. Здобувши освіту в бенефіційних колегіях та провінційних студіях, вони піднімаються до найвищих прелатур руської єрархії і стають у перші лави в боротьбі проти схизматиків за унію з Римською Церквою.

На другий [пункт]. Оскільки в королівстві Польському, а зокрема в Руському воєводстві, де народився згаданий Никандр, всі русини походять зі спільного польського народу, то, змінивши латинський обряд на руський, цей чернець не перестає бути поляком; склавши обіти і висвятившись на священика на батьківщині, він був спокійний і задоволений станом свого покликання упродовж понад двадцяти років. Адже він і зі мною співмешкав як священик в абатстві, і ще від 1784 року його всі добре знали, і стільки часу він не втік з монастирів, а лише, згідно зі звичаєм Василіянського чину, слухняно переводився з одного монастиря в інший. На якій же підставі цього ченця називають «новоспеченим священиком»? Чому він драгується на своїх правомірних настоятелів? Чому, провівши понад (508r) двадцять років у Василіянському чині, шукає нового прихистку при консисторії латинського обряду? А ось у чому причина. Він заявив у поліційну управу на настоятеля Гошівського монастиря, де він мешкав, за нечесні майнові оборудки; коли ж ці закиди не було доведено на формальному судовому процесі і звинувачений став невинним, а звинувачувач – звинуваченим, то, щоб уникнути заслуженої кари за наклеп, перейшов з руської єрархії до латинської.

Для того, щоб відповісти на третій пункт звинувачення, тут досить згадати, що він понад двадцять років провів у Василіянському чині, не скаржачись на свої чернечі обіти чи на прийнятий ним обряд. Якщо буде потреба у свідченнях про цю його мовчанку з новіціату і з секретаріату єпископа-ординарія, їх можна буде успішно одержати, щоб показати: цей чернець у повнолітньому віці без примусу склав обіти і був висвячений у чині василіян.

Оскільки провину відступництва вищезгаданого ченця не можна виправдати ні з огляду на обряд, ні з огляду на примус, ні з огляду на зазанані від настоятелів утиски; і щоб іншим монахам-василіянам не було подано приклад, [що можна] грішити в одному обряді, а шукати прихистку

в іншому, я, висловивши це на засвідчення істини, щонайсмирніше благаю Вашу Високодостойність: як греко-русинам, котрі перейшли зі свого обряду на латинський і в ньому були висвячені, не дозволено повертатися до греко-руського обряду, так нехай і згаданому Никандрові, котрий перейшов з латинського на греко-руський обряд і в ньому висвятився на пресвітера, нехай не буде дозволено повертатися до латинського: є один Бог, одна Церква, у ній – один Вселенський Пастир, тож нехай і закон буде один і той самий для обох католицьких обрядів. Якщо ж буде завгодно вирішити по-іншому, то нехай (508^v) Священна Конгрегація перед тим, як виносити рішення у справі, вислухає бодай ще руського єпископа Перемиського.

Отець Йордан Міцкевич, генеральний прокуратор руського згромадження Чину святого Василя Великого. Власною рукою.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Алліє Франсуа 22, 194
Альдобрандіні Іпполіто *див.*
Климент VIII
Ангелович Антоній 17, 19, 24-26, 29, 31-32, 34, 39, 41-42, 55, 159, 162, 201, 210, 235
Андрей (Шептицький) 39
Антонеллі Леонардо 26-28, 136, 172-173
Ареццо Томазо 19-23, 26, 31, 37-38, 47-51, 55-57, 67, 69, 76, 91, 99-101, 143, 145-146, 191, 193, 195-197, 216, 218
Атанасій (Великий) 37, 241
- Барберіні Маффео *див.* Урбан VIII
Бенвенуті Джованні Антоніо 25, 75-76, 79-80, 86, 89-90, 172, 192, 195
Берніс Франсуа П'єр, де 210
Биковський, домініканин 65, 77, 81
Бонкомпанї Уго *див.* Григорій XIII
Богуш-Сестренцевич Станіслав 21, 51-52, 65, 72, 77, 91
Борджіа Альфонсо, ді *див.* Каліст III
Борджіа Стефано 54, 138, 141, 221, 223
Боргезе Камілло *див.* Павло V
Браскі Джованні Анжеліко *див.* Пій VI
Браскі-Онесті Ромоальдо 76
Бренна 81
Будберг Андрій Якович 81
Бутурлін Дмитро Петрович 56, 211
- Василій II Васильович (Темний) 120
Василій (Камінський) 141-142
Венедикт XIII 108, 122
Венедикт XIV 74, 182, 196, 205, 242
Вессаріон 119
Вернеґ Жозеф-Іларіон, де 23, 215
Віговт Гедимінович 119
Володимир Великий 105, 118
Вулф Ларі 15
Вурмзер Крістіан, фон 162
- Габсбурґи 16, 18, 27
Гавриїл (Петров-Шапошніков) 88
Гарасевич Михайло 17-18, 20, 24, 54, 143, 147, 153, 157, 159, 224, 230, 233, 235
Гедеон (Дашкевич-Горбацький) 61
Гедимін 119
Григорій II Болгаринович 106, 120
Григорій (Коханович) 71, 77, 99, 181, 191
Григорій (Палама) 119
Григорій III (Мамма) 106-107
Григорій XIII 139
Григорій (Цамблак) 119
- Ґанганеллі Лоренцо Джованні *див.*
Кли-мент XIV
Ґарампі Джузепе 15
Ґерділ Ґіацинт Сигізмунд 47, 50, 52, 216, 218
Ґолашевський Антоній 219, 221-222
Ґорський Войцех 219
Ґрімальді Джіроламо 122
- Дембовський Ян 77, 80, 91
Доріа Джузеппе 39, 199-201, 207-209, 215
- Ессен Іван Миколаєвич (Магнус Густав) 100
- Євстрат 88
Єремія II (Транос) 96, 121
- Іпатій (Потій) 122
Іраклій (Одровонж-Лісовський) 24-26, 29, 31-35, 51, 61, 64, 71-72, 76-78, 80-81, 86-88, 90-91, 109, 117, 124-126, 181, 202, 212
Ісидор Болгарин 106, 119-120

- Йов (Борецький) 95, 122
 Йона Московський 106, 120, 125
 Йордан (Міцкевич) 17, 29, 97, 138, 142, 236, 239, 244
 Йосафат (Булгак) 24, 51, 76
 Св. Йосафат (Кунцевич) 122
 Йосиф II фон Габсбург 16, 155
 Йосиф II (Шишман) 119
 Йосиф Велямин (Рутський) 107, 122, 241
- Казимир III П'яст 106, 120
 Казоні Філіппо 26, 102, 127-128, 130-134, 163, 165, 167, 174-178
 Каліст III 106, 120
 Карафа Джанвінченцо 26
 Кобенцль Людвіг, фон 159
 Консальві Карло Ерколе 53-54, 56-57, 63
 Костанці Септимій 94
 Катерина II Романова 21, 37, 49-51, 60-61, 72, 88, 123, 182, 194
 Климент VIII 55, 71, 107-108, 120-121, 123, 128, 144, 154, 191, 193-194, 206, 242
 Климент XIV 227
 Коппола Доменіко 20, 24, 26-28, 33-34, 47, 50, 52, 160, 167, 169, 216-218
 Кочубей Віктор Павлович 64
 Крайковський Павло 38, 232, 234
 Куракін Олександр Борисович 201, 210, 215
 К'ярамонті Барнаба Луїджи *див.* Пій VII
- Ламбертіні Просперо Лоренцо *див.* Венедикт XIV
 Лебцельтерн Людвіг, фон 26, 29, 105, 128, 172, 176
 Ле К'єн Мішель 22
 Лев (Кишка) 108, 122
 Лев (Шептицький) 15, 16,
 Лісакевич, дипломат 23
 Літта Лоренцо 21, 23-25, 27-31, 49, 76-77, 84-89, 91-94, 99-101, 110, 118, 129, 160, 173, 196
 Лопухін Петро Васильович 78
 Лохманн фон Мюльц, абат 25, 31, 63, 75-76, 80, 86, 89-90
- Макарій (Тучапський) 154
 Максим, митрополит 118
 Марія-Терезія фон Габсбург 16
 Марк Ефеський 121
 Миколай V 120
 Миколай (Хрисоверг) 118
 Михаїл (Керуларій) 118
 Михаїл (Рагоза) 96, 107, 121-122, 154
 Міхельсон Іван Іванович 65, 100
- Наполеон I Бонапарт 54
 Никандр (Миколаєвич) 38, 240, 243
- Олександр I Романов 19-21, 23, 25, 51, 71, 78, 86, 123-124, 128-129, 181
 Онисифор (Дівочка) 121
 Орсіні П'єтро Франческо *див.* Венедикт XIII
- Павло I Романов 30, 72, 88, 123, 182
 Павло V 241
 Пассек Петро Богданович 61
 Панкрат'єв Петро Прокофійович 65
 Парентучеллі Томазо *див.* Миколай V
 Петро, митрополит 118
 Петро (Білянський) 16, 61
 П'єтро Мікеле, ді 26, 28-29, 82, 84-86, 92-93, 110, 117, 129-131, 133-135, 137, 139, 158-160, 163, 165, 167-169, 174-175, 230, 233
 Пій II 106, 120, 125-126, 154
 Пій VI 165, 196
 Пій VII 23, 27, 29, 39, 126, 173, 227
 Пікколоміні Еней Сільвіо *див.* Пій II
 Платон (Левшин) 88
 Порфирій (Важинський) 17, 55, 142
- Романови 27
 Рюриковичі 120
- Салтиков Олександр Миколаєвич 81
 Салюццо Фердинандо Марія 117
 Сашен-Тешен Альберт-Казимир, фон 210

- Североллі Антоніо Габріеле 18-19, 24, 29, 35-36, 39, 53-54, 82, 109, 127-128, 143, 145, 153, 158-159, 178, 199-201, 207-209, 212, 215
- Сераковський Вацлав Єронім 242
- Сигізмунд III Ваза 107, 121-122
- Сигізмунд I Ягеллон 154
- Скородинський Миколай 17, 19, 54-55, 232
- Стадіон Йоганн Філіпп, фон 178, 209
- Станкевич, вікарій 77, 80
- Стефан (Левинський) 20, 24, 34, 51, 64, 97, 179-182, 184
- Теодосій (Вислоцький) 33
- Теодосій (Ростоцький) 17-21, 23-24, 28, 30, 49, 51, 55, 58, 64, 71, 76, 78, 91, 108-109, 123-125, 145, 156, 181
- Теолепт II 121
- Теофан III 95, 122
- Урбан VIII 122, 139, 219, 222, 227, 241-242
- Федорович Тарас (Трясило) 107
- Флоріан (Гребницький) 205
- Фотій, митрополит 119, 125
- Франц II/I фон Габсбург 25, 105, 159
- Фрідріх-Вільгельм II фон Гогенцоллерн 32, 165
- Фрідріх-Вільгельм III фон Гогенцоллерн 33
- Холоневський Анджей 77, 80, 91
- Чарториський Адам Єжи 81, 91
- Чернухін Євген 39
- Ясон (Юноша-Смогоржевський) 16, 60, 155
- Angellowicz Antonii (Angelowicz Antonio) 161, 199, 207, 231
- Alexandre Ier (Alessandro I, Alexandro I) 23, 84, 114, 115, 127, 129, 179
- Antonelli Leonardo 133, 170
- Arezzo Tommazo 47, 53, 56-57, 90, 97-98, 143, 145-146, 185-186, 188-189, 216
- Barberini Maffeo 237
- Basilio Basilowicz 111
- Benedetto XIII 103, 113
- Benedetto XIV (Benedicti XIV, Benedicto XIV) 70, 181, 188-189, 203, 224, 237
- Benvenuti Giovanni Antonio 75, 79, 84, 89, 170, 185, 187
- Bernis François Pierre 207
- Borecki Giacomo 92, 94, 113
- Borgia Stefano 53, 221
- Budberg Andrei 79
- Bulhak Josaphat 48, 75
- Buturlin Dmitrii 207
- Bykowski (Biskowski, Biskovuski, Biskovuski) 63-64, 75, 80
- Callisto III 102, 112
- Camischi Basilio 141
- Casimiro 103, 112
- Casoni Philippo (Filippo) 127, 130, 163, 167, 174, 176, 178
- Caterina II (Catharina II, Katarzyna Druga) 47, 59, 87, 114, 179, 187
- Choloniewski (Colonievuski, Cholonievuski, Iloniewski) 75, 79, 90
- Clemente VIII (Clementis VIII) 53, 67, 103-104, 112-114, 127, 143, 148, 186-187, 203, 237
- Clementis XIV 224
- Cobenzl Ludwig, von 158
- Consalvi Carlo 53
- Coppola Domenico 48, 216
- Czartoriski Adam Jerzy 79-80, 90
- Dembowski (Dembovuski) Jan 75, 79, 90
- Doria Giuseppe 199, 207, 215
- Essen Ivan 98
- Hrebienski (Hrebiski) Floriano 203

- Gerdil Gyacinthe 48, 216
 Gedimino 111
 Geremia 94, 112
 Giuseppe II, patriarca 111
 Giuseppe IV Velamin (Rudzki Velaminus) 113, 237
 Giona di Ascenetz (Giona di Asciscenia) 103, 112, 116
 Golaszewski (Jolaszewski) Antonio 219, 221
 Gorski Wojcech 219
 Gran Wolodimiro 102, 110
 Gregorio Costantinopolitano 103, 111-112
 Grimaldi Girolamo 113

 Harasiewicz Michele (Michael) 53, 143, 151, 231
 Horbacki Hedeon 58

 Ioseph II von Habsburg 149
 Isidoro Bulgaro 102, 111-112

 Kiszka Leone 103, 113
 Kochanowicz Gregorio (Kochanowicz Gregorium) 67, 75, 97, 179, 184
 Kraykowski Paul 230-231
 Kuncewicz Giosafat 113
 Kurakin (Kourakin) Alexandre 199, 207, 215

 Lebzeltern Ludwig, von 127, 174
 Levchin Platon 87
 Lewinski Stephano 48, 63, 179
 Lissowski Eraclio (Lissoviski, Lissovski, Lissowski Heraclius, Lisowski Iraclio, Lisowski Heraclius) 48, 67-68, 75, 78-79, 84, 87, 89, 104, 110, 115-116, 179, 202
 Litta Lorenzo 47, 84, 87, 89-90, 92, 97-98, 110, 129, 160, 170, 189
 Lochman (Lochmann) von Multz 75, 79, 84, 89
 Lopouchin Piotr 78

 Marco d'Efeso 112
 Michele, metropolito 110-111, 113
 Michele Cerulario 111

 Michelson Ivan 98
 Mickiewicz Giordano 141
 Mikolaiewicz Nicandrii 236, 238, 240

 Nicolao Crisoperg 110
 Nicolo V 112

 Onesiforo 112

 Paolo I (Paulo I) 68, 114, 179
 Paulo V 237
 Pietro I Romanov 68
 Pietro Michele, di (de) 84, 110, 129-130, 133, 135, 138, 158, 163, 167
 Pio II (Pii II) 102, 112, 116, 148
 Pio VI 135, 163, 189
 Pio VII 116
 Pociel Ipazio 113

 Rahoza Michele (Micheale) 103, 112-113, 148
 Rostocki Teodosio (Rostoski, Rostowski, Rostocki Theodosius, Rostocki Theodosii) 47, 53, 63, 67, 75, 78, 89, 103-104, 113-115, 145, 149, 179

 Sachsen-Teschen Alberto 207
 Severolli Antonio Gabriele 53, 82, 127, 143, 145, 158, 178, 199, 207, 215
 Sierakowski Venceslaus Hieronymus 237
 Siestrenczewicz(-Bohusz) Stanislaw 48
 Sigismondo (Sigismundo) III 103, 113, 147
 Skorodynski Nikolao 230
 Smogorzewski (Smogorzewski) Iasone 58, 149
 Soltikoff Alessandro 79
 Stadion Johann, von 178
 Stanckiewicz (Stankiewitz) 75, 79

 Teofane 113
 Tuczapski Macarii 148

 Urbano VIII 107, 219, 221, 224, 237

 Vitovto 111

 Wazyński Porfirio 141

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

- Австрійська імперія *див.* Австрія
Австрійська монархія *див.* Австрія
Австрія (імперія Габсбургів) 17, 24-26, 28, 30, 34, 36-37, 41, 105, 108, 130, 201, 211
Анкона 182
- Белзька дієцезія (єпископство) 19, 155-156
Белзьке воєводство 73
Бельведере 73
Берестейська єпархія (дієцезія) 19, 120, 155-156
Берестейське воєводство 74
Берестя 31-33, 106-107, 121
Берлін 17, 42, 206
Біла Русь 22, 74
Білорусія (Білорусь) 22, 61, 65
Білоруська провінція 17
Білосток 32
Богуславці 242
Болгарія 119
Бористен 107, 122
Буг 73-74
Буковина 19, 156
- Валенсія 106
Варшава 15, 21, 30, 49, 52, 55, 111, 117, 122, 205
Ватикан 19, 41-42
Велике князівство Литовське 74, 106, 120, 242-243
Велике князівство Московське (Московія, Московське царство) 42, 106, 197
Веллетрі 27, 136
Венеція 126
Верхнє Поділля 73
Верхня Волинь 73
Верхня Русь 106, 120, 125
- Відень 17, 24, 26, 28-29, 39, 41-42, 53, 82, 122, 136-137, 142-143, 145, 147, 157-159, 172, 178, 206-207, 212, 215, 224, 229, 235
Візантійська імперія 23
Вільно 107, 122, 142, 179
Вітебське воєводство 74
Вітебро 54
Волинь 22, 73
Володимирське архієпископство 155
- Галицька єпархія (дієцезія, єпископство) 19, 36, 120, 154-156
Галицька митрополія (Галицький митрополичий престол) 18-21, 24-27, 29-30, 32, 34-39, 41, 152, 154, 156-157, 201
Галицька провінція 17, 29, 32
Галицька Русь 16, 22, 106
Галицький край 20, 60
Галич 106, 152
Галичина 17-20, 22, 24, 26-30, 35-36, 38, 55, 60, 82, 109, 123-126, 128, 139-140, 142-143, 145, 155-157, 160-162, 172, 213, 227-228, 235
Гродно 242
- Дніпро 73
Дністер 73
Дрезден 48, 91
- Європа 211
- Замостя 31
Західна Галичина 222
- Імола 126
Італія 23, 54
- Казале 52
Кам'янець 80

- Кам'янецька єпархія (дієцезія) 19, 156
 Кам'янецьке воєводство 73
 Карпати 73
 Києво-Галицька архієпархія 17, 206
 Києво-Галицька митрополія 18, 185, 191
 Київ 65, 105, 107, 118-119, 126, 152, 157
 Київська архієпархія (дієцезія) 165, 213
 Київська митрополія (Київський митрополичий престол) 15, 17-22, 24-26, 28-29, 31-38, 95, 105, 120, 125, 152, 154, 156, 201, 212
 Київська провінція 18, 198
 Київське воєводство 32, 73
 Київщина 22
 Константинополь 118
 Королівство Галичини і Лодомерії (Королівство Галичини і Володимирії, королівство Галичини) 16, 18-19, 36, 152, 154-157, 162

 Ларісса 96
 Литва 22, 32, 74, 107, 119, 121, 139, 152, 155
 Литовська провінція 17
 Литовська Русь 22, 74
 Луцьк 106
 Луцька єпархія (дієцезія, єпископство) 16, 19, 120, 155-156, 167, 213, 224
 Луцьке архієпископство 155, 167, 213
 Луцьке воєводство 73
 Львів 15, 39, 51, 61, 73, 136, 143, 154, 161-162, 201, 210, 230, 235
 Львівська єпархія (дієцезія, владичтво, єпископство) 15-17, 19, 36, 41, 155-157, 162, 165, 177, 230, 233
 Львівська митрополія 147
 Львівське губернаторство 61

 Мацерат 52
 Мілан 21, 49
 Мінське воєводство 74
 Міра 52, 160, 218
 Молдавська Церква 19

 Москва 88, 106-107, 119-120
 Московія *див.* Велике князівство Московське
 Московське царство *див.* Велике князівство Московське
 Мстиславське воєводство 74

 Неаполь 117
 Нижнє Поділля 73
 Нижня Волинь 73
 Нижня Русь 106-107, 120, 125
 Нова Східна Пруссія 32
 Новгородське воєводство 74
 Новогрудек 119

 Остія 27, 136

 Падуя 241
 Палестина 91
 Перемиська єпархія (дієцезія, владичтво) 16, 19, 39, 41, 120, 155-156, 165, 201, 213
 Перемишль 106, 166, 219
 Перуджа 241
 Петербург *див.* Санкт-Петербург
 Польсько-Литовська держава *див.* Річ Посполита
 Поділля 16, 22, 73
 Полоцьк 87, 106
 Полоцька єпархія (дієцезія) 71-72, 120
 Полоцьке воєводство 74
 Польське королівство 73-74, 95, 106, 120, 155, 165, 242-243
 Польща *див.* Річ Посполита
 Почаїв 120
 Прусска Польща 28, 172
 Пруссія 16, 32-33, 37, 42, 165

 Равенна 126
 Радомишль 32-33, 107, 122
 Рим 15, 17, 20-21, 23-24, 26-27, 29, 31-34, 37, 42, 47-48, 54, 60, 76, 79-80, 82, 84, 89, 92, 97, 99, 102, 106, 110-111, 117, 120-122, 126-127, 129-130, 133, 136, 138-142, 163, 167, 169, 171-172,

- 174, 181-182, 184, 199, 201-202, 211, 216, 221, 223, 236, 239, 242
- Римський Престол (Апостольський Престол, Святий Апостольський Престол, Священний Апостольський Престол, Святий Римський Апостольський Престол, Святий Апостольський Престол, Святий Престол, Апостольська столиця, Святіший Престол) 16-24, 26-32, 34-37, 39, 41, 51, 53-57, 60-63, 65-66, 71-72, 77, 80-81, 83, 86, 99-102, 105, 108-109, 123-127, 129-131, 133-134, 139, 142, 154-157, 163, 165-166, 172, 174-175, 178, 181-182, 191-193, 195-200, 203-205, 207-208, 215, 219-220, 227-229, 240-243
- Ріміні 227
- Річ Посполита (Польсько-Литовська держава, Польща) 15-17, 21-23, 28, 30, 32, 34, 42, 49, 60, 72, 106-108, 117, 121-123, 128, 139, 154-155, 165, 172, 202, 205-206, 213
- Росія (Російська імперія) 15-17, 21-23, 25-27, 30-31, 33-37, 42, 48-49, 51, 56, 61, 65, 67, 69, 71-72, 74, 76-78, 81, 86, 95, 99, 108, 124, 126, 128, 144, 155-156, 165, 171, 173, 181, 211
- Русь 29, 73-74, 95-96, 107-108, 118-119, 121, 123, 125-126, 152, 154-155, 205-206, 241
- Руське воєводство 16, 73
- Сабіна 120
- Саксонія 48, 137
- Самбір 232
- Самбірська дієцезія 19, 156
- Санкт-Петербург 17, 19-22, 24-25, 30, 35, 37-38, 49, 55-58, 63-64, 71-72, 75-76, 78, 86, 90, 101, 108, 123-124, 126, 143, 145-146, 156, 171, 196, 206
- Саранца 26
- Сенігалія 27
- Слуцьк 77
- Смоленськ 106
- Смоленська єпархія 120
- Смоленське воєводство 74
- Сорбонна 22, 194
- Сполето 122
- Супрасль 137
- Супрасльська єпархія (владицтво, єпископство) 32-33, 42, 137, 165
- Східна Європа 30
- Сяноцька дієцезія 19, 156
- Тарнувська дієцезія 219
- Теба 49
- Турів 106
- Турівська єпархія 120
- Угорщина 128, 152
- Україна 39, 73
- Фано 54
- Феррара 119
- Флоренція 119
- Франція 20, 23, 25, 49, 201
- Холм 106, 166
- Холмська дієцезія (єпархія, єпископство) 19, 39, 41, 120, 142, 155-156, 165, 201, 213
- Чезена 165
- Червона Русь 22, 73-74, 152, 154-155
- Чернівці 19, 156
- Чорна Русь 74
- Швеція 107
- Alta Podolia 70
- Alta Volhinia 70
- Austria 163-164, 209
- Bassa Podolia 70
- Bassa Volhinia 70
- Beltz (Belz) 113, 141, 149-151
- Berlino 203
- Blesko 70
- Bog 70
- Boristene (Boristone) 94, 103, 113

- Brest (Brzesc) 32-33, 48, 70, 103, 112-113, 116, 148-151
 Bucovina 150
- Chelm (Culm, Kelm, Helm) 103, 111-113, 141, 148-151, 163-164, 167, 199, 212
 Costantinopoli 102-103, 110-113
 Czernikovia 111
- Dnieper 94
 Don 94
- Edessa 113
 Europa 209
- Ferrara 111
 Firenze 111
- Gallicia (Galizia, Gallizia, Halicia, Galicia, Alicia) 53, 58, 82, 103-105, 112-116, 127, 138, 141, 143, 145, 148-151, 160-161, 169-170, 184, 199, 203, 207, 221, 224-225, 231
 Galiciae et Lodomeriae Regno 147, 149-150
 Gnesna 113
 Gran Ducato di Lituania 70, 102, 111
 Gran Ducato di Mosca 102
- Halicz (Halitz, Alitz) 102, 110, 147, 174, 205, 209
 Haliciae Regno 147-148, 151
 Hungaria (Ungheria) 127, 147
- Kamienieck (Caminietz, Kaminiec, Camenec) 70, 79, 113, 148, 150-151
 Krapacki monti 70
 Kiof (Kiow, Kyow) 32, 47, 63, 70, 92, 94, 97-98, 102-104, 110-114, 116-117, 127, 147, 163-164, 167, 184, 186-187, 190, 199, 202, 205, 207, 209, 212, 215
- Leopoli 53, 70, 113, 130, 133, 143, 148-151, 161, 163-164, 167, 174, 199, 205, 207, 231
 Lituania (Lituania) 32, 70, 102-103, 111-113, 138, 147
- Luck 33, 48, 70
 Luceoria 97-98, 103, 111-113, 116, 129, 148-150, 184, 187-189
- Minsk 70
 Mira 48, 160, 216
 Mohilov (Mokilevu, Mohilow, Mohiloff, Moilow, Mohilov) 21, 63, 79, 84, 169, 205
 Moscovia 190
 Moskwa (Mosca) 87, 94, 102-103, 111-113
 Mstyslaw 70
- Niepers 70
 Niester 70
 Nowogrodek (Novogrodek) 70, 111
- Ostrog 113
- Palestina 89
 Pietroburgo (St. Petersbourg) 21, 53, 56-57, 63, 67, 75, 84, 89, 98, 103, 114-116, 143, 145-146, 169, 189, 203, 207, 209
 Pinsko 113
 Podolia 70
 Polock (Polok, Polosko, Polosck, Pollock, Polocko, Polosco, Polocia, Pollocia, Poloskowsk) 48, 63, 67-68, 70, 78, 84, 87, 89, 97-98, 103-104, 111-113, 115-116, 129, 146, 184-185, 187, 190, 199, 202-203
 Polonia (Pologne) 32-33, 47, 58, 112-113, 127, 138, 147, 149, 163, 170, 202-203, 212
 Polonia Prussiana 170
 Premisl (Primisl) 103, 111-113, 148-151, 163-164, 167, 199, 212, 221, 231
- Radomislav (Radomisl) 32-33, 103, 113
 Regno della Polonia (Regno di Polonia, Re di Polonia, Regni Poloniae) 70, 92, 102-103, 111-113, 148-149, 163, 203, 237-238
 Roma 53, 79, 97, 111, 113, 133, 138, 141, 169, 199, 202, 209, 221

- Russia (Russie) 21, 56, 63, 67-68, 70, 78-80, 84, 87, 92, 97, 102-104, 110-117, 127, 143, 147-149, 163, 169, 171, 179, 189, 199, 203, 205, 209
- Russia Bianca 63, 70
- Russia Lituana 70
- Russia Nera 70
- Russia Rossa 70
- Russo Impero 68, 116, 164
- Sabina 112
- Sambor 150-151
- Sanoc 150-151
- Santa Sede (Romana Sede, Sancta Sede, Sede Apostolica, Santa Sede Romana, Santa Sede Apostolica, Sedis Apostolicae, Sacrae Sedi) 53, 59, 63-64, 67-68, 79, 82, 84, 97-98, 102-104, 114-116, 129, 138, 141, 148, 151, 163-164, 169-170, 179, 184-190, 203, 215, 224-226, 236-238
- Sassonia 135
- Slucko 75
- Smolensko 70, 103, 111-113
- Suprasl 33, 135, 163
- Tanai 94
- Tarnovia 219
- Turovia 103, 111-113
- Ukrania 70
- Ural 94
- Varsavia 203
- Vienna 82, 104-105, 114-117, 130, 133, 135, 138, 141, 151, 158, 160, 163, 167, 169-171, 174, 203, 226, 231
- Vilna (Wilna) 33, 103, 113
- Vitebsk (Witepsk) 70, 113
- Vlodimiria (Wlodimiria) 111, 113, 148
- Volhinia 70
- Yaik 94
- Zamosca (Zamoscia) 67, 97, 103, 113, 129, 179, 184-185

КИЇВСЬКЕ ХРИСТИЯНСТВО

Започаткована у 2013 р. видавнича серія «Київське християнство» представляє наукові результати навчально-дослідної програми Гуманітарного і Філософсько-богословського факультетів Українського католицького університету «Київське християнство та унійна традиція». Підтримана Синодом Єпископів УГКЦ академічна ініціатива має зміцнити пророчий голос Київської Церкви і сприяти єдності українських Церков Володимирівого Хрещення. Від 2015 р. почав діяти публічний сегмент програми – проект «Соборна Україна та Київська традиція», який уможливорює суспільну артикуляцію ідеї Київської Церкви та наголошує на тисячолітньому зв'язку між українською культурою і християнством. Академічним завданням програми є критичне дослідження богословських, канонічних і соціокультурних джерел передання Київської митрополії у ширшому порівняльному контексті універсальних християнських традицій Візантії, латинського Заходу та східних православних спільнот, а також рецепції в слов'янських землях унійної ідеї. Головну увагу програма зосереджує на міждисциплінарному вивченні сформованої на цивілізаційному пограниччі християнського Сходу і Заходу київської традиції. В її основу лягли слов'янсько-візантійський обряд (зокрема східна Літургія), оригінальна богословська думка й помісне церковне право, єдина канонічна територія, особлива духовість, спільні соціокультурні й релігійні практики, кодифікована церковнослов'янська мова та усталена пам'ять про минуле. Сукупно вони творили елементи тягlosti тогочасної культури, а в модерну добу уможливили формування національних ідентичностей та появу нових еклезіальних спільнот у Східній і Центрально-Східній Європі.

KYIVAN CHRISTIANITY

The serial publication, *Kyivan Christianity*, launched in 2013, disseminates scholarly findings, produced by the Research Program at the Humanities Faculty and the Faculty of Philosophy and Theology under the auspices of the Ukrainian Catholic University. The Program is entitled *Kyivan Christianity and the Uniate Tradition*. It is supported by the UGCC Synod of Bishops, and seeks to strengthen the prophetic voice of the Kyivan Church as it promotes unity among the Ukrainian Churches, which emerged from Volodymyr's baptism of Kyivan Rus'. One of the public aspects of the program is the project *United Ukraine and the Kyivan Tradition*, initiated in 2015 and still running well. This project has provided a good venue for publicly articulating ecclesial identity of the Kyivan Church and for voicing the idea that the Kyivan Church girded the millennium-long relationship between Ukrainian culture and Christianity. The academic goal of the program is to critically study the theological, canonical, social, and cultural sources of the Kyivan Metropolitanate. This study offers a comparative analysis of the sources within the broader context of various Christian Byzantine traditions, including those of the Latin West and Eastern Orthodox communities. In addition, the sources of the traditions that were part of the Uniate ecclesial idea (doctrine) prevalent across Slavic lands are also studied. Special attention is paid to the interdisciplinary study of the Kyivan tradition as it developed on the borderlands between the East and West. At its core the Kyivan tradition constitutes essentially the Slavonic Byzantine rite, namely, the Eastern Liturgy, which eventually formulates its inherent theological thought, local canon law, unified canonical territory, native spirituality, shared social, cultural and religious practices, its codified Church Slavonic language, and its well-established historic past. Together, these were the fundamental elements of the cultural heritage of the period, while in more modern times these elements paved the way for the formation of national identities and the emergence of new ecclesial communities across Eastern and Central-Eastern Europe.

Наукове видання
Серія «Київське християнство», т. 19
Серію засновано 2013 року

**ПОДІЛ КИЇВСЬКОЇ ТА ПІДНЕСЕННЯ ГАЛИЦЬКОЇ
УНІЙНИХ МИТРОПОЛІЙ:**

**Документи та матеріали ватиканських архівів
(1802–1808 роки)**

*Упорядкування, вступ і коментарі
Вадима Ададурова*

*Наукова редакція
Ігор Сkochиляс*

*Літературна редакція
Наталія Кіт*

*Коректура
Людмила Лободзець*

*Верстка
Марія Ткач*

*Технічна редакція
Ростислав Рибчанський*

*Художнє оформлення обкладинки
Євген Равський*

Підписано до друку 21.11.2019. Формат 70×100/16.
Папір Munken Pure 80 гр/м². Друк офсетний.
Гарнітура «MinionPro». Умовн. друк. арк. 20,8. Обл. вид. арк. 13,65.
Наклад 300 примірників

Видавництво
Українського католицького університету
вул. І. Свенціцького, 17, 79011 Львів
факс: (032) 240 94 96; e-mail: ucupress@ucu.edu.ua
www.press.ucu.edu.ua
Свідоцтво про реєстрацію ДК 1657 від 20.01.2004

Надруковано у друкарні «Коло»,
вул. Бориславська, 8, м. Дрогобич 82100
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 498 від 20.06.2001